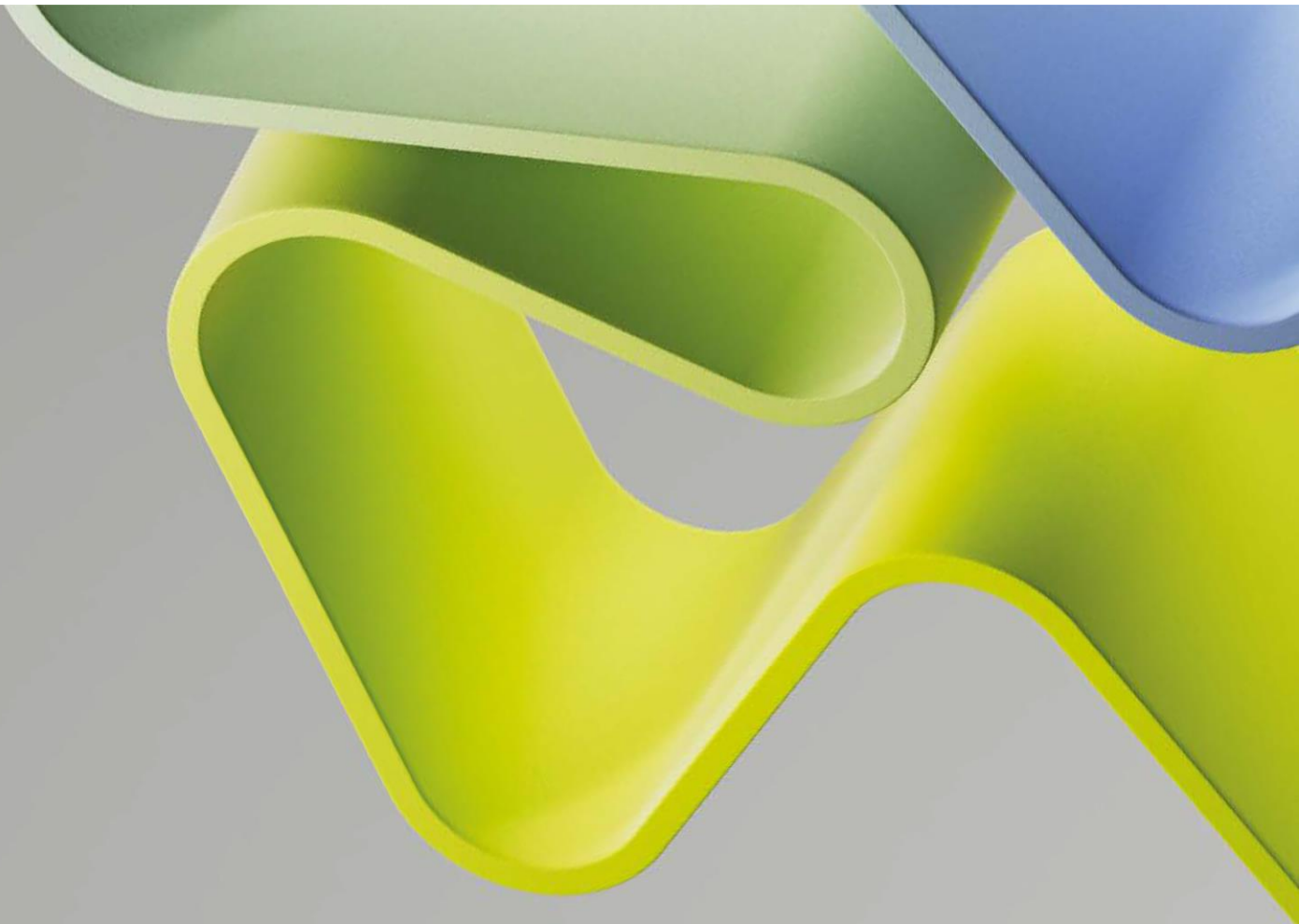

Budsjettforslag 2026

Budsjettforslag 2026 overfor departementene

Innholdsfortegnelse

Forord	4
1. Innledning	7
Investeringer i norsk forskning	7

2. Departementene	12
Kunnskapsdepartementet	12
Nærings- og fiskeridepartementet	19
Energidepartementet	26
Klima- og miljødepartementet	30
Helse- og omsorgsdepartementet	35
Landbruks- og matdepartementet	39
Utenriksdepartementet	43
Arbeids- og inkluderingsdepartementet	47
Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet	51
Samferdselsdepartementet	55
Justis- og beredskapsdepartementet	59
Kommunal- og distriktsdepartementet	63
Barne- og familiedepartementet	67
Finansdepartementet	70
Kultur- og likestillingsdepartementet	74
Forsvarsdepartementet	78

3. Satsingsforslag	83
Bærekraftig areal- og naturforvaltning	83
Effekter av bistand	85
Energiomstilling og konkurransekraft 2050	86
Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet	88
Forskning for bærekraftig økonomisk politikk	90
Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk	92
Forskning for et forskningssystem i endring	94
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	96
Forskningsssentre for transport – Transport 2050	97
Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa	99
Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen	101
Fremtidens norske matproduksjon	102
God dyrevelferd	105
Grønn og sikker skipsfart	106
Havforskningstiåret	109
Helsepersonellkrisen – forskning, teknologi, helsedata og innovasjon	111
Instituttsetting for næringslivsomstilling	113
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata	115
Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning	117
Klimasmarte løsninger i jord og skogbruk	118
Kritiske landbaserte mineraler	120
Kritiske råmaterialer - havbunnsmineraler	121
Legemiddelproduksjon i Norge – fra potensial til industri	122
Likestilling og mangfold	125

Migrasjon- og integrering	127
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	129
Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap	130
Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	133
Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.	134
Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonen	135
Polhavet 2050 og polarforskning	137
Radikale forskningsidéer i tidlig karriere	140
RETUR-EU	141
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	143
Samfunnsoppdraget - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	145
Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge	147
Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling	149
Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land	151
Økt private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling	153

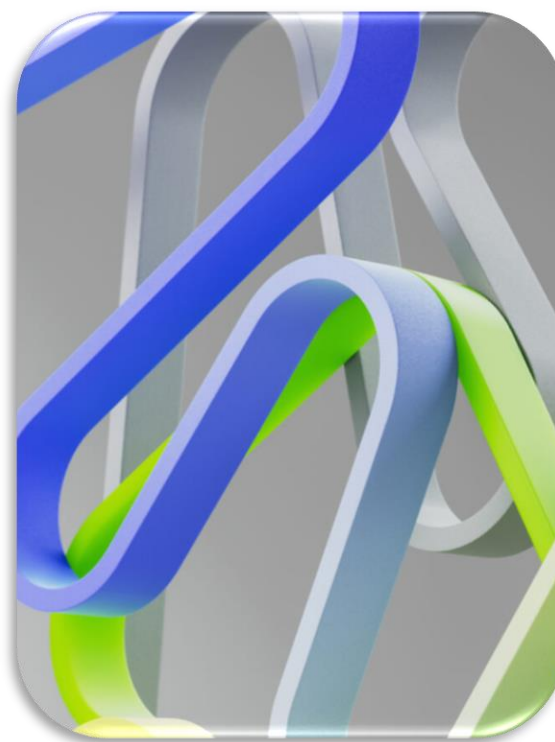
Forord

Forskningsrådets budsjettforslag skal bidra til helhet i forskningspolitikken. Budsjettforslaget er vårt viktigste formelle råd om innretningen på offentlige FoU-investeringer for oppfølging av Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032, for realisering av departementenes sektoransvar for forskning og for å møte øvrige kunnskapsbehov i samfunnet.

Forskningsrådets budsjettforslag 2026 er utformet med to deler:

- I. Innspill til forskningsprioriteringer i statsbudsjettet 2026
- II. Budsjettforslag til hvert departement med konkrete satsingsforslag

I budsjettforslagets del II, med departementsvise satsingsforslag, fremmes det til sammen 39 forslag til konkrete satsinger som anses som nødvendige for å realisere ambisjonene i langtidsplanen og møte nye kunnskapsbehov. Hvert satsingsforslag er utformet i tråd med utredningsinstruksen og det foreslås en vekstramme per forslag. Forslagene presenteres i prioritert rekkefølge, der satsingene som haster mest å realisere, eller anses å ha størst effekt, har høyest prioritet. Satsingsforslagene fungerer dermed som en prioritert liste over FoU-investeringer som er relevante for departementenes sektoransvar overfor langtidsplanen i inneværende langtidsplanperiode. Det presenteres følgelig ikke en samlet vekstramme for alle satsingsforslagene.

Innledning

1. Innledning

Investeringer i norsk forskning¹

Regjeringens mål og ambisjoner for norsk forskning er nedfelt i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032. I denne er det fastsatt at 3 %-målet av BNP for norsk forskning skal opprettholdes og at det skal realiseres innen 2030 dels ved at næringslivets FoU-innsats skal utgjøre 2 % av BNP, og dels ved at offentlige investeringer i FoU skal utgjøre 1 % av BNP. I 2019 var Norges samlede FoU-innsats på 76,8 mrd. kroner hvorav næringslivet stod for 46 %. I 2023 var samlet innsats på 95 mrd. kroner hvorav næringslivet stod for 47,1 mrd. kroner. Den samlede FoU-innsatsen i 2023 er beregnet å utgjøre 1,84 prosent av BNP, som innebærer en vekst fra 2022 som var på 1,56 prosent. Endringen i FoU-andelen av BNP skyldes imidlertid en betydelig nedgang i BNP i 2023 etter et veldig høyt nivå i 2022. Denne nedgangen gir følgelig en høyere FoU-andel av BNP, selv med tilnærmet nullvekst i FoU-utgiftene i 2023. For næringslivet gikk andelen ned fra å utgjøre 0,98 % av BNP i 2019 til å utgjøre 0,92 % i 2023, til tross for at næringslivets investeringer i FoU økte i samme periode.

I 2019 og 2020 lå de offentlige investeringene i FoU over 1 %-målet, men dette snudde i 2021. Regjeringens forslag til FoU-innsats i 2025, jf. Prop. 1 S (2024-2025) er beregnet til å utgjøre 0,89 % av BNP og ligger dermed 6 mrd. kroner under 1 %-målet, Skattefunn ikke medregnet. I Innspill til forskningsprioriteringer i statsbudsjettet 2026 foreslår Forskningsrådet en økning i offentlige FoU-investeringer på minst 1,2 % av BNP for kommende femårsperiode for økt sikkerhet og rask omstilling.

Sentrale endringer i utfordringsbildet som begrunner økt innsats er:

- Nasjonal sikkerhet og beredskap. Behovene for FoU knyttet til nasjonal sikkerhet og beredskap i bred forstand er forsterket. Dette gjelder vår totale beredskapsvevne inkludert behovene for å utvikle et helhetlig forskningssystem for åpen, skjermet og gradert forskning.
- Behov for økt nasjonal tungregnekapasitet. Forskningsrådet har utredet behovet for investeringer i tungregnekapasitet og beregnet dette til at det over tid kreves en investering på 2,6 mrd. kroner. I tillegg er det nødvendig å fornye og oppgradere annen infrastruktur for forskning.
- Personellkrise og utvikling av offentlig sektor. I NOU 2023:4 Tid for handling anbefaler helsepersonell-kommisjonen etablering av et forsknings- og utviklingsprogram for ny teknologi og innovative arbeidsprosesser for å løse helsepersonellkrisen. Det foreslås at programmet finansieres med 5 mrd. kroner over en tiårsperiode. Det må forventes at personellmangel også utfordrer andre sektorer.
- Klima- og naturkrisene. Innsatsen på forskning, innovasjon og teknologiutvikling for rask reduksjon av klimautslipp i tråd med målene i Parisavtalen må forseres. Det trengs mer forskning for ivaretagelse av biologisk mangfold og bærekraftig forvaltning av natur, arealer og ressurser.
- Løfte næringslivets FoU-investeringer. Målet om at næringslivets andel av FoU-innsatsen skal utgjøre 2 prosent av BNP vil være svært krevende å oppnå og krever sterkere insentiver. Dels må vi stimulere næringslivet til å finansiere mer FoU og dels må det offentlig bidra til at forskningen bidrar til næringslivets produktivitetsutvikling og konkurranseevne, ikke minst til etablering av nytt næringsliv.

¹ Alle tall i dette kapitlet er hentet fra hhv. SSB, Indikatorrapporten og Prop. S 1 (2024-2025)

FoU-ambisjoner i EU og våre naboland

EU har et vedtatt mål om at FoU skal utgjøre 3 prosent av BNP (jf. Lisboa-traktaten). I en nylig fremlagt rapport av Mario Draghi om Europas fremtidige konkurranseevne er en av anbefalingene «[to] renew the commitment to increasing the EU's R&D expenditure to 3%». I evalueringen av EUs ramme-program Horisont Europa anser Emanuel Heitor m.fl. at mer fremragende forskning, gjennomgripende innovasjon og oppskalering av teknologi er nødvendig for å gjøre Europa mer globalt konkurransedyktig, sikkert og bærekraftig. I våre nærmeste naboland er det konkludert i samme retning. Sverige hadde en FoU-innsats på 3,57 prosent av BNP i 2023. I forslaget til statsbudsjett for 2025 foreslår den svenske regjeringen å øke de offentlige bevilgningene til FoU med 6,5 milliarder SEK innen 2028. Veksten til forskning og innovasjon begrunnes med at Sveriges verdiskaping og konkurransekraft må styrkes. Finland har på sin side en FoU-andel på 2,98 prosent av BNP i 2023. Finlands riksdag har i lovtekst vedtatt en plan for å øke FoU-innsatsen til 4 prosent av BNP innen 2030. Vedtaket innebærer bl.a. at offentlig FoU-innsats skal økes til 1,2 prosent av BNP innen 2030. Begrunnelsen for FoU-veksten er å «... accelerate sustainable economic growth, strengthen competitiveness and increase productivity». Både Sveriges og Finlands ambisiøse FoU-mål er besluttet med økonomisk resesjon som bakteppe.

Offentlig finansiering gjennom Forskningsrådet

Forskningsrådets andel av den offentlige FoU-innsatsen utgjorde i snitt 26,6 prosent i perioden 2011-2019. I 2024 er Forskningsrådets andel nede i 23 %. Andel midler gjennom nasjonale konkurranser er i underkant av 20 prosent da en del av midlene via Forskningsrådet er kontingenter, grunnbevilgninger til forskningsinstitutter, mv. Det har over tid vært en omfordeling av offentlige midler via Forskningsrådet til direkteoverføringer til FoU-institusjonene. I Langtidsplanen sies det at «Konkurransebaserte ordninger i Forskningsrådet er viktige for å sikre høy kvalitet og for å innrette forskningsaktiviteten mot kunnskapsbehovene i ulike samfunnssektorer.». For 2025 ligger det riktignok an til en økt andel gjennom Forskningsrådet, noe som skyldes at estimatet for kontingenten til Horisont Europa er kraftig nedjustert. Reduksjonen i Forskningsrådets andel medfører en svekkelse av insitamentene som konkurranse gir og mulighetene til å rette innsatsen inn mot samfunnets omstillings- og kunnskaps-behov samt muligheten til å se nasjonale og internasjonale konkurransearenaer i sammenheng.

Forslaget om at ved vekst i FoU-budsjettene bør Forskningsrådets andel av de offentlige utgiftene økes til 30 prosent, vil innebære at konkurransearenaene over tid vil styrkes betydelig (med utgangspunkt i FoU-tildelinger i 2024-budsjettet vil en andel på 30 prosent utgjøre en vekst på 3 mrd. kroner). Videre vil mulighetene for å rette innsatsen inn mot sektorbehovene forbedres. Det er noe usikkerhet knyttet til tallgrunnlaget for 2025. En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad i 2026 på hver post vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Sektorprinsippet for forskning

Sektorprinsippet for forskning i Norge betyr at hvert departement har ansvar for forskning innenfor sine ansvarsområder. Dette skal sikre at alle departementene bidrar til gjennomføringen av regjeringens forskningspolitikk. Innsatsen i offentlig finansiert forskning består av summen av departementenes bidrag. Samlet innsats skal, sammen med forskningen som næringslivet finansierer, speile samfunnets behov for forskning og kunnskap. Dette krever en mer enhetlig praktisering av sektorprinsippet og en sterkere koordinering av forskningspolitikken. Tabellen under fremstiller departementenes tildeling til FoU i 2024 og den viser at departementenes ivaretagelse av eget sektoransvar for forskning varierer betydelig. Balansen mellom tildelinger direkte til FoU-sektoren og tildelinger gjennom nasjonale konkurransearenaer i regi av Forskningsrådet er skjev. Dette må ses i lys av hvordan departementene forvalter sitt sektoransvar.

Kunnskapsdepartementet har både et sektoransvar for forskningssystemet og et koordinerende ansvar for forskningspolitikken. Departementet utøver sin koordinerende rolle i all hovedsak gjennom

finansiering over kapittel 285.71 Strategiske forskningssatsinger. For øvrige departementer vil det være ulike behov for å prioritere FoU, men som tabellen under viser er det flere departementer som bidrar med mindre enn 2 % av den samlede offentlige FoU-innsatsen. Disse departementene bør vurdere om dette er tilstrekkelig til å ivareta sektoransvaret for forskning i tråd med de kunnskapsbehovene som følger av departementenes ansvarsområder, samt til å innfri langtidsplanens mål og prioriteringer. I tillegg til sektorspesifikke kunnskapsbehov trengs det også økt FoU-innsats knyttet til klimatiltak, digitalisering, samfunnssikkerhet og beredskap samt effektive prosesser og høy kvalitet i offentlige tjenester, - innenfor og på tvers av alle departementers ansvarsområder.

Tabellen under fremstiller departementenes tildeling til FoU i 2024, andel av totalt departementsbudsjett som går til FoU samt andelen hvert departements bidrag utgjør av samlet offentlig FoU-innsats. FoU i Statsbankene er ikke inkludert. Videre inngår Forskningsrådets salderte budsjett per departement for 2024 og hvor stor andel av hvert enkelt departements samlede FoU-innsats beløpet utgjør. Siste to kolonner er en fremstilling av samlet FoU-innsats for hvert departement dersom total offentlig FoU-innsats utgjorde hhv. 1,2 % (Forskningsrådets overordnede råd) og 1 % (Stortingets mål) av BNP, fordelt med samme rate som departementenes reelle andel av offentlig FoU-innsats i 2024.

Tabell 1.1: Departementenes samlede FoU-innsats i 2024 fordelt på andeler av totalt budsjett for departementene og andeler av total FoU-innsats og tildelinger til Forskningsrådet. Tall i 1 000 kroner og prosent.

Departement	Samlet FoU 2024, mill. kroner ¹	Andel av dept. tot. budsjett. ²	Dept. andel av sum FoU alle	Saldert bud. 2024 NFR, mill. kroner ¹	NFR-andel av dept. FoU	Dept. FoU relativ fordeling tot. FoU ved 1,2 %	Relativ fordeling tot. FoU ved 1 %
AID	413 000	0,6 %	0,9 %	165 200	40,0 %	556 850	469 750
BFD	256 000	0,6 %	0,5 %	50 800	19,8 %	345 200	291 150
DFD	2 406 000	7,3 %	5,0 %	151 100	6,3 %	3 244 000	2 736 550
ED	952 000	5,2 %	2,0 %	933 200	98,0 %	1 283 600	1 082 800
FIN	177 000	0,1 %	0,4 %	39 300	22,2 %	238 650	201 300
FD	1 560 000	1,7 %	3,3 %	22 000	1,4 %	2 103 350	1 774 350
HOD	6 398 000	2,7 %	13,4 %	413 100	6,5 %	8 626 500	7 277 000
JD	168 000	0,3 %	0,4 %	69 100	41,1 %	226 500	191 100
KLD	1 389 000	5,2 %	2,9 %	651 100	46,9 %	1 872 800	1 579 850
KDD	277 000	0,1 %	0,6 %	63 700	23,0 %	373 500	315 050
KUD	387 000	1,6 %	0,8 %	30 500	7,9 %	521 800	440 150
KD ³	25 794 000	32,0 %	54,0 %	6 141 500	23,8 %	34 778 450	29 337 800
LMD	946 000	3,0 %	2,0 %	391 900	41,4 %	1 275 500	1 075 950
NFD	4 779 000	23,6 %	10,0 %	2 263 500	47,4 %	6 443 600	5 435 550
SD	376 000	0,4 %	0,8 %	145 200	38,6 %	506 950	427 650
UD	1 459 000	2,7 %	3,1 %	246 900	16,9 %	1 967 200	1 659 450
Sum⁴	47 737 000	3,8 %	100 %	11 778 100	24,7 %	64 364 450	54 295 450

1 Tall fra Prop. 1 S (2024–2025), Kunnskapsdepartementet

2 Beregnet på grunnlag av vedtak i Stortinget (jf. Blå bok)

3 Inkluderer driftsmidler

4 Inkluderer ikke Statsbankene

Budsjettmessige konsekvenser av nytt budsjettmål

En økning av ambisjonsnivået til 1,2 prosent av BNP og til en Forskningsråds-andel på 30 prosent i løpet av en femårsperiode fra 2026-budsjettet krever at tilsagnsrammen for 2026 økes til om lag 14 mrd. kroner utenom infrastrukturutlysning, og over de kommende år økes til 16 mrd. kroner pluss utlysninger til infrastruktur, Sentre for forskningsdrevet innovasjon, Sentre for fremragende forskning og Forskningscentre for miljøvennlig energi. Bevilgningen i 2027 vil være på samme nivå som i 2024

(om lag 11,8 mrd. kroner), og vil vokse i 2028, og 2029 og 2030 til den stabiliserer seg på om lag 18-19 mrd. kroner fra 2031.

Den gjennomsnittlige årlige realveksten i Forskningsrådet fra nivået under nettobudsjettering (2024) fra 2026 til 2031 er på om lag 8 prosent. Utfra det nye ambisjonsnivået vil forskningen utenom Forskningsrådet vokse fra 2025 til 2031 med 3 prosent per år. Samlet vil finansiering via Forskningsrådet øke med om lag 7 mrd. kroner fra nivået under nettobudsjetteringen, mens forskningen som går utenom Forskningsrådet vil øke noe mer, med 7,3 mrd. kroner fra foreslått 2025-nivå.

Oppfølging av langtidsplanen

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 er styrende for Forskningsrådet gjennom at planens mål og prioriteringer inngår i Kunnskapsdepartementets etatsstyring. Oppfølgingen av langtidsplanen er et vesentlig punkt i Forskningsrådets årlige rapportering. I budsjettforslag 2026 anbefaler vi et kraftfullt løft i bredden av langtidsplanens mål og prioriteringer. Målene og prioriteringene henger sammen på tvers, så flere av satsingsforslagene vil være relevante for flere av disse. I tabellen under har vi angitt det målet og den prioriteringen som anses mest relevant.

Tabell 1.2: Forskningsrådets satsingsforslag fordelt på langtidsplanens mål og tematiske prioriteringer. Tall i 1 000 kroner.

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurransekraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		110 000							
Effekter av bistand		20 000							
Energiomstilling og konkurransekraft i 2050						120 000			
Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet						30 000			
Forskning for bærekraftig økonomisk politikk		48 000							
Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk									20 000
Forskning for et forskningssystem i endring			16 500						
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	25 000								
Forskningscentre for transport - Transport 2050						65 000			
Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa			20 000						
Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen		20 000							
Fremtidens norske matproduksjon		30 000							
God dyrevelferd		40 000							
Grønn og sikker skipsfart				30 000					
Havforskningstiåret				50 000					
Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og Instituttsetting for næringslivsomstilling	80 000					175 000			
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskning			625 000						
Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning					30 000				
Klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk						30 000			
Kritiske landbaserte mineraler	40 000								
Kritiske råmaterialer - havbunnsmineraler	50 000								
Legemiddelproduksjon i Norge - fra potensial til industri	20 000								
Likestilling og mangfold									20 000
Migrasjon og integrering									7 000
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							200 000		
Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap								300 000	
Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	50 000								
Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.	80 000								
Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og									20 000
Polhavet 2050 og polarforskning				100 000					
Radikale forskningssidder i tidlig karriere			30 000						
RETUR-EU			195 000						
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før		70 000							
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning									70 000
Samfunnsikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge								25 000	
Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling		30 000							
Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske			85 000						
Økt private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling	200 000								

Departementene

2. Departementene

Kunnskapsdepartementet

Innledning

En velutviklet og attraktiv forskningssektor som er i aktiv dialog med internasjonale forskningsmiljøer er viktig for velstand, verdiskaping og konkurransekraft. Et godt forskningssystem kjennetegnes av høy kvalitet i forskningen, stor grad av internasjonalt samarbeid og effektiv utnyttelse av ressurser og resultater. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et stort mangfold, fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for Kunnskapsdepartementet (KD) er at kunnskap legger grunnlag for demokrati, velferd, omstilling og bærekraft; at samfunnet og arbeidslivet har tilgang på relevant kompetanse; samt at kunnskapssektoren utjevner sosiale og geografiske forskjeller. KD har et særlig ansvar for regjeringens forskningspolitikk og for å sikre god samordning mellom departementene i utøvelsen av forskningspolitikken.

KD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 285.71, 285.72 og 201.70. I tillegg tildeles grunnbevilgning til de samfunnsvitenskapelige instituttene over post 287.70 og tilskudd til vitensentre over post 226.71. I 2025 er tilsagnsrammen på 5 546,2 mill. kroner hvorav 323,3 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor KD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er til en viss grad en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdragene Bærekraftig før, Inkludere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv samt Sirkulær økonomi. For 2026 foreslås i tillegg en kraftfull innsats for investeringer i infrastruktur for tungregning, etablering av en ny portefølje for forsvar, sikkerhet og beredskap samt fullfinansiering av Retur-EU-ordningen. Budsjettforslaget følger opp KDs sektoransvar for utdanning og opplæring samt departementets koordineringsansvar for forskningspolitikken.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

I prioriteringen av satsingsforslagene er det gjort en deling mellom forslag rettet mot post 285.71, Strategiske forskningsprioriteringer, og øvrige poster. Forslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst på postene 285.72 og 201.70 i prioritert rekkefølge mot KD i 2026:

1. Radikale forskningsidéer i tidlig karriere
2. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
3. Forskning for et forskningssystem i endring
4. Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til banebrytende grunnleggende forskning, samfunnsoppdrag om inkludering av barn og unge, forskning om forskning og innovasjon og kompetanse. Satsingsforslaget Radikale forskningsidéer i tidlig karriere krever en økning i tilsagnsrammen på post 285.72 på 30 mill. kroner, hvorav 0,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. De øvrige satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 201.70 på 36,5 mill. kroner, hvorav 1 mill. kroner er en økning i utbetalinger i 2026 og resten en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til departementets sektoransvar for langsiktig grunnleggende forskning, utdanning og kompetanse samt utvikling av ny forskningspolitikk.

Radikale forskningsidéer i tidlig karriere: Skal vi klare å beholde forskertalentene i forskning og høyere utdanning, fremme banebrytende forskning og utvikle sterke internasjonale forskningsmiljøer, trenger vi forutsigbare rammer som sikrer talentene gode muligheter for videre karriere-utvikling. Et betydelig antall særdeles gode prosjektidéer kan ikke finansieres innenfor dagens ordninger. Ved å etablere et virkemiddel med stegvis finansiering av de mest radikale og mest banebrytende forskningsidéene spesielt rettet mot forskere tidlig i karrieren, vil flere unge talenter få muligheten til å forfølge egne ideer og å lede et forskningsprosjekt. Prosjektene skal bidra til at yngre forskere kan teste ut radikale forskningsidéer og frambringe ny kunnskap uten særskilt krav til umiddelbar anvendelse, men som på sikt vil bidra til bærekraftige løsninger i samfunn og næringsliv.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv:

Deltakelse på utdanningsarenaen gir fellesskap og tilhørighet, og åpner døren for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Det er behov for mer kunnskap om utsatte barn og unge, og hvordan utdanningssektoren kan være en arena som forebygger utenforskap, i samspill med andre sektorer. Det er et problem at innsatsen for å inkludere barn og unge ikke er tilstrekkelig helhetlig og koordinert. I tillegg er kunnskapen om virkninger av ulike tiltak og prosjekter som gjennomføres for svak. Målet med satsingen er å oppnå forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk for å ta helhetlig grep og jobbe på tvers av utdanningssektoren, i samarbeid med andre velferdssektorer og tjenester.

Forskning for et forskningssystem i endring: Behovet for å ha et forskningssystem som leverer på målene i forskningspolitikken, arbeidet med Stortingsmelding om forskningssystemet og internasjonale trender som påvirker det norske forskningssystemet skaper økt behov for kunnskapsgrunnlag for framtidens forsknings- og innovasjonspolitik. Det digitale skiftet, geopolitiske endringer og ønsket om mer samspill og samarbeid mellom forskningsmiljøer og næringsliv og offentlig sektor vil ha stor påvirkning på hvordan det norske forsyningssystemet videreutvikles. Det er behov for kunnskap om hvilke mekanismer som trengs for at politikken skal kunne tilrettelegge for de nødvendige endringene, samt å forstå konsekvensene av endringene.

Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk: Norge er i omstilling og har behov for å skape mer, inkludere flere og tette kompetansegapet. Et omstillingsdyktig og produktivt arbeidsliv er et viktig premiss for å ivareta velferdsstatens økonomiske bærekraft. God kompetanse i arbeidsstyrken er avgjørende for både konkurranseevnen til norsk økonomi og for sysselsetting i arbeidslivet. For å få til dette er det behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget om kompetanseutvikling og hvordan tiltak får samfunnmessige, institusjonelle og individuelle effekter. Det er behov for å styrke den tverrfaglige forskningen om hele kompetansesystemet, for å bidra til en bærekraftig verdiskaping og økt omstillingsevne i arbeidslivet.

Tabell 2.1.1: Satsingsforslag rettet mot Kunnskapsdepartementets poster 285.72 og 201.70 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KD	AID	BFD	HOD	JD	KUD	Sum
1.	Radikale forskningsidéer i tidlig karriere	30 000						30 000
2.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	20 000	10 000	10 000	10 000	70 000
3.	Forskning for et forskningssystem i endring	16 500						16 500
4.	Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolit	10 000	10 000					20 000

Overfor post 285.71 Strategiske forskningssatsinger rettes følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge:

1. Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap
2. Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata
3. RETUR-EU
4. Polhavet 2050 og polarforskning
5. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr
6. Nyskaping fra forskningsinstitusjonene
7. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
8. Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.
9. Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa-prosjekter
10. Bærekraftig areal- og naturforvaltning
11. Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land

Forskningsrådet foreslår videre økt forskningsinnsats på posten knyttet til strategiske prioriteringer. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 285.71 på 1 145 mill. kroner, hvorav 107,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut alle kunnskapsbehovene knyttet til regjeringens Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032.

Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap: Langtidsplanen for forsvarssektoren signaliser en økt satsing på forskning og utvikling for forsvar, sikkerhet og beredskap. Bakgrunnen er blant annet et nytt trusselbilde og den raske teknologiske utviklingen. Dagens FoU-system utnytter ikke godt nok bredden i kunnskapsmiljøene, og barrierer mellom sivil og militær forsknings- og innovasjons-sektor bør bygges ned. Forskningsrådet, FFI og NSM har derfor anbefalt at det etableres en egen portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap i Forskningsrådet. Dette fordi Forskningsrådet har etablerte systemer for finansiering av forskning, bred kontaktflate mot norske FoU miljøer, næringsliv og internasjonale aktører, samt lang erfaring med å insentivere samspill mellom de ulike aktørene. Vi foreslår at satsingen blir på 300 mill. kroner årlig fra 2026 og at det vurderes en opptrappingsplan for de neste 5-10 årene.

Investeringer i tungregning, infrastrukturer for FAIR data og nasjonale støttetjenester skal bidra til at vi kan nyttiggjøre oss av mulighetene det store tilfanget av forskningsdata gir til å gjøre vitenskapelige framskritt, bidra til verdiskaping og til å løse store samfunnsutfordringer. Forskningen er i endring og de fleste forskningsfelt er mer datadrevet enn tidligere. Ambisjonen er at tilstrekkelig nasjonal tungregnekapasitet og tilhørende støttetjenester skal dekke nåværende og fremtidige behov i forskning og forvaltning. For at forskere ved norske universiteter og institutter skal ha tilgang til datainfrastrukturer som muliggjør forskning og utdanning i verdensklasse er en satsing på tungregning, lagring og tilgjengeliggjøring av FAIR data helt nødvendig. Det er derfor behov for betydelig investering i tungregning, datainfrastruktur for FAIR forskningsdata og støttetjenester. Vi må satse nasjonalt og samarbeide internasjonalt. Det foreslås en finansiering av satsingen på 625 mill. kroner kroner i 2026 og en opptrapping i satsingen til minst 2600 mill. kroner kroner over 5 års perioden 2025-2029.

RETUR-EU: Forskningsinstituttene er avhengig av Retur-EU for å delta i Horisont Europa (HEU) grunnet deres økonomiske rammevilkår. Retur-EU ordningen gis kun til faktiske utløste prosjekter i

HEU og budsjettet til Retur-EU er derfor proporsjonalt med innvilgede HEU prosjekter. Forskningsinstituttene har de siste årene forsterket sin innsats mot HEU betraktelig og det er forventet at denne utviklingen fortsetter i årene som kommer. I revidert statsbudsjett for 2024 står det at Forskningsrådet kan gå utover dagens ramme på 500 mill. kroner for å gi mer fleksibilitet og opprettholdelse av søknadsaktiviteten til HEU. Dette er opprettholdt i Prop. 1 S (2024-2025). Forskningsrådets årlige budsjett for Retur-EU er fortsatt på kun 273 mill. kroner og har i dialog med KD nedprioritert noen øvrige budsjettformål i post 71 slik at Retur-EU vil kunne finansieres med inntil 500 mill. kroner årlig i gjennomsnitt. Behovet for den fremtidige Retur-EU ordningen er estimert til 695 mill. kroner årlig for at instituttene skal kunne delta i HEU som i dag.

Polhavet 2050 og polarforskning skal bidra til å øke forståelsen av hva som skjer og hva som er konsekvensene, både nasjonalt og globalt, når isen i Polhavet smelter og hva det betyr for klima, marine økosystemer, ressursutnyttelse, økonomiske konsekvenser og dermed også geopolitikk. Satsningen skal sørge for et solid beslutningsgrunnlag for politikere og forvaltning. Ingen steder på kloden skjer oppvarmingen raskere enn i Arktis, og de arktiske økosystemene, land- og havområdene er i stor og rask endring. Havet har en nøkkelrolle i det globale klimasystemet, og er spesielt viktig for de arktiske økosystemene samt at endringer i sjøis i Polhavet er med å endre det globale klimaet.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr. En mest mulig bærekraftig matproduksjon er viktig for både Nærings- og fiskeridepartementet og Mat- og landbruksdepartementet. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôrråvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at fôret vi importerer og produserer selv skal komme fra mer bærekraftige kilder. Mer bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden, både nasjonalt og internasjonalt.

Nyskaping fra forskningsinstitusjonene: For å effektivt koble fremragende forskning i forskningsinstitusjonene med de innovasjonsbehov som samfunn og næringsliv opplever må strukturer og finansiering som muliggjør dette styrkes. Det er kvalitet, kapasitet og økende tilsøkning til ordninger rettet inn mot å gi fart og nettverk for dette. Draghi-rapporten på peker kraften i denne koblingen, og behovet for å øke innsats og tempo i EU - og utfordringen er minst like stor i det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag-, nærings- og forvaltningsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden og infrastruktur-satsinger, og skal gi økt kapasitet og kvalitet og grunnleggende forståelse innenfor IKT, nano- og bioteknologi, inkl. kvanteteknologi, deep tech, industrielle teknologier, avanserte materialer og industriell bioteknologi, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling og teknologikonvergens som løser samfunnsutfordringer, bidra til bærekraft og totalberedskap i nærings- og samfunnsliv. Satsingen skal gi økt forskerrekuttering, flere gode, store og relevante fagmiljøer og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse. KDs sektorovergrepene er relevant, samt ansvaret for relevant kapasitet og kvalitet i UH.

Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d. innebærer en styrking av satsingene i Forskningsrådet på økt forskningsfinansiering og forskningskapasitet i offentlig og privat sektor som er i tråd med LTP. Satsingen vil også bidra til å nå regjeringens ambisjoner i LTP og å møte dagens og fremtidens kompetansebehov og bidra til økte FoU-investeringer i næringslivet, og styrke arbeidslivsrelevansen i utdanningene. Kravet om kutt i klimagassutslipp og introduksjon av digitale løsninger og KI åpne for økt kunnskapsbehov både i privat- og offentlig sektor. KDs bidrag vil gå til å styrke Offentlig sektor-ph.d.-ordningen.

Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa: Får å øke den samfunnmessige effekten av Horisont Europa-prosjektet legges det stor vekt på at prosjektene skal ha muligheter for at resultatene skal kunne tilgjengeliggjøres og tas i bruk. Horisont Europa-prosjektene skal lage en plan for hvordan man skal spre kunnskapen og ta i bruk resultatene innenfor rammen av EU-prosjektet, men spredningsaktivitetene og det å ta i bruk resultatene er sjelden finansiert av EU-prosjektet, da dette arbeidet i all hovedsak vil foregå etter at resultatene er klare og EU-prosjektet avsluttet.

FORSTERK bidrar gjennom nasjonal tilleggsfinansiering av slike aktiviteter, slik at norske miljøer som ikke deltok i EU-prosjektet kan få tilgang til resultatene. Konkrete endringer som vil realiseres gjennom dette satsingsforslaget er at vi sikrer at resultater fra EU-prosjektene med norske deltagere blir tatt i bruk i Norge.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et bærekraftig lavutslippssamfunn. Klima- og naturkrisene henger sammen både når det gjelder utfordringer og løsninger. Satsingen skal være en kraftfull, bred og sektorovergripende satsing for å svare på de akutte utfordringene knyttet til norsk arealutnyttelse og naturmangfold. Forskningsinnsatsen skal både understøtte den nasjonale forvaltningens tiltak for bedre styring, samordning og veiledning knyttet til natur- og arealforvaltningen, men også forske på verktøy og løsninger for lokal og regional natur- og arealforvaltning. Forutsetningene for å gjennomføre de tiltakene OECD har anbefalt er også viktig å få belyst. Satsingen skal gi ny kunnskap med relevans for samfunn og forvaltning, bidra til innovasjon i offentlig og privat sektor og gi grunnlag for utvikling av grønn næring, blant annet gjennom naturbaserte løsninger.

Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land: Forskningsrådet vil følge opp regjeringens nye strategi for norsk engasjement med afrikanske land med *en satsing på forskning og innovasjonssamarbeid med afrikanske aktører*. Samarbeidet motiveres og intensiveres gjennom å etablere INTPART-prosjekt som bereder grunnen for Fol-samarbeid som senere kan utnytte eksisterende ordninger både nasjonalt og multinasjonalt, og gjennom en prosjektetableringsstøtte (PES) for norsk-afrikansk samarbeid i Horisont Europa. En ny multinasjonal plattform mellom enkelte afrikanske og europeiske land vil fra start legge premisser for likeverdig partnerskap både mellom forskningsråd og prosjekter. Plattformen er under utvikling vil ta sikte på felles utlysninger i 2026.

Tabell 2.1.2: Satsingsforslag rettet mot Kunnskapsdepartementets post 285.71 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KD 285.71 ED	FD	DFD	ID	KDD	KLD	LMD	NFD	UD	Sum
1.	Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredsk	40 000			25 000						300 000
2.	Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata	625 000									625 000
3.	RETUR-EU	195 000									195 000
4.	Polhavet 2050 og polarforskning	60 000					20 000		10 000	10 000	100 000
5.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før	20 000						25 000	25 000		70 000
6.	Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	25 000							25 000		50 000
7.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdisk	50 000		50 000					50 000		200 000
8.	Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.	40 000							40 000		80 000
9.	Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa-prosjekter	20 000									20 000
10.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	20 000	10 000				20 000	40 000	10 000	10 000	110 000
11.	Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrik	50 000								35 000	85 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor postene 285.72 og 201.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 på disse postene finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

Dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 285.71 er godt begrunnet og framover er det nødvendig å opprettholde aktivitetene, men det er noe rom for å løfte nye satsinger noe innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres 30 mill. kroner fra posten knyttet til generell polarforskning til satsingsforslaget *Polhavet 2050 og polarforskning*. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forskningsinnsatsen utover dagens tildelingsnivå.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be

om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KD vil gi et skikkelig løft til realiseringen av langtidsplanens overordnede mål Høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning i tillegg til målene Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne samt Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Satsingsforslagene vil videre bidra til de tematiske prioriteringene Hav og kyst, Muliggjørende og industrielle teknologier, Samfunnssikkerhet og beredskap samt Tillit og fellesskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen.

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjørende og industr. tekn.	Samfunnssikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Radikale forskningsidéer i tidlig karriere			30 000						
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Forskning for et forskningssystem i endring			16 500						10 000
Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk									10 000
Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap								40 000	
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata			625 000						
RETUR-EU			195 000						
Polhavet 2050 og polarforskning				60 000					
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før		20 000							
Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	25 000								
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		
Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.	40 000								
Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa-prosjekter			20 000						
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		20 000							
Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land									50 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en samlet økning i bevilgningene på 109,6 mill. kroner i 2026 opp til en samlet helårsvirkning på 1 211,5 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
KD Kap. 201.70	158 100	36 500	194 600	1 000
KD Kap. 285.71	3 895 000	1 145 000	5 040 000	107 800
KD Kap. 285.72	1 759 900	30 000	1 789 900	800
Sum	5 813 000	1 211 500	7 024 500	109 600

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren, Vitensentre og Kilden.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Radikale forskningsidéer i tidlig karriere			30 000						
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Forskning for et forskningssystem i endring			16 500						10 000
Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk									
Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap								40 000	
Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata			625 000						
RETUR-EU			195 000						
Polhavet 2050 og polarforskning				60 000					
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før		20 000							
Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	25 000								
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		
Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.	40 000								
Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa-prosjekter			20 000						
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		20 000							
Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land									50 000

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år. Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren, Vitensentre og Kilden.

Nærings- og fiskeridepartementet

Innledning

Det norske næringslivet står overfor store omstillingsprosesser i form av endringer i arbeidslivet, akselererende teknologiutvikling, klima- og miljøendringer og mer proteksjonisme som påvirker konkurransedyktighet og verdiskaping. Perspektivmeldingen peker på at produktiviteten i norsk økonomi må styrkes samtidig som underskuddet på kompetent arbeidskraft må dekkes inn. Regjeringens mål om at næringslivets FoU-investeringer skal utgjøre 2 prosent av BNP innen 2030 fordrer etablering og skalering av selskaper som innoverer innenfor avanserte teknologier (deep-tech), økt FoU i eksisterende virksomheter samt tilgang på relevant kompetanse. En stor utfordring for norsk omstillingsevne og konkurransekraft er at norske bedrifter sakker akterut i bruken av KI, skalering av oppstartselskaper er utfordrende og tilgangen på risikokapital er svært begrenset. I tillegg mangler vi spisskompetanse innenfor fremtidsrettet teknologi. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på utfordringer knyttet til grønn og digital omstilling, samt være en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for næringspolitikken er å få flere i jobb; skape aktivitet i hele landet og styrke investeringer på fastlandet; øke eksporten utenom olje og gass med 50 prosent innen 2030; samt omstille den norske økonomien til lavutslippssamfunnet. Videre skal økosystemer og ressurser i havområdene forvaltes for å sikre et rent og rikt hav og produksjon av sunn og trygg sjømat. Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) har et særlig ansvar for å koordinere og iverksette regjeringens nærings- og fiskeripolitikk.

NFD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 920.70 og 920.72. Grunnbevilgning til de teknisk-industrielle instituttene tildeles på post 920.71 og grunnbevilgninger til primær-næringsinstituttene tildeles på post 920.73. I 2025 er tilsagnsrammen på 1 727,9 mill. kroner hvorav 163,7 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor NFD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er i hovedsak en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdraget Bærekraftig før. For 2026 foreslås i tillegg en satsing på god dyrevelferd. Budsjettforslaget følger opp NFDs sektoransvar for forskning på næring, hav og fiskeri.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

I prioriteringen av satsingsforslagene er det skilt mellom satsinger innenfor NFDs områder Næringsrettet forskning og Marin og maritim forskning. Forslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende seks satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot NFDs post 920.70 og post 920.71 i 2026:

1. Økt private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling
2. Instituttsatsing for næringslivsomstilling
3. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping
4. Nyskaping fra forskningsinstitusjonene
5. Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.
6. Kritiske landbaserte mineraler

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til realisering av regjeringenes strategi for økt forskningsinnsats i næringslivet. Satsingsforslaget Instituttsatsing for næringslivsomstilling krever en økning i tilsagnsrammen for gjennomstrømningsmidler på post 920.71 på 80 mill. kroner, hvorav hele beløpet er en økning i utbetalingene i 2026. De øvrige satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 920.70 på 355 mill. kroner, hvorav 9,6 mill. kroner er en økning i utbetalinger i 2026 og resten en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil arenaer og virkemidler for forskning, eksperimentering og innovasjon i næringslivet ikke ha tilstrekkelig kraft til å bidra til omstilling raskt nok.

Økte private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling: Forslaget vil skal bidra til å utløse private investeringer i FoU, til næringslivets grønne omstilling og til internasjonal konkurransekraft og sysselsetting samt til samarbeid og kunnskapsspredning. Det er stor tilsøkning og høy prosjektkvalitet i Forskningsrådets anerkjente åpne arena for bedrifter som samarbeider i verdikjeder og med akademia. Hovedgrepet innovasjonsprosjekter utløser private FoU-investeringer, gir fornyelse og innovasjoner i form av nye produkter, tjener og prosesser, gi fart til bruk og innovasjon av avansert teknolog, og har positive økonomiske effekter for deltagende bedrifter. Til tross for sterke søknader og store behov avslås to av tre støtteverdige søknader.

Instituttsatsing for næringslivsomstilling: Norsk næringsliv står foran betydelige endringer både i struktur og i art. Behovet for å stimulere næringslivet til forskningsbasert entreprenørskap, spesielt innenfor digital transformasjon og grønn omstilling er betydelig. Dagens samfunnsutfordringer krever derfor mer samhandling mellom næringsliv, offentlig sektor og forskningsinstitusjoner enn noen gang før. Norges fremtidige næringsutvikling er avhengig av forskningsinstitusjoner som både er drivere for ny næringsutvikling, og som samarbeider tett med norske bedrifter. De teknisk-industrielle (TI-) instituttene primæroppgave er næringsrettet FoU. Disse instituttene økonomiske rammevilkår gjør det svært utfordrende å etablere ny kunnskap på områder der det ennå ikke finnes et etablert og betalingsdyktig næringsliv. Det trengs et løft i grunnbevilgningen på spesifikke innsatsområder som er sentrale for næringslivets omstillingsbehov; stikkord her er grønn vekst og digitalisering.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag- og næringsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskonsekvenser av teknologiutviklingen), skal blant annet gi mer grunnleggende forståelse og FoU-basert kompetanse innenfor nano-, bioteknologi og industrielle teknologier, møte behovet for ansvarlig teknologi-utvikling og -konvergens som løser samfunnsutfordringer og øker omstillings-takten i næringslivet. Satsingen forventes å gi flere gode, store og relevante fag- og næringsmiljøer og økt tilgang til ny kunnskap, teknologi og kompetanse som norske bedrifter trenger for grønn omstilling og økt verdiskaping innenfor bærekraftige rammer.

Nyskaping fra forskningsinstitusjonene: For å effektivt koble fremragende forskning i forskningsinstitusjonene med de innovasjonsbehov som samfunn og næringsliv opplever må strukturer og finansiering som muliggjør dette styrkes. Det er kvalitet, kapasitet og økende tilsøkning til ordninger rettet inn mot å gi fart og nettverk for dette. Draghi-rapporten på peker kraften i denne koblingen, og behovet for å øke innsats og tempo i EU – og utfordringen er minst like stor i det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.: Forslaget innebærer en styrking av satsingene i Forskningsrådet på økt forskningsfinansiering og forskningskapasitet i offentlig og privat sektor som er i tråd med LTP. Satsingen vil også bidra til å nå regjeringens ambisjoner i LTP og å møte dagens og fremtidens kompetansebehov og bidra til økte FoU-investeringer i næringslivet, og styrke arbeidslivsrelevansen i utdanningene. Kravet om kutt i klimagassutslipp og introduksjon av digitale løsninger og KI åpne for økt kunnskapsbehov både i privat- og offentlig sektor. Forslaget overfor NFD gjelder Nærings-ph.d.-ordningen.

Kritiske landbaserte mineraler: En satsing på kritiske landbaserte mineraler skal adressere FoU-behov knyttet til råvarer som har høy forsyningsrisiko, som i begrenset grad kan erstattes, og som kan bidra til energiomstilling, digitalisering, sikkerhet og verdiskaping for norsk næringsliv. Innsatsen skal gi viktige bidrag til realisering i regjeringens mineralstrategi: bærekraftig forvaltning av ressursene, oppdatert kunnskap om lokalsamfunn og styrket konkurranseevne for norsk industri. Det er avgjørende at tiltakene sees i sammenheng med øvrige tiltak på området, og at det knyttes opp mot relaterte tiltak innenfor EU.

Tabell 2.1.1: Satsingsforslag rettet mot Nærings- og fiskeridepartementets post 920.70 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	NFD 920.7 FD	DFD	HOD	KD	Sum
1.	Økt private FoU-investeringer for grønn, digital oms	200 000				200 000
2.	Instituttetsatsing for næringslivsomstilling	80 000				80 000
3.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskap	50 000	50 000	50 000	50 000	200 000
4.	Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	25 000			25 000	50 000
5.	Offentlig sekto- ph.d. og Nærings-ph.d.	40 000			40 000	80 000
6.	Kritiske landbaserte mineraler	40 000				40 000

Forskningsrådet fremmer følgende syv satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot NFDs post 920.72 i 2026:

1. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr
2. Fremtidens norske matproduksjon
3. Grønn og sikker skipsfart
4. Havforskningstiåret
5. God dyrevelferd
6. Polhavet 2050 og polarforskning
7. Bærekraftig areal- og naturforvaltning

Forskningsrådet foreslår videre økt forskningsinnsats på posten knyttet til posten for marin og maritim forskning. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på post 920.72 på 120 mill. kroner, hvorav 3,2 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut alle kunnskapsbehovene knyttet til departementets sektoransvar for fiskeri- og havbrukspolitikken, sjømatpolitikken og både den marine og maritime forsknings- og innovasjonspolitikken.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr: En mest mulig bærekraftig matproduksjon er viktig for både Nærings- og fiskeridepartementet og Mat- og landbruksdepartementet. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôrvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at fôret vi importerer og produserer selv skal komme fra mer bærekraftige kilder. Mer bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden, både nasjonalt og internasjonalt.

Fremtidens norske matproduksjon: Framtidens norske matproduksjon utfordres av en rekke sammenfallende utfordringer. Klima- og miljøendringer, endrede forbrukerpreferanser og nye

teknologier og forretningsmodeller vil føre til store endringer i de norske matsystemene. For å opprettholde og øke den norske sjømatproduksjonen og verdiskapningen fra sjømat trenger vi forskningsbasert kunnskap om hvordan forandringene vil påvirke matsystemene. Satsingen vil gi forvaltningsrettet kunnskap om hvordan leddene i matsystemene virker sammen og påvirker sjømatproduksjon, -konsum og -eksport. Satsingen vil også bidra til løsninger som næringslivet kan ta i bruk for å øke matsikkerhet, redusere matsvinn, forbedre folkehelse, redusere klimagassutslipp og ivareta naturmangfold.

Grønn og sikker skipsfart: Forslaget innebærer en styrking av satsingene i Forskningsrådet som finansierer forsknings-, innovasjons- og demonstrasjonsaktiviteter mot maritim næring og da spesielt rettet mot grønn, digital og sikker skipsfart. Som en maritim stormakt og med verdensledende maritim industri og rederier, sammen med sterke maritime forskningsmiljøer, vil kravet om kutt i klimagassutslipp og økende bruk av KI og øvrige digitale løsninger åpne for store muligheter for norsk maritim næring. I tillegg vil en helhetlig tilnærming til totalberedskap være nødvendig for å sikre at sektoren er robust og motstandsdyktig mot fremtidige utfordringer og trusler.

Havforskningstiåret: Havet har stor oppmerksomhet globalt, og FN har vedtatt havforskningstiåret (2021-2030) for bærekraftig utvikling. 2030-agendaen er retningsgivende for tiåret. Havmålet står sentralt, men et sunt hav er avgjørende for å nå flere av bærekraftsmålene. En satsing på havforskningstiåret forutsetter deltakelse internasjonalt, men også styrking av forskning og samarbeid nasjonalt. Tre områder peker seg ut: 1) Biodiversitets- og økosystemforskning, 2) havmiljø og havforvaltning og 3) vektlegging av bærekraft i havbruk og fiskeri. Satsingen vil utnytte og styrke Norge som ledende havforskningsnasjon og forsterke internasjonalt samarbeid.

God dyrevelferd: God dyrevelferd er viktig for å sikre sunne og friske produksjonsdyr. Det krever en helhetlig tilnærming som inkluderer forskningsinnsats, innovasjon, og forvaltning. Derfor må vi styrke tverrfaglig forskning på hvordan ulike faktorer som for eksempel genetikk, miljø, dyrenes atferd og menneskelige interaksjoner påvirker dyrevelferden. Ny kunnskap vil styrke og videreutvikle metoder, teknologier og bedre overvåkingssystemer for å forbedre dyrevelferden. Dette må skje gjennom en koordinert innsats og skal understøtte regjeringens arbeid med å iverksette den kommende stortingsmeldingen om dyrevelferd.

Polhavet 2050 og polarforskning skal bidra til å løse forståelsen av hva som skjer og hva som er konsekvensene, både nasjonalt og globalt, når isen i Polhavet smelter og hva det betyr for klima, de marine økosystemene, ressursutnyttelse, økonomiske konsekvenser og dermed også geopolitikk. Satsningen skal sørge for et solid beslutningsgrunnlag for politikere og forvaltning. For NFD vil kunnskap knyttet til fiskeriressurser og andre marine arter være sentralt.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et bærekraftig lavutslippssamfunn. Klima- og naturkrisene henger sammen både når det gjelder utfordringer og løsninger. Satsingen skal være en kraftfull, bred og sektorovergripende satsing for å svare på de akutte utfordringene knyttet til norsk arealutnyttelse og naturmangfold. Norske hav- og kystområder er under økende press med tanke på vern, naturmangfold og økosystemer under sterkt press på den ene siden og arealkrevende næringer på den andre siden som er sentrale for nye arbeidsplasser, eksport og blå matproduksjon. Satsingen vil bidra til at motstridene interesser sees i sammenheng og gi ny kunnskap og nye løsninger slik at privat næringslivs, offentlig forvaltning og politikere kan ta helhetlige, kunnskapsbaserte beslutninger når våre hav- og kystområder skal utnyttes innenfor naturens egne grenser.

Tabell 2.1.1: Satsingsforslag rettet mot Nærings- og fiskeridepartementets post 920.72 i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	NFD 920.7 ED	KD	KDD	KLD	LMD	UD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	25 000		20 000		25 000		70 000
2.	Fremtidens norske matproduksjon	15 000				15 000		30 000
3.	Grønn og sikker skipsfart	10 000				20 000		30 000
4.	Havforskingstiåret	30 000				20 000		50 000
5.	God dyrevelferd	20 000				20 000		40 000
6.	Polhavet 2050 og polarforskning	10 000		60 000		20 000	10 000	100 000
7.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	10 000	10 000	20 000	20 000	40 000	10 000	110 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 920.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

Dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 920.72 er godt begrunnet og framover er det nødvendig å opprettholde aktivitetene, men det er rom for å løfte nye satsinger noe innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres 20 mill. kroner fra posten knyttet til generell klima- og miljørelatert havforskning til satsingsforslaget Havforskingstiåret. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forskningsinnsatsen utover dagens tildelingsnivå.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor NFD vil gi et skikkelig løft til realiseringen av langtidsplanens overordnede mål Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne i tillegg til målet Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Satsingsforslagene vil videre bidra til de tematiske prioriteringene Hav og kyst, Klima, miljø og energi samt Muliggjørende og industrielle teknologier. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Økt private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling	200 000								
Institutttsatsing for næringslivsomstilling	80 000								
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		
Nyskaping fra forskningsinstitusjonene	25 000								
Offentlig sekto- ph.d. og Nærings-ph.d.	40 000								
Kritiske landbaserte mineraler	40 000								
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før		25 000							
Fremtidens norske matproduksjon		15 000							
Grønn og sikker skipsfart						10 000			
Havforskningstiåret				30 000					
God dyrevelferd		20 000							
Polhavet 2050 og polarforskning				10 000					
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		10 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 92,8 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 555 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
NFD Kap. 920.70	1 277 100	355 000	1 632 100	9 600
NFD Kap. 920.71	-	80 000	80 000	80 000
NFD Kap. 920.72	485 800	120 000	605 800	3 200
Sum	1 762 900	555 000	2 317 900	92 800

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

Tallene over inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren og Teknologirådet.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
NFD Kap. 920.70	Adm.dir-fullmakt	1 978	1 100	900	1 200	-
NFD Kap. 920.70	Annet	292	-	-	-	-
NFD Kap. 920.70	Forskningsystemer	9 049	6 600	6 500	6 500	2 500
NFD Kap. 920.70	Innovasjon	1 018 579	938 900	983 300	992 900	889 800
NFD Kap. 920.70	Muliggjørende te	69 102	61 900	52 100	53 500	53 200
NFD Kap. 920.72	Adm.dir-fullmakt	30 842	29 800	29 400	29 400	-
NFD Kap. 920.72	Annet	413	-	-	-	-
NFD Kap. 920.72	Energi og transpo	166 200	149 900	159 200	165 900	162 300
NFD Kap. 920.72	Forskningsystemer	1 000	900	1 000	1 000	800
NFD Kap. 920.72	Klima og miljø	51 186	35 600	35 300	36 900	40 300
NFD Kap. 920.72	Mat og bioressur	226 017	224 300	228 700	231 200	223 800
NFD Kap. 920.72	Muliggjørende te	5 142	4 900	4 200	4 100	4 400
NFD Kap. 920.70	Ikke fordelt	-	-	2 500	32 100	100 500
NFD Kap. 920.72	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	1 579 800	1 453 900	1 503 100	1 554 700	1 477 600

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år. Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren og Teknologirådet.

Energidepartementet

Innledning

Norske energiressurser gir grunnlag for verdiskaping innen ressursutnyttelse og videreutvikling av en leverandørindustri mot nasjonale og internasjonale energimarkeder. Det er behov for å styrke teknologi- og temaområder med stor betydning for å sikre energiomstilling og forsyningssikkerhet samt bidra til realisering av lavutslippssamfunnet. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på klima- og energiutfordringer samt være en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for energipolitikken er å sikre energiforsyning, skape verdier og lønnsomme og attraktive arbeidsplasser over hele landet samt øke grønne investeringer, styrke eksporten av energiressurser og kutte i klimagassutslippene. Energidepartementet (ED) har et særlig ansvar for regjeringens energipolitikk.

ED tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1850.73. I 2025 er tilsagnsrammen på 620,2 mill. kroner hvorav 46,7 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor ED legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er til en viss grad en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025. For 2026 foreslås i tillegg en kraftfull innsats for investeringer i fornybar energi og forskning for utslippskutt i petroleumssektoren. Budsjettforslaget følger opp EDs sektoransvar for forskning på energi, petroleum og energiomstilling.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Satsingsforslagene er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen og følger opp energipolitiske prioriteringer, samt strategiene Energi21 og OljeGass21. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot ED i 2026:

1. Energiomstilling og konkurransekraft 2050
2. Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet
3. Kritiske råmaterialer – havbunnsmineraler
4. Bærekraftig areal- og naturforvaltning

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på postene knyttet til energiomstilling, energisikkerhet og lavutslipp, havbunnsmineraler og arealkonflikter. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 180 mill. kroner, hvorav 4,9 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke foreligge et tilstrekkelig bredt forskningsbasert grunnlag for en effektiv energiomstilling samt en bærekraftig forvaltning av energi- og mineralressurser.

Energiomstilling og konkurransekraft 2050: En omlegging til utslippsfri energi er nødvendig for å kunne nå visjonen om et nullutslippssamfunn. Både 2030- og 2050-målene er svært ambisiøse og en styrket satsing på forskning og innovasjon er et nødvendig, men ikke tilstrekkelig tiltak. Elektrifisering av industri og transport er en viktig del av løsningen for Norge og fører til et stort behov for økt klimavennlig kraftproduksjon. Samtidig er mer effektiv bruk av energi i alle sektorer en viktig målsetting. Det er et stort behov for ny kunnskap og forskningsbaserte løsninger som sikrer at omstillingen skjer innenfor Norges forpliktelser i FNs naturavtale og som sikrer bred oppslutning i det norske samfunnet. Satsingsforslaget innebærer en styrking av den målrettede satsingen på forskning og innovasjon på områdene energiomstilling, havvind – herunder både økt leveringssikkerhet og norsk konkurransedyktig havvindindustri, konkurransedyktig batteriindustri i Norge, verdikjeder for grønn og blå hydrogen, CO2-håndtering samt energieffektivisering i alle sektorer.

Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet: Russlands krig mot Ukraina har økt de norske energileveransenes betydning for Europas energisikkerhet. En styrket satsing på petroleumsforskning skal bidra til å videreutvikle næringen og gjøre den lønnsom og konkurransedyktig også i framtiden. Regjeringen har som ambisjon å sørge for at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030 sammenlignet med 2005 og til netto null i 2050. OG21-strategien peker på hvor avgjørende klimamålene er for fortsatt verdiskaping på norsk sokkel. En opptrapping av forskningsinnsatsen anses nødvendig. Satsingen bidrar til at Norge vil kunne nå klimaforpliktelsene, ivareta bærekraftig og sikker energiforsyning og omstilling til et lavutslippssamfunn.

Kritiske råmaterialer – havbunnsmineraler: En målrettet FoU-innsats vil bidra til nødvendig ny kunnskap og teknologi for en helhetlig og bærekraftig forvaltning og utnyttelse av mineralressursene på norsk sokkel. Åpningen av sokkelen for mineralvirksomhet er motivert utfra det store behovet knyttet til kritiske råmaterialer som har høy forsyningsrisiko og som ikke lett kan erstattes, i energi-omstillingen som verden er inne i. Satsingen er tidskritisk grunnet vedtaket om åpning. Det viktigste tiltaket er å etablere en målrettet og helhetlig satsing som kan se de forskjellige forskningsbehovene i sammenheng. Problemstillingene er svært komplekse, og vil derfor kreve sammensatte tiltak som involverer samarbeid mellom forskningsorganisasjoner og næringsliv. Det vil være tre tematiske pilarer: den geologiske kunnskapen om ressursgrunlaget, kunnskap om miljøperspektiver og ny teknologi for undersøkelse og utvinning, inklusive teknologi som sikrer at miljøet kan ivaretas på betryggende måte. Det vektlegges forskning av høy vitenskapelig kvalitet som gir godt dokumentert og pålitelig kunnskap, spesielt om miljøforhold.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et bærekraftig lavutslippssamfunn. Klima- og naturkrisene henger sammen både når det gjelder utfordringer og løsninger. Satsingen skal være en kraftfull, bred og sektorovergripende innsats for å svare på de akutte utfordringene knyttet til norsk arealutnyttelse og naturmangfold. Økt norsk kraft- og energiproduksjon er sentralt for utviklingen av nye arbeidsplasser, omstilling av industrien i grønn retning og for samfunnsikkerhet og beredskap. Samtidig kommer denne utviklingen med økende press på arealer og natur og i konflikt med andre samfunnsinteresser. Satsingen vil bidra til at motstridene interesser sees i sammenheng og gi ny kunnskap og nye løsninger slik at privat næringsliv, offentlig forvaltning og politikere kan ta helhetlige, kunnskapsbaserte beslutninger når ny energi skal bygges ut. Satsingen vil også bidra til å redusere risikoen for naturfare og gjøre oss mer forberedt på de hendelsene vil komme.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Energidepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	ED	KD	KDD	KLD	LMD	NFD	SD	Sum
1.	Energiomstilling og konkurransekraft 2050	90 000			20 000			10 000	120 000
2.	Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet	30 000							30 000
3.	Kritiske råmaterialer – havbunnsmineraler	50 000							50 000
4.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	10 000	20 000	20 000	40 000	10 000	10 000		110 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1850.73 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor ED vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Klima, miljø og energi og overordnet mål Konkurranseskraft og innovasjonsevne. I tillegg vil satsingsforslagene bidra til overordnet mål om Miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Energiomstilling og konkurranseskraft 2050						90 000			
Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet						30 000			
Kritiske råmaterialer – havbunnsmineraler	50 000								
Bærekraftig areal- og naturforvaltning						10 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 180 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 4,9 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
ED Kap. 1850.73	748 200	180 000	928 200	4 900
Sum	748 200	180 000	928 200	4 900

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
ED Kap. 1850.73	Adm.dir-fullmakt	13 500	16 300	19 000	20 400	300
ED Kap. 1850.73	Energi og transp	871 200	907 700	918 800	961 700	984 700
ED Kap. 1850.73	Forskningssystemer	6 500	4 200	4 000	3 900	1 600
ED Kap. 1850.73	Klima og miljø	22 000	39 900	5 800	2 000	400
ED Kap. 1850.73	Ikke fordelt	-	5 000	-	-	-
	Sum	913 200	973 100	947 600	988 000	987 000

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Klima- og miljødepartementet

Innledning

Klimaendringene er en alvorlig trussel mot samfunnssikkerheten nasjonalt og for stabilitet i verden. Hyppigere og mer langvarige ekstreme værphenomener som styrtregn og hetebølger truer liv og helse, matsikkerhet, ødelegger kritisk infrastruktur samt sender folk på flukt fra hjemmene sine og forsterker og forverrer underliggende årsaker til konflikter. Klimaendringer og menneskelig påvirkning belaster naturen og legger press på biomangfoldet, med tap av artsmangfold, og muligheten til at vi også framover har tilgang på vitale økosystemtjenester. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter og finne løsninger på klima- og miljøutfordringer må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et løft i innsatsen fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og forskningsdrevet innovasjon.

De overordnede målene for klima- og miljøpolitikken er at økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester; at ingen arter og naturtyper skal utrykkes og at utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres; samt at et representativt utvalg av norsk natur skal tas vare på for kommende generasjoner. Klima- og miljødepartementet (KLD) har et særlig ansvar for å koordinere og implementere regjeringens klima- og miljøpolitikk.

KLD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post1410.73. Grunnbevilgninger til miljøforskningsinstituttene tildeles på post 1410.71. I 2025 er tilsagnsrammen på 414,7 mill. kroner hvorav 18 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor KLD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdraget Sirkulær økonomi. Budsjettforslaget følger opp KLDs sektoransvar for forskning på klimasystemer, klimaomstilling og miljø.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KLD i 2026:

1. Bærekraftig areal- og naturforvaltning
2. Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling
3. Polhavet 2050 og polarforskning
4. Grønn og sikker skipsfart
5. Havforskningstiåret
6. Energiomstilling og konkurransekraft 2050

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til naturforvaltning, sirkulær økonomi, polarforskning, maritim sektor og havforskning. Om lag 40 mill. kroner av finansieringsbehovet kan tas

innenfor nullvekstrammen, men resten krever en økning i tilsagnsrammen på 150 mill. kroner, hvorav 4,1 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagns-fullmakten. Uten en vekst vil forskningsinnsatsen ikke være tilstrekkelig til å bygge opp nok kapasitet for å raskt redusere klimautslipp og ivareta og styrke naturmangfoldet.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et bærekraftig lavutslippssamfunn. Klima- og naturkrisene henger sammen både når det gjelder utfordringer og løsninger. Satsingen skal være en kraftfull, bred og sektorovergripende satsing for å svare på de akutte utfordringene knyttet til arealutnyttelse og naturmangfold i Norge. Forskningsinnsatsen skal både understøtte den nasjonale forvaltningens tiltak for bedre styring, samordning og veiledning knyttet til natur- og arealforvaltningen, men også forske på verktøy og løsninger for lokal og regional natur- og arealforvaltning. Forutsetningene for å gjennomføre de tiltakene OECD har anbefalt er også viktig å få belyst. Satsingen skal gi ny kunnskap med relevans for samfunn og forvaltning, bidra til innovasjon i offentlig og privat sektor og gi grunnlag for utvikling av grønn næring, blant annet gjennom naturbaserte løsninger.

Samfunnsoppdrag – Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling skal løfte forskning på sirkulær økonomi som et sektorovergripende og systemisk verktøy for en bærekraftig samfunnsutvikling i tråd med UFF-rammeverket. Klimautvalget 2050 foreslo at all økonomisk aktivitet må skje innenfor planetens tålegrenser og økonomien må bli mer sirkulær. Norge har en lang vei å gå for å oppnå det. Det mangler kunnskap om rammebetingelser, regelverk, barrierer, virkemidler og målkonflikter for å gjøre det økonomiske systemet sirkulært og gjøre sirkulære forretningsmodeller og leveveier til den nye normalen. De positive virkningene av forslaget vil være at næringslivet og offentlig forvaltning får tilgang til bred kompetanse i forskningsorganisasjonene, at politikken blir basert på et godt kunnskaps-grunnlag og at norske forskningsmiljøer blir attraktive samarbeidspartnere i Europa.

Polhavet 2050 og polarforskningen skal bidra til å løse forståelsen av hva som skjer og hva som er konsekvensene, både nasjonalt og globalt, når isen i Polhavet smelter og hva det betyr for klima, de marine økosystemene, ressursutnyttelse, økonomiske konsekvenser og dermed også geopolitikk. Satsningen skal sørge for et solid beslutningsgrunnlag for politikere og forvaltning. For KLD vil satsningen medføre økt kunnskap om klima, både globalt og regionalt.

Grønn og sikker skipsfart innebærer en styrking av satsingene i Forskningsrådet som finansierer forsknings-, innovasjons- og demonstrasjonsaktiviteter mot maritim næring og da spesielt rettet mot grønn, digital og sikker skipsfart. Som en maritim stormakt og med verdensledende maritim industri og rederier, sammen med sterke maritime forskningsmiljøer, vil kravet om kutt i klimagassutslipp og økende bruk av KI og øvrige digitale løsninger åpne for store muligheter for norsk maritim næring. I tillegg vil en helhetlig tilnærming til totalberedskap være nødvendig for å sikre at sektoren er robust og motstandsdyktig mot fremtidige utfordringer og trusler.

Havforskningstiåret: Havet har stor oppmerksomhet globalt, og FN har vedtatt havforskningstiåret (2021-2030) for bærekraftig utvikling. 2030-agendaen er retningsgivende for tiåret. Havmålet står sentralt, men et sunt hav er avgjørende for å nå flere av bærekraftsmålene. En satsing på havforskningstiåret forutsetter deltakelse internasjonalt, men også styrking av forskning og samarbeid nasjonalt. Tre områder peker seg ut: 1) Biodiversitets- og økosystemforskning, 2) havmiljø og havforvaltning og 3) vektlegging av bærekraft i havbruk og fiskeri. Satsingen vil utnytte og styrke Norge som ledende havforskningsnasjon og forsterke internasjonalt samarbeid.

Energiomstilling og konkurransekraft 2050: En omlegging til utslippsfri energi er nødvendig for å kunne nå visjonen om et nullutslippssamfunn. Både 2030- og 2050-målene er svært ambisiøse og en styrket satsing på forskning og innovasjon er et nødvendig, men ikke tilstrekkelig tiltak. Elektrifisering av industri og transport er en viktig del av løsningen for Norge og fører til et stort behov for økt klimavennlig kraftproduksjon. Samtidig er mer effektiv bruk av energi i alle sektorer en viktig målsetting. Det er et stort behov for ny kunnskap og forskningsbaserte løsninger som sikrer at omstillingen skjer innenfor Norges forpliktelser i FNs naturavtale og som sikrer bred oppslutning i det norske samfunnet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Klima- og miljødepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KLD	ED	KD	KDD	LMD	NFD	SD	UD	Sum
1.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	40 000	10 000	20 000	20 000	10 000	10 000			110 000
2.	Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling	30 000								30 000
3.	Polhavet 2050 og polarforskning	20 000		60 000			10 000		10 000	100 000
4.	Grønn og sikker skipsfart	20 000					10 000			30 000
5.	Havforskningstiåret	20 000					30 000			50 000
6.	Energiomstilling og konkurransekraft 2050	20 000	90 000					10 000		120 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1410.73 er godt begrunnet og at det framover er nødvendig å opprettholde aktivitetene, men at det er rom for å løfte nye satsinger noe innenfor nullvekst. Det foreslås derfor at det omprioriteres 30 mill. kroner fra posten til satsingsforslag Bærekraftig areal- og naturforvaltning og 10 mill. kroner til satsingsforslag Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling. Det vil imidlertid være behov for ytterligere vekst i forskningsinnsatsen utover dagens tildelingsnivå.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KLD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft i tillegg til de tematiske prioriteringene Hav og kyst samt Klima, miljø og energi. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurransen- kraft og innovasjons- evne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelig- het	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns- sikkerhet og beredskap	Tillit og felleskap
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		40 000							
Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling		30 000							
Polhavet 2050 og polarforskning				20 000					
Grønn og sikker skipsfart				20 000					
Havforskningstiatet						20 000			
Energiomstilling og konkurransekraft 2050						20 000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 4,1 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 150 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
KLD Kap. 1410.73	404 800	150 000	554 800	4 100
Sum	404 800	150 000	554 800	4 100

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tallene over inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
KLD Kap. 1410.73	Adm.dir-fullmakt	8 032	10 200	4 200	5 500	-
KLD Kap. 1410.73	Demokrati og gl	450	100	-	-	-
KLD Kap. 1410.73	Energi og transp	130 298	131 200	134 300	141 800	145 300
KLD Kap. 1410.73	Forskningssystemer	3 275	3 400	3 100	3 200	2 700
KLD Kap. 1410.73	Helse	3 230	4 500	3 300	2 300	600
KLD Kap. 1410.73	Klima og miljø	242 983	298 800	260 400	221 700	201 400
KLD Kap. 1410.73	Mat og bioessur	21 059	15 700	16 100	17 600	17 900
KLD Kap. 1410.73	Ikke fordelt	-	400	4 500	11 600	15 600
	Sum	409 327	464 300	425 900	403 700	383 500

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass.

Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år. Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Helse- og omsorgsdepartementet

Innledning

Folkehelsen i Norge er generelt god, og levealderen høy samtidig som sosial ulikhet i helse fortsatt er en utfordring. Demografiske framskrivninger tilsier at behovet for helse- og omsorgstjenester vil øke utover hva vi kan møte med kun økt bemanning de neste tiårene (jf. Helsepersonellkommissjonen). En fragmentert helse- og omsorgstjeneste kan ha konsekvenser for pasientsikkerheten og gi en dårlig utnyttelse av de samlede ressursene i helse- og omsorgstjenesten. Det må sikres et pasientforløp der de ulike delene av helsetjenestene, både kommunale tjenester og spesialisthelsetjenesten, og øvrige velferdstjenester jobber godt sammen. Pandemien har vist at internasjonalt samarbeid, også på forskningsområdet, er avgjørende for Norges evne til å håndtere grensekryssende helsetrusler og sikre god beredskap. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på helseutfordringer og en solid partner for næringsliv og offentlig sektor, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for helse- og omsorgspolitikken er å sikre god helse og mestring i befolkningen, uavhengig av sosial bakgrunn; gode pasientforløp og rask tilgang til tjenester i hele landet; at helse- og omsorgstjenesten er et attraktivt arbeidssted i et livslangt karriereløp; bærekraftig og rettferdig ressursbruk; samt at helse- og omsorgssektoren er forberedt i møte med kriser og katastrofer. Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) har et særskilt ansvar for iverksettelse av regjeringens helse- og omsorgspolitikk.

HOD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 780.70. I 2025 er tilsagnsrammen på 359,3 mill. kroner hvorav 10,9 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor HOD legges ambisjonene og målsetningene i langtids-planen til grunn og satsingsforslagene er til en viss grad en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdraget Inkludere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv. For 2026 foreslås i tillegg en kraftfull innsats for investeringer i forskning, teknologi og innovasjon for å løse helsepersonellkrisen. Budsjettforslaget følger opp HODs sektoransvar for medisinsk forskning og helse- og omsorgssektoren.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets forslag til satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot HOD i 2026:

1. Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon
2. Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning
3. Legemiddelproduksjon i Norge - fra potensial til industri
4. Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til å håndtere helsepersonellkrisen, kvinnehelse, legemiddelproduksjon og et sammenhengende helse-, omsorgs- og velferdssystem for økt inkludering av barn og unge. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 210 mill. kroner, hvorav 5,7 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke sikres tilstrekkelig kapasitet i forsknings- og innovasjonssystemet til å understøtte politikkkutforming knyttet til helsepersonellkrisen og å sikre bedre sammenheng og samarbeid mellom helse- og velferdstjenestene for barn og unge, få fram mer kunnskap om kvinnehelse samt få opp en bærekraftig legemiddelproduksjon departementets ansvarsområder.

Helsepersonellkrisen – forskning, teknologi, helsedata og innovasjon: Forslaget innebærer en betydelig satsning på teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren med mål om å redusere arbeidskraftbehovet, forbedre tjenestekvaliteten, styrke digital kompetanse blant helsepersonell og bidra til å nå målene i ventetidsløftet. Det forventes betydelige positive virkninger for både helsepersonell og pasienter, samt langsiktige forbedringer i sektoren. Det forventes også betydelige positive effekter i helsenæringen.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Det trengs kunnskap om hva som fremmer helse og hemmer utenforskap for barn og unge. Barn og unge har rett på gode og likeverdige helse- og omsorgstjenester og det er behov for å ta helthetlig grep og jobbe på tvers av helse, utdanning og velferdssektorer og tjenester. I et livsløpsperspektiv er det spesielt viktig med forskning på tiltak som fremmer barns og unges helse, og dette vil også bidra til å legge grunnlaget for god helse gjennom hele livet. Forebyggende tiltak dreier seg for barn og unge blant annet om å fremme gode oppvekstvilkår, tilrettelegge for fysisk aktivitet og sunt kosthold, forebygge omsorgssvikt og utenforskap, samt forebygge rusmisbruk og kriminalitet. Det trengs kunnskap om helsefremmende tiltak i barnehager og på skoler, for å forebygge plager og uhelse, framfor å kompensere eller reparere senere i livet. Det er også nødvendig med tjenesteforskning som bygger kunnskap om særtrekk ved de ulike tjenestene. Dette gjelder særlig når tjenestemottakerne er barn, eller særlig sårbare, og om tjenester for brukere som har behov for tjenester fra flere instanser.

Legemiddelproduksjon i Norge – fra potensiale til industri: Helsenæringsmelding, Veikart helse-næring og helsenæring som nasjonal eksportsatsning er alle produkter av samarbeid mellom HOD og NFD. Denne satsningen på økt legemiddelproduksjon i Norge for økt verdiskaping svarer på viktige anbefalinger og søker å møte mål i de nevnte dokumenter. Siden hovedfokus er økt verdiskaping og NFD har tatt på seg ansvar for å følge opp punktet i Veikartet om "oppdrag å etablere en nasjonal satsing innenfor legemiddelproduksjon" anmoder vi NFD om 80 mill. kroner årlig over fem år. Satsningsforslaget har imidlertid betydelige positive ringvirkninger på HODs ansvarsområde og ikke minst er dette viktig for å møte en fremtidig utvikling der en har behov for å produsere biologiske legemidler lokalt på universitetssykehus. Dette er begrunnelsen for et satsningsforslag til HOD på 20 mill. kroner årlig over fem år. Dette satsningsforslaget må sees i sammenheng med satsningsforslag fra SIVA og Innovasjon Norge.

Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning: Det er i år 21 år siden Kvinnehelse-strategien (St. meld nr. 16, 2002-2003) ble lansert i 2003 og ferdigstillelse av ny NOU om kvinners helse lansert i mars 2023. Regjeringen har bebudet en ny Kvinnehelsestrategi. Forskningsrådets satsing på Kvinners helse har eksistert siden 2004. Det er fremdeles betydelige kunnskapshull. Det er viktig at satsingen på kvinners helse og kjønnsperspektiv i medisinsk og helsefaglig er langsiktig for å bygge sterke forskningsmiljøer på områder med kunnskapshull og stor sykdomsbyrde.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Helse- og omsorgsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	HOD	AID	BFD	DFD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon	150 000			25 000				175 000
2.	Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning	30 000							30 000
3.	Legemiddelproduksjon i Norge - fra potensial til industri	20 000							20 000
4.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	20 000		10 000	10 000	10 000	70 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 780.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor HOD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Konkurranseskraft og innovasjonsevne samt de tematiske prioriteringene Helse og Tillit og fellesskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon					150 000				
Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning					30 000				
Legemiddelproduksjon i Norge - fra potensial til industri	20 000								
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 210 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 5,7 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
HOD Kap. 780.70	357 300	210 000	567 300	5 700
Sum	357 300	210 000	567 300	5 700

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
HOD Kap. 780.70	Adm.dir-fullmakt	3 153	-	-	-	-
HOD Kap. 780.70	Demokrati og glc	11 112	19 200	16 700	16 100	13 300
HOD Kap. 780.70	Forskningssystemer	2 000	1 800	1 900	2 200	1 700
HOD Kap. 780.70	Helse	396 349	449 800	386 600	344 200	323 400
HOD Kap. 780.70	Velferd og utdan	500	200	400	400	200
HOD Kap. 780.70	Ikke fordelt	-	500	6 100	21 300	41 100
	Sum	413 114	471 500	411 700	384 200	379 700

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Landbruks- og matdepartementet

Innledning

Befolkningsvekst globalt, konflikter, ustabile forsyningskjeder for mat og energi, stigende råvare-priser og store klima- og miljøutfordringer påvirker mennesker over hele verden. På bakgrunn av disse utfordringene er et aktivt jordbruk og en bærekraftig matproduksjon viktig for selvforsyning og beredskap samt som grunnlag for næringsutvikling og handel. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på utfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for landbruks- og matpolitikken er matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping samt bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Landbruks- og matdepartementet (LMD) har et særlig ansvar for koordinering og iverksetting av regjeringens landbrukspolitikk og politikk for landbasert matproduksjon.

LMD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1137.71. Grunnbevilgning til de teknisk-industrielle instituttene tildeles på post 1137.72. I 2025 er tilsagnsrammen på 184,8 mill. kroner hvorav 8,9 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor LMD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er hovedsakelig en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdragene Bærekraftig fôr. For 2026 foreslås i tillegg et satsingsforslag på forskning for god dyrevelferd. Budsjettforslaget følger opp LMDs sektor-ansvar for forskning på landbruk og landbasert matproduksjon.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot LMD i 2026:

1. Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr
2. Fremtidens norske matproduksjon
3. God dyrevelferd
4. Klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk
5. Bærekraftig areal- og naturforvaltning

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til fôr, matproduksjon, dyrevelferd, klimatilpasset jord- og skogbruk samt areal- og naturforvaltning. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 100 mill. kroner, hvorav 2,7 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bli et nødvendig løft i forsknings- og

innovasjonsinnsatsen knyttet til realisering av samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr, samt at det ikke vil sikres tilstrekkelig kapasitet i forsknings- og innovasjonssystemet til å understøtte politikk-utforming knyttet til matproduksjonskjeden, dyrevelferd, utslippskutt og klimatilpassing samt bærekraftig forvaltning av arealer og natur.

Samfunnsoppdrag – Bærekraftig fôr. En mest mulig bærekraftig matproduksjon er viktig for både Nærings- og fiskeridepartementet og Mat- og landbruksdepartementet. Norsk matproduksjon er i varierende grad avhengig av importerte fôrråvarer. Satsingen skal støtte opp om regjeringens ambisjoner for samfunnsoppdraget ved at ny kunnskap og nye løsninger gjør det mulig å øke nasjonal fôrproduksjon og samtidig se til at fôret vi importerer og produserer selv skal komme fra mer bærekraftige kilder. Mer bærekraftig fôr krever en forsterket og koordinert forsknings- og innovasjonsinnsats langs hele verdikjeden, både nasjonalt og internasjonalt.

Framtidens norske matproduksjon utfordres av en rekke sammenfallende utfordringer. Klima- og miljøendringer, nye matmarkeder, endrede forbrukerpreferanser og nye teknologier og forretningsmodeller vil føre til store endringer i de norske matsystemene. For å sikre en robust og klimatilpasset matproduksjon med økt nasjonal selvforsyning, trenger vi forskningsbasert kunnskap om hvordan forandringene vil påvirke matsystemene. Satsingen vil gi kunnskap og innsikt om matsikkerhet og hvordan de ulike leddene i matsystemene virker sammen, og hvilke deler av systemet som kan og bør transformeres. Satsingen vil også bidra til løsninger som næringslivet kan ta i bruk for å øke matsikkerhet, redusere matsvinn, forbedre folkehelse, redusere klimagassutslipp og ivareta klima og naturmangfold.

God dyrevelferd er viktig for å sikre sunne og friske produksjonsdyr. Det krever en helhetlig tilnærming som inkluderer forskningsinnsats, innovasjon, og forvaltning. Derfor må vi styrke tverrfaglig forskning på hvordan ulike faktorer som for eksempel genetikk, miljø, dyrenes atferd og menneskelige interaksjoner påvirker dyrevelferden. Ny kunnskap vil styrke og videreutvikle metoder, teknologier og bedre overvåkingssystemer for å forbedre dyrevelferden. Dette må skje gjennom en koordinert innsats og skal understøtte regjeringens arbeid med å iverksette den kommende stortingsmeldingen om dyrevelferd.

Klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk. Landbruket har en viktig rolle i å utvikle klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk for å redusere utslipp og bidra til klimatilpassing i sektoren. Det er et behov for grunnleggende forskning for å forstå karbonkretsløpet i jord- og skogbruk, men også tverrfaglig og tverrsektoriell forskning for å sikre at forskningsresultatene tas i bruk gjennom både enkelttiltak og mer varige systemendringer. Utvikling av klimasmarte løsninger krever forskningsinnsats, innovasjon og kommersialisering. Dette må skje gjennom en koordinert innsats langs hele kjeden av virkemidler og utlysninger både nasjonalt og internasjonalt.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et bærekraftig lavutslippssamfunn. Landbruket og matsektoren har en viktig rolle i det grønne skifte og for nasjonalt beredskap. Samtidig vet vi at landbruket er en kilde til press på arealer og natur og at det er press på alternativ bruk av jordbruksarealer. En videre forskningsbasert tilnærming i og for landbruket på naturens egne premisser blir derfor avgjørende for å sikre grønn omstilling og et bærekraftig landbruk i fremtiden.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Landbruks- og matdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	LMD	ED	KD	KDD	KLD	NFD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr	25 000		20 000			25 000	70 000
2.	Framtidens norske matproduksjon	15 000					15 000	30 000
3.	God dyrevelferd	20 000					20 000	40 000
4.	Klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk	30 000						30 000
5.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	10 000	10 000	20 000	20 000	40 000	10 000	110 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1137.71 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor LMD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft samt den tematiske prioriteringen Klima, miljø og energi. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Bærekraftig før		25 000							
Framtidens norske matproduksjon		15 000							
God dyrevelferd		20 000							
Klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk						30 000			
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		10 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2,7 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 100 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
LMD Kap. 1137.71	179 500	100 000	279 500	2 700
Sum	179 500	100 000	279 500	2 700

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

Tallene over inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
LMD Kap. 1137.71	Energi og transp	-	500	300	100	-
LMD Kap. 1137.71	Forskningssystemer	2 000	1 800	1 900	2 200	1 700
LMD Kap. 1137.71	Innovasjon	-	500	400	300	100
LMD Kap. 1137.71	Klima og miljø	2 000	3 300	2 700	2 000	1 600
LMD Kap. 1137.71	Mat og bioressur	178 261	198 100	172 700	167 600	161 300
LMD Kap. 1137.71	Ikke fordelt	-	200	2 000	2 500	2 500
	Sum	182 261	204 400	180 000	174 700	167 200

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år. Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Utenriksdepartementet

Innledning

Krig og eskalerende konflikter, geopolitiske spenninger, klimaendringer og tap av biologisk mangfold rammer millioner av mennesker, reverserer verdenssamfunnets innsats for sosial og økonomisk utvikling i lavinntektsland og skaper humanitære kriser. Utfordringene påvirker og utfordrer også Norge. Det er behov for å styrke forskningen som bidrar til innsikt i globale utfordringer og som gir bærekraftige løsninger for utviklingen i lavinntektsland og for ivaretagelse av norske interesser. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på globale utfordringer og en solid partner for forvaltning, næringsliv og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og innovasjon.

Sentrale mål for utenrikspolitikken er å ivareta norske interesser internasjonalt, fremme fred og sikkerhet, støtte opp under en internasjonal rettsorden. Utenriksdepartementet (UD) har et særlig ansvar for regjeringens utenriks- og utviklingspolitikk og for å sikre at norsk utenrikspolitikk er konsistent og samordnet på tvers av departementene.

UD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 118.77 og 161.74. I 2025 er tilsagnsrammen på 252,5 mill. kroner hvorav 15,8 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor UD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er i noen grad en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025. For 2026 foreslås i tillegg en kraftfull innsats for forskning på effekter av bistand samt økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land. Budsjettforslaget følger opp UD's sektoransvar for forskning på utenriks-, sikkerhets- og utviklingsområdet.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier som Panoramastrategien og Norges strategi for samarbeid med Afrika. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot UD i 2026:

1. Effekter av bistand
2. Polhavet 2050 og polarforskning
3. Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land
4. Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på postene knyttet til både de utenriks- og utviklingspolitiske områdene. Satsingene *Effekter av bistand* og *Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land* krever en økning i tilsagnsrammen på post 161.74 på 55 mill. kroner, hvorav 1,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Satsingene

Polhavet 2050 og polarforskning og Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen krever en økning i tilsagnsrammen på post 118.77 på 30 mill. kroner, hvorav 0,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten.

Effekter av bistand: Forskningsrådet vil bidra til å oppfylle utenriksdepartementets behov for kunnskap om bistand gjennom en satsing på forskning om effekter av bistandstiltak. Satsingen kan være i form av to til tre sentre med ulik tematikk innenfor bistanden. Bedre og mer kunnskapsbasert bistandspolitikk vil sikre en mer effektiv bruk av bistandsmidler. Dette vil også gi resultater i form av utvikling i mottakerlandene og en bedre oppnåelse av bærekraftmålene.

Polhavet 2050 og polarforskning skal bidra til å løse forståelsen av hva som skjer og hva som er konsekvensene, både nasjonalt og globalt, når isen i Polhavet smelter og hva det betyr for klima, de marine økosystemene, ressursutnyttelse, økonomiske konsekvenser og dermed også geopolitikk. Satsningen skal sørge for et solid beslutningsgrunnlag for politikere og forvaltning. Satsningen sikrer norske tilstedeværelse i Polhavet som er en del av det UD omtaler som Norges viktigste utenrikspolitiske område. UD er også ansvarlig departement under Norges lederskap av Arktisk råd. Geopolitisk forskning er inkludert i forslaget.

Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land: Forskningsrådet vil følge opp regjeringens nye strategi for norsk engasjement med afrikanske land med en satsing på forskning og innovasjonssamarbeid med afrikanske aktører. Samarbeidet motiveres og intensiveres gjennom å etablere INTPART-prosjekt som bereder grunnen for Fol-samarbeid som senere kan utnytte eksisterende ordninger både nasjonalt og multinasjonalt, og gjennom en prosjektetableringsstøtte (PES) for norsk-afrikansk samarbeid i Horisont Europa. En ny multinasjonal plattform mellom enkelte afrikanske og europeiske land vil fra start legge premisser for likeverdig partnerskap både mellom forskningsråd og prosjekter. Plattformen er under utvikling vil ta sikte på felles utlysninger i 2026.

Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen skal styrke kunnskapen om drivere av sentrale utviklingstrekk i Midtøsten og Nord-Afrika, i lys av regionens geopolitiske betydning. Den eskalerte situasjonen mellom Israel, Palestina, Libanon og statene og aktørene i og rundt viser med all tydelighet hvor labil situasjonen er, og hvor raskt stormaktene og land i regionene rundt involveres. Satsingen skal sikre nasjonal kompetanseberedskap og god kunnskap hos beslutnings-takere og i befolkningen. Den skal bidra til gode tverrgående beslutningsprosesser i norsk utenriks- og sikkerhets-politikk knyttet til Midtøsten og Nord-Afrika og forståelse av regionens geopolitiske relevans og utfordringsbilde. Det vil gi bedre beslutningsgrunnlag for norsk utenriks-, sikkerhets- og bistands-politikk, i utforming og implementering av tiltak som kan gi grunnlag for fred og forsoning samt humanitær bistand til sivile som rammes av konflikt.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Utenriksdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	UD	KD	KLD	NFD	Sum
1.	Effekter av bistand	20 000				20 000
2.	Polhavet 2050 og polarforskning	10 000	60 000	20 000	10 000	100 000
3.	Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land	35 000	50 000			85 000
4.	Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten	20 000				20 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 161.74 og 118.77 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forsknings-innsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidspanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor UD vil bidra til å realisere langtidspanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft samt Høy kvalitet og tilgjengelighet i forskning og høyere utdanning. Budsjettforslaget vil også bidra til den tematiske prioriteringen Hav og kyst. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidspanens prioriteringer..

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidspanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Effekter av bistand		20 000							
Polhavet 2050 og polarforskning				10 000					
Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land			35 000						
Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten		20 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2,3 mill. kroner i 2026 opp til en helårvirkning på 85 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
UD Kap. 118.77	55 000	30 000	85 000	800
UD Kap. 161.74	255 500	55 000	310 500	1 500
UD Kap.159.75	-	-	-	-
UD Kap.161.71	-	-	-	-
Sum	310 500	85 000	395 500	2 300

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

Tallene over inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
UD - Utenriksdept.	Forskningssystemer	2 000	1 800	1 900	2 200	1 700
UD Kap. 118.77	Demokrati og glc	51 798	49 600	46 000	34 200	36 100
UD Kap. 161.74	Demokrati og glc	192 150	149 000	145 400	166 800	180 900
UD Kap.159.75	Demokrati og glc	3 000	6 600	11 400	12 000	7 000
UD Kap. 118.77	Ikke fordelt	-	600	6 400	11 500	12 500
UD Kap. 161.74	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
UD Kap.159.75	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
UD Kap.161.71	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	248 948	207 600	211 100	226 700	238 200

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år. Tallene inkluderer ikke grunnbevilgninger til instituttsektoren.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Innledning

Høy sysselsetting er avgjørende for å sikre et bærekraftig velferdssamfunn. Regjeringens mål om at sysselsettingsandelen av befolkningen skal være på 83 prosent innen 2035 krever flere tiltak som i stor grad fordrer samordning på tvers av velferdsdepartementene, spesielt knyttet til velferd, helse og utdanning, og samarbeid på tvers av velferdstjenestene. Det trengs en økt innsats for inkludering og integrering av sårbare grupper som står utenfor utdanning, arbeid og samfunnsliv. Rask tekno-logisk utvikling og endringer i arbeidslivet krever videre at arbeidstakeres kompetanse styrkes, spesielt på digitalisering og bruk av KI. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på velferdsutfordringene og en solid partner for arbeidsliv, forvaltningen og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og testing av nye tjenester og prosesser.

De overordnede målene for Arbeids- og inkluderingsdepartementet (AID) er et velfungerende arbeidsmarked; et sikkert og seriøst arbeidsliv; redusere sykefravær og frafall fra arbeidslivet; god inkludering av utsatte grupper; god integrering av innvandrere; inntektssikringsordninger som gir økonomisk trygghet og samtidig stimulerer til arbeid; gode pensjoner for dagens og fremtidige generasjoner; samt inkludering i samfunnet og gode levekår for vanskeligstilte.

AID tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 601.74. I 2025 er tilsagnsrammen på 166,5 mill. kroner hvorav 2,8 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor AID legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslaget om samfunnsoppdraget Inkludering av flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv er en videreutvikling av satsingsforslaget som ble fremmet for budsjett 2025. For 2026 foreslås i tillegg en innsats for forskning knyttet til kompetansefeltet. Budsjettforslaget følger opp AIDs sektoransvar for arbeidsliv og velferd samt departementets ansvar for kompetansepolitikken.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot AID i 2026:

1. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
2. Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk

I tillegg vil Forskningsrådet øke forskningsinnsats på posten knyttet til migrasjon og inkludering. Økt innsats på dette temaet kan tas innenfor nullvekstrammen, men forslagene listet over krever en økning i tilsagnsrammen på 20 mill. kroner, hvorav 0,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026

og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten vekst vil det ikke være mulig å sikre den forskningsinnsatsen som trengs for å realisere den delen av samfunnsoppdraget som handler om inkludering av unge i arbeidslivet.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv: Barn og unges oppvekst og levekår setter rammene for utvikling og læring, og sosial tilpasning. En trygg og god oppvekst er viktig for senere deltakelse i utdanning, arbeid og samfunnsliv. Det vil gi store gevinster for samfunnet å redusere antallet unge som ikke er i arbeid. Barn og unge i utsatte situasjoner krever ofte innsats og samordning mellom flere instanser og sektorer. Et eksempel er unge uføre, som ofte har veldig sammensatte utfordringer med et bredt behov for hjelp og bistand. Innsatsen for barn og unge, og familiene deres, er ikke tilstrekkelig helhetlig og koordinert. Kunnskapen om virkninger av ulike tiltak og prosjekter som gjennomføres er for svak. Kunnskapsbehovene favner komplekse problemstillinger som krever solide forskningsmiljøer som studerer sammenhenger på tvers av bl.a. sektorer, aldersgrupper, familiebakgrunn og sosioøkonomisk situasjon. Det krever tverrfaglig og tverrsektoriell forskning og samarbeid. Forskningsmiljøene må ha kapasiteten og kompetansen som kreves for å levere det sektorene har behov for, på tvers av velferdssektorene. Satsingen skal gi ny kunnskap og et sterkere kunnskapsgrunnlag for en helhetlig politikk, kunnskapsbasert forvaltning, praksis og utdanning, og forbedrede og mer effektive tjenester med god innovasjonsevne og -kapasitet.

Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk: Norge er i omstilling og har behov for å skape mer, inkludere flere og tette kompetansesgapet. Et omstillingsdyktig og produktivt arbeidsliv er et viktig premiss for å ivareta velferdsstatens økonomiske bærekraft og høy kompetanse er viktig for verdiskaping i offentlig og privat sektor. Store omstillinger og endringer i arbeidsmarkedet stiller nye krav til arbeidstakeres kompetanse og ferdigheter, men kan også skape barrierer for individer og grupper med høy risiko for ekskludering fra arbeidslivet. Det er behov for en mer kunnskapsbasert og sektorovergripende kompetansepolitikk for å sikre at utdannings-, forsknings- og innovasjonssystemet møter kompetansebehovene i samfunnet. Det er behov for å styrke den tverrfaglige forskningen om hele kompetansesystemet, for å bidra til en bærekraftig verdiskaping og økt omstillingsevne i arbeidslivet

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Arbeids- og inkluderingsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	AID	BFD	HOD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv	10 000	20 000	10 000	10 000	10 000	10 000	70 000
2.	Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk	10 000				10 000		20 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 601.74 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor AID vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Tillit og fellesskap i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsnivå									10 000
Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk									10 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,5 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 20 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
AID Kap. 601.74	166 500	20 000	186 500	500
Sum	166 500	20 000	186 500	500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
AID Kap. 601.74	Helse	35 150	25 400	27 800	30 800	34 500
AID Kap. 601.74	Velferd og utdan	130 000	151 500	128 400	120 100	121 800
AID Kap. 601.74	Ikke fordelt	-	500	4 600	2 300	1 300
	Sum	165 150	177 400	160 800	153 200	157 600

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet

Innledning

Den norske velferdsmodellen med høy sysselsetting og gode offentlige tjenester har tjent samfunnet godt, men fremover står vi overfor utfordringer knyttet til knapphet på arbeidskraft, spesielt innenfor helse- og omsorgssektoren, behov for grønn og digital omstilling for mer effektiv bruk av ressurser med minst mulig skade for miljø samt sikre en likestilt samfunn med små forskjeller og god tilgang på offentlige tjenester. Dette krever økt satsing på forskning og innovasjon som kan få fram kunnskap for en god og kostnadseffektiv ivaretagelse av fellesskapets midler og produksjon av tjenester. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for både offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et stort mangfold, fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet (DFD) er å tilrettelegge for et digitalisert samfunn for alle, samt en omstillingsdyktig og effektiv offentlig sektor. DFD har et særlig ansvar for regjeringens IKT- og forvaltningspolitikk.

DFD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1500.71. I 2025 er tilsagnsrammen på 118,5 mill. kroner hvorav 30 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor DFD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er til en viss grad en videreutvikling av satsingsforslag som ble fremmet for budsjett 2025. For 2026 foreslås i tillegg en innsats på forskning, teknologiutvikling og innovasjon for å løse helsepersonellkrisen. Budsjettforslaget følger opp DFDs sektoransvar for digitalisering samt departementets koordineringsansvar for forvaltningspolitikken.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot DFD i 2026:

1. Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon
2. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til digitalisering og IKT. Forslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 75 mill. kroner, hvorav 2 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det bli vanskeligere å få til en nødvendig digital omstilling av samfunnet basert på forskning og forskningsbasert innovasjon.

Helsepersonellkrisen – forskning, teknologi, helsedata og innovasjon: Norge står i dag overfor en betydelig mangel på helsepersonell og denne situasjonen vil bli vesentlig forverret i årene som kommer. Demografiske endringer og økt behov for helse- og omsorgstjenester, samtidig som tilgjengelig arbeidskraft avtar, kan føre til kollaps i særlig de kommunale tjenestene. Samfunnsøkonomisk er det ikke bærekraftig at en stor og økende andel av arbeidsstyrken arbeider i helse- og omsorgssektoren. For å møte personellutfordringen må vi benytte forskning, teknologi og innovasjon for å utvikle effektive løsninger som reduserer behovet for arbeidskraft, samtidig som kvaliteten på helsetjenestene opprettholdes eller forbedres. Dette satsingsforslaget omhandler kunnskapsbasert og involverende bruk av FoU, teknologi og digitale løsninger og innovative prosesser for å lette personellkrisen og sikre økt effektivisering av offentlig sektor. Forslaget innebærer en betydelig satsing på bruk av KI og digitale teknologer i offentlig sektor.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping: Muliggjørende teknologier er generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag, sektorer og næringer har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskonsekvenser av teknologi-utviklingen), skal blant annet gi mer grunnleggende kunnskap og FoU-basert kompetanse innenfor IKT og e-vitenskap, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling, teknologikonvergens og kvanteteknologi som løser samfunnsutfordringer, bidra til bærekraftsmålene og øker omstillingstakten i samfunnet. Satsingen forventes å gi flere store og gode fagmiljøer både i forskningsinstitusjonene og næringslivet, effektivisering og verdiskaping i offentlig sektor (jf. bl.a. helsepersonellkommisjonen) og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse som norsk arbeidsliv trenger.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Digitaliserings- og forvaltningsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	DFD	FD	HOD	KD	NFD	Sum
1.	Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon	25 000		150 000			175 000
2.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000	50 000		50 000	50 000	200 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1500.71 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning.

Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidspanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidspanen for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor DFD vil bidra til å realisere langtidspanens tematiske prioriteringer Helse og Muliggjørende og industrielle teknologier i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Konkurranseskraft og innovasjonsevne, spesielt knyttet til offentlig sektor, men også med relevans for næringslivet. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidspanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidspanen (1 000 kroner)

	Langtidspanen for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Helsepersonellkrisen - forskning, teknologi, helsedata og innovasjon					25 000				
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 75 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
DFD Kap. 1500.71	118 800	75 000	193 800	2 000
Sum	118 800	75 000	193 800	2 000

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
DFD Kap. 1500.51	Adm.dir-fullmakt	48 437	48 400	48 400	48 400	-
DFD Kap. 1500.71	Demokrati og gl	9 353	13 100	7 700	5 300	5 500
DFD Kap. 1500.71	Innovasjon	3 200	4 000	2 800	3 000	2 800
DFD Kap. 1500.71	Muliggjørende te	88 647	66 900	72 500	90 900	108 700
DFD Kap. 1541.22	Annet	1 000	-	-	-	-
DFD Kap. 1500.71	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	150 637	132 400	131 400	147 600	117 000

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Samferdselsdepartementet

Innledning

Transportnettet binder Norge sammen og er avgjørende for bosetning og arbeidsplasser i hele landet. Målene i Nasjonal transportplan 2025-2036 er Bedre mobilitet for mennesker og næringsliv i hele landet; Reduserte klimagassutslipp og økt hensyn til natur; Nye og forsterkede tiltak skal øke transportsikkerheten; Økt vektlegging av samfunnssikkerhet og beredskap; samt Digitalisering og ny teknologi skal effektivisere transportsystemet. Realisering av målene forutsetter ny kunnskap, teknologiutvikling og nye produkter og tjenester. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samferdselsområdet og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

Det overordnede målet for samferdselspolitikken er et effektivt, miljøvennlig og trygt transport-system i hele landet i 2050. Samferdselsdepartementet (SD) har et særlig ansvar for å koordinere og iverksette regjeringens samferdselspolitikk.

SD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 1301.71 og 1301.72. I 2025 er tilsagnsrammen på 278,4 mill. kroner hvorav 0,7 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor SD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025. Budsjettforslaget følger opp SDs sektoransvar for forskning for transportsektoren.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i Nasjonal transportplan 2025-2036 samt følger opp Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot SD i 2026:

1. Forskningsssentre for transport - Transport 2050
2. Energiomstilling og konkurransekraft 2050

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til transportsektorens omstillingsbehov. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 75 mill. kroner, hvorav 2,1 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bygges tilstrekkelig kapasitet i forsknings- og innovasjonssystemet til å understøtte utviklings- og omstillingsbehovene i transportsektoren.

Forskningsssentre for transport – Transport 2050: Senterordningen Transport 2050 som er beskrevet i NTP vil utvikle kunnskap som understøtter myndighetene og transportvirksomhetenes

prioriteringer og beslutninger for å omstille transportsystemet i tråd med målet om et lavutslippssamfunn i 2050. En forsterket satsing vil gi rom for flere sentre og en økt kunnskapsproduksjon som vil dekke et større omfang av kunnskapsbehovet som trengs som underlag for prioriteringer og beslutninger som er krevende innenfor et stramt samferdselsbudsjett. Forslaget til vekst vil åpne for tre nye sentre med en ramme på 12 mill. kroner årlig i åtte år, samt en styrking av eksisterende senter til en ramme på 12 mill. kroner pr. år.

Energiomstilling og konkurransekraft 2050: En omlegging til utslippsfri energi er nødvendig for å kunne nå visjonen om et nullutslippssamfunn. Både 2030- og 2050-målene er svært ambisiøse og en styrket satsing på forskning og innovasjon er et nødvendig, men ikke tilstrekkelig tiltak. Elektrifisering av industri og transport er en viktig del av løsningen for Norge og fører til et stort behov for økt klimavennlig kraftproduksjon. Samtidig er mer effektiv bruk av energi i alle sektorer en viktig målsetting. Det er et stort behov for ny kunnskap og forskningsbaserte løsninger som sikrer at omstillingen skjer innenfor Norges forpliktelser i FNs naturavtale og som sikrer bred oppslutning i det norske samfunnet. Satsingsforslaget innebærer en styrking av den målrettede satsingen på forskning og innovasjon på områdene energiomstilling, havvind – herunder både økt leveringssikkerhet og norsk konkurranse-dyktig havvindindustri, konkurransedyktig batteriindustri i Norge, verdikjeder for grønn og blå hydrogen, CO₂-håndtering samt energieffektivisering i alle sektorer.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Samferdselsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	SD	ED	KLD	Sum
1.	Forskningssentre for transport - Transport 2050	65 000			65 000
2.	Energiomstilling og konkurransekraft	10 000	90 000	20 000	120 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1301.71 og 1301.72 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor SD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og den tematiske prioriteringen Klima, miljø og energi. Satsingsforslagene vil i tillegg bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurransekraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Forskningscentre for transport - Transport 2050	65 000								
Energiomstilling og konkurransekraft						10000			

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 2,1 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 75 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
SD Kap. 1301.71	38 700	10 000	48 700	300
SD Kap. 1301.72	266 000	65 000	331 000	1 800
Sum	304 700	75 000	379 700	2 100

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
SD Kap. 1301.71	Demokrati og glø	1 100	1 100	1 000	900	1 000
SD Kap. 1301.71	Energi og transp	110 100	103 700	113 000	127 800	134 800
SD Kap. 1301.71	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
SD Kap. 1301.72	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	111 200	104 800	114 000	128 700	135 800

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av

Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Justis- og beredskapsdepartementet

Innledning

Norge har et velutviklet og velfungerende rettsvesen og gode forutsetninger for å ivareta viktige oppgaver knyttet til samfunnssikkerhet, kriminalitetsforebygging og migrasjonsspørsmål. Imidlertid utfordrer økte geopolitiske spenninger og ny teknologi samfunnets beredskapsevne i møte med nye trusler. Det trengs oppdatert kunnskap for å styrke norsk samfunnssikkerhet og beredskap, håndtere økt innvandring, sikre effektivitet og god samhandling i straffesakskjeden, samt utvikle og oppdatere lovverket i tråd med liberale demokratiske idealer. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for forvaltningen og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et løft i innsatsen fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, uttesting av nye tjenester og prosesser.

Det overordnede målet for justis- og beredskapssektoren er å sikre sterke og trygge lokalsamfunn i hele landet. Dette gjelder både på det rettslige området og samfunnssikkerhetsområdet. Det legges vekt på å sikre et godt og tilgjengelig lovverk, kontrollert og bærekraftig innvandring, lav kriminalitet samt en god forvaltning av polarområdene. Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har et særlig ansvar for regjeringens politikk for samfunnssikkerhet og beredskap og for å sikre god samordning mellom departementene i utøvelsen av totalforsvarspolitikken.

JD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 400.73. I 2025 er tilsagnsrammen på 79,9 mill. kroner hvorav 3,7 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor JD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er til en viss grad en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdraget Inkludere barn og unge i utdanning. For 2026 foreslås i tillegg en kraftfull innsats for etablering av en ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap samt en økt forskningsinnsats på migrasjon. Budsjettforslaget følger opp JDs sektoransvar for samfunnssikkerhet og beredskap, totalforsvaret og migrasjonskjeden.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot JD i 2026:

1. Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge
2. Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap
3. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
4. Migrasjon og integrering

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap, totalforsvar, inkludering av barn og unge samt migrasjon. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen på 67 mill. kroner, hvorav 1,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til den raske teknologiutviklingen og store endringer i utfordringsbildet.

Samfunnssikkerhet og beredskap – et motstandsdyktig Norge: Dagens risikobilde gjør forebygging og motstandsdyktighet stadig viktigere for det norske samfunn. Det er behov for mer forskning om robuste samfunn og hvordan disse utvikles, om hvordan vi kan sikre oss mot både menneskeskapte og ikke-menneskeskapte trusler. Satsingen på samfunnssikkerhet og beredskap vil gi bedre kunnskapsgrunnlag for sikkerhet og politikktutforming, bidra til at flere forskere sikkerhetsklareres og kunne bidra til økt FoU-samarbeid med forsvarssektoren.

Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap vil være sentral for å møte kunnskapsbehovene knyttet til sivil sektors sikkerhet og beredskap overfor trusler utenfra. Senere års erfaringer understreker viktigheten av å kunne håndtere såkalte hybride trusler og å kunne beskytte sårbar infrastruktur og samfunnsfunksjoner i krise- og konfliktsituasjoner. Satsingen vil her spille sammen med eksisterende satsinger og satsingsforslaget knyttet til samfunnssikkerhet og beredskap vil samlet være en utvidelse og styrking av forskning og innovasjon på området.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Kostnader for justissektoren alene knyttet til barn og unge som faller utenfor er betydelig. Dette er knyttet til barn og unge som opplever vold og overgrep, og unge som begår alvorlig kriminalitet. Forebygging vil derfor kunne gi store samfunnsmessige gevinster – forutsatt at det benyttes tiltak som har dokumentert effekt. En satsing på forskning om inkludering av barn og unge vil være et viktig bidrag til å redusere kriminalitet blant unge. Konsekvensene av at barn og unge har problemer i form av utrygge levekår, psykisk uhelse, verken fullfører utdanning og/eller kommer i arbeid, er en av de største samfunnsutfordringene i dag. Målet med forskningsinnsatsen er å bygge sterke forskningsmiljøer som kan bidra til å utvikle gode løsninger for praksis og politikk til det beste for barn og unge. Det er behov for å ta helhetlig grep og jobbe på tvers av justis, helse, utdanning, kultur- og velferdssektorer og tjenester.

Migrasjon og inkludering: Store migrasjonsstrømmer vil i fremtiden utgjøre en betydelig utfordring for den norske velferdsstaten. En styrket innsats på forskning om hele migrasjonskjeden, fra årsaker, grensekontroll og regulering til integrering vil styrke norsk forvaltning og innvandringspolitikk samt bidra til bedre sammenheng i migrasjonskjeden på tvers av sektorer. Satsningen vil være svært viktig for å videreutvikle vårt nasjonale kunnskapsgrunnlag.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Justis- og beredskapsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	JD	AID	BFD	FD	HOD	KD	KUD
1.	Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge	25 000						
2.	Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap	25 000			235 000		40 000	
3.	Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv	10 000	10 000	20 000		10 000	10 000	10 000
4.	Migrasjon og integrering	7 000						

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 400.73 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidspanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidspan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor JD vil bidra til å realisere langtidspanens tematiske prioriteringer Samfunnssikkerhet og beredskap samt Tillit og fellesskap. De vil i tillegg bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidspanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidspanen (1 000 kroner)

	Langtidspan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurransenkraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnssikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge								25 000	
Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap								25 000	
Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsniv									10 000
Migrasjon og integrering									7 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 1,8 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 67 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post. (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
JD Kap. 400.73	79 800	67 000	146 800	1 800
Sum	79 800	67 000	146 800	1 800

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
JD Kap. 400.73	Demokrati og gl	46 143	46 600	39 400	35 500	40 000
JD Kap. 400.73	Muliggjørende te	20 791	14 900	13 600	15 600	18 000
JD Kap. 400.73	Velferd og utdan	2 158	3 800	2 400	1 200	300
JD Kap. 400.73	Ikke fordelt	-	500	5 400	6 800	6 800
	Sum	69 092	65 800	60 800	59 100	65 100

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Kommunal- og distriktsdepartementet

Innledning

Sammenlignet med andre land i Europa utmerker Norge seg med en lav andel bosatt i storbyer og høy andel bosatt i mindre byer og tettsteder fordelt over et stort geografisk område. Til tross for økende urbanisering utgjør mindre byer og byregioner fremdeles i stor grad sentrale bestanddeler i det norske bosettingssystemet, i den naturressursbaserte verdiskapingen og i velferdsstatens fordeling av tjenester. Distriktene står imidlertid overfor store utfordringer knyttet til fraflytting, mangel på kompetent arbeidskraft, utvikling av attraktive lokalsamfunn herunder å sikre gode arbeidsplasser og å opprettholde og utvikle offentlige tjenester i tråd med behovene. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på utfordringer i distrikter og lokalsamfunn samt en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for distrikts- og regionalpolitikken er at folk skal kunne leve et godt liv i hele landet, at alle lokalsamfunn skal ha rom for utvikling og verdiskaping, og at folketallet skal øke i distriktskommuner. Dette krever at folk har tilgang på arbeid, bolig og gode tjenester nær bostedet, samt at det legges til rette for trygge, bærekraftige og levende lokalsamfunn i hele landet gjennom desentraliserte løsninger. Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) har et særlig ansvar for koordinering og implementering av regjeringens kommunal- og distriktpolitikk.

KDD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 500.72 I 2025 er tilsagnsrammen på 44,7 mill. kroner hvorav 4,1 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor KDD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslagene er en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025. Budsjettforslaget følger opp KDDs sektoransvar for forskning knyttet til urfolk, regional og kommunal politikk samt distriktsutvikling.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen, følger opp nasjonale strategier og/eller handlingsplaner. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KDD i 2026:

1. Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonen
2. Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk
3. Bærekraftig areal- og naturforvaltning

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til nasjonale urfolk og minoriteter, distrikts- og regionalutvikling og areal- og forvaltning. Satsingene krever en økning i tilsagnsrammen

på 65 mill. kroner, hvorav 1,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke sikres tilstrekkelig kapasitet i forskningssystemet til å understøtte forvaltning og politikktutforming på sentrale deler av departementets ansvarsområder.

Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonen:

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport påpeker alvorlige konsekvenser av forsoningspolitikken, som tap av språk og kultur, sosial marginalisering, tapt tradisjonell kunnskap og psykososiale utfordringer. Rapporten anbefaler tiltak som hovedsakelig handler om å øke kunnskapen om disse gruppene, styrke språk- og kulturkompetansen, og løse konflikter gjennom implementering av relevant regelverk. For å oppfylle både nasjonale og internasjonale forpliktelser, inkludert de som er presentert i nevnte rapport, må forskningsmiljøene innenfor feltet få styrket både kapasitet og finansiering. Dette innebærer økte midler til forskning på tvers av humanistiske, samfunnsviten-skapelige og naturvitenskapelige fag, samt fremme forskning innen naturbaserte næringer, klima- og miljøspørsmål, sårbarhetsproblematikk og samisk entreprenørskap.

Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk vil følge opp Distriktmeldingen gjennom å styrke fagmiljøene, utvide fag- og disiplininvolveringen, utvikle nettverk og øke samarbeidet innenfor ulike distrikts- og regionalpolitiske problemstillinger og samfunnsområder. Dette vil øke kunnskapsgrunnlaget for politikktutforming i departementene og i kommuner og fylkeskommuner på en rekke sektorområder. Videre vil et tettere samarbeid mellom offentlige aktører, forskningsmiljøene og næringsliv kunne gi mer effektive og målrettede løsninger på territorielle utfordringer.

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en forutsetning for et lavutslippssamfunn. Klima- og naturkrisene henger sammen både når det gjelder utfordringer og løsninger. Satsingen skal være en kraftfull, bred og sektorovergripende satsing for å svare på de akutte utfordringene knyttet til norsk arealplanlegging, arealutnyttelse og naturmangfold. Arealplanleggingen i kommunene veier motstridene lokale interesser mot hverandre, og navigerer mellom lokale behov, urfolks tradisjonelle leveveier og rettigheter og nasjonale mål og ambisjoner – ofte med begrenset kompetanse og få ressurser. Forskningsinnsatsen skal både understøtte den nasjonale forvaltningens tiltak for bedre styring, samordning og veiledning knyttet til natur- og arealforvaltningen, men ikke minst også utvikle verktøy og løsninger for lokal og regional natur- og arealforvaltning, samt styrke kunnskap og kapasitet hos lokale beslutningstakere.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Kommunal- og distriktsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KDD	ED	KD	KLD	LMD	NFD	Sum
1.	Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonen	20 000						20 000
2.	Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	25 000						25 000
3.	Bærekraftig areal- og naturforvaltning	20 000	10 000	20 000	40 000	10 000	10 000	110 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 500.72 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be

om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KDD vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål Konkurranseskraft og innovasjonsevne samt Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, i tillegg til den tematiske prioriteringen Tillit og fellesskap. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannehets- og forsoningskommisjonen									20 000
Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk	25 000								
Bærekraftig areal- og naturforvaltning		20 000							

Budsjettvirkninger

Vekstforslagene innebærer en økning i bevilgningene på 1,8 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 65 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
KDD Kap. 500.72	45 100	65 000	110 100	1 800
Sum	45 100	65 000	110 100	1 800

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
KDD Kap. 500.72	Demokrati og glc	29 118	32 800	22 500	14 200	16 200
KDD Kap. 500.72	Innovasjon	25 392	36 000	31 400	33 000	20 200
KDD Kap. 500.72	Klima og miljø	2 865	7 300	8 000	3 500	4 400
KDD Kap. 500.72	Samisk samfunn	3 600	3 600	2 900	2 800	2 900
KDD Kap. 500.72	Velferd og utdan	1 766	2 100	3 000	4 100	4 500
KDD Kap. 500.72	Ikke fordelt	-	100	2 100	5 700	7 900
	Sum	62 741	81 900	69 900	63 300	56 100

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Barne- og familiedepartementet

Innledning

Den økonomiske ulikheten øker i Norge og andelen lavinntektsfamilier med små barn og enslige forsørgere har vokst, spesielt blant innvandrerbefolkningen. Rundt halvparten av barna i lavinntekts-husholdninger har innvandrerbakgrunn. Økt økonomisk ulikhet fører til sosial ulikhet innen helse, utdanning, økonomi og deltakelse i arbeidslivet. Effektiv integrering og reduksjon av sosiale forskjeller krever samarbeid mellom velferdstjenestene. Barn under barnevernets omsorg trenger ofte hjelp over mange år fra flere ulike tjenester, noe som stiller høye krav til kvalitet og kompetanse. Kunnskap om barns oppvekst og forebygging av problemer er viktig for å sikre tidlig innsats og hindre utenforskap. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på velferdsutfordringene og en solid partner for forvaltningen, offentlige tjenester og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever økt innsats i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning og testing av nye tjenester og prosesser.

Regjeringens mål for familie- og oppvekstpolitikken er å sikre at barn får medvirke og at barns rettigheter blir bedre ivarettatt; gode oppvekstvilkår som motvirker risiko for utenforskap blant barn og unge samt at foreldre får tidlig hjelp til å gi god omsorg og løse konflikter. Barne- og familie-departementet (BFD) har et særlig ansvar for koordinering og iverksetting av regjeringens barne- og familiepolitikk.

BFD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 800.70. I 2025 er tilsagnsrammen på 56,2 mill. kroner hvorav 1,6 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor BFD legges ambisjonene og målsetningene i Langtids-planen for forskning og høyere utdanning til grunn og satsingsforslaget er en videreutvikling av det som ble fremmet for budsjett 2025. Budsjettforslaget følger opp BFDs sektoransvar for forskning om barnevern, oppvekst og levekår samt barn og unge.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026 samlet for alle departementer.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst mot BFD i 2026:

1. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til inkludering av barn og unge. Satsingen krever en økning i tilsagnsrammen på 20 mill. kroner, hvorav 0,5 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil det ikke bli et nødvendig løft i forskningsinnsatsen knyttet til realisering av samfunnsoppdraget.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Det er et problem at innsatsen for å inkludere barn og unge ikke er tilstrekkelig helhetlig og koordinert. I tillegg

er kunnskapen om virkninger av ulike tiltak og prosjekter som gjennomføres for svak. En styrket forsknings- og innovasjonsinnsats vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk for barn og unge, mer kunnskapsbaserte tjenester med god innovasjonskapasitet, og dialog mellom forskere og brukere av forskningen. Satsingen skal sikre forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk. Det er behov for helhetlig innsats for å oppnå resultater til det beste for barn og unge. Det tar tid å bygge solide, tverrfaglige og tverrdisiplinære kunnskapsmiljøer. Forskningsmiljøene må derfor tilbys rammebetingelser (finansiering og infrastruktur) som kan gi kontinuitet og stabilitet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Barne- og familiedepartementet med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner.)

Rang	Satsingsforslag	BFD	AID	HOD	JD	KD	KUD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv	20 000	10 000	10 000	10 000	10 000	10 000	70 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 800.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor BFD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Tillit og fellesskap i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunns-sikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv									20 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,5 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 20 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
BFD Kap. 800.70	56 200	20 000	76 200	500
Sum	56 200	20 000	76 200	500

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
BFD Kap. 800.70	Helse	14 925	14 200	14 300	13 700	12 900
BFD Kap. 800.70	Velferd og utdan	35 896	38 700	33 900	27 800	21 000
BFD Kap. 800.70	Ikke fordelt	-	-	600	6 600	13 500
	Sum	50 821	52 900	48 800	48 100	47 400

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Finansdepartementet

Innledning

En velutviklet og attraktiv forskningssektor som er i aktiv dialog med internasjonale forskningsmiljøer er viktig for velstand, verdiskaping og konkurransekraft. Et godt forskningssystem kjennetegnes av høy kvalitet i forskningen, stor grad av internasjonalt samarbeid og effektiv utnyttelse av ressurser og resultater. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever et stort mangfold, fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for Finansdepartementet (FIN) er å sikre kunnskapsgrunnlaget for den økonomiske politikken og i budsjettarbeidet, sikre finansieringen av offentlig sektor gjennom skatter og avgifter, forvalte statens formue og gjeld samt bidra til et offisielt statistikk- og datagrunnlag for bruk i offentlig og privat sektor. FIN har et særlig ansvar for regjeringens penge- og finanspolitikk og for å sikre god samordning mellom departementene i arbeidet med statsbudsjettet og den statlige økonomiske styringen.

FIN tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på posten 1600.71. I 2025 er tilsagnsrammen på 22,1 mill. kroner hvorav 1,4 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor FIN legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen til grunn og satsingsforslaget er en videreutvikling av satsingsforslaget som ble fremmet for budsjett 2025. Det fremmes ikke et vekstforslag, men en omprioritering av midler fra dagens innsats på forskning på økonomiske tiltak under koronapandemien. Budsjettforslaget følger opp FINs sektoransvar for forskning på forhold som påvirker makroøkonomiske utviklingstrekk.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forslaget til forskningssatsing er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at det har forankring i langtidsplanens overordnede mål Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslaget som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026 for alle departementer.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag mot FIN i 2026 basert på omprioritering av dagens tildelingsnivå:

1. Forskning for bærekraftig økonomisk politikk

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til temaene konjunkturer, formue og økonomisk politikk; bærekraftig velferdsstat i en global økonomi; samt vekst, produktivitet og omstilling. Satsingen foreslås fremmet innenfor nullvekstrammen og innføres i tråd med at de forpliktelsene Forskningsrådet har til forskningsprosjekter knyttet til økonomiske tiltak under koronapandemien fases ut. En fornyet innsats innenfor dagens tildelingsramme tilsier at tilsagnsramme ikke øker. Uten en tildeling til samfunnsøkonomisk forskning vil den offentlige forskningen for

å understøtte FINs ansvarsområder for en stor del gå utenom nasjonale konkurranse-arenaer, i tillegg til at relevant forskning av høy kvalitet fra miljøer i hele landet vil være mindre tilgjengelig for politikktutforming.

Forskning for bærekraftig økonomisk politikk omfatter både konjunkturer, strukturer og politikk. De økonomiske krisene, samt Norges behov for diversifisering av økonomien, illustrerer behovet for å frembringe ny kunnskap og nye modeller for økonomiske analyser, som favner både mikro- og makroøkonomiske perspektiver. Det trengs kunnskap om hvilke muligheter som oppstår for omstilling, effektivisering og omfordeling, bl.a. knyttet til fremveksten av en datadrevet økonomi, klima- og naturkrisene samt demografiske endringer. Det er behov for å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i den økonomiske utviklingen. Satsingen skal gi bedre grunnlag for å kunne forklare sentrale mekanismer, blant annet i samspillet mellom penge- og finanspolitikk, og for å utforme en bærekraftig, effektiv, helhetlig og kunnskapsbasert økonomisk politikk, herunder også skatte- og avgiftspolitikken, for å sikre en bærekraftig finansiering av velferdssamfunnet.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Finansdepartementet med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	FIN	Sum
1.	Forskning for bærekraftig økonomisk politikk	48 000	48 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning om de økonomiske tiltakene under departementets sektoransvar innenfor post 1600.71 har vært hensiktsmessige, men at det ved denne prosjektporteføljens utløp trengs en omprioritering av midler for å sikre nye perspektiver i den samfunnsøkonomiske forskningen. Det foreslås derfor at det omprioriteres til sammen 48 mill. kroner fra posten til satsingsforslaget Forskning for bærekraftig økonomisk politikk.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslaget overfor FIN vil bidra til å realisere langtidsplanens overordnede mål om

Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, først og fremst økonomisk bærekraft, men med virkninger for alle deler av langtidsplanens mål og tematiske prioriteringer. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Forskning for bærekraftig økonomisk politikk		48 000							

Budsjettvirkninger

Budsjettforslaget innebærer ingen økning i bevilgningene i 2026.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

2025-poster	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
FIN Kap. 1600.71	22 100	-	22 100	-
Sum	22 100	-	22 100	-

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen.

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
FIN Kap. 1600.71	Adm.dir-fullmakt	15 100	14 900	20 500	15 300	14 000
FIN Kap. 1600.71	Velferd og utdan	24 200	22 800	18 500	14 800	3 200
FIN Kap. 1600.71	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	39 300	37 700	39 000	30 100	17 200

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell.

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på

portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Kultur- og likestillingsdepartementet

Innledning

I et demokratisk samfunn er det avgjørende å sikre borgernes tilgang til kunst og kultur, idrett, frivillighet, frie medier og offentlig debatt. Det er viktig at alle, uavhengig av sosial og økonomisk status eller bosted, kan være med og bidra på ulike samfunnsarenaer, i ulike fellesskap og aktiviteter. Det er viktig for enhver og for demokratiet at det utvikles sterke, inkluderende fellesskap og trygge lokal-samfunn i hele landet. For at forskningssystemet skal fortsette å være en drivkraft for nye innsikter, løsninger på samfunnsutfordringer og en solid partner for næringsliv, offentlig og frivillig sektor og samfunnet som helhet, må det videreutvikles og styrkes. Dette krever forskning i hele verdikjeden fra grunnleggende forskning til utfordringsdrevet forskning, pilotering og testing av nye tjenester, produkter og prosesser.

De overordnede målene for kultur- og likestillingspolitikken er at alle skal ha frihet og mulighet til å leve et godt og trygt liv slik de selv ønsker. Kultur- og likestillingsdepartementet (KUD) har et særlig ansvar for å koordinere og iverksette regjeringens kultur- og likestillingspolitikk.

KUD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på post 325.70. I 2025 er tilsagnsrammen på 35 mill. kroner hvorav 0,6 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor KUD legges ambisjonene og målsetningene i langtids-planen til grunn og satsingsforslagene er en videreutvikling av satsingsforslagene som ble fremmet for budsjett 2025, inkludert samfunnsoppdraget Inkludere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunns-liv. Budsjettforslaget følger opp Kultur og likestillingsdepartementets (KUD) sektoransvar for like-stilling, mangfold og inkludering samt departementets ansvar for koordinering og iverksetting av regjeringens kultur- og likestillingspolitikk.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen og følger opp nasjonale strategier. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot KUD i 2026:

1. Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeids- og samfunnsliv
2. Likestilling og mangfold

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til inkludering av barn og unge, likestilling og mangfold. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 30 mill. kroner, hvorav 0,8 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst i forskningsinnsatsen vil det ikke kunne bygges tilstrekkelig kapasitet og kvalitet i forskningen til å svare ut kunnskapsbehovene knyttet til økende ulikhet, utenforskap og polarisering.

Samfunnsoppdrag – Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv: Innsatsen for å inkludere barn og unge i idrett, kultur og andre fritidsaktiviteter ikke er tilstrekkelig helhetlig og koordinert. I tillegg er kunnskapen om barrierer og muligheter for deltakelse og virkninger av ulike tiltak og prosjekter som gjennomføres for svak. En styrket forskningsinnsats vil gi et bedre grunnlag for en helhetlig politikk for barn og unges inkludering på fritidsområdet, gjennom mer kunnskapsbaserte tjenester og dialog mellom forskere og brukere av forskningen. En bred satsing skal bidra til forskning av høy kvalitet som blir tatt i bruk, til beste for barn og unges hverdagsinkludering. Det blir viktig å vite om de ulike tiltakene foreslått i handlingsplanen *Alle inkludert* bidrar til økt deltakelse i kultur-, idretts- og friluftaktiviteter. Forskning på barn og unges deltakelse på sosiale arenaer og deres bruk av sosiale og andre medier er sentrale for å forstå hva som fører til utenforskap. Målet med forskningsinnsatsen er å bygge sterke forskningsmiljøer som kan levere relevant kunnskapsgrunnlag for tiltak og politikk for inkludering av barn og unge på alle samfunnsarenaer, samt bidra til bedre samordning på tvers av helse, utdanning, kultur- og velferdssektorer og -tjenester.

Likestilling og mangfold: Likestilling og ikke-diskriminering er fundamentale verdier i vårt samfunn og et avgjørende økonomisk og sosialt fundament for velferdsstaten. Paradoksalt nok er dette noe som i stor grad "tas for gitt", uten betydelig forskningsinnsats for å forstå hvorfor og hvordan. Vi står nå i en situasjon hvor samfunnet er i rask endring. Grunnet generell globalisering, miljøutfordringer, internasjonale konflikter og økt migrasjon, blir samfunnet stadig mer mangfoldig og komplekst. Dette gir nye utfordringer, men også muligheter. Den nye tverrsektorielle FoU-strategien vil gi en målrettet, nasjonal forskningsinnsats for å få mer kunnskap om nye utfordringer og hvordan vi best møter disse og utnytter mulighetene. God og oppdatert kunnskap er avgjørende som beslutningsgrunnlag for utforming av ny politikk. Samtidig gir økt kunnskap på dette feltet viktige og relevante bidrag til en kunnskapsbasert offentlig debatt, både nasjonalt og internasjonalt.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Kultur- og likestillingsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	KUD	AID	BFD	HOD	JD	KD	Sum
1.	Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv	10 000	10 000	20 000	10 000	10 000	10 000	70 000
2.	Likestilling og mangfold	20 000						20 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 325.70 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning.

Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor KUD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioritering Tillit og fellesskap i tillegg til at de vil bidra til overordnet mål om Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. og tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Samfunnsoppdrag - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv									10 000
Likestilling og mangfold									20 000

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 0,8 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 30 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
KUD Kap. 325.70	25 000	30 000	55 000	800
Sum	25 000	30 000	55 000	800

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
KUD - Kultur- og like	Helse	6 350	200	1 700	2 800	3 000
KUD Kap. 325.70	Velferd og utdan	30 510	21 100	25 100	29 200	29 800
KUD Kap. 325.70	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	36 860	21 300	26 800	32 000	32 800

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Forsvarsdepartementet

Innledning

En ny og mindre forutsigbar geopolitisk situasjon tilsier at Norge må ta et større ansvar for egen og alliert sikkerhet, nasjonalt og internasjonalt, og bidra til stabilitet og forutsigbarhet i våre nærområder. Langtidsplanene for forsvarssektoren legger opp til en vesentlig styring av forsvaret for å øke norsk handlefrihet og innflytelse i våre nærområder, slik at landets strategiske interesser blir ivaretatt. Evne til å ta selvstendige beslutninger og å kunne motstå press, håndtere episoder og hendelser, stå støtt i kriser, unngå angrep og hindre krig er helt sentralt i den kommende innretningen av sikkerhets- og forsvarspolitikken.

Regjering og storting står samlet bak målet om en styrking av nasjonal politikk for sikkerhet, forsvar og beredskap, et stadig tettere og mer integrert alliansesamarbeid, og norsk støtte til Ukrainas forsvarskamp. Forsvarsdepartementet (FD) har et særskilt ansvar for utforming og iverksetting av sikkerhets- og forsvarspolitikken.

FD tilskuddsfinansierer forskning gjennom Forskningsrådet på postene 1600.72. I 2025 er tilsagnsrammen på 21,9 mill. kroner hvorav 1,6 mill. kroner kommer til utbetaling i 2025 og resten inngår i tilsagnsfullmakten.

I Forskningsrådets budsjettforslag 2026 overfor FD legges ambisjonene og målsetningene i langtidsplanen for forsvarssektoren til grunn. For 2026 foreslås en kraftfull innsats for investeringer i infrastruktur for tungregning, etablering av en ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap. Budsjettforslaget følger opp FDs sektoransvar for forskning knyttet til forsvar og nasjonal sikkerhet.

FoU-tildelinger gjennom Forskningsrådets nasjonale konkurransearenaer bidrar til kvalitet, strategisk retning i tråd med forskningspolitiske vedtak, økt internasjonalisering av norsk forskning og større grad av brukermedvirkning.

Budsjettforslag for 2026

Forskningsrådets satsingsforslag er vurdert med hensyn til strategisk betydning, kunnskapsbehov og kapasitet i forskningsmiljøene i tillegg til at de har forankring i langtidsplanen og følger opp nasjonale strategier. Under presenteres en kortversjon av satsingsforslagene som Forskningsrådet fremmer mot departementet. I kapitlet Satsingsforslag gis en utfyllende omtale av hvert enkelt satsingsforslag for 2026.

Forskningsrådet fremmer følgende satsingsforslag for vekst i prioritert rekkefølge mot FD i 2026:

1. Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap
2. Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping

Forskningsrådet foreslår økt forskningsinnsats på posten knyttet til forskning på totalforsvar, sikkerhet og beredskap samt digitalisering og cybersikkerhet. Satsingsforslagene krever en økning i tilsagnsrammen på 285 mill. kroner, hvorav 7,7 mill. kroner er en økning i utbetalingene i 2026 og resten er en økning i tilsagnsfullmakten. Uten en vekst vil myndigheter og forsvaret stå uten den nødvendige kapasitetsøkningen i FoU for å kunne realisere ambisjonene i langtidsplanen for forsvarssektoren.

Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap: Langtidsplanen for forsvarssektoren signaliser en økt satsing på forskning og utvikling for forsvar, sikkerhet og beredskap. Bakgrunnen er

blant annet et nytt trusselbilde og den raske teknologiske utviklingen. Dagens FoU utnytter ikke godt nok bredden i kunnskapsmiljøene, og barrierer mellom sivil og militær forsknings- og innovasjonssektor bør bygges ned. Forskningsrådet, FFI og NSM har derfor anbefalt at det etableres en egen portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap i Forskningsrådet. Dette fordi Forskningsrådet har etablerte systemer for finansiering av forskning, bred kontaktflate mot norske FoU miljøer, næringsliv og internasjonale aktører, samt lang erfaring med å insentivere samspill mellom de ulike aktørene. Vi foreslår at satsingen blir på 300 mill. kroner årlig fra 2026 og at det vurderes en opptrappingsplan for de neste 5-10 årene.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping favner generiske teknologiområder med et bredt spekter av anvendelsesområder, som hver for seg, sammen og i interaksjon med ulike fag-, bruks- og forvaltningsområder har potensial til å drive frem radikale innovasjoner og transformasjon. Satsingen, som vil komplementere KI-milliarden (KI, digital sikkerhet og samfunnskONSEKVENSER av teknologiutviklingen), skal gi mer grunnleggende forståelse og FoU-basert kompetanse innenfor IKT, nano- og bioteknologi, møte behovet for ansvarlig teknologiutvikling, teknologikonvergens, autonome systemer og kvanteteknologi som løser samfunnsutfordringer og bidrar til totalberedskapen, bidra til bærekraftsmålene og øke omstillingstakten i nærings- og samfunnsliv, spesielt forsvarsektoren. Satsingen forventes å gi flere gode, store og relevante fagmiljøer og økt nasjonal tilgang til kunnskap, teknologi og kompetanse som Norge trenger. FDs forsvarsrolle er relevant, inkl. ansvaret for å bidra til et helhetlig forskningssystem med kvalitet, kapasitet og sammenhenger også innfor MT-området.

Tabell 2.1: Satsingsforslag rettet mot Forsvarsdepartementet i prioritert rekkefølge og med samlet finansiering fra øvrige aktuelle departementer (1 000 kroner)

Rang	Satsingsforslag	FD	DFD	JD	KD	NFD	Sum
1.	Portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap	235 000		25 000	40 000		300 000
2.	Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping	50 000	50 000		50 000	50 000	200 000

Omprioritering av innsats innenfor dagens tildelingsnivå

Forskningsrådet anser at dagens tildelinger til forskning på departementets sektoransvar innenfor post 1600.71 er godt begrunnet og at det er nødvendig å opprettholde minst samme aktivitetsnivå framover. Det foreslås derfor at satsingsforslagene for 2026 finansieres gjennom en vekst i forskningsinnsatsen.

En endelig prognose for forpliktelser og frihetsgrad på posten i 2026 vil først foreligge etter at departementenes tildelingsbrev for 2025 er mottatt.

Knyttet til budsjettforslag 2026 foreslås det å ikke fremme forslag om vekst på driftsbudsjettet. Dersom Forskningsrådet får vesentlig større oppgaver eller helt nye oppdrag, vil det være aktuelt å be om ekstra midler til arbeidet. Dette vil i så fall bli drøftet med de aktuelle departementene når og dersom oppdrag kommer.

Da strukturen for kapittel og post er lagt om, fremmes det ikke forslag til omprioriteringer mellom kapittel og post. Forskningsrådet fremmer ikke detaljerte reduksjonsforslag, men vil på forespørsel utarbeide dette for det enkelte departement. Det vil bli lagt følgende premisser til grunn for arbeidet med reduksjonsforslagene: Det vil ikke bli foreslått kutt i satsinger hvor det foreligger sterke formelle forpliktelser gjennom ulike typer avtaler, eller hvor gjennomføringen av satsingen krever stabil finansiering over mange år. Disse vil skjermes helt. Videre vil det tas sikte på å ivareta satsinger som er helt nødvendige for å få gjennomført departementets målsetting med sin forskningsbevilgning. Disse vil bli kuttet minst. Dette betyr at satsinger hvor departementene har en lavere eller mer perifer interesse, og hvor departementene utgjør en mindre bidragsyter, vil bli redusert sterkest.

Oppfølging av langtidsplanen

Budsjettforslag 2026 følger opp mål og prioriteringer i Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32. Satsingsforslagene overfor FD vil bidra til å realisere langtidsplanens tematiske prioriteringer Muliggjørende og industrielle teknologier og Samfunnsikkerhet og beredskap. I tillegg vil satsingsforslagene bidra til overordnet mål om Konkurranseskraft og innovasjonsevne. I tabellen nedenfor fremgår det hvordan de foreslåtte satsingsforslagene bidrar til oppfølging av langtidsplanens prioriteringer.

Tabell 2.2: Satsingsforslag per prioritering i langtidsplanen (1 000 kroner)

	Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-32								
	Konkurranseskraft og innovasjonsevne	Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft	Kvalitet og tilgjengelighet	Hav og kyst	Helse	Klima, miljø og energi	Muliggjør. og industr. tekn.	Samfunnsikkerhet og beredskap	Tillit og fellesskap
Portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap								235 000	
Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping							50 000		

Budsjettvirkninger

Vekstforslaget innebærer en økning i bevilgningene på 7,7 mill. kroner i 2026 opp til en helårsvirkning på 285 mill. kroner i 2030.

Tabell 2.3: Forslag til økning i tilsagnsramme fordelt på kapittel og post (1 000 kroner)

	Forslag tilsagnsramme 2026			Estimert budsjetteffekt 2026 for økning i tilsagnsramme
	Opprinnelige planlagte tildelinger 2025 (nullvekst) (1)	Foreslått økning i tilsagnsramme 2026	Foreslått nivå for tilsagnsramme 2026	
2025-poster				
FD Kap. 1700.72	22 100	285 000	307 100	7 700
Sum	22 100	285 000	307 100	7 700

(1) Tallgrunnlag inkluderer ikke økning/reduksjon i tilsagnsrammen for 2025 fra Prop 1S, ettersom Statsbudsjettet for 2025 ikke er vedtatt. Nullvekstnivå vil derfor være noe forskjellig fra det som vises i tabellen

Tabell 2.4: Prognoser for utbetaling av forpliktelser per portefølje og per post (1 000 kroner)

2025-poster	Porteføljestyre	Revidert budsjett 2024 (tilsvarende kap. poster) (1)	Estimert utbetaling 2025 (2, 3) (nullvekst tilsagnsramme 2025)	Estimert utbetaling 2026 (2)	Estimert utbetaling 2027 (2)	Estimert utbetaling 2028 (2)
FD Kap. 1700.72	Annet	100	-	-	-	-
FD Kap. 1700.72	Demokrati og gl	1 000	1 700	1 400	1 100	1 100
FD Kap. 1700.72	Forskningssystemer	6 400	6 300	6 400	6 400	6 400
FD Kap. 1700.72	Muliggjørende te	14 500	14 500	14 800	12 700	12 500
FD Kap. 1700.72	Ikke fordelt	-	-	-	-	-
	Sum	22 000	22 500	22 600	20 200	20 000

(1) 2024 og 2025 er ikke direkte sammenlignbare grunnet overgang til ny budsjettmodell

(2) Estimerte utbetalinger er oppdaterte prognosetall med de planene som foreligger per 30.10 og er ikke hensyntatt endringer som følge av Prop 1S 2024-2025. Tall fra proposisjonene er ikke vedtatt av

Stortinget, eller fordelt til porteføljer per 01.11. Oppdaterte tall kan oversendes når tallene er på plass. Tallene er ikke oppdatert etter ferdigstilte investeringsplaner da disse ikke er behandlet av Porteføljestyrene per dato.

(3) Estimerte utbetalinger for 2025 avviker fra foreslått bevilgning for 2025 i Prop 1S grunnet budsjettinnspill til Statsbudsjettet for 2025 er basert på prognosetall per juni 2024.

Estimerte utbetalinger inkluderer både inngåtte forpliktelser og planlagte utbetalinger som følge av nye utlysninger. Ikke fordelt er estimerte utbetalinger knyttet til tilsagnsramme som ikke er fordelt på portefølje per 2. tertial. Det foreligger ikke fullstendige planer for tildeling i 2028, men dette har liten effekt på estimerte utbetalinger samme år.

Satsingsforslag

3. Satsingsforslag

Bærekraftig areal- og naturforvaltning

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Samfunnsutviklingen medfører et stort press på areal, biomangfold og økosystemtjenester på land, ved kysten og i havet og det er mange dilemmaer og krevende interessekonflikter. Behovene er mange og knyttet til bla transportsystemer, industrivirksomhet, energiutbygging, jord- og skogbruk, fritidsformål, bebyggelse og forbruk av naturressurser møtes i kampen om arealene og naturressurser. Dette har konsekvenser for naturens tålegrense, veien mot lavutslippssamfunnet og samfunnets evne til tilpassing og forebygging.

Klimaendringer og areal- og naturtap på land og til havs er vår tids største utfordring. Utviklingen har store negative konsekvenser for blant annet natur, klima og miljø, og for samfunn, næringsliv og mennesker. Bærekraftig areal- og naturforvaltning kan bidra til å redusere, forebygge og tilpasse samfunnsutviklingen, redusere naturrisiko og med dette redusere negative konsekvenser gjennom en kunnskapsbasert forvaltning. På tross av at Norges ambisiøse arealpolitikk og -planlegging, er det veldokumentert at konfliktene er høye og utviklingen ikke bærekraftig i bla Stortingsmeldinger, Riksrevisjonen OECD, [IPCC](#), [IPBES](#) og [Havpanelet](#)^{2 3 4}

I Stortingsmeldingen Klima i endring – sammen for et klimarobust samfunn (Meld St. 26 (2022-2023)) slår fast at natur og økosystem i god tilstand er avgjørende for klimatilpasning, og i Stortingsmeldingen Bærekraftig bruk og bevaring av natur — Norsk handlingsplan for naturmangfold (Meld. St. 35 (2023–2024)) anbefales det å etablere en senterordning for forskning på bærekraftig natur- og arealbruk i Norges forskningsråd. Natur bidrar til å redusere 30 % av de menneskeskapt klimagassutslippene gjennom naturlig opptak og lagring av karbon. Norges oppfølging av den globale naturavtalen skal konkretiseres i en stortingsmelding med en ny nasjonal handlingsplan for natur høsten 2024.⁵ Prosjektporteføljen på terrestrisk arealbruk er doblet på de siste tre årene med 96 pågående prosjekter i 2023. Veksten innenfor marint arealbruk og marine arealendringer er nesten like sterk.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er behov for en kraftsatsing på grunnleggende, tverrsektoriell og handlingsorientert kunnskapsutvikling og innovasjon om endring, forvaltning, bruk og vern av land- og havarealer, en bærekraftig samfunnsutvikling og verdiskaping, nye natur- og miljøvennlige løsninger i hele landet.

Aktuelle satstinger bør rettes mot forskningsmiljøer og næringslivet både nasjonalt gjennom Forskningsrådet, og internasjonalt gjennom Horisont Europa, bilaterale fellesutlysninger og europeiske partnerskap. Det er helt nødvendig å bygge opp en solid nasjonal satsing på forskning og innovasjon i Norge slik at norske aktører kan konkurrere internasjonalt.

Kunnskapsbehovene omfatter naturvitenskap, samfunnsvitenskap/humaniora og teknologi, forskning på tvers av fagområder og mellom forskning, offentlig forvaltning, næringsliv og andre samfunnsaktører. Det trengs spesielt samfunnsrelevant kunnskap på tvers av sektor- og politikk mål- og forvaltningsnivåer for en helhetlig og bærekraftig utvikling. Den naturvitenskapelige forskningen bør dreies til mer forskning på hele økosystem, store landskap og i hele landet under ett. En forsterket

² Meld. St. 21 (2023-2024)

³ Riksrevisjonen 2007 [3.11 hele doket:rr dok 3serien \(stortinget.no\)](#) og 2012 [54007 Dok 3-1 webA.indd \(stortinget.no\)](#), EVAPLAN-prosjektet 2014-18.

⁴ Meld. St. 5 (2022–2023) ([regjeringen.no](#)) (s. 37-44)

⁵ [15/4. Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework \(cbd.int\)](#)

forskningssatsing på natur og areal bør inkludere utvikling av verktøykassen for en mer bærekraftig arealforvaltning, bl.a. naturregnskap, arealregnskap, arealnøytralitet og naturbaserte løsninger.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene reiser ingen prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

En forskningsinnsats skal både bidra til mer kunnskap for og om en bærekraftig samfunnsutvikling til lands, langs kysten og til havs omfatter miljømessig, sosialt og økonomisk dimensjoner, og at kunnskapen tas i bruk. En slik innsats forutsetter bruk av ulike virkemidler, spesielt bruk av senterordning, men også samarbeidsprosjekter og forskningsprosjekter.

Med vekst vil vi prioritere grunnleggende, tverrfaglig og handlingsrettet forskning om:

1. sammenhenger mellom arealforvaltning, bruk av naturressurser, naturmangfold og klima, særlig rettet mot sumvirkningene av samlet arealendringer og samspillseffekter mellom klimatiltak, areal- og naturforvaltning i spesielt kyst og kystnære områder, landbruksområder og bynære områder
2. nye løsninger, verktøy og virkemidler for areal- og naturforvaltning lokalt og nasjonalt nivå, effekter av areal- og naturforvaltning og forvaltning- og beslutningssystemer i både offentlig og privat sektor
3. areal- og naturressursforvaltning mål oppnåelse av nasjonale mål og internasjonale forpliktelser
4. dilemmaer mellom grønn omstilling, økt matproduksjon, vern og bruk av natur og naturrestaurering og avbøtende tiltak.
5. ta kunnskap raskere i bruk gjennom tilgang til ny kunnskap og nye metoder for en demokratisk planlegging og forvaltning av arealer og natur

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Gjennom satsingen vil mer kunnskap bidra til kunnskapsbaserte løsninger som gjør offentlig og privat forvaltningen bedre i stand til å bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling. Kunnskapen som produseres i samarbeid med offentlig og privat sektor vil kunne identifisere og ta i bruk bærekraftige løsninger.⁶

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er kapasitet i forskningsutførende sektor. Arealer under press-utlysningene har styrket sektoren og har blitt en arena for tverr- og transfgaglig forskning. Søknadstilfanget viser at FoUol-aktører samarbeider godt og vi ser også at nye forskningsmiljøer søker. Dette er en bred, tverrsektoriell utfordring og i tillegg til KLD bør derfor alle sektorer med ansvar for, eller betydelig påvirkning på, arealutviklingen og naturressursforbruk involveres. En langsiktig og helhetlig satsing med medvirkning av offentlige og private aktører der ansvar, utfordringer og løsninger ses i sammenheng er avgjørende for å sikre en bærekraftig forvaltning av arealene og naturressursene.

Finansiering

Bærekraftig areal- og naturforvaltning er en sektorovergripende satsing. KLD er et naturlig hoveddepartement for satsingen, men der LMD, ED og NFD forvalter områder med stor påvirkning på arealbruk. KDD er relevant igjennom sitt ansvar for arealplanlegging, boligpolitikk, regionalpolitikk og urfolk. Det foreslås en samlet finansiering på 130 mill. kroner, hvor KLD bidrar med 60 mill. kroner, hvorav 30 mill. kroner omprioritering innenfor eksisterende ramme; LMD 10 mill. kroner; ED 10 mill. kroner; NFD 10 mill. kroner; KDD 20 mill. kroner; samt KD 20 mill. kroner.

⁶ [Competing land-use pressures in Norway: Examining the integration of nature protection concerns in windpower licenses - Prosjektbanken \(forskingsradet.no\)](https://www.forskingsradet.no/prosjektbanken/competing-land-use-pressures-in-norway-examining-the-integration-of-nature-protection-concerns-in-windpower-licenses)

Effekter av bistand

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norsk bistand er rundt 50 milliarder kroner per år, og i 2024 overtok Norad majoriteten av forvaltningen av de norske bistandsmidlene fra Utenriksdepartementet. Norge er blant de store bistandsgiverne i verden, og gir nesten 1 prosent av BNP til bistand. Likevel er det lite kunnskap om hva, hvorfor og hvordan bistanden fungerer. Norad sier selv: *Vi vet i dag at det er enorm forskjell på effekten av den beste bistanden og den som har liten eller ingen effekt. Norsk bistand er stor, og om vi kunne doble effekten av bare 1 prosent av det vi gjør vil det utgjøre 600 millioner kroner. For offentlig forvaltning kan mer forskning på bistand og effekter av tiltak ha store gevinster. Det kan det også ha for norske organisasjoner som driver bistand. Det er få norske miljøer som forsker på effekter av bistand, dermed trengs det en kraftsatsing på dette feltet.* Norad har bedt Forskningsrådet om innspill til en kraftsatsing på forskning på og om bistand. Målet er en effektiv, rettferdig og treffsikker bistand.

Det er stor internasjonal forskningsaktivitet om bistand, spesielt hvordan bistand virker på lang sikt. og hvordan bistanden kan virke bedre. Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab (J-PAL) er ett internasjonalt anerkjent forskningssenter ved MIT der ansatte fikk Nobelpris i økonomi i 2029 for utvikling av metoder⁷ som måler både effekter av tiltak og policy for å redusere fattigdom. J-PAL er kjent for å *gå videre og utover* de tradisjonelle måtene å vurdere bistand på for å sikre reell effekt av bistand der effektstudier kombineres med kvalitativ forskning, relasjoner og samarbeid med de som skal ta i bruk resultater av forskningsresultater og bistandstiltak der målet er å bruke forskning, styrke forståelsen av politiske utfordringer, og utforme, evaluere og skalere løsninger i bistand gjennom kapasitetsbygging hos bistandsmottakere. I Norge er det enkelte utviklingsforsknings-miljøer, spesielt global helseforskning, som har en slik helhetlig tilnærming i studier av norske bistandstiltak.

Det er mye midler som brukes i bistand i Norge, og det er stort behov for mer kunnskap om bistand, hvordan bistand bidrar til politiske mål og til utvikling, hvordan tiltak virker og hvordan bistand kan videreutvikles. Det er derfor et mål å styrke forskning om bistand med vekt på effekter av bistand, både hvordan og hvorfor bistand virker, og hvordan måloppnåelsen for bistand kan bli bedre. En satsing på forskning om bistand vil føre til en kunnskapsbasert bistandspolitikk. Satsingen vil utvikle ny kunnskap om bistand, effekter av bistandstiltak, og hvordan ønskede tiltak kan og bør videreutvikles. Satsingen bør også øke de norske forskningsmiljøenes kompetanse på forskning om bistand.

Hvilke tiltak er relevante?

- For å bygge kompetanse og kunnskap om bistand og effekter av bistand er det nødvendig med langsiktig og forutsigbar finansiering. Dette kan gjøres gjennom en sentersatsing. Sentrene må bygge nasjonal kompetanse, ha omfattende samarbeid med de beste internasjonale miljøene og inkluderer samarbeidspartnere i likeverdig samarbeid i lav- og lavere mellominntektsland. Det bør etableres to til tre sentre, for å dekke bredden i bistandspolitikken.
- Andre relevante tiltak for å bygge kompetanse kan være å etablere forskerskoler og/eller utvikle nettverk i tillegg til etablering av sentre for bistandsforskning.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene er lite detaljerte da vi avventer Norads tilbakemeldinger om hvilke tema, økonomisk ramme, omfang og varighet de ønsker for en satsing. Det er også uvisst hvordan de norske miljøene vil respondere på en sentersatsing.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Basert på tilgjengelig informasjon vil Forskningsrådet anbefale sentersatsing, men forskerskoler og nettverk er relevante alternativer. Forskerskole og nettverk kan også inngå som en del av en sentersatsing.

⁷ Herunder randomiserte kontrollerte studier (RCT).

En senteratsing vil styrke den tverrfaglige og sektorovergrepene forskningsinnsatsen på et forskningsfelt; effektstudier av norske bistandstiltak. Sentre vil også bidra til å bygge kapasitet i forskningsmiljøene, øke kompetansen i samfunnet og svare på konkrete utfordringer og behov som forvaltningen har.

Hva er virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Positive virkninger er bedre bistanden og en kunnskapsbasert bistandspolitikk der både likeverdig samarbeid, måloppnåelse og effektivitet er sentralt. Videre vil en mer effektiv bruk av bistandsmidler sikre utvikling i mottakerlandene og en bedre oppnåelse av bærekraftmålene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er en forutsetning at det er kapasitet i sektoren til å håndtere to til tre sentre. Kapasiteten er sektoren medfører at det bør etableres inntil tre sentre. Det er aktuelt å arbeide tverrfaglig mellom ulike forskningsmiljøer som arbeider med bistand, miljø- og samfunnsutvikling, evalueringer og offentlig forvaltning.

Finansiering

Den økonomiske rammen en senteratsing bør totalt 40-50 mill. kroner per senter, eller 5-6 mill. kroner per år per senter. I tillegg foreslås nettverk og forskerskole. Det foreslår derfor 20 mill. kroner til satsingen per år i åtte år. Utenriksdepartementet har hovedansvar for finansiering av satsingen.

Energiomstilling og konkurransekraft 2050

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Energi er ifølge IEA opphavet til 75 % av klimagassutslippene i verden og en omlegging til utslippsfri energi er derfor nødvendig for å kunne nå visjonen om et nullutslippssamfunn. Norge har som EU forsterket sin forpliktelse til å redusere klimagassutslippene med 55 prosent i 2030 i forhold til nivået i 1990 og Klimaloven fastslår at klimagassutslippene i 2050 skal være redusert med 90-95 prosent. Både 2030- og 2050-målene er svært ambisiøse og styrket satsing på forskning og innovasjon er et nødvendig, men ikke tilstrekkelig tiltak. Samtidig som staten satser på energiomstilling, har forskningssatsingen blitt redusert. Dette forslaget reiterer begrunnelsen for en styrket satsing og foreslår hvordan denne kan operasjonaliseres.

Elektrifisering av industri og transport er en viktig del av løsningen for Norge og fører til et stort behov for økt klimavennlig kraftproduksjon. Energidepartementet har nylig gjennomført en auksjon for støtte til utbyggingen av Sørlege Nordsjø 2 som blir det første store havvindfeltet på norsk sokkel. Samtidig er mer effektiv bruk av energi i alle sektorer en viktig målsetting. Fire departementer (Energidepartementet (ED), Klima- og miljødepartementet (KLD), Kommunal- og distriktsdepartementet (KDD) og Nærings- og fiskeridepartementet (NFD)) lanserte høsten 2023 regjeringens handlingsplan for energieffektivisering. Avkarboniseringen på områder som ikke kan elektrifiseres skaper behov for rent hydrogen og CO₂-håndtering og Europas første verdikjede for fangst, transport og lagring settes i drift i 2025 ved ferdigstillelsen av prosjektene Langskip og Northern Lights. På alle disse områdene har Norge både en mulighet for å redusere klimagassutslipp og til å skape eksportrettet næringsliv.

Forskningssatsingen er nødvendig for flere sider av energiomstillingen enn å utvikle teknologi for dekke behovet for klimavennlig energi og å skape grønn konkurransekraft. Energiomstillingen skal skje innenfor rammene av demokratiet og ta hensyn til natur og miljø. Omstillingen fører til økt press på arealer både på land og til havs. Det er et stort behov for ny kunnskap og forskningsbaserte løsninger som sikrer at omstillingen skjer innenfor Norges forpliktelser i FNs naturavtale og som sikrer bred oppslutning i det norske samfunnet.

Hvilke tiltak er relevante?

IEA oppdaterte høsten 2023 sin Net Zero Roadmap med undertittelen "A Global Pathway to Keep the 1.5 °C Goal in Reach" med følgende anbefalinger:

Although progress on some clean technologies compares favourably to historic transformational examples, the example of US WWII aircraft production in particular suggests that even faster

deployment could be achieved through more research and development (R&D) funding and more concerted government action.

Dette satsingsforslaget følger opp Langtidsplan for forskning og høyere utdanning samt de sentrale politiske føringene på energi og grønn vekst i en rekke stortingsmeldinger, offentlige utredninger og politiske dokumenter⁸.

Forslaget innebærer en styrking av statens målrettede satsing på forskning og innovasjon på følgende områder:

- Energiomstilling som samfunnsutfordring; samfunnsaksept, rettferdighet og regulering
- Havvind – Økt leveringssikkerhet og norsk konkurransedyktig havvindindustri
- En konkurransedyktig batteriindustri i Norge – oppfølging av regjeringens batteristrategi
- Utvikling av verdikjeder for grønn og blå hydrogen
- CO₂-håndtering
- Energieffektivisering i alle sektorer

Forskningsrådet har allerede en målrettet satsing på energi- og lavutslipp som i det vesentlige fikk sitt nåværende budsjettnivå som følge av Stortingets klimaforlik i 2008. Til tross for de høye ambisjonene er den målrettede satsingen blitt kuttet de to siste årene og er pr 2023 ca. 800 mill. kr. Denne satsingen er godt koordinert med den norske deltakelsen i EUs rammeprogram Horisont Europa og med det øvrige virkemiddelapparatet, sistnevnte gjennom målrettede samarbeid som PILOT-E og hydrogensatsingen HEILO.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Ingen kjente utover at Forskningsrådets håndtering av statsstøtte må håndteres for de virkemidlene som utgjør statsstøtte. Her kunne vi kanskje advart mot å plukke vinnernæringer og for bred satsing?

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det vil være behov for:

- Strategisk grunnforskning innenfor blant annet materialer, nye produksjonsmetoder
- Videreutvikling av forskningskompetanse og -kapasitet i verdensklasse både for å dekke behovet i forskningsmiljøene og i næringslivet
- Systematisk og målrettet forsknings- og innovasjonsinnsats i bedriftene
- Videreutvikling av samspillet mellom virkemiddelaktørene i de ulike deler av innovasjonsskjeden
- Kunnskap som underlag for politikkutforming og reguleringer i forvaltningen og for offentlig sektor som kompetent innkjøper for et nødvendig hjemmemarked

En vekst vil med andre ord finansiere et bredt sett med virkemidler som anvendes i ulik dosering på de ulike områdene over som resultat av porteføljestyringen innenfor delporteføljen for energi og lavutslipp.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En styrket satsning vil øke næringslivets innovasjon. Økt offentlig støtte vil forsterkes gjennom Forskningsrådets krav til egeninnsats. Satsing vil også bygge nødvendig kompetanse og kapasitet for næringslivet som er en forutsetning for å kunne oppnå målene i grønt industriløft og for omstillingen av det norske samfunnet fram mot 2050.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Ved å etterspørre strategiske satsinger mot disse områdene og bidra med risikoavlastende støtte til forskning og innovasjon signaliserer staten vilje til å satse målrettet for å nå klimamålene og utvikle områder der Norge er ansett å ha muligheter for å hevde seg. Ettersom dette er sentrale satsinger i Norge, er de allerede høyt prioritert hos alle de store forskningsinstitusjonene. Det er derfor kapasitet til fortsatt utvikling av den norske forskningssektoren på området som allerede holder høy internasjonal standard. En satsing på forskning og innovasjon er nødvendig, men ikke tilstrekkelig for å

⁸ Se bla Energi til arbeid – langsiktig verdiskaping fra norske energiressurser" (Meld. St. 36 (2020–2021)), Energipolitikk for arbeid, omstilling og trygghet i urolige tider (Meld. St. 11 (2021–2022)), Hurdalsserklæringen 2021, Grønt industriløft 2.0 NOU2023:3, Mer av alt-raskere av Energikommisjonen 2023, Klimaloven 2017 og Handlingsplan for energieffektivisering i alle deler av norsk økonomi.

kunne lykkes og det er en forutsetning at Forskningsrådets satsing kobles godt til alle deler av den offentlige satsingen inklusive det øvrige offentlige virkemiddelapparatet.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår en samlet vekst på 160 mill. kroner i 2026 fordelt med 90 mill. kroner fra OED, 20 mill. kroner fra KLD og 10 mill. kroner fra SD. Det foreslås at satsingen trappes opp over tre år finansiert med like stor vekst i alle år. Dette for å gi næringsliv og forskningsmiljøer tid til nødvendig utvikling og oppskalering.

Energisikkerhet på vei mot nullutslippssamfunnet

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forslaget følger opp Regjeringens langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032⁹ som legger vekt på de norske energileveransenes betydning for Europas energisikkerhet og at en satsing på petroleumsforskning skal bidra til å videreutvikle næringen og gjøre den lønnsom og konkurransedyktig også i framtiden. Den norske petroleumssektoren er teknologiintensiv og en høyproduktiv næring som bidrar med store inntekter, verdiskaping og arbeidsplasser til Norge. Energimeldingen vektlegger langsiktig verdiskaping fra norsk sokkel innenfor rammene av norsk klimapolitikk og Parisavtalen¹⁰. Norges avgjørende rolle som energileverandør til Europa i overgangen mot nullutslippssamfunnet er blitt synliggjort og aktualisert etter Russlands angrep på Ukraina og den påfølgende utviklingen av de store russiske gassleveransene. De norske olje- og gassleveransene vil avta mot 2050, men inntil da vil de være svært viktige for energisikkerheten og konkurransedyktige i forhold til annen import til Europa.

Regjeringen har som ambisjon å sørge for at utslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel kuttes med 50 prosent innen 2030 sammenlignet med 2005 og til netto null i 2050¹¹. OG21-strategien peker på hvor avgjørende klimamålene er for fortsatt verdiskaping på norsk sokkel¹². En opptrapping av forskningsinnsatsen er nødvendig. Satsingen bidrar til at Norge vil kunne nå sine klima-forpliktelser, ivareta bærekraftig og sikker energiforsyning og omstilling mot et nullutslippssamfunn.

OG21s dypdykk i 2023¹³ pekte på at norske naturgassleveranser er kritisk viktige for europeisk energisikkerhet. Norske leveranser vil stå for 25-30 % av europeisk gassetterspørsel, både i dag og fram mot 2040. Offshore vind og karbonfangst, transport og lagring (CCS) er nøkkelteknologier for elektrifisering av sokkelen og reduksjon i klimagassutslipp. At den norske petroleumsindustrien lykkes med å nå klimamålene er en nødvendig forutsetning for å kunne innta den viktige rollen i europeisk energisikkerhet over lengre tid og bidra til omstilling i energisektoren.

Hvilke tiltak er relevante?

Internasjonalt ligger Norge langt fremme mht. kompetanse og teknologi for å redusere klimagassutslipp fra petroleumssektoren. Konkraft mener målet om 50 prosent utslippsreduksjon for olje- og gassindustrien i Norge i 2030 fortsatt er innen rekkevidde, men har blitt mer krevende som følge av økte kostnader, et presset leverandørmarked, en mer krevende kraftsituasjon og utfordringer med tilstrekkelig nettkapasitet¹⁴. OG21 retter i 2024 søkelyset mot teknologi og løsninger som kan ta oss mot nær-nullutslipp i 2050 samtidig med at produksjonen fra norsk sokkel opprettholdes på høyt nivå. EU har få, om noen, virkemidler rettet mot tematiske forskningsfelt som er helt avgjørende for petroleumssektorens konkurransekraft i et lavutslippssamfunn. Forskningsrådet har tidligere gitt

⁹ [Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning \(2023-2032\)](#)

¹⁰ [Meld. St. 36 \(2020–2021\) - regjeringen.no](#)

¹¹ [Hurdalsplattformen \(2021-2025\)](#).

¹² OG21 (2021): A new chapter. [og21-strategi_no.pdf](#)

¹³ [Ny rapport om forsyningsikkerhet \(og21.no\)](#)

¹⁴ [Konkrafts klimastrategi mot 2030 og 2050: Statusrapport for 2023 \(offshorenorge.no\)](#)

innspill til ED på hvordan petroleumsforskningen kan bidra til å nå klimamålene¹⁵. Forskningsrådets portefølje viser en stor bredde av teknologier som har potensial for utslippsreduksjon. Utslippsreduksjon fra energiproduksjonen er det enkeltbidraget som kan ha størst effekt, og porteføljen omfatter prosjekter som blant annet utvikler mer effektiv turbinteknologi, brennstoff med lav- eller nullutslipp, elektrifisering og integrasjon av havvind. En rekke nye teknologier og metoder kan bidra til energieffektivisering både av reservoardrift og prosessering. Redusert energiforbruk er en nødvendig bidragsyter for å kutte utslipp på kort sikt, og nå målet for 2030. Digitalisering er en forutsetning for å knytte alle deler av prosessene sammen, fra under til produksjonsinnretning og transport.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Petroleum har en velfungerende FoUol-verdikjede med virkemidler fra grunnforskning, innovasjon til demonstrasjon. Det er stor grad av samhandling mellom forskningsmiljøer, leverandørindustri og oljeselskap som det er viktig å ivareta. Utlysninger rettet mot næringslivet er viktige for å nå 2030-målet, mens langsiktig kompetansebyggende forskningsaktivitet hvor rekruttering inngår er nødvendig for å nå 2050-målet. Videre vil nye utfordringer knyttet til energisikkerhet ivaretas av satsingen. Satsingen vil spesifikt ivareta FoU innen fysisk og cybersikkerhet.

Det vil være store gevinster av reduserte klimagassutslipp ved en integrering av kraftsystemene i petroleumsvirksomheten med fornybar energi fra land eller hav samt avkarbonisering av naturgass med karbonfangst og lagring (CCS). Det er mulighet for videreutvikling av CCS for bruk direkte på gasturbiner i petroleumsnæringen, enten på eksisterende innretninger eller på nye innretninger. Dette kan også sees i sammenheng med integrering av kraftsystemer og/eller for produksjon av blått hydrogen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Målet med tiltak er en videreutvikling og varig endring av petroleumssektoren mot utslippsfri produksjon og samtidig utvikling av nye eksportnæringer til erstatning for de gradvis fallende investeringer på norsk sokkel med dertil synkende eksportinntekter fra sektoren. Petroleum har en viktig rolle for å ivareta energisikkerhet under omstilling. En positiv virkning av tiltakene vil være en tettere integrasjon mellom petroleum, CCS og utvikling av energisystemet. Dette vil også gi aktørene større muligheter innenfor EU. Horisont Europa (HE) har også virkemidler for leverandørindustrien som retter seg mot lavkarbon-industrier inkludert dekarbonifisering av naturgass som vil være viktig for Norges eksport av naturgass.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Tematikken er forankret i de årlige tildelingsbrevene fra Energidepartementet (ED), og det er løpende dialog med ED om hvordan forskningen innen petroleumssektoren kan innrettes for best mulig å bidra til målet om å gjøre sektoren utslippsfri.

Konkraft sin klimastrategi viser at det er vilje og evne til å se sektorens rolle i arbeidet med å oppnå et nullutslippssamfunn og samtidig sikre Norge en gradvis og bærekraftig omlegging av økonomien. Klimastrategien peker også på mulighetene og behovene for å utvikle CCS, havvind og elektrifisering med kraft fra land, for å kunne lykkes med klimamålene.

Forskningsmiljø og leverandørindustri innen petroleumssektoren har et langt og godt samarbeid med sluttbrukere av forskningen for å sikre relevans i satsingen samt redusere tiden fra forskning til marked. Dette er svært viktig nå da det haster å få redusert klimagassutslipp fra petroleumsaktiviteten på norsk sokkel.

¹⁵Reduksjon av klimagassutslippene fra olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel med 50 pst. innen 2030: [oed-rapport-med-omslag.pdf \(forskningsradet.no\)](#)

Finansiering

For 2026 foreslås en vekst til satsingen på 30 mill. kroner finansiert av ED.

Forskning for bærekraftig økonomisk politikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Perspektivmeldingen 2024¹⁶ peker på faktorer som har endret langtidsutsiktene for norsk økonomi, blant annet krigen i Ukraina, konflikten i Midtøsten, svingninger i olje- og gassprisene og uro i valuta-markedene samt demografi, inkludering og klima- og naturkrisene. Høy inflasjon og innstramminger i pengepolitikken dempet den økonomiske aktiviteten i Norge. Med unntak av petroleumssektoren, har dette gitt stagnasjon i de fleste andre sektorer, inkl. kraftig nedgang i bygg- og anleggsektoren. Inflasjonen ventes fortsatt å avta sakte, da den holdes oppe av valutakurssvækkelse og kostnadspress, gitt det fortsatt stramme arbeidsmarkedet og svak produktivtetsvekst.¹⁷

Et høyt sysselsettingsnivå er bærebjelken i den norske velferden. Mangelen på arbeidskraft gjør at mange norske bedrifter oppgir å ha et udekket kompetansebehov¹⁸. Kompetanse og tilgang på arbeidskraft er avgjørende for å få til en økt diversifisering av norsk økonomi og opprettholde vekst i velferden. Økt press på velferdstjenestene utfordrer statens evne til å balansere offentlige budsjetter over tid, noe som kan øke oljepengebruken ytterligere. Det er avgjørende at finansieringen av velferdsstaten ikke hemmer produktiviteten i norsk økonomi, samt at midlene til offentlig sektor hentes inn på en slik måte at det ikke hindrer samfunnsøkonomisk effektivitet.

Geopolitiske spenninger, klima- og naturkrisene, demografiske endringer samt fremveksten av en datadrevet økonomi, både hver for seg og i samvirke, preger den makroøkonomiske utviklingen i stadig sterkere grad. Målet for denne satsingen er å få fram ny kunnskap for å identifisere, forstå og håndtere årsakene til, og ringvirkningene av, skiftene i økonomien, samt hva dette innebærer for omstilling, effektivisering og omfordeling.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningen på samspillet mellom konjunkturer, strukturer og politikk må styrkes for å kunne forklare sentrale samfunnsøkonomiske utfordringer og for å kunne utforme en økonomisk politikk som kan bidra til å løse disse utfordringene. Sentrale tiltak for å sikre høy nasjonal kompetanse på området vil være å styrke kvaliteten og kapasiteten i norsk samfunnsøkonomisk forskning, blant annet gjennom økt internasjonalt forskningssamarbeid. Mulighetene i Horisont Europa må utnyttes bedre. Skal norske forskere hevde seg i internasjonalt trengs det vekst i den økonomifaglige forskningsinnsatsen på nasjonale konkurransearenaer. Koblingen mellom mikro- og makroøkonomi bør styrkes og det må sikres tverrfaglig forskning, bl.a. i skjæringsfeltet økonomi og jus, eksempelvis i tilknytning til skatterettslige og rettsøkonomiske problemstillinger. Det er behov for å styrke den makroøkonomiske modelleringen av sjokk i økonomien. Forskeres tilgang på nasjonale data, spesielt knyttet til aktiviteten i næringslivet, må bli enklere.

Det har over tid vokst frem en stor datadrevet økonomi, ledet an av internasjonale plattformsselskaper, som er svakt regulert. Det trengs ny kunnskap og nye modeller for ulike scenarier, for at Norge også fremover skal være rustet til å forvalte nasjonaløkonomien bærekraftig. En forskningssatsing på datadrevet økonomi og dens påvirkningskraft på nasjonaløkonomien vil være et viktig bidrag til regulering og utnyttelse av de muligheter ny teknologi gir.

For noen områder vil tettere brukermedvirkning i forskningen sikre raskere bruk av forskningens funn og resultater. Kunnskapsoppsummeringer med oversikt over den beste kunnskapen i verden på et spesifikt tema og bør i større grad benyttes som virkemiddel for å understøtte økonomisk politikk.

¹⁶ Perspektivmeldingen 2024: Meld. St. 31 (2023–2024) - regjeringen.no

¹⁷ OECD Economic Surveys: Norway 2024

¹⁸ NIFU Rapport 2024:3. NHOs kompetansebarometer 2023. Ei kartlegging av kompetansebehovet til NHOs medlemsbedrifter i 2023.

Uttesting og implementering av nye tiltak i den økonomiske politikken vil kunne dra nytte av ulike former for medvirkning av forskere, blant annet følgeforskning.

Det trengs forskning på helhet og sammenheng i den økonomiske utviklingen. Norsk økonomifaglig forskning er generelt god, og i enkelte tilfeller fremragende, men forskningen på enkelte sektorområder knyttet til klima og miljø, ressursforvaltning, kunstig intelligens, mv. vurderes som noe svak, både hva angår kritisk masse på forskergruppene, kvalitet og rekruttering.

Forskningsrådets portefølje på økonomisk forskning er forholdsvis stor, men knyttet til spesifikke sektorområder. Den rettede innsatsen på samfunnsøkonomisk forskning utgjør om lag 32 mill. kroner i 2023, inkludert de to nye sentrene for skatteøkonomisk forskning.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at det etableres en satsing på forskning som kan belyse sentrale drivere av konjunkturer og samspillet mellom penge- og finanspolitikk samt den økonomiske utviklingen på tvers av sektorer.

Forskningsrådet vil bidra til realisering av prosjekter med høy vitenskapelig kvalitet innenfor:

- konjunkturer, formue og økonomisk politikk
- bærekraftig velferdsstat i en global økonomi
- vekst, produktivitet og omstilling

Satsingen vil gi ny kunnskap om sentrale drivere av norsk økonomisk utvikling og sikre høyere kvalitet i forskningen gjennom konkurranse og mobilisering til internasjonalt samarbeid. Det er avgjørende for en bærekraftig økonomisk utvikling i Norge at den nasjonale analysekapasiteten styrkes og videreutvikles. Norske forskningsmiljøer, i tett samarbeid med internasjonalt ledende forskere, vil gi viktige bidrag til kunnskapsgrunnlaget for den økonomiske politikken.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En satsing på forskning for bærekraftig økonomisk politikk vil etablere en nasjonal konkurransearena for forskning på sentrale samfunnsøkonomiske tema. Satsingen ventes å gi økt kapasitet og kvalitet i forskningen gjennom økt vitenskapelig produksjon, flere doktorgrader, økt internasjonalt forsknings-samarbeid og økt formidling. Dette vil igjen gi positive virkninger for den forskningsbaserte utdanningen innenfor samfunnsøkonomi. Det forventes at satsingen vil frembringe ny kunnskap om sektorovergrepene forhold som påvirker den makroøkonomiske utviklingen, gi et forbedret grunnlag for en helhetlig økonomisk politikk, bedre kjønnsbalanse i økonomifaglig forskning og styrket dialog mellom forskere og brukere av forskningen.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har flere gode samfunnsøkonomiske forskere, men det er enkelte temaer som trenger målrettede incentiver for å sikre nasjonal forskningskapasitet av høy kvalitet på felt som etterspørres av samfunnet. Det vil legges vekt på å stimulere til samarbeid på tvers av institusjoner innenfor forskningssektoren, også med hensyn til økt samarbeid mellom UH-sektoren og instituttsektoren. Det vil også være et mål å få til forskningssamarbeid mellom forskere og sentrale brukere av forskningen, herunder direktorater og etater mv. Bedre tilrettelegging av data, spesielt knyttet til næringslivet, er en viktig forutsetning for å få fram forskning av høy kvalitet om norske forhold.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår vekst på 20 mill. kroner gitt at nivået på forskningssatsingen om de økonomiske tiltakene under koronapandemien videreføres når prosjektene som fikk finansiering i 2021 sluttføres. Finansdepartementet har sektoransvar for satsingen.

Forskning for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge er avhengig av en kompetent befolkning som deltar i arbeids- og samfunnsliv, og slik bidrar til verdiskaping og konkurranseevne, og et bærekraftig velferdssamfunn. Samtidig står vi i kontinuerlig omstilling på grunn av blant annet globalisering, teknologiske endringer og klimaendringer, som byr på både utfordringer og muligheter for virksomheter og arbeidsgivere, og individer og arbeidstakere. Vår tilgang til nok og riktig arbeidskraft kompliseres ytterligere av de demografiske endringene som understreker behovet for at flere kommer inn i og står lengre i arbeid.

Yrkesdeltakelsen er relativt høy i Norge. Det er allikevel personer i enkelte grupper som er mer utsatt for å bli utenfor arbeidsmarkedet, og ett av Regjeringens hovedmål er at flere er og blir i jobb¹⁹. Framskrivningene i perspektivmeldingen (2024) tilsier at det er behov for å mobilisere mer arbeidskraft med riktig kompetanse for å løse de viktigste oppgavene i samfunnet, og vi må tette gapet mellom arbeidslivets behov og den kompetansen arbeidstakerne faktisk har. Dette utfordres av høy omstillingstakt og konstant utvikling i krav til kompetanse og ferdigheter, som krever omstillingsevne og -vilje hos både virksomhet og den enkelte arbeidstaker. En kompetent arbeidsstyrke og et omstillingsdyktig arbeidsliv gir et godt grunnlag for å møte endringer.²⁰ Samtidig ser vi at flere blir stående helt utenfor et kompetansekreverende arbeidsliv, spesielt personer med lav kompetanse, unge og innvandrere. Utviklingen forsterker behovet for bedre inkludering og stiller nye krav til utdannings-systemet og kompetanse- og læringstiltak. Enkeltmennesker, i og utenfor arbeidslivet, må ha tilgang til treffsikre og målrettede kompetanse- og læringstiltak for å sikre et velfungerende og inkluderende arbeidsliv.

Norge er i omstilling og har behov for å skape mer, og inkludere flere. En viktig forutsetning er å hindre frafall i videregående opplæring og legge til rette for at voksne kan lære hele livet. Økt kompetanse og utdanning er også en bærebjelke i integreringspolitikken. Vi vet imidlertid lite om betingelsene for vellykket kompetanseutvikling, og det er behov for et sterkere kunnskapsgrunnlag. Kunnskapsbehov inkluderer hva som fungerer når det gjelder kvalifisering og kompetanse for deltakelse i arbeidslivet, for eksempel gjennom effektstudier. Vi vet lite om hvordan voksne lærer på best mulig måte både i og utenfor utdanningssektoren, og hva som gir god undervisning i yrkesfagutdanningene og fagskolene. Regjeringen satser særlig på fagskolene, med fleksible undervisningsløp, men NHOs kompetansebarometer peker på et udekket behov for personer med yrkesfaglig og fagskoleutdanning. Vi har videre tilgang på internasjonale data, gjennom PIAAC, som må benyttes og åpner for gode komparative studier. PIAAC 2 ble gjennomført i 2022 og 2023 – kartleggingen av voksnes ferdigheter har tidligere vist at leseferdighetene i særlig den yngste aldersgruppen har gått ned (SSB, Rapporter 2014/29). Det er videre behov for å vite hvordan arbeidsmarkedstiltak virker og for hvem.²¹

Langtidsplanen²² har et overordnet mål om styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og beskriver konkrete kompetansebehov på tvers av samfunnsutfordringer og sektorer. Vår evne til å møte kompetansebehov på et samfunnsmessig, institusjonelt og individuelt nivå krever en kunnskapsbasert og målrettet utdannings- og kompetansepolitikk – og forskningsområdet trenger et betydelig løft for å støtte opp under kunnskapsbehovene. Vi må styrke den nasjonale forskningskompetansen og forskningsmiljøenes evne og kapasitet til å levere god, relevant og tilgjengelig forskning. Vi må stimulere til bedre integrering av ulike fagperspektiver og styrke samarbeid mellom de nasjonale forskningsmiljøene. Videre må vi sørge for at samfunnets behovshavere, som ansvarlige for politikkutvikling, beslutningstakere, forvaltning og offentlig sektor, informerer forskningen og bidrar til å styrke forskningsmiljøenes kompetanse på de faktiske kunnskapsbehovene i sektorene. Satsingsforslaget vil bidra til et bredt samarbeid om koordinert innsats for forskning og innovasjon. Videre vil

¹⁹ Perspektivmeldingen 2024: Meld. St. 31 (2023–2024) - [regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

²⁰ En forsterket arbeidslinje – flere i jobb og færre på trygd [Meld. St. 33 \(2023–2024\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

²¹ En forsterket arbeidslinje: [Meld. St. 33 \(2023–2024\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

²² [Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023 – 2032 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

forslaget betraktelig styrke forskningsmiljøenes evne til å levere god og relevant kunnskap for kompetansepolitikken og et Norge i omstilling.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er etablert flere initiativer på kompetanseområdet. Kompetansebehovsutvalget²³ (KBU) har som formål å frembringe den best mulige faglige vurderingen av Norges fremtidige kompetansebehov. Kompetansereformutvalget²⁴ er et partssammensatt utvalg som har fått som mandat å utrede hvordan de tre partene kan legge bedre til rette for omstilling og læring i arbeidslivet, gitt overordnede mål om høy stabil sysselsetting, å motvirke økende ulikhet og sikre kompetansen arbeidslivet trenger.

Pågående initiativer er ikke støttet opp med en økt forskningsinnsats, og det er begrenset forskningsbasert kunnskap på feltet. Aktuelle tiltak er:

- å utarbeide en nasjonal strategi for utdanning og kompetanse, med omforente mål om å løfte kunnskapsgrunnlaget på feltet, for eksempel gjennom en 21-prosess. 21-strategier utarbeides av en bred gruppe interessenter og støtter opp under en målrettet, helhetlig og koordinert innsats for forskning og innovasjon som er viktig for å omstille Norge. Utdanning og kompetanse er kanskje den viktigste faktoren for et omstillingsdyktig arbeidsliv.
- en målrettet og langsiktig satsing som muliggjør en flerårig utlysningsplan for forskning på viktige områder for kompetanseutvikling og omstilling. Forutsigbar finansiering er kritisk for forskningsmiljøenes evne til å bygge kompetanse og kapasitet, og levere god og relevant forskning. En satsing muliggjør videre bruk av ulike virkemidler over tid, som støtter opp under kunnskapsbehovene og utvikling av forskningsfeltet. Det er behov for mer samarbeid mellom fagområder, f.eks. mellom arbeidslivsforskere og utdanningsforskere, men også med helse; og sikre kunnskaps- og kompetanseutveksling mellom forskningsmiljøer, og mellom forskningsmiljøer og behovshavere i politikk, forvaltning og offentlig sektor.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at det settes i gang en 21- prosess. Kompetanseområdet er komplekst og har interessenter på tvers av politiske ansvarsområder og sektorer. En 21-strategi vil bringe sammen aktører fra politikk, forvaltning, offentlig sektor, arbeidsliv, sivilsamfunn, næringsliv og forskning, og utarbeide en målrettet og helhetlig innsats for forskning og innovasjon.

Forskningsrådet anbefaler å øke forskningsinnsatsen for å muliggjøre en langsiktig utlysningsplan med målrettet og strategisk bruk av ulike virkemidler. Dette vil sikre forutsigbarhet for forskningsmiljøene og øke deres kapasitet og evne til å levere god og relevant forskning.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

En økt forskningsinnsats vil ha en langsiktig positiv effekt for en kunnskapsbasert kompetansepolitikk, og innsatsen vil få sterk og nødvendig forankring om den utvikles parallelt med en 21-prosess.

Gjennom en 21-prosess samles aktørene om prioriteringer og forskningsbehov. Dette sikrer et godt kunnskapsgrunnlag for en felles forskningsinnsats. Uten en langsiktig og koordinert innsats, er det vanskelig å vurdere hvilken kompetansepolitikk som best bidrar til målet om å en kompetent arbeidsstyrke, og slik bidrar til verdiskapning og konkurransevne, og et bærekraftig velferdssamfunn.

²³ Om utvalget | Kompetansebehovsutvalget

²⁴ Kompetansereformutvalget | HK-dir (hkdir.no)

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En 21-prosess må mobilisere deltakelse i bredden av interessenter, og sekretariatet må være ledet fra Norges forskningsråd.

Norge har mange arbeids- og utdanningsforskere, og gode miljøer. Det er imidlertid relativt få som konsentrerer seg om forskning om kompetanse. For å produsere kunnskap av høy kvalitet er det behov for å utvikle både forskningskapasiteten og -kvaliteten på feltet. Samarbeid mellom forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv må stå sentralt, slik at vi produserer både forskningskompetanse og -kunnskap som er relevant for kunnskapsbehovene.

Finansiering

I 2024 gjennomførte Forskningsrådet en særskilt utlysning som var rettet mot å styrke forskningen på kompetanse i arbeidslivet gjennom å prioritere innenfor dagens rammer. For å få til en langsiktig og tydeligere forskningssatsing, er det behov for å satse mer målrettet og over tid. Satsingsforslaget er på 20 mill. kroner i 2026, fordelt på KD og AID, med mål om en opptrapping til 40 mill. kroner årlig. I tillegg styrkes satsingen gjennom å omprioritere midler fra departementenes bevilgning, slik at satsingen blir på 30 mill. kroner i 2026. Satsingen vil styrkes av å forankres i en 21-prosess. En slik 21-prosess vil ha en kostnadsramme knyttet til virksomhetskostnader på om lag 5-7 mill. kroner.

Forskning for et forskningssystem i endring

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forsknings- og innovasjonssystemet er i endring. Vi trenger mer forskningsbasert kunnskap om hvordan forsknings- og innovasjonssystemet fungerer, og hvilke effekter det har for å håndtere viktige politikkområder og samfunnsutfordringer. Derfor foreslås det en styrking av satsingen på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikk.

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning slås det fast at "Norge [skal ha] et velfungerende forskningssystem [som] samlet sett når de overordnede målene i forskningspolitikken". I tillegg til å legge fram en Stortingsmelding om forskningssystemet er et av tiltakene regjeringen skal gjennomføre å "styrke kunnskapsgrunnlaget og koordineringsmekanismene for forskningspolitikk". I innspillsinvitasjonen til den kommende Stortingsmeldingen om forskningssystemet fastslås det at "Kunnskapsdepartementet [i arbeidet med systemmeldingen] vil leggje vekt på [...] område der det er særskilte muligheter og særskilte utfordringer som må håndteres". Blant disse er 1) hvordan det digitale skiftet stiller helt nye krav til forskningssystemet, 2) hvordan forskningssystemet må innrettes for å håndtere at den nye geopolitiske situasjonen og 3) hvordan få et forskningssystem som i større grad stimulerer til at kunnskap tas raskere i bruk.

Hvordan forsknings- og innovasjonssystemet påvirkes av og legger til rette for det digitale skiftet, geopolitiske endringer og samspill mellom forskning og samfunnet vil ha stor betydning for utviklingen av kunnskapsnasjonen Norge og for grønn og digital omstilling av samfunnet. Innenfor alle disse områdene er det også satt i gang oppfølgingsarbeid og strategiske planer (KI-milliarden, Modelloppdraget, Tungregningsoppdraget, 2%-strategien etc.). Det er derfor behov for mer forskningsbasert kunnskap om tilrettelegging, konsekvenser og løsninger for en kunnskapsbasert videreutvikling av det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

Hvilke tiltak er relevante?

Den nåværende satsingen på forskning om forsknings- og innovasjonspolitikk har vært på 12, og 13, mill. kroner i året siden 2015. Fram til nå har satsingen finansiert tre sentre (R-QUEST, OSIRIS og INTRANSIT). To av sentrene går nå inn i sitt avsluttende år, og det tredje avsluttes i 2026. I 2023 var Forskningsrådet i dialog med KD om en videreføring av satsingen og en ny utlysning, og satsingen ble forlenget t.o.m. 2028. I 2024 er det derfor lyst ut 43 mill. kroner (søknadsfrist 5. juni 2024) gjennom Kompetanse og samarbeidsprosjekt, der forskning innenfor følgende temaer etterspørres; 1)

bruk av kunnskap og samspill mellom forskere og brukere, 2) utvikling av forsknings- og innovasjonspolitik og 3) bærekraftig omstilling av samfunnet. Det er forventet at 4-6 prosjekter vil kunne innvilges innenfor gjeldende rammer.

I 2024 og 2025 har den geopolitiske endringen og det digitale skiftet kommet inn som vesentlige forutsetninger for samfunnsutviklingen og legger også føringer for forskningspolitikken og forskningssystemet på en annen måte enn tidligere. I samme periode arbeides det også med systemmeldingen og forskningssystemet er i endring. Forskningsrådet vurderer derfor at det er behov for å styrke satsingen forskning om forsknings- og innovasjonspolitik ytterligere for å kunne bidra til forskningsbasert kunnskap om hvordan forskningssystemet kan innrettes for å håndtere og legge til rette for det digitale skiftet, den nye geopolitiske situasjonen og at kunnskap tas raskere i bruk.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

- Forskningsrådet foreslår i tråd med det overnevnte at KD øker satsingen på forskning om forsknings- og innovasjonspolitik med 16, 5 mill. kroner f.o.m. 2026 t.o.m. 2029 (dvs. fire år). Dette vil gi rom for en ny utlysning i 2026 på 66 mill. kroner. Etter en evaluering av om utlysningen gjennom Kompetanse- og samarbeidsprosjekter i 2024 har virket etter sin hensikt, kan det vurderes en ny utlysning gjennom samme søknadstype. Evt. kan Forskerprosjekter eller nye sentre vurderes.
- Denne satsingen er den eneste satsingen gjennom Forskningsrådet på forskning om forsknings- og innovasjonspolitik, og således de eneste midlene KD bruker målrettet innenfor sitt sektoransvar for forskning om forsknings- og innovasjonspolitik. Utlysningen i 2024 vil bidra til mer relevant forskning og oppdatert kunnskap innenfor de tre temaene i utlysningen (se avsnittet over), men de fire til seks prosjektene som vil bli finansiert vil f.eks. ikke kunne favne behovet for kunnskap om konsekvensene av de geopolitiske og digitale endringene som vil påvirke alle aktørene i forskningssystemet og systemet som sådan. Det vil også være viktige temaer i den nåværende utlysningen som ikke vil bli belyst gjennom disse prosjektene, da utlysningens tematikk er bred.
- I tråd med endringene i forskningssystemet, både de som kommer pga. påvirkning utenfor systemet og de som kommer som en følge av systemgjennomgangen KD er i ferd med å gjennomføre nå, vil det også være behov for oppdatert kunnskap. Dette vil en ny utlysning i 2026, og forskningen som kommer ut av evt. nye prosjekter, kunne sørge for.
- Forskning og innovasjon får også en stadig større plass i samfunnsutviklingen, som motor for nødvendig omstilling og som konkurransefortrinn i en ny geopolitisk situasjon. Forskningsbasert kunnskap for utvikling av forsknings- og innovasjonssystemet, både hvordan de ulike aktørene kan og bør samhandle og hvordan få til best mulige synergier mellom regionale- og nasjonalt forskningssystem og internasjonalt forskningssystem, vil være viktig for å få til en videreutvikling av systemet.
- Det vil også være stort behov for kunnskap om hvordan forsknings- og innovasjonssystemet kan innrettes for å få til mer sektorovergrepene- og tverrfaglig forskning, slik at forskningssystemet som i større grad enn i dag svarer på framtidens kunnskapsbehov. I tillegg kommer viktige momenter som hvordan sikre demokratisering av forskning, hvordan holde på talentene og balansen mellom behovet vi har i Norge for tilgjengelig utdanning av høy kvalitet og ønske om flere verdensledende forskningsmiljøer.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil gi økt kunnskap om hvordan forskningssystemet bør innrettes for å legge til rette for økt internasjonalisering, samtidig som behov for økt sikkerhet og skjerming av kunnskap ivaretas. Den vil også føre til økt kunnskap om hvordan forsknings- og innovasjonssystemet kan innrettes for økt satsing på kunstig intelligens, teknologikonvergens, økt behov for datainfrastruktur og sikker deling og bruk av data. Videre vil satsingen frembringe ny og oppdatert kunnskap om samspill mellom forskere og næringslivet og offentlig sektor, og hvordan forskningssystemet kan videreutvikles for at forskning

skal kunne tas raskere i bruk. Dette vil gi et bedre og bredere kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling innenfor forsknings- og innovasjonspolitik. Satsingen vil også gi økt kapasitet i forskningsmiljøene innenfor forskning om forsknings- og innovasjonspolitik, noe som vil gi en større ekspertpool å ta av når politikkutforming innenfor forsknings- og innovasjonssystemet skal iverksettes. I sum vil dette kunne gi bidrag til varig forbedring av forsknings- og innovasjonssystemet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

En utlysning som kan utløse virkningene beskrevet over.

Finansiering

For 2026 foreslås det vekst til satsingen på 16,5 millioner kroner, slik at satsingen totalt utgjør 30 millioner kroner årlig.

Forskningsbasert distrikts- og regionalpolitikk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Distriktmeldingen Meld. St. 27 (2022–2023) belyser en rekke utfordringer og utviklingstrekk som regional- og distriktpolitikken fremover må adresseres; som utenforskap og psykisk uelse hos unge, behov for effektive helsetjenester, effektivisering av kommunale tjenester, tilgang på kompetanse og arbeidskraft, kampen om arealene, tilgang på nok energi, mm.

Utfordringene må løses kunnskapsbasert, og kunnskap fra en rekke områder må aggregeres og deles for å komme til nytte. KDD har basert politikken for næringsutvikling i landets regioner og distrikter på forskning, men et kunnskapsbasert kunnskapsgrunnlag mangler for en rekke andre politikkområder, for eksempel hvordan departement, fylker og kommuner best møter klima- og naturkrisen, gir innbyggerne gode helsetjenester, legger til rette for digitalisering mm.

KDD har gitt Forskningsrådet et oppdrag om å utarbeide et kunnskapsgrunnlag for kunnskapsbasert distrikts- og regionalpolitikk og å foreslå en forsterket forskningsinnsats på feltet. Forskningsrådet vil oversende sitt innspill sent 2024, et innspill som er basert på data, aktørdialog og analyser og som vil gi råd om innhold, retning og virkemiddelbruk for en slik satsing.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskning har vært av stor betydning for politikken som sikrer velfungerende regionale innovasjonssystemer, målrettede tiltak og effektive virkemidler for næringsutvikling i hele landet. Forskning knyttet til territorial politikkutvikling på andre sektorer, som for eksempel energi og klima, plan og areal, helse og velferd, digitalisering mm er under kartlegging. Generelle trekk er at det finnes relevant forskning og gode fagmiljøer, men i varierende omfang og samarbeid på de ulike sektorene. Den solide norske forskningsinnsatsen innenfor store forskningsområder om energi og helse adresserer i mindre grad problemstillinger relevant for regional politikkutforming. Det er behov for tiltak som kan samle og forsterke forskningsinnsatsen, øke forskningens relevans for distrikts- og regionalpolitikkutforming, samt tiltak som sikrer at kunnskapsbasert kunnskap blir delt og tatt i bruk. Foreløpige funn:

- **Demografiske endringer:** Styrke forskning på faktorer som påvirker befolkningsnedgang og utvikle strategier for å motvirke trenden. Dette kan inkludere studier på hvordan kan tiltrekke og holde unge og familier gjennom levekår, arbeid, sosiale tjenester mm.
- **Vekst:** Trender og analyser tilsier ikke vekst, om enn politikken ønsker dette. Det er behov for økt kunnskap om hvordan sikre gode liv - uten vekst.
- **Kunnskap i bruk:** For mange kommuner er drift krevende, og de har begrenset kapasitet til utvikling. Det er behov for kunnskap om kompetanse og kapasitet for utviklingsarbeid, samt hvordan ta forskning og teknologi i bruk, på en effektiv måte, tilpasset regionale forhold.
- **Utenforskap:** Andel unge arbeidsuføre øker og belaster behandlingstjenestene, samtidig at disse utgjør en potensiell ressurs for samfunn og næringsliv. Det er et behov for økt kunnskap om hvordan snu trenden og raskere hjelpe unge arbeidsuføre tilbake i arbeid.
- **Digital utvikling** Styrke forskning på hvordan digital teknologi kan brukes kan effektivisere tjenestetilbudet, bl.a. gjennom fjernarbeid, telemedisin, og digitale utdanningstilbud. Målet er at distriktene drar nytte av digitalisering og har tjenester og arbeidsplasser som er uavhengige av geografisk plassering.

- **Grønn omstilling** For å møte klima- og naturkrisen er grønne teknologier og bærekraftige løsninger som kan implementeres i hele landet nødvendig, bl.a. fornybar energi og energidistribusjon, sirkulære kjeder mm. Samarbeid i verdikjeder og mellom forskningsinstitusjoner, ulike myndighetsnivå, offentlige aktører og næringsliv er nødvendig.
- **Tjenesteutvikling og desentraliserte løsninger:** Det er behov for kunnskap for politikkutforming av desentraliserte tjenesteløsninger tilpasset lokale behov, inkl. bl.a. hvordan levere helse-, velferds- og utdanningstjenester.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet har, og ofte i samspill med en bredde av virkemiddelaktører og samarbeidspartnere, erfaringer med tiltak og satsinger som kan forsterke og relevansrette forskningsinnsats, koble fag- og brukermiljøer samt tiltak som bidrar til at kunnskap tas i bruk. Flere av disse kan vurderes for å utvikle og forbedre kunnskapsgrunnlaget for territorial sektorpolitikk på en rekke samfunnsområder, samt bygge sterke fagmiljøer på disse områdene. Tiltakene omfatter alt fra møteplasser for kunnskapsdeling til strategiske satsinger som med offentlig finansiell støtte som bl.a.:

- *Forskningsssentre for politikkutforming:* 5-8-årige strategiske forskningsssentre med tydelig brukerinvolvering (brukt av KD bl.a. for å øke kunnskapsgrunnlaget om forskningskvalitet, av OED for kunnskapsgrunnlaget for energipolitikk, og igangsettes i 2025 av SD for økt kunnskapsgrunnlag for NTP og samferdselspolitikken).
- *Kommunale helsetjenester:* Forskningsinnsats innrettet direkte mot kommunenes kunnskapsbehov, og med kommunene aktivt inn i prosjektene. Behovene er samlet og syntetisert av KS gjennom KSF, og forskningsresultatene vil spres og tas i bruk gjennom KSF (2024 er første år, nær 200 kommuner er med i søknader Forskningsrådet nylig mottok).
- *Kunnskapskjede:* Innrette innsats mot gitte problemstillinger og koble forskningsinstitusjoner og brukere tett i større 3-årige prosjekter for å dele, spre og ta i bruk kunnskap (ala Grønn plattform i VMA der målet er grønn næringsutvikling, brukt fra 2021).

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De foreslåtte tiltakene vil følge opp Distriktmeldingen gjennom å styrke fagmiljøene, utvide fag- og disiplininvolveringen, utvikle nettverk og øke samarbeidet innenfor ulike distrikts- og regionalpolitiske problemstillinger og samfunnsområder. Dette vil øke kunnskapsgrunnlaget for politikkutforming i departementene og i kommuner og fylkeskommuner på en rekke sektorområder. Videre vil et tettere samarbeid mellom offentlige aktører, forskningsmiljøene og næringsliv kunne gi mer effektive og målrettede løsninger på territoriale utfordringer. For å lykkes må kunnskapsbehovene samles og aggregeres, forskningen må ha høy kvalitet og relevans, og forskningsresultatene må spres og tas i bruk. Koordinering og samarbeid i og mellom nivåer, aktører og sektorer er nødvendig. Satsingens varighet og omfang vil påvirke i hvilken grad tiltaket bygger robuste fagmiljøer.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Godt definert oppdrag, tilstrekkelig budsjett, mobilisering og kobling av relevante aktører.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 25 mill. kroner årlig hvorav 20 mill. kroner finansiert av KDD og 5 mill. kroner av DFD.

Forskningsssentre for transport – Transport 2050

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Transport 2050 ble beskrevet i Nasjonale Transportplan (NTP Meld St. 14 2025-2036) og i budsjettproposisjonen til Samferdselsdepartementet (Prop. 1 S, 2024-2025) med mål om å sikre at Norge når

sine transportpolitiske mål innen 2050 om betydelige reduksjoner i klimagassutslipp, forbedring av transportsikkerheten, og utvikling av en mer effektiv og bærekraftig transportinfrastruktur. Transportsektoren møter mulighetene i nye teknologer, og står også overfor en rekke betydelige utfordringer som truer både bærekraft, effektivitet og sikkerhet. Den nåværende situasjonen preges av høye klimagassutslipp, aldrende infrastruktur, økende trafikkvolum og utfordringer innen samfunnssikkerhet og beredskap. *Transport 2050* vil tildele midler til tre sentre i 2025, men for å sikre en miljøvennlig, sikker og funksjonell fremtidig transportsektor er det store behov for bedre kunnskapsgrunnlag og planleggingsverktøy – og i den sammenheng det behov for å styrke eksisterende sentre og opprette nye sentre.

Manglende vedlikehold og oppgradering av infrastruktur fører til økte kostnader, forsinkelser og redusert produktivitet. Økt trafikkvolum uten tilstrekkelige kollektivtilbud fører til overbelastning av veiene. Manglende fokus på samfunnssikkerhet kan resultere i alvorlige konsekvenser ved naturhendelser og andre hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner. For å nå de transportpolitiske målene er det behov for forskningsdrevet omstilling i privat og offentlig sektor. Det er nødvendig å utvide det forskningsbaserte kunnskapsgrunnlaget slik at myndigheter og forvaltning tar strategisk riktige valg og prioriteringer i fremtidige investeringer. Sentrene som etableres under *Transport 2050* vil ha en helhetlig tilnærming med tverrsektorielt samarbeid, kontinuerlig evaluering og tilpasning av strategier basert på oppnådde resultater og nye utfordringer. Å styrke *Transport 2050* vil kunne åpne for styrking av eksisterende sentre, finansiering av nye sentre og sikre nødvendig kunnskap som grunnlag for beslutninger, noe som vil bidra til en mer bærekraftig, sikker og effektiv transportsektor.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådets investerte i 2023 i prosjekter innenfor transport og mobilitet for ca. 560 mill. kroner. Hoveddelen er innenfor miljøvennlig energi og utviklingen av batterier, med stor vekt på materialforskning. Gjennom etableringen av Pilot-T har porteføljen beveget seg mot flere innovasjonsprosjekter med næringslivsaktører. Innenfor åpne arenaene, finansiert av andre departementer enn SD, er det prosjekter knyttet til forskningsinfrastruktur, maritim transport og miljøvennlig energi.

Grunnet et lavt FoU-budsjett er det få prosjekter som er direkte relevant for SDs sektoransvar og prioriteringene i NTP. Norge har som mål å bli et lavutslippssamfunn innen 2050, og transportmyndighetene må planlegge for store endringer i årene som kommer. Forskningsrådet har fått i oppdrag å etablere tre sentre under *Transport 2050-satsingen*, som skal utvikle kunnskap som støtter myndighetenes og transportvirksomhetenes prioriteringer og beslutninger i omstillingen av transport-systemet. Det er behov for å styrke forskningskapasiteten for å kunne levere høy kvalitet på kunnskapsgrunnlaget og beslutningsstøtten.

Kunnskapsbehovene er av en slik karakter at de krever langsiktig forskning. En senterordning med lang varighet, tilstrekkelig budsjett og krav om samarbeid med relevante offentlige etater og virksomheter kan derfor gi større merverdi enn andre typer utlysninger. Denne ordningen vil kunne heve kvaliteten og øke kapasiteten i forskningssektoren innen transport i Norge. Krav om omfattende samarbeid i sentrene vil styrke involveringen fra relevante brukere. Senterordningen tilrettelegger i større grad for internasjonalt samarbeid, med krav om en internasjonal rådgivende komite, noe som kan bidra til at forskning forholder seg til state-of-the-art og flytter på forskningsfronten. Søknadstilfanget til transport er stort og viser at forskningsmiljøet i Norge har kvalitet og kapasitet til flere sentre enn det som er tiltenk i første utlysningrunde.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Transport 2050 kan innebære støtte til FoU i henhold til Gruppeunntak 25 i Statsstøtteregelverket.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

For at transportsystemet skal bli utslippsfritt i 2050, må det tas kunnskapsbaserte beslutninger frem mot 2030. *Transport 2050* skal frembringe denne kunnskapen. En senterutlysning legger til rette for høy kvalitet gjennom samarbeid og konkurranse. For at ordningen lykkes med sine ambisjoner, må rammebetingelsene være langsiktige og betydelige. En senterordning ble fremmet som det viktigste tiltaket i Transport21. Forslaget ble støttet av både næringsliv, NHO transport og logistikk samt forskningsmiljøene. Et alternativt tiltak er å øke satsningen på samarbeidsprosjekter, slik at rammen pr. prosjekt kan økes, og i større grad gi økonomisk romslighet og mulighet for stipendiatstillinger.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Transport 2050 som skal utvikle kunnskap som understøtter myndighetene og transportvirksomhetenes prioriteringer og beslutninger. Forslaget bygger på Forskningsrådets erfaringer med sektorrettede sentreordninger. Forskningsrådet har og vil fortsette å mobilisere bedrifter, offentlig sektor og forskningsorganisasjoner til innsats om de transportpolitiske målsettingene i NTP. En dreining mot prosjekter rettet mot det grønne skiftet har stimulert flere bedrifter til å se transportsektoren som et viktig marked for sine løsninger, noe som bidrar til reduserte utslipp. Finansieringen av *Transport 2050* gjennom en omdisponering av tildelingen fra SD, kan binde mye av innsatsen inn i sentrene, og det øvrige budsjettet vil da gi et beskjedent bidrag til NTP. Kvalitet og kapasitet i søknader fra forskningsmiljøene viser at det er mulighet til å understøtte flere av de sektorpolitiske målene om budsjettet var større. En styrking av *Transport 2050* vil kunne finansiere flere og eksisterende sentre.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Transport 2050 er godt forankret i SD og NTP, samt i Transport 21 der forskningsmiljøene, offentlig sektor og næringsaktørene deltok. Det er behov for flere et tettere samarbeid mellom transportaktører og forskningsmiljøer med et mer langsiktig perspektiv på de komplekse forsknings- og innovasjonsutfordringene innenfor transportsektoren, særlig knyttet til det grønne skifte og digitalisering. En senterordning som *Transport 2050* bør kunne finansiere flere enn tre sentre med et tidsperspektiv på 5- 8 år og for å dekke ambisjonene i NTP og flere av de transportpolitiske definerte utfordringene i sektoren.

Finansiering

Transport 2050 må ha et volum som tiltrekker seg de beste miljøene og gir rom for flere sentre som kan dekke de transportpolitiske målsettingene i NTP. Transportsektoren er et område med omfattende kunnskaps- og forskningsbehov, og Forskningsrådet har likevel et begrenset budsjett rettet mot sektoren. Tildelte midler over statsbudsjettet 2025 til *Transport 2050*, har rom for å finansiere tre sentre. Det vil være flere fagområder og transportpolitiske målsettinger som ikke dekkes av de første tre sentrene, og behov for økt kunnskapsutvikling, som ikke dekkes av disse tre sentrene kan dekkes gjennom en vekst i ordningen. Dersom *Transport 2050* skal styrkes uten vekst over statsbudsjettet til Forskningsrådet, må midler som tildeles i dag omprioriteres for de neste 5-8 årene med de konsekvensene det kan får for transportforskningen i Norge. Forskningsrådet foreslår en vekst på 48 mill. kroner.

Forsterkningsmidler til norske deltakere i Horisont Europa

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Et av hovedpunktene i Systemmeldingen er viktigheten av å ta forskningsresultatene i bruk. Norge har investert store summer for å delta i Horisont Europa. Vi går nå mot slutten av dette programmet og det er derfor viktig å ta ut effekten av prosjektene som norske miljøer har deltatt i. Det er lite som skal til for å ta resultatene i bruk i Norge. En relativt liten investering fra nasjonale midler vil være et viktig bidrag til å få prosjektresultatene ut i det norske samfunnet. Viktige resultater fra EU-prosjektene vil da komme flere enn deltakerne i Horisont Europa-prosjektene til gode. FORSTERK-ordningen er nasjonale forsterkningsmidler som tildeles norske aktører som deltar i Horisont Europa-prosjekter. Hensikten er nettopp å styrke effekten av Horisont Europa-prosjektene i Norge, ved å finansiere tiltak for spredning av prosjektresultatene til flere norske miljøer enn bare de som deltar i selve Horisont Europa-prosjektene. På denne måten bidrar FORSTERK-ordningen til å sikre at resultatene og kunnskapen som skapes gjennom Norges deltakelse i EU-s rammeprogram faktisk blir tatt i bruk i Norge, og kommer norske FoU-miljøer og næringsliv til gode.

Får å øke den samfunnsmessige effekten av Horisont Europa-prosjektet legges det stor vekt på at prosjektene skal ha muligheter for at resultatene skal kunne tilgjengeliggjøres og tas i bruk. Horisont Europa-prosjektene skal lage en plan for hvordan man skal spre kunnskapen og ta i bruk resultatene. Selve planen utarbeides innenfor rammen av EU-prosjektet, men spredingsaktivitetene og det å ta i bruk resultatene er sjelden finansiert av EU-prosjektet, da dette arbeidet i all hovedsak vil foregå etter at resultatene er klare og EU-prosjektet avsluttet. FORSTERK bidrar gjennom nasjonal

tilleggsfinansiering av slike aktiviteter, slik at norske miljøer som ikke deltok i EU-prosjektet kan få tilgang til resultatene.

Konkrete endringer som vil realiseres gjennom dette satsingsforslaget er at vi sikrer at resultater fra EU-prosjektene med norske deltagere blir tatt i bruk i Norge. Satsingsforslaget er basert på Forskningsrådets strategi om å bidra til flere verdensledende fagmiljøer, og spesielt prioriteringen "*Vi bidrar til at ny kunnskap deles og forskningens funn og resultater tas i bruk*".

Hvilke tiltak er relevante?

FORSTERK finansiering skal brukes til selvstendige aktiviteter som støtter opp om, eller bygger på, Horisont Europa-prosjekter. De skal ikke brukes til aktiviteter som allerede er dekket av EU. Forsterkningsmidler kan heller ikke brukes til forsknings-, utviklings- eller innovasjonsaktiviteter.

Et Forsterkningsprosjekt må inneholde selvstendige aktiviteter som bygger på et spesifikt Horisont Europa-prosjekt. Vi finansierer aktiviteter beskrevet i Horisont Europa-prosjektets "Exploitation, Dissemination and Communication Plan", forutsatt at disse aktivitetene ikke allerede er finansiert i Horisont Europa-prosjektet. Vi kan også finansiere andre aktiviteter, for eksempel:

- ekstra innsats for å formidle eller utnytte resultatene fra Horisont Europa-prosjektet i Norge, f.eks. ved å arrangere workshops, presentere på relevante nasjonale konferanser, produsere formidlingsmateriell, nettverksaktiviteter mm.
- eventuelle andre aktiviteter som øker nytten an å delta i Horisont Europa-prosjektet for Norge.

Ettersom FORSTERK-ordningen pr. i dag er stoppet, har vi nå ingen ordninger som bidrar til å ta ut effekten og resultater fra norske aktører som deltar i EU-prosjekter.

Omfang av Forskningsrådets innsats

I løpet av Horisont 2020-perioden hadde vi 3 utlysninger i FORSTERK; den siste høsten 2021. Ordningen var svært populær og bidro på en svært god måte til å synliggjøre resultater av EU-prosjektene. På grunn av budsjettkutt fra KD i 2021 som ble innarbeidet i 2022 ble ordningen stoppet, og vi har ikke hatt noen utlysning siden. Ordningen har imidlertid vært svært etterspurt blant norske aktører. Uten en satsing nå vil vi ikke ha midler til utlysning før tidligst i 2028.

Det er ingen prinsipielle spørsmål knyttet til statsstøttereguleringen, etiske problemstillinger eller annet. Offentlige aktører kan motta forsterkningsmidler. Dette er avklart fra tidligere utlysninger. Private foretak kan også motta forsterkningsmidler. I dette tilfellet i form av *bagatellmessig støtte*.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Følgende tiltak anbefales:

- ekstra innsats for å formidle eller utnytte resultatene fra Horisont Europa-prosjektet i Norge, f.eks. ved å arrangere workshops, presentere på relevante nasjonale konferanser, produsere formidlingsmateriell, nettverksaktiviteter osv.
- eventuelle andre aktiviteter som øker nytten i Norge ved deltakelse i Horisont Europa-prosjektet

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Forventede virkninger og effekter av FORSTERK-programmet kan illustreres ved et eksempel fra et tidligere FORSTERK-prosjekt, ledet av Borregaard:

Borregaard har ledet et av de største Horisont 2020-prosjektene Norge noensinne har deltatt i. Gjennom Horisont 2020-prosjektet EXILVA har de testet og utviklet et helt nytt innovativt celluloseprodukt; mikrofibrillær cellulose (mfc). Dette produktet kan brukes til å optimalisere egenskapene til en rekke produkter fra maling og lim via emballasje til betong. Exilva gjør det mulig å endre flyteegenskapene i et produkt og gir styrke og gode barriereegenskaper. Det er blant annet disse egenskapene som gjør materialet interessant for en rekke industrier, spesielt innen bygg og anlegg. Borregaard har mottatt 25 millioner euro fra Horisont 2020 for å hjelpe til med utvikling, test og kommersialiseringen av Exilva.

"Å lage denne type materialer er ikke vanskelig, mfc lages i laboratorier over hele verden. Hovedgrunnen til at det ikke er laget, er at det ikke finnes noe marked. Borregaard må utvikle markedet sammen med kundene", sier professor Øyvind Gregersen ved NTNU.

Gjennom FORSTERK-prosjektet *Ny teknologi gjøres tilgjengelig for norskproduserte applikasjoner og markeder* har Borregaard samarbeidet med et antall pilotkunder som tester Exilva. En av dem er Jotun. "Vi ser dette som spennende og innovativ teknologi som kan være interessant for malingsindustrien. Vi er i tidligfase og har ennå ikke produkter i salg", sier kommunikasjonsdirektør Espolin Johnson i Jotun.

I det samme FORSTERK-prosjektet har Glomma Papp brukt Exilva i sitt standard lim for bølgepapp. Med Exilva forbedres feste-evne og bindestyrke, og det er målt en betydelig økning i produksjonskapasitet.

Hovedaktiviteten i FORSTERK-prosjektet har imidlertid vært innenfor betong, som er et svært interessant bruksområde. Selv ved små konsentrasjoner av Exilva vil behovet for sement i betongblandingen reduseres kraftig. FORSTERK-prosjektet har demonstrert at Exilva kan tilsettes under standard industrielle betingelser og har derved gjort det enklere for norske miljøer å ta i bruk resultatene fra EU-prosjektet.

Hvorfor må det satses nå og hva vil skje dersom ingen nye eller forsterkede tiltak iverksettes?

Vi er nå over halvveis i Horisont Europa så hvis vi skal kunne få frem effekten og ta i bruk resultater fra Horisont Europa-prosjektene bør det komme en utlysning snarest mulig. Norske aktører vil få dårligere tilgang på resultater fra EU-prosjekter hvis ingen tiltak iverksettes nå.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er ingen spesielle forutsetninger som må være på plass for en vellykket gjennomføring utover at ordningen har behov for finansiering. FORSTERK-ordningen har eksistert tidligere fra og med 2019. Midlene ble tildelt over Post 51 fra KD. Det er stor etterspørsel fra sektoren. Forsterkningsmidler er relativt små midler med høy nytteverdi. Det er en forventning i sektoren om en ny Forsterk-utlysning som skal dekke Horisont Europa. Miljøene er svært opptatt av å spre prosjekresultatene sine til aktuelle norske miljøer som kan videreføre og ta i bruk resultatene, også kommersielt.

Finansiering

Vi forventer ca. 100 søknader per utlysning ettersom vi ikke har hatt FORSTERK-utlysning hittil i Horisont Europa-perioden. Vi foreslår derfor en vekst på 20 mill. kroner i 2026 med et utlysningsvolum på 40 mill. annet hvert år.

Fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten/MENA-regionen

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Flere stater og regioner preges av ustabilitet, vold og pågående konflikter, men Midtøsten skiller seg særlig ut med krigshandlingene i Gaza og konflikten mellom Hizbollah og Israel som har ført til en urovekkende eskalering med tilhørende risiko for involvering fra flere tiliggende stater. Med de ulike alliansesystemene i regionen har dette potensiale til å spre seg utover det å være en regional konflikt. Regionen har i lange tider vært en arena for stormaktspolitikk, og konflikter blusser fort opp mellom ulike folk, interessegrupper og nasjoner. Norge har bidratt med forsøk på fredsmekling og omfattende humanitært arbeid i regionen, men slik situasjonen er nå, er det behov større satsing på fornyet og bredere kunnskapsproduksjon og analyser rundt konfliktene i denne regionen.

Satsingen på fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten skal gi økt kunnskap om viktige drivere for utvikling av MENA-regionen som konflikter og rivalisering, statlige og ikke-statlige aktører, regionens geopolitiske rolle, samt kunnskap om vilkår for vellykket internasjonalt samarbeid for fred og

forsoning, herunder også de humanitære perspektivene i bredt. Satsingsforslaget vil bidra til Langtidsplanens tematiske prioritering *Sikkerhet og beredskap*. Satsingen vil bidra til å styrke forskning som ser på globale og internasjonale spørsmål på tvers av regioner, herunder også perspektiver knyttet til utvikling.

Det må etableres god dialog mellom forskere og sentrale brukere av forskningen slik at forskningens funn og resultater raskt kan tas i bruk for politikkutvikling og kunnskap om handlingsrom for sikkerhets- og humanitært arbeid.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskning på forhold i Midtøsten må trekke på innsikter fra en rekke disipliner med bruk av ulike metodiske tilnærminger og analytiske perspektiver. Relevante tiltak vil være å styrke kapasitet og kvalitet i norske forskningsmiljøer på området, samt å finansiere forskning som inkluderer samarbeid med brukergrupper, ikke kun fokusere på rene forskerprosjekt. Det vil også være relevant å se på muligheten for internasjonalt samarbeid mht. utlysninger.

Forskningsrådets satsing vil bidra til å opprettholde og forsterke de norske forskningsmiljøene på utenriks-, sikkerhets- og utviklingspolitikk, med særlig vekt på Midtøsten (MENA-regionen). I samarbeid med sentrale brukere av forskningens funn og resultater vil Forskningsrådet arbeide for at oppdatert kunnskap kan legges til grunn i viktige beslutningsprosesser.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Å gjennomføre feltstudier i regioner som er i konflikt kan medføre risiko for både forskere og for informanter. Ethiske vurderinger og risikoanalyser vil derfor bli vektlagt i denne satsingen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen skal sikre nasjonal kompetanseberedskap og god kunnskap hos beslutningstakere og i befolkningen. Den skal bidra til gode tverrgående beslutningsprosesser i norsk utenriks- og sikkerhetspolitikk knyttet til Midtøsten og regionens geopolitiske relevans, et bedre beslutningsgrunnlag for norsk utenriks-, sikkerhets- og bistandspolitikk, politikkutforming for og implementering av effektive tiltak som kan gi grunnlag for fred og forsoning samt humanitær bistand til sivile som rammes av konflikt.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen må være bredt anlagt og favne mange ulike perspektiver med utgangspunkt i utviklings- trekk i Midtøsten. Dette fordrer tilstrekkelig finansiering. På den måten vil man kunne støtte opp under forskning som bygger kunnskapsbaser for det uventede, samt tar i bruk og kombinerer ressurser og kunnskap fra ulike fagfelt. Det er tilstrekkelig kapasitet i forskningssektoren, men uten forutsigbare midler til forskning i bredden av satsingens nedslagsfelt kan det bli vanskelig å sikre nødvendig rekruttering, noe som vil føre til en forvitring av forskningsmiljøene.

Finansiering

Vekstforslaget for 2026 til satsingen fred, forsoning og sikkerhet i Midtøsten er på 20 mill. kroner og fremmes overfor UD. Det er ingen satsing på dette området i dag. Nåværende tilskudd fra UD til forskning under utenriksfeltet er bundet opp til forskning på Nordområdene, Russland, Europa og delvis Asia.

Fremtidens norske matproduksjon

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Matsikkerhet handler om at alle skal ha tilgang til nok og trygg mat – også i krisetider. Dagens regjering har «setje eit mål for sjølvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av

fôrråvarer, på 50 prosent (Meld. St. 11 (2023–2024)». De siste årene har selvforsyningsgraden ligget på drøye 40%. Foreløpige beregninger for 2023 viser at andelen av norskproduserte jordbruksråvarer, korrigert for import av kraftfôr til husdyr er på 42 prosent. Fisk og annen mat som eksporteres fra Norge påvirker ikke selvforsyningsgraden, men regnes inn i dekningsgraden, dvs. hvor mye mat vi produserer i forhold til det samlede matenergiforbruket. Denne var omlag 90 % i 2023.

Målet for satsingen er derfor å bringe kunnskap, innsikt og løsninger som muliggjør Stortingets matambisjoner og som samtidig gjør norsk matvareproduksjon robust, bærekraftig og godt rustet for fremtiden. Satsingen skal bidra til å øke både selvforsyning og dekningsgraden vår. Norge, med vårt allsidige ressursgrunnlag og vår høye kompetanse om matproduksjon fra hav og land, bør ha ambisjon om dekningsgrad på langt over 100%. Matproduksjonen inngår som et sentralt element i matsystemene, noe som også vektlegges av Regjeringen i siste rapport til FN (mai 2024) om Bærekraft i det norske matsystemet (regjeringen.no). Regjeringen har startet arbeidet med en offentlig utredning som skal legge grunnlaget for en stortingsmelding om fremtidens bærekraftige matsystemer der folkehelse, klima, natur og matpolitikken blir satt i sammenheng, dette etter direkte anmodnings-vedtak fra Stortinget under deres behandling av Meld. St. 11.

Det må store endringer til om Norge skal nå nasjonale ambisjoner knyttet til klimagassutslipp og natur, og dermed sikre et godt naturgrunnlag for norsk matproduksjon. Matproduksjonen rammes av "dobbel klimavesentlighet". Matproduksjonen (og verdikjeden knytte til denne) er kilde til store klimagass-utslipp globalt, men også i Norge. Samtidig rammes matproduksjonen av de samme klimaendringene. Et eksempel er at utbredelsen av villfisken endrer seg og viktige kommersielle arter trekker nordover og muligens bort fra våre farvann. Hvordan vil disse klimarelaterte endringene påvirke fremtidens matproduksjon?

En velfungerende nasjonal matproduksjon er en viktig del av vår nasjonal beredskap og samfunnsikkerhet. Tilgang til sunn og næringsrik mat er definert som en menneskerett, nedfelt i FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter. Som en konsekvens bør alle i Norge (og verden) ha tilgang på sunn mat uavhengig av betalingsevne. Samtidig ser vi at norskprodusert mat i økende grad blir en global handelsvare hvor prisene påvirkes av forhold utenfor oss selv, og som umuliggjør nevnte ambisjon. Hva betyr global handel av mat for innrammingen av fremtidens norske matproduksjon?

Det pågår store strukturelle endringer i norsk matproduksjon. Havbruksnæringens rammebetingelser er i stadig utvikling. Regjeringen har startet arbeidet med en ny stortingsmelding om havbruk der hele tillatelsessystemet for havbruk skal gjennomgås. Innenfor fiskerisektoren er reguleringer av tilgang til fiskeressursene høyt på agendaen (Folk, fisk og fellesskap - en kvotemelding for forutsigbarhet og rettferdig fordeling, Meld. St.7 (2023-2024). Regjeringens ambisjon om økt bearbeiding av sjømat i Norge kan få betydning for utvikling av næringen. Grønn sektor preges av overgangen fra et arbeidsintensivt til et kapital- og kunnskapsintensivt landbruk hvor gårdsbrukene blir færre, større og mer spesialiserte. Eierskap og inntektsfordeling innenfor matsektorene er i endring, matmakten konsentreres, forbrukerpreferanser og matmarkedene endres og teknologi, robotisering, generedigering og digitalisering kommer med en voldsom kraft. Norsk matvareproduksjon er samtidig avhengig av importerte innsatsfaktorer. Men grunnet krig, konflikt og klimaendringer svekkes globale mat-verdikjeder og kan potensielt ramme vår tilgang til innsatsfaktorer/råvarer. Alle disse aspektene har kraft i seg til å utløse transformativ prosesser som endrer fremtidens matvareproduksjon og som potensielt gjør det krevende å møte Stortingets ambisjoner om økt nasjonal matproduksjon i årene som kommer.

De aller nyeste kostholdsradene (2024) er tydelig på anbefalingen om å spise mer frukt og grønt (relativt over kjøtt og særlig bearbeidet kjøtt) supplert med økt inntak av fisk. De senere år har vi imidlertid sett prisøkning på denne type matvarer, noe som gjør at disse fort kan velges bort av prishensyn. Og hva betyr i så fall det for fremtidens matproduksjon og kostholdet vårt?

Forskningsrådet har en ikke ubetydelig årlig løpende innsats på feltet, både gjennom målrettede tiltak og finansiering via mer generiske tiltak. I 2023 utgjorde investeringene i løpende prosjekter på mat 750 millioner kroner. Kunnskapsbehovene på feltet er imidlertid så store at en forsterket innsats er nødvendig for å møte de store utfordringer slik de er beskrevet i dette vekstforslaget.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskning og innovasjon er avgjørende for å nå nasjonale ambisjoner om økt selvforsyning på mat, noe også regjeringen understreker i Hurdalplattformen og i langtidsplanen for forskning og høyere utdanning.

Norsk matproduksjon er tuftet på et godt samarbeid med ulike kunnskapsleverandører og er avhengig av et velfungerende forskningssystem som kan levere kunnskap av fremste kvalitet og relevans. Gitt matprodusentenes avgjørende betydning for å møte behovet om økt matsikkerhet i fremtiden, er det viktig at forskningen kobler de fremste forskningsmiljøer med relevant næringsliv slik at ny kunnskap kan tas raskt og effektivt i bruk. Norge er et lite land hvor samarbeid bør stå sentralt. Det er derfor særs viktig at tiltakene muliggjør at ny kunnskap og nye løsninger sees på som et nasjonalt felles-gode og deles blant ulike aktører og på tvers av sektorer. Blå og grønn sektor er samtidig svært ulikt skrudd sammen. Her er det rom for tiltak som dykker ned i forskjellene og som bidrar til læring på tvers av sektorer. God rekruttering til sektoren er avgjørende for et velfungerende kunnskapssystem. Særlig på grønn side, men også delvis på blå side er rekrutteringen for nedad-gående. Her trengs rettede tiltak. Fremtidens matproduksjon må også utvikles i et tett samarbeid mellom privat og offentlig sektor hvor forbrukere og forbrukervarer tas med. Her har Forskningsrådet mange egnede tiltak som kan benyttes

Et fremtidig bærekraftig matsystem kommer ikke av seg selv. Det trengs tiltak som stimulerer kortsiktige innovasjonstiltak som f.eks. pilotmuligheter for å demonstrere effekter og resultater av nye løsninger, kombinert med tiltak for mer langsiktig forskningsbasert kunnskaps- og teknologiutvikling. Matproduksjon er ingen unik øvelse i Norge. Det trengs tiltak for at vi både kan dele av vår kunnskap og lære av andre land hvordan de rigger sin matproduksjon. Å legge til rette for internasjonalt samarbeid er med andre et relevant tiltak.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente. Gitt at vi fortsetter 'business as usual' innen norske matsystemer kan vi miste muligheten til å omstille i bærekraftig retning gjennom kunnskapsbaserte løsninger og kritisk blikk.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

I dette satsingsforslaget foreslås en tverrfaglig og tverrsektoriell forskningsinnsats for å berede grunnen for fremtidens matproduksjon. Satsingen vil kombinere nasjonale tiltak med internasjonale initiativ og vil ha en tidshorison som strekker seg godt frem i tid (2030 og deretter). Satsingen vil favne grunnleggende og mer anvendt forskning og innovasjon innenfor biologiske, teknologiske, sosiale og økonomiske aspekt av og for fremtidens matproduksjon. Teknologi, robotisering og digitalisering blir sentrale komponenter i satsingen. Tiltak som iverksettes skal bidra med bred og differensiert kunnskap for en bærekraftig fremtidig matproduksjon. Utover tiltak som bringer frem kunnskap og teknologiske metoder om og for fremtidens matproduksjon, vil satsingen også se på rammebetingelser innenfor sektoren, inklusive utlysninger som bringer kunnskap om mat-makt, eierskap, handel, reguleringer og samspillet i matsystemet. Satsingen vil gjøre bruk av nasjonale virkemidler og kople seg opp mot relevante aktiviteter under Horison Europa som partnerskapet på matsystem (safe and sustainable food systems). Vi i Norden deler mange felles sosiale, klimatiske og kulturelle verdier, så også for matproduksjonen. Aktiv bruk av nordiske virkemidler i regi av Nord-Forsk vil være aktuelt. Satsingen vil fremme samarbeid mellom ulike sektorer (blått og grønn mat og helsesektoren) og inkludere privat/offentlig samarbeid. Tiltak som styrker rekruttering til sektoren, og tiltak som muliggjør demonstrasjon av nye metoder og teknologiske løsninger vil også vurderes fortløpende.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Havbruk og landbruk er særs viktige næringer for Norge som sysselsetter mange og omsetter for store verdier, nasjonalt og via eksport. En forsterket forskningsinnsats slik det er beskrevet i denne satsingen, vil bidra til å sikre og styrke norsk matproduksjon innenfor bærekraftige rammer i årene som kommer. Satsingen er samtidig viktig for å realisere Stortingets beslutning om økt nasjonal matproduksjon og selvforsyning og for å støtte opp om norsk måloppnåelse av de globale bærekraftsmålene frem mot 2030.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Kapasiteten i forskningssektoren for en satsing i tråd med de prioriterte tiltakene i dette satsingsforslaget, er til stede. Forskningen på feltet holder høy kvalitet og det er relevante miljøer i både UH- og instituttsektoren i store deler av landet samt globalt.

Finansiering

Den foreslått satsingen knyttes til budsjettvekst. For å realisere satsingen for fremtidens norske matproduksjoner er det behov for vekst på 30 mill. kroner finansiert av hhv. NFD-F med 15 mill. kroner og LMD med 15 mill. kroner for 2026.

God dyrevelferd

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

God dyrevelferd er viktig for å sikre sunne og friske produksjonsdyr. God dyrevelferd for produksjonsdyrene våre (landlige og akvatiske dyr) knyttes til grunnleggende verdier i samfunnet vårt. Å behandle produksjonsdyrene godt og i tråd med etiske standarder er sentralt for Regjeringens varslede stortingsmelding om dyrevelferd. Meldingen lanseres trolig i løpet av 2024. Ifølge statssekretæren i LMD er hensikten med meldingen å bidra til sunne og bærekraftige husdyrproduksjonssystemer og å forbedre velferden til oppdrettsdyr, i tråd med den europeiske *Green Deal* og europeiske *Farm-to-fork* strategien (mars 2024). Ny og bred kunnskap om dyrevelferd må kombineres med kunnskap om praktisk husdyrproduksjon. I så måte kan dyrevelferd ansees som et viktig samfunnsoppdrag. I arbeidet med stortingsmeldingen vil Landbruks- og matdepartementet og Nærings- og fiskeridepartementet ha ansvar for sine forvaltningsområder. Det har vært avholdt flere innspillmøter og innspillrunder, samt flere aktører har levert sine innspill, med særlig vekt på kunnskapsbehov innenfor dyrevelferd.

Produksjonsdyrene våre fortjener et godt liv, både fordi dyrevelferd har en stor egenverdi i seg selv, uavhengig av den nytte verdien de måtte ha for mennesker, og fordi god dyrevelferd er fundamentet i sunne og bærekraftige produksjonssystemer for dyrebasert mat (DVFL § 3). Selv om dyrevelferd i dag prioriteres høyt i norsk matproduksjon, er det fortsatt ikke førsteprioritet i enkelte produksjoner. Vi ser stadig graverende eksempler på at ting ikke er på stell, ei heller i Norge. For eksempel er det stor variasjon og for høy gjennomsnittlig dødelighet hos oppdrettslaks gjennom produksjonssyklusen og for høy dødelighet hos spedgris. Samtidig er produksjonsmetoder og -betingelser samt menneskelige og systemiske faktorer viktige. Gjennom å sette dyrevelferd som hovedprioritet i en rettet FoU-satsing ønsker vi å finne løsninger for å gjøre den best mulig. Dette både for dyrenes egen del og for å framtidssikre matproduksjonen opp mot nye krav fra forbrukere og lovgivning.

Årsakssammenhengene og forbedringspotensialet innen dyrevelferd hos husdyr er komplekst. Økt behov for mat i framtida med tilhørende krav til økt effektivitet og redusert miljøavtrykk vil ytterligere utfordre velferden til produksjonsdyra våre. Vi ser allerede konturene av en uløst utfordring innen kyllingproduksjon i dag i avveiningen mellom miljøavtrykk og velferd. Saktevoksende kylling gir bedre dyrevelferd, men reduserer føreffektivitet og øker miljøavtrykk. Hvordan skal vi sikre god dyrevelferd for produksjonsdyrene våre og samtidig møte alle de andre utfordringene matproduksjon står overfor?

For å sikre god dyrevelferd i framtida er vi avhengige av å sette dyrevelferd først i en tverrfaglig satsing som også tar innover seg de andre kravene som vil stilles til framtidens mat. Satsingsforslaget er en viktig del av den helhetlige kunnskapen vi trenger for å møte kommende utfordringer. Det å sikre god dyrevelferd og -helse er en etisk forpliktelse som vi forventer vil komme mer og mer på agendaen i framtida.

Hvilke tiltak er relevante?

Norge har gode og høye standarder for dyrehelse blant produksjonsdyra våre. Vi bruker minimalt med antibiotika i husdyrproduksjonen vår og vi har altoverveiende høy standard på dyrehelsen vår. Og verden ser til Norge og merkevaren "norsk mat" nettopp av den grunn. Norge må derfor styrke kunnskapen om hva som gir best mulig dyrevelferd og hvordan vi kan sikre den samtidig med at vi løser andre kommende utfordringer. I dette satsingsforslaget foreslås en helhetlig og tverrfaglig forskningsinnsats for å forbedre dyrevelferd i produksjon, under transport og på slakterier på en bærekraftig måte; både miljømessig, sosialt og økonomisk. Satsingen skal berede grunnen for

innovative metoder, verktøy og produkter for å sikre god dyrevelferd, samt reparerende tiltak dersom forebygging ikke har fungert og velferdsproblemer oppstår. Dette krever bred kunnskap innen forskjellige områder som for eksempel kontroll på smittsomme sykdommer, produksjonsbetingelser, teknologi, ulik vurderingsmetodikk for god dyrevelferd, metoder for å redusere dyrevelferds-kriminalitet parallelt med at vi samtidig adresserer andre viktige bærekraftutfordringer.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Norge har sine utfordringer når det gjelder dyrehelse og –velferd. Prinsipielle spørsmålet er om vi har tilstrekkelig kunnskap eller metoder til å sikre god dyrevelferd også i møte med framtidens utfordringer? Og hvordan veier vi dyrevelferd opp mot produksjonseffektivitet og miljømessig bærekraft?

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Norge deltar i EU-partnerskapet om dyrehelse og -velferd (EUP AH&W). Det er et nytt EU forsknings- og innovasjonsinitiativ om dyrehelse og -velferd, samfinansiert av EU-kommisjonen, med sterkt fokus på langsiktig internasjonalt samarbeid over 7+3 år og tre utlysninger er planlagt i perioden. Partnerskapet skal utforme et robust forsknings- og innovasjonssystem som gir tilgang til nye metoder og produkter for smittsomme sykdommer hos dyr, inkludert fisk/akvakultur. Den 1. utlysningen er publisert i mai 2024. Forskningsrådet skal finansiere norsk deltakelse i prosjektene. Vårt satsingsforslag skal bygge på kunnskapshullet knyttet til norske forhold og vil bli avgjørende for hvilke tiltak som iverksettes. Ønskelige tiltak skal møtes ved å finne gode, innovative og kostnadseffektive løsninger for dyrevelferd i henhold til samfunnets og forbrukernes behov.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De siste tiårene har effektiviteten til produksjonsdyrene våre forbedret seg betydelig takket være moderne verktøy som bedre ernæring, vaksinasjoner og forbedret avl. Bruk av muliggjørende teknologier og da særlig bioteknologi står helt sentralt. Det samme gjelder digitalisering, robotisering og nå KI. En ny innsats på forskning og utvikling innen dyrevelferd skal støtte opp den varslede stortingsmeldingen om bærekraftig landbruk og akvakultur i Norge og ambisjonene i de globale bærekraftsmålene. Satsingsforslaget skal gi næringslivet muligheter til å identifisere og ta i bruk bærekraftige løsninger for å sikre god dyrevelferd i dagens matproduksjonen- og i møte med fremtidens utfordringer. Videre satsingsforslaget skal bidra med til å tilrettelegge for at nye løsninger skal kunne anvendes og ivaretas i landbruk og akvakultur.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Kapasiteten i forskningssektoren for en satsing i tråd med de prioriterte tiltakene i dette satsingsforslaget, er til stede. Forskningen på feltet holder høy kvalitet og det er relevante miljøer i både UH- og instituttsektoren i store deler av landet samt globalt. Norge har et velutviklet relevant næringsliv som vil ta del i kunnskapsproduksjonen. For å lykkes med å skape langsiktige effekter av satsingen kreves et tett og godt tverrfaglig samarbeid mellom høyere utdanning, næringsliv, academia og samfunnet i bredt. Som nevnt innledningsvis, å sikre god dyrevelferd handler om grunnleggende verdier i samfunnet vårt. Og i det arbeidet må alle delta.

Finansiering

For å realisere satsing på dyrevelferd er det behov for 40 mill. kroner finansiert av hhv. LMD med 20 mill. kroner og NFD med 20 mill. kroner.

Grønn og sikker skipsfart

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Den maritime næringen har stor eksportverdi og Norge er en av de største maritime nasjonene i verden. Dette fordrer at næringen sees i lys av de globale klima- og sikkerhetsutfordringene. Forslaget tar utgangspunkt i den utviklingen som må skje i næringen som følge av kravene om reduserte utslipp. FNs sjøfartsorganisasjon (IMO) sin plan har ambisiøse milepæler for reduksjon av totalutslippene fra internasjonal skipsfart. Dekarboniseringen av skipsfarten er så vidt begynt; i 2022 var kun 0,1 % av verdensflåten nullutslippsfartøyer²⁵. DNVs rapport, *Barometer for grønn omstilling av skipsfarten i 2023*²⁶, viser at det fremdeles er et svært lavt omstillingstrykk. Grønn omstilling er også

²⁵ [2022-29-Grønn-Maritim-2022-Teknologi-Utslipp-Verdiskaping-og-Syssetsetting.pdf](#) (menon.no)

²⁶ [Barometer for grønn omstilling av skipsfarten 2023_Endelig rapport](#) (regjeringen.no)

avhengig av digitalisering. Forskningsrådets innsats innenfor kunstig intelligens (KI) har økt kraftig de siste årene innenfor maritim, det KI, robotikk og automatisering er åttedoblet fra 2019 til 2023.

Maritim21 bygger på at Norge skal være en verdensledende maritim nasjon i 2030 gjennom å ta en ledende posisjon i det grønne skiftet. Strategien har identifisert tre prioriterte områder (Maritim 4.0, Lav- og nullutslippsteknologier- og løsninger og Grønn og sikker sjøtransport), der alle tre områdene er direkte eller indirekte knyttet til grønn omstilling av skipsfarten, hvor Maritim 4.0 peker på muligheter med økt bruk av digitale løsninger.

Maritim sektor er viktig for nasjonal sikkerhet og beredskap og en fornyelse av militære fartøyer som er besluttet er avgjørende for å styrke nasjonal sikkerhet og beredskap til sjøs. Ved å investere i moderne militære fartøyer og teknologi, forbedres evnen til å møte nye trusler og håndtere komplekse operasjoner på sjøen. Dette stimulerer også innovasjon og teknologiutvikling, da behovet for avanserte løsninger driver frem forskning og utvikling av maritim teknologi. Videre vil en fornyelse av den militære flåten legge til rette for økt internasjonalt forskningssamarbeid, ettersom det åpner muligheter for partnerskap med andre nasjoner og institusjoner som deler interessen for maritime fremskritt og gjenkjøpsavtaler.

Det foreslås en satsing for at Norge skal ta en sentral rolle i utviklingen av grønn, digital skipsfart som er viktig for nasjonale sikkerhet. For å nå utslippsmålene og å lykkes med nullutslippsløsninger også for store skip i langtransport er FoU langs hele verdikjeden viktig for skip, drivstoffproduksjon og drivstoffinfrastruktur. Måloppnåelse krever innsats på tvers av sektorer, fagområder og nasjoner. I lys av økningen i bruk av digitale løsninger og KI man har sett og forventer videre innenfor maritim, ser en at det vil være et sterkt økende behov for forskning og innovasjon for å utvikle og ta i bruk nye KI-løsninger der også cybersikkerhet er vektlagt.

Satsingen vil bidra til økt verdiskaping og eksport i norsk maritim næring, samtidig som næringen skal bli grønn, digital og viktig for totalforsvaret. Markedet vil være stort, og norske konkurransefortrinn vil både kunne bygges på eksisterende posisjoner og på Norges ledende rolle.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådet foreslår å øke innsatsen for å utvikle en grønn, digital maritim næring som er viktig i også i en totalberedskapssammenheng. Det er god kapasitet og høy kvalitet i søknadene som Forskningsrådet har mottatt de siste årene, og en rekke sterke søknader er avslått grunnet budsjett-rammen. I bredden av utlysninger og tildelinger er klima- og miljøvennlig innsats og digital aktivitet de tydelige trekkene.

I internasjonal sammenheng Norge og norske fagmiljøer attraktive og konkurransedyktige. Dette gjør seg utslag i sterk dominans i flere av Horisont Europas er sjøtransporttildelinger og i samarbeidet i Zero-Emission Shipping Mission. Norges fortrinn, posisjoner og engasjement i disse satsingene gir god innsikt i den internasjonale utviklingen, og vil også kunne legge føringer for innsatsen fremover.

Det er et behov for å stimulere forskningsorganisasjoner til samarbeid med samfunns- og næringsaktører for å utvikle ny kunnskap og bygge kapasitet og kompetanse for den grønne, digitale omstillingen av skipsfarten. Det er samtidig viktig med bedriftsledet innsats, og å stimulere næringsaktører til å samarbeide med forskningsorganisasjoner og internasjonale aktører for å utvikle ny kunnskap og bygge kompetanse.

I lys av dette, vil følgende tiltak for å øke forsknings- og innovasjonsinnsatsen være relevante:

- Etablere og styrke tverrfaglig forsknings- og innovasjonsinnsats på tvers av maritime verdikjeder
- Utvikle og demonstrere lav- og nullutslipps - teknologier og -løsninger, samt grønn og sikker sjøtransport og hvor KI og cybersikkerhet er sentral.

- Etablere tverrfaglige prosjekter innenfor digital teknologi, logistikk, nautiske operasjoner, økonomi og sikkerhet og beredskap med mål om å redusere energibruk og økt bruk av KI og mer kunnskap om cybersikkerhet i maritime logistikksystemer og operasjoner, i lys av økende fokus samfunnssikkerhet og beredskap
- Øke kunnskapsgrunnlaget knyttet til utvikling av infrastruktur og logistikksystemer for frakt og distribusjon av nye energibærere
- Styrke økonomisk- og juridisk forskning på hvordan strengere miljøkrav, digital teknologi og en innfasing av nullutslippsløsninger vil påvirke markeder og internasjonal handel
- Sette søkelys på sikkerhet- og helseutfordringer knyttet til nye drivstoffløsninger og styrke forskningsinnsatsen knyttet til teknisk sikkerhet, ulykkesforebygging, beredskap, redning og HMS for arbeidstakere og passasjerer
- Styrke internasjonalt forskningssamarbeid som blant annet muliggjør demonstrasjon og uttesting av grønne løsninger gjennom nullutslipps sjøtransportkorridorer
- Legge til rette for FoU som bidrar til en sikker maritim transport, øke forståelsen for trusler mot maritim transport, og tiltak som avdekker og reduserer uønskede hendelser

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Noen av tiltakene vil innebære støtte til FoU i henhold til Gruppeunntak 25 i Statsstøttereguleringen.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Dette forslaget følger opp Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning der det er gitt prioritet til klima- og miljøvennlig maritim transport, regjeringens KI-satsing og Maritim21-strategien. Disse fire anbefales, i tillegg er de over relevante:

- Styrking av satsingene for forsknings-, innovasjons- og demonstrasjonsaktiviteter innen grønn skipsfart og økt bruk av digitale løsninger. Dette omfatter utvikling og demonstrasjon av KI og digitale løsninger, lav- og nullutslippsteknologier, samt grønn og sikker sjøtransport.
- Styrke internasjonalt forskningssamarbeid. Dette er spesielt viktig for å muliggjøre demonstrasjon og uttesting av grønne løsninger gjennom nullutslipps-sjøtransportkorridorer, KI og digitale løsninger som er robuste mot uønskede hendelser.
- Etablere tverrfaglige forskningsprosjekter innenfor digital teknologi, logistikk, nautiske operasjoner, økonomi og sikkerhet og beredskap med mål om å redusere energibruk, øke bruken av KI og mer kunnskap om cybersikkerhet i maritime logistikksystemer og operasjoner, i lys av økt fokus samfunnssikkerhet og beredskap.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Forskning på grønn skipsfart har vist å gi resultater, og vil kunne ha en langsiktig positiv effekt. SØA og Møreforskning fant at blant grønne, maritime Forskningsrådsfinansierte prosjekter i perioden 2018-22 (117 prosjekter), rapporterte 79 prosent at de har realisert eller forventer reduserte utslipp, 47 prosent at resultater alt er tatt i bruk av andre bedrifter og 60 prosent at de har realisert eller forventer økt eksport. Satsingen, i tråd med de anbefalte tiltakene, vil kunne gjøre at vi øker forskningskapasiteten på nødvendige områder. Som beskrevet innledningsvis så har kunstig intelligens og robotikk og automatisering økt vesentlig mer innen maritim forskning enn andre forskningsområder innen IKT, og innsatsen har nesten åttedoblet seg fra 2019 til 2023. Internasjonalt øker KI-innsatsen innenfor maritim næring og Thetius anslår i en rapport (*Beyond the Horizon: Opportunities and Obstacles in the Maritime AI Boom*¹¹) en tredobling av markedet i løpet av de siste 12 månedene og at markedet skal øke fra vel 4. mrd. dollar i 2024 til nær 23 mrd. kroner i 2029. Denne utviklingen kan norsk maritim næring ta en ledende posisjon innenfor og med det en betydelig verdiskaping.

Regjeringen har en klar ambisjon om norsk maritim næring som "krever forsterket satsing på grønn skipsfart". De negative konsekvensene av å ikke satse vil gjøre det vanskelig å nå nasjonale og internasjonale mål om utslippsreduksjoner, samt en ambisjon om en konkurransedyktig og grønn, norsk maritim næring. Dekarbonisering i skipsfarten har så vidt begynt og det er fortsatt langt igjen

når kun en svært liten andel av verdensflåten i dag er nullutslippsfartøyer. Uten grensesprengende forskning- og innovasjon knyttet til lav- og nullutslipps - teknologier og -løsninger, samt grønn og sikker sjøtransport, vil den ambisiøse målsettingen om netto-nullutslipp av klimagasser i 2050 bli svært krevende å oppfylle.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

- Konkurransedyktige maritime verdikjeder
- Norske myndigheter som innovasjonspartnere
- Relevant kompetanse for maritim næring (inkl. energiaktører) i hele landet, samt at relevant næringsliv og forskningsmiljø i hele landet deltar
- Internasjonalt forsknings- og innovasjonssamarbeid

Finansiering

I 2026 foreslås det 50 mill. kroner i vekst knyttet til grønn omstilling fra KLD og 50 mill. kroner til forskning innen KI og digitalisering fra NFD. Satsingen på grønn skipsfart og en styrking av maritim KI-forskning må ha et visst volum for å kunne tiltrekke seg næringsliv og forskningsmiljøer, og satsingen må være flerårig for å kunne støtte opp under en radikal omstilling som vil skje over flere år. I tillegg er det viktig at teknologien som utvikles raskt testes og kommersialiseres for å kunne bidra til reduksjon av det nasjonale og globale klimagassutslippet, bidra til utvikling av mer avanserte fartøyer som er robuste mot uønskede hendelser samt økt verdiskaping. Innsatsen knyttet til grønn og sikker skipsfart bør trappes opp over tid, til totalt om lag 400 mill. kroner årlig i 2030.

Havforskningstiåret

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Havet er lite utforsket sammenlignet med andre naturområder, men utviklingstrekkene er tydelige. Havet er i endring; påvirket av klimaendringer, forurensning, havforsuring og fiskebestander som flytter på seg. Samtidig har havet en nøkkelrolle i det globale klimasystemet, ikke minst i polarområdene, hvor Norge har et spesielt ansvar. Vi må også møte verdens mat- energi- og transportbehov bærekraftig. Problemene knyttet til bruk og vern av kyst- og havområdene øker i kompleksitet i takt med økt tilgang og bruk, og det er kamp om arealene. Kunnskapen om hvordan vi skal utvikle sameksistens mellom havnæringene er for liten.

FNs havforskningstiår for bærekraftig utvikling (2021-2030) ble vedtatt i 2017 av FNs generalforsamling¹. Norge deltar aktivt i havforskningstiåret, og vi har en unik mulighet nå, sammen med resten av verden, til å sette søkelyset på betydningen av havet; for klima, miljø, samfunn og enkeltmenneske². Den viktigste drivkraften bak havforskningstiåret for bærekraftig utvikling er FNs bærekraftsmål. Havet er sentralt i flere av disse. En havforskningstiårs-satsing vil gjøre det mulig å nå havmålet; "Bevare og bruke hav og marine ressurser bærekraftig", men et sunt hav er avgjørende også for å nå målene om å stoppe sult og klimaendringer. Med mål om bevaring og bærekraftig forvaltning av hav innen 2030 (Naturavtalen³ og Havpanelet⁴) vil denne satsingen også være viktig.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er fortsatt behov for forsterka tiltak for å sikre en god miljøtilstand og bevaring av marine økosystemer. Denne kunnskapen er nødvendig for god forvaltning og for utvikling av havnæringene. En nasjonal satsing på FNs havforskningstiår vil også kobles til aktiviteter som partnerskap i Horisont Europa og JPI Ocean som er partnere med FNs havforskningstiår. Dette vil styrke havtiårssatsingen. Det er også være aktuelt med nordisk havforskningstiårsamarbeid gjennom Nordforsk.

Den nasjonale forskningsinnsatsen på fiskeri, havbruk og marint var i 2021 på om lag 6,5 milliarder kroner (SSB rapport 2023/39). På det marine området (fiskeri- og havbruksforskning ikke inkludert) stod det offentlige for 90 prosent av innsatsen i 2021. Forskning på marine økosystemer og økosystempåvirkning var viktige forskningsområder. Forskningsrådets innsats på det marine området

hadde et samlet volum i 2023 på om lag 1,1 mrd. kroner. Av dette var 438 mill. kroner innsats gjennom de målretta aktivitetene. Norge har en framtreddende rolle i internasjonalt havsamarbeid, som i JPI Oceans og koordinering av EraNet Cofund på Blue Bio. Forskningsrådet er aktive i partnerskapet på "Blue Economy" i Horisont Europa. Det er også norsk deltagelse i EUs Mission på hav: "Healthy oceans, seas, coastal and inland waters". Alle disse initiativene støtter opp om innsats i havforskningstiåret.

Tre områder peker seg ut: 1) Biodiversitets- og økosystemforskning, 2) havmiljø og havforvaltning og 3) vektlegging av bærekraft i havbruk og fiskeri.

Økosystem- og biodiversitetsforskning, havmiljø og havforvaltning, vil være sentralt i satsingen, men også bærekraft i havnæringene gjennom god forvaltning vil bli vektlagt. Ti sentrale områder for havforskningstiåret bør prioriteres enda sterkere enn i dag. Disse områdene er knytta til havets rolle for klima, sunne økosystemer, en helhetlig forståelse av hvordan havet skal forvaltes, mat fra havet, fornybar energi og miljøvennlig maritim transport. Vi må ha samarbeid globalt om innsamling, lagring, analysering og deling av data, og verdiskapingen fra havet må komme flere til gode. Et Arktisk hav må forstås og forvaltes i et helhetlig perspektiv. Norsk havforskning og -forvaltning må være med på å gi økt tilgang til, og rettferdig fordeling av, marine ressurser globalt. Det er viktig at "alle" forstår viktigheten av havet og mulighetene fornuftig bruk og vern av havet gir.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Med vekst vil vi prioritere marin forskning som er sektorovergripende og tverrfaglig i tråd med målene for FNs havforskningstiår. Det er spesielt viktig at kunnskapen blir omsatt til politikk og brukt i forvaltning.

For å oppnå de ønskede effektene av satsingen er det naturlig å satse på forskerstyrte prosjekter for klima, miljø-, forvaltning- og polarforskning og utvikling av næringene både i forskerprosjekter og brukerstyrte prosjekter. Internasjonal marin forskning vil også kunne bli støttet gjennom flere virkemidler som JPI-er, partnerskap i Horisont Europa, "EU Missions", Nordforsk og Belmont Forum. Ei ekspertgruppe satt ned av havsekretariatet, har pekt på ti områder der norsk innsats har stor betydning for havforskningstiåret. Forskningsrådet bruker satsingsforslaget som grunnlag for prioritering av forskningsinnsats. Forskningsrådet havsatsing under programnavnet "Values of the Ocean" har fått status som offisielt bidrag til FNs havforskningstiår. Dette bidraget bør forsterkes med en økt og kraftfull norsk satsing.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Med ny kunnskap gjennom denne satsingen kan målene for Naturavtalen og havforskningstiåret være mulig å nå. Ett av målene er at minst 30 prosent av arealene langs kysten og i havet skal være effektivt bevart og forvaltet innen 2030. Vi vil gjennom satsingen få vite mer om havmiljø, om klimaprosessene i polare områder, fiskeforflytninger og om forvaltning som grunnlag for politikk-utforming. Vi får økt kompetanse i næring og forvaltning, og kunnskapen blir tatt i bruk. Dette gir økt verdiskaping og lønnsomhet i viktige havnæringer. Innsatsen de senere år har gitt en enorm teknologisk utvikling. Autonome farkoster som "glidere", droner og AUVer gir en bedre kartlegging og overvåking av havmiljøet og grunnlaget for god forvaltning øker. Dette må utnyttes i større grad.

Mekanismer, som virker inn på samfunnets aksept i bruken av havet, vil være avdekket og kjent for næring og forvaltning som et resultat av satsingen. Effektene av satsingen vil være at Norge er sentral i den globale kunnskapsutviklingen og i å realisere FNs bærekraftsmål. Norge har en sterk posisjon som havnasjon; innen havnæringene, forskning og forvaltning. En satsing vil kunne utnytte og styrke dette og forsterke engasjementet i internasjonalt forskningssamarbeid.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Stor søknadstilgang til aktivitetene på det marine området med søknader av høy kvalitet, men som det dessverre ikke er midler til å finansiere, viser at det er kapasitet i sektoren til å nyttiggjøre seg vekst på området. Forskningsinstituttene er gode til å regulere kapasiteten etter prosjektingang.

Internasjonal marin forskning blir støttet av flere aktiviteter i Forskningsrådet. Marine forsknings-temaer i Horisont Europa er en del av mat, miljø og klima, i partnerskap og i "Mission Ocean". Forskningsrådet legger til rette for økt norsk deltakelse i Horisont Europa både som partnere og koordinatører.

For oppfølging av Havforskningstiåret ser Forskningsrådet viktigheten av å etablere arenaer som fremmer tverrfaglighet og samarbeid. Det er opprette en tiårskomite med representasjon fra forskning, næringsliv, forvaltning og frivillige organisasjoner.

Finansiering

Det foreslås en vekst til satsingen på 50 mill. kroner i 2026 med 30 mill. kroner fra NFD og 20 mill. kroner fra KLD. I tillegg er en omprioritering av NFDs midler til marin forskning på 20 mill. kroner aktuelt. NFD (fiskeri -og havminister) bevilget 10 mill. kroner fra 2021 og vil være hoveddepartementet for satsingen. I tillegg er KD og UD aktuelle departement da disse også er sterkt involvert i havforskningstiåret. I tillegg til 50 mill. kroner i 2026 ser vi for oss en videre opptrapping av denne satsingen i 2027, 2028 og 2029 med 40 mill. kroner årlig.

Helsepersonellkrisen – forskning, teknologi, helsedata og innovasjon

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge står i dag overfor en betydelig mangel på helsepersonell og denne situasjonen vil bli vesentlig forverret i årene som kommer. Dette gjelder både i primær- og spesialisthelsetjenesten. Demografiske endringer og behov for langvarig behandling av yngre pasienter øker behovet for helse- og omsorgstjenester, samtidig som tilgjengelig arbeidskraft avtar. Personellmangelen fører til kollaps i særlig de kommunale tjenestene. Det er ikke bærekraftig at en stor og økende andel av arbeidsstyrken arbeider i helse- og omsorgssektoren. For å møte personellutfordringen må vi benytte forskning, teknologi og innovasjon for å utvikle effektive løsninger som reduserer behovet for arbeidskraft, samtidig som kvaliteten på helsetjenestene opprettholdes eller forbedres. Dette satsingsforslaget omhandler kunnskapsbasert og involverende bruk av FoU, teknolog og digitale løsninger og innovative prosesser for å lette personellkrisen i helse- og omsorgssektoren.

Helsepersonellkommissjonen (NOU 2023:4 Tid for handling) anbefaler å etablere et forsknings- og utviklingsprogram for teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren. Målet med satsningen er å redusere behovet for arbeidskraft ved å utvikle nye teknologiske løsninger og arbeidsprosesser som automatiserer og effektiviserer oppgaver der personell ikke har direkte pasientkontakt. Kommisjonen foreslår en satsing på 500 mill. kroner per år over ti år for bredt å dekke bred FoU, pilotprosjekter, implementering av teknologiske løsninger og oppgradering av kompetansen blant helsepersonell. Utfordringene er også trukket frem i Perspektivmeldingen.

Norge har offentlige kilder til persondata av høy kvalitet. Dette gjelde også data knyttet til helse-tjenestene. Dataene brukes imidlertid altfor lite til forskning, innovasjon, tjenesteutvikling og verdiskaping. For å lykkes med å løse helsepersonellkrisen er det behov for en satsing på bruk av eksisterende offentlige helsedata på tvers av kilder for vestlig å redusere presset på offentlig helse-, omsorgs- og velferdstjenester, til å utvikle tjenester mer tilpasset den enkelte bruker og pasient samt å utvikle robuste næringer. Veikart Helsenæring og helsenæringen som satsningsområde i regjeringens eksportreform «Hele Norge eksporterer» påpeker begge viktigheten av bruk av data fra

helse- og velferdstjenestene. Ved at næringslivet og forskningsinstitusjonene, tjenestetilbydere og brukere samarbeider vil innovative og nyttige løsninger utvikles og forskningsresultater kommersialiseres. Nye analyseverktøy, som kunstig intelligens (KI), sammen med data av høy kvalitet vil bidra til digitalisering og teknologisk utvikling av bærekraftige tjenester, hvorav kommunal sektor har de største behovene og utfordringene.

Hvilke tiltak er relevante?

Satsningen vil støtte utviklingen og bruk av teknologi, digitale verktøy, data og systemer som kan effektivisere ulike oppgaver, inkludert rapportering, dokumentasjon og logistikk. Dette inkluderer verktøy som samvirker med elektronisk pasientjournal, logistikksystemer for medisiner og utstyr og digitale løsninger for planlegging og tidsstyring. Dette vil redusere tiden helsepersonell bruker på administrative oppgaver, øke tid tilgjengelig for direkte pasientbehandling, og ta med personellbehovet. Flere- og tverrfaglig tilnærming, eksperimentering og skalering vil inngå, inkl. testarenaer (for eksempel et helefortak, en gruppe kommuner e.l.) for å koble kunnskap, teknologi og praksis. Samarbeid i virkemiddelapparatet og med næringsaktører gjennom LUP (Leverandørutviklingsprogrammet) m.m. er relevant.

Ved å utvikle og implementere automatiseringsverktøy for rutineoppgaver, kan vi frigjøre helsepersonell fra tidkrevende oppgaver som ikke krever menneskelig interaksjon. Dette vil gjøre det mulig for helsepersonell å fokusere på mer komplekse og pasientrettede oppgaver. Ved å integrere kunstig intelligens (KI) i diagnostikk og behandling, kan vi øke både effektiviteten og nøyaktigheten i helsevesenet. KI kan analysere store mengder medisinske data for å identifisere mønstre og forutsi sykdomsutvikling, noe som kan forbedre pasientbehandlingen og redusere behovet for manuelt arbeid. For å sikre at helsepersonell er i stand til å bruke nye teknologiske verktøy effektivt, er det viktig å styrke deres digitale kompetanse. Dette inkluderer utvikling av nye utdanningsprogrammer og etterutdanningstilbud som fokuserer på helseinformatikk og medisinsk teknologi. Samarbeid med utdannings- og forskningsinstitusjoner er avgjørende for å oppnå dette.

Prosjektene vil selekteres på basis av potensial til å redusere arbeidskraftbehov og holde eller forbedre tjenestekvaliteten. Innsatsen vil dekke et bredt spekter av emner, fra teknologi og logistikk til ledelse og organisasjon. Samspill mellom helse- og omsorgstjenester, teknologiselskaper og forskningsinstitusjoner er viktig. Denne satsningen er godt integrert med etableringen av KSF (kommunenes samarbeidsorgan for forskning) og KSF vil være instrumentell i både identifisering av behov og for å spre kunnskap. Satsningen vil fremme utviklingen og implementeringen av ny teknologi ved å kombinere ekspertise fra ulike felt. Tverrfaglige samarbeid vil være nøkkelen til å utvikle helhetlige løsninger som fungerer godt i praksis. Det er viktig å gjennomføre helhetlige analyser av de teknologiske løsningene for å vurdere deres effekt på arbeidskraftbehov, kostnader og tjenestekvalitet. Dette vil innebære både kvantitative og kvalitative metoder for å sikre at vi får en fullstendig forståelse av hvordan de nye løsningene påvirker helse- og omsorgssektoren.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Deltar næringslivet i prosjektene vil statsstøtteregelverket følges.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales en bred tverrdepartemental satsing på FoU og teknologi og innovative arbeidsprosesser i helse- og omsorgssektoren. Satsingen må forankres hos relevante aktører, og læring fra samfunnsoppdragene bør legges til grunn. Satsningen er kritisk for å redusere arbeidskraftbehovet, og utvikle og implementere nye løsninger som effektiviserer ulike oppgaver. Satsingen bør inkludere digitale verktøy, KI-teknologier for diagnostikk, behandling og administrative oppgaver, og opplæring for å styrke helsepersonellens digitale kompetanse. Satsingen er forankret i bl.a. Helsepersonellkommisjonen, Perspektivmeldingen og den nasjonal e-helsestrategien. Videre vil det være et tett samarbeid med teknologiselskaper, helsetjenestene, forskningsinstitusjoner og brukere for å sikre bred anvendelse og høy kvalitet på forskningen. Forslaget bygger på viten om at teknologiske

løsninger kan ha betydelig innvirkning på både effektivitet og kvalitet i helsetjenestene og at Norge har den største andelen sysselsatte i helse- og omsorgstjenestene i EU/EØS-området.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Nødvendigheten av å redusere behovet for arbeidskraft i helsetjenesten er prekær. Både for å utvikle helsetjenesten i en situasjon med underdekning på ulike faggrupper, men også for å sikre samfunnets bærekraft ved å hindre at en for stor del av arbeidsstokken må jobbe i helsetjenestene. Tiltakene forventes å ha langvarige positive effekter på helse- og omsorgssektoren, med økt effektivitet og kvalitet. Alle nivåer av helsepersonell, pasienter, samt forsknings- og teknologimiljøer vil bli direkte berørt, og næringsutvikling med internasjonal konkurransekraft er et mål.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å sikre en vellykket gjennomføring av satsingen må helse- og omsorgssektoren ha rom og kapasitet til å delta i FoU- og innovasjonsprosesser og implementere nye teknologier og arbeidsprosesser. Dette inkluderer både menneskelige ressurser og fysisk infrastruktur. Det må etableres og videreutvikles samarbeid mellom forskningsinstitusjoner, teknologiselskaper og helsesektoren (både primær- og spesialisthelsetjenestene). Dette vil sikre at forskningen og innovasjonen er relevant og at de utviklede løsningene kan implementeres effektivt. Insentiver og støtteordninger for teknologisk utvikling og implementering er nødvendig for både offentlige og private aktører. Involvering og forankring er viktig, og det bør vurderes en prosess ala KI-sentrene eller samfunnsoppdragene. Kunnskapen må tas i bruk og et oppsett ala Grønn plattform kan vurderes for å koble kunnskap, teknologi og behovene tett og effektivt sammen.

Finansiering

Det foreslås en satsing på 175 mill. kroner årlig over fem år finansiert av HOD med 150 mill. kroner og DFD med 25 mill. kroner. Dette beløpet vil dekke FoU, teknologi, testing og implementering av teknologiske løsninger, samt opplæring og kompetanseheving blant helsepersonell, og kan baseres på en Grønn plattformmodell for samspill, teknologibruk og for å sette kunnskap i bruk.

Institutsatsing for næringslivsomstilling

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Behovet for grønn omstilling av norsk næringsliv er tydelig beskrevet i Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP). Det er behov både for etablering av ny næringsvirksomhet og fornyelse i den eksisterende, og omstillingen skal gå i retning av et mer kunnskaps- og forskningsintensivt næringsliv. Norsk næringsliv har et omfattende samarbeid med norske forskningsinstitutter, særlig med de teknisk-industrielle (TI-)instituttene. Historisk har dette samarbeidet hatt avgjørende betydning for utvikling av nye næringsområder.

Til tross for at SSBs statistikk viser en nedadgående trend for næringslivets innkjøp av FoU, viser nøkkeltall innhentet fra institutter omfattet av retningslinjer for statlig grunnbevilgning at næringslivsinntektene for disse instituttene utgjør en tilnærmet lik andel av deres totale FoU-inntekter i dag som for ti år siden. Denne instituttgruppen har samtidig vokst noe. Dette viser at instituttene er like etterspurt av næringslivet nå som for ti år siden. I løpet av de ti årene har imidlertid offentlig FoU-støtte direkte til næringslivet så vel som til UH-sektoren økt betydelig, mens instituttene ordinære grunnbevilgning har stått mer eller mindre stille. Instituttene har også hatt vesentlig lavere vekst i antall FoU-årsverk enn de øvrige to sektorene. Dette betyr at instituttene rolle i norsk forskning gradvis er blitt svekket *relativt sett*. Forskningsrådet tror dette er en feil utvikling i en tid der behovet for ny næringsvirksomhet er mer prekært enn på lenge.

Dette budsjettinnspillet er et bidrag for å snu denne uønskede utviklingen. Det tar utgangspunkt i at norske forskningsinstitusjoner i større grad enn i dag må kunne levere en forskningsdrevet kunnskapsbase for omstilling og ny næringsutvikling. Som påpekt i NFDs nylig lanserte strategi for å

Øke næringslivets investeringer i FoU, gjelder dette særlig innenfor grønn og digital omstilling. *Instituttene særskilt lave grunnbevilgning gjør det i dag utfordrende å etablere ny kunnskap på områder der det ennå ikke finnes et etablert og betalingsdyktig næringsliv.*

Hvilke tiltak er relevante?

Styrket innsats gjennom Forskningsrådet på næringsområder med manglende betalingsdyktig næringsliv kan stimuleres på flere, prinsipielt sett ulike, måter: i) Gjennom mer midler i Forskningsrådets utlysninger til næringslivet forskning, ii) gjennom økt, norsk deltagelse i EUs rammeprogrammer og iii) gjennom økt grunnbevilgning.

Ordinære næringsrettede utlysninger (i) krever normalt betydelig egenfinansiering fra bedrifter i det allerede eksisterende næringslivet. Vi måtte derfor vurdere lavere krav til næringslivets deltagelse dersom innsatsen skal rettes mot omstilling som krever utvikling av nye næringsområder og innenfor helt ny teknologi hvor det i dag ikke finnes tilstrekkelig omfang av betalingsdyktig næringsliv. Dersom slike virkemidler var eneste mulighet for bygging av ny kompetanse, ville det derfor være krevende å bygge radikalt ny kompetanse innenfor områder som eksisterende bedrifter ikke ser nytten av eller rette en betydelig del av forskningen mot bedrifter som i dag ikke finnes.

EU-prosjekter (ii) er svært viktig for instituttene kompetanseoppbygging for å imøtekomme behov både i eksisterende og fremtidig næringsliv og offentlig sektor. Nøkkelen til dette ligger i å opprettholde instituttene økonomiske rammevilkår for deltagelse i EU-prosjekter, spesielt Retur-EU-ordningen (jf. eget budsjettinnspill).

Behovet for økt grunnbevilgning (iii) er i stor grad begrunnet i at norske forskningsinstitutter har betydelig lavere grunnbevilgning enn tilsvarende institutter i andre land; for de teknisk-industrielle (TI-) instituttene utgjør grunnbevilgningen i 2022 i gjennomsnitt ca. 9 % av instituttene netto FoU-inntekter. Oppsiden av dette er en instituttsektor med betydelig oppmerksomhet rettet mot FoU-behovet i det etablerte næringslivet. FoU rettet mot ufødt og nyfødt næringsliv blir derimot mer utfordrende grunnet manglende betalingsevne der, kombinert med at instituttene ikke har økonomiske rammebetingelser til selv å bidra så mye som ønskelig. Instituttene kapasitet og kapabilitet til omstilling av næringslivet bør derfor trappes opp, spesielt i TI-instituttene, som i dag har lavest grunnbevilgning. Dette støttes i flere uavhengige rapporter, bl.a. fra OECD.²⁷ Opptrappingen bør skje innenfor spesifikke innsats-områder som er sentrale for næringslivets omstillingsbehov. Stikkord er grønn vekst og digitalisering.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet mener at instituttene grunnbevilgning er det mest målrettede virkemiddelet for å styrke utvikling av fagområder der det i dag er få, for små, og for lite betalingsdyktige aktører i næringslivet. TI-instituttene bør derfor gis et vesentlig større handlingsrom til å utnytte sin egen kunnskap om potente, nye områder for norsk næringsutvikling.

En instituttsektor med høyere forskningsmessig grunnlag enn i dag for omstilling i næringslivet, vil også stå enda sterkere i konkurransen om EUs o.a. internasjonale forskningsmidler. Instituttene utstrakte samarbeid med norsk næringsliv og offentlig sektor i EU-prosjekter er en viktig del av dette.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Norske forskningsinstitutter er opptatt av at deres forskning anvendes av oppdragsgivere og samarbeidspartnere i næringsliv og offentlig sektor. Instituttene er i en unik posisjon for å koble

²⁷ Både Forskningsrådets evaluering av TI-instituttene i 2016 og OECD Science, Technology and Innovation Outlook fra samme år uttrykker bekymring for instituttene evne og mulighet til i tilfredsstillende grad å kunne være drivere for omstilling. Videre påpeker OECD i sitt innspill til revisjonen av LTP at begrenset samarbeid mellom næringsliv og forskningsinstitusjoner er en svakhet i det norske forsknings- og innovasjonssystemet.

forskning og innovasjon med samfunnets behov. Deres utstrakte samarbeid og spesialisering mot tema snarere enn fagdisiplin gjør dem særlig egnet til å levere FoU for nødvendig omstilling av norsk næringsliv. Gjennom økt grunnbevilgning øremerket grønn vekst og digitalisering får instituttene større evne og mulighet til være drivere for omstilling ved å utvikle samarbeid med nytt næringsliv innenfor disse områdene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen forutsetter tilgang på kvalifisert personell. Økningen innebærer primært en styrking av eksisterende kompetansemiljø, dels gjennom instituttens interne reallokering og dels gjennom rekruttering. Gitt instituttens eksisterende kompetanse og deres attraktivitet i arbeidsmarkedet, er det grunn til å tro at de vil lykkes med å bygge den nødvendige kapasitet.

Finansiering

Grunnbevilgningen til TI-instituttene, som kommer fra NFD, bør gradvis trappes opp til et nivå svarende til ca. 15 % av netto driftsinntekter. Hvis vi antar samme inntektsnivå som i dag, svarer dette til en økning på totalt ca. 440 mill. kroner. Grunnbevilgningen til TI-instituttene er i 2024 512 mill. kroner, og har ikke økt i realverdi de siste årene. Vi har foreslått en økning i 2025-budsjettet på 80 mill. kroner, og vi foreslår at beløpet trappes videre opp med ytterligere 80 mill. kroner i 2026.

Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Det økende volumet og mangfoldet av forskningsdata kombinert med nye og mer avanserte algoritmer gir store muligheter for forsknings- og innovasjonsmiljøer til å utvikle ny kunnskap, produkter og tjenester. Forskningens økende behov for kunstig intelligens og modellering krever mye regnekapasitet og tilgang til forskningsdata av god kvalitet. Åpenhet og deling av forskningsdata i henhold til FAIR-prinsippene²⁸ er nødvendig for å sikre god datakvalitet, etterrettelighet og økt utnyttelse av forskningsresultater for innovasjon og verdiskapning. Gode datainfrastrukturer er en forutsetning for å ta ut gevinsten som ligger i dataene. Tilstrekkelig tilgang til regnekraft, kombinert med spesialisert kompetanse og sammenhengende tjenester for lagring og datahåndtering er nødvendig for å drive forskning av høy kvalitet og en forutsetning for å kunne utvikle tjenester av stor samfunnsnytte framover, også innenfor offentlig sektor og næringslivet.

I langtidsplanen for forskning og høyere utdanning (LTP, 2023-2032) sier regjeringen at de vil sørge for tilstrekkelig nasjonal tungregnekapasitet til å dekke nåværende og fremtidige behov i forskning og forvaltning.

Nåværende kapasitet i Norge innen tungregning for forskning og KI er ikke engang dekkende for dagens kjente behov. Å holde investeringene på samme nivå som i dag, tilsier at gapet mellom behov og kapasitet vil fortsette å øke og Norge vil sakke enda mer akterut når vi sammenligner oss med nordiske og relevante EU-land²⁹.

Målet med dette satsingsforslaget er å muliggjøre regjeringens ambisjon i langtidsplanen om å sikre forskningsmiljøene tilgang til tungregning og relevant datainfrastruktur og tjenester de trenger for å håndtere forskningsdata, både nasjonalt og internasjonalt. Satsningsforslaget støtter opp om nasjonale ambisjoner om åpenhet i forskning og økt gjenbruk av forskningsdata, Forskningsrådets strategi for 2020-2024, anbefalinger i rapporten til Datainfrastruktur-utvalget³⁰ og Rapporten fra Forskningsrådet om behovene for tungregnekraft for forskning og kunstig intelligens.

Hvilke tiltak er relevante?

For å nyttiggjøre oss mulighetene nye teknologier (som KI) og det store tilfanget av data gir, må vi bygge kompetanse og forskningsmiljøer i verdensklasse. Sammensetningen av regnekraft og tjenester fra de kommersielle aktørene er ofte ikke tilpasset forskningens behov. Det er derfor behov

²⁸ *Findable, Accessible, Interoperable, Reusable*

²⁹ [Rapport til Kunnskapsdepartementet fra Norges Forskningsråd, Behov for tungregnekraft for forskning og kunstig intelligens-2022.pdf](#)

³⁰ [Investering i infrastruktur for FAIR forskningsdata og særlig relevante forvaltningsdata for forskning](#)

for offentlige investeringer i infrastruktur og verktøy for datahåndtering koplet til tungregnerressurser, kompetanse og kapasitet for å gjøre data tilgjengelig for bruk, samt kompetanse på juridiske og regulatoriske bestemmelser for bruk av data (inkludert rettigheter, personvern, mm.)

Det er avgjørende å ha tilgjengelige norske ressurser både lokalt, nasjonalt og internasjonalt for å utnytte kapasiteten, bygge kompetanse og realisere samarbeid mellom ulike fagmiljøer fra ulike sektorer (forskning, offentlig sektor og næringsliv).

Det nasjonale behovet må sees i sammenheng med utviklingen internasjonalt. Norge har forpliktet seg til deltakelse i flere internasjonale partnerskap, herunder EOSC³¹ og EuroHPC³². For tilgang til særlig store superdatamaskiner bør Norge samarbeide internasjonalt, fortrinnsvis i Norden og Europa (EuroHPC).

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Investering i tungregnerressurser bør være så klimavennlige og kostnadseffektive som mulig. Datasett skal ikke gjøres åpent tilgjengelig hvis det kan true enkeltmennesker eller nasjonal sikkerhet, eller er i strid med lover og regelverk. Det er viktig å ha tilstrekkelig nasjonal kontroll over tungregnerressurser og ressurser som eventuelt ikke er plassert i Norge bør ligge i land vi har sikkerhetspolitisk samarbeid med.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at investeringene i forskningsinfrastruktur økes for å ivareta det økende behovet for tilgang til tungregning og forskningsdata. Uten en betydelig økning av budsjettet vil økte investeringer i infrastrukturer for forskningsdata og tungregning gå på bekostning av mulighetene til å etablere nye, eller oppgradere eksisterende, nasjonale forskningsinfrastrukturer i andre kategorier. Avansert vitenskapelig utstyr har et meget stort og kontinuerlig behov for fornyelse. Totalt søkt beløp for de om lag 160 søknadene som ble mottatt etter utlysningen i 2023 (med ramme på 1,3 mrd. kroner), var på hele 11 mrd. kroner. Rundt 35-40 % av søknadene dreide seg helt eller delvis om infrastrukturer for datahåndtering og/eller tungregnerressurser.

Det er behov for kompetanse og kapasitet for å gjøre data tilgjengelig for bruk. Det er også behov for kompetanse på juridiske og regulatoriske bestemmelser for bruk av data (inkludert rettigheter, personvern, mm. For å bygge kompetanse og ekspertise må norske miljøer ha enkel tilgang til lokale og nasjonale tungregnerressurser som treningsarenaer.

Forskningsrådet anbefaler en opptrappingsplan for å ivareta forskningens behov for nasjonal tungregnekapasitet med tilhørende infrastruktur og tjenester for datahåndtering. Planen bør revideres regelmessig og være integrert med Norsk veikart for forskningsinfrastruktur som oppdateres etter hver søknadsbehandling. Komiteen som evaluerte den nasjonale satsingen på forskningsinfrastruktur³³, anbefalte at investeringer til nasjonal tungregning gjøres i sammenheng med annen nasjonal forskningsinfrastruktur, for å sikre et godt nasjonalt samarbeid og samspill - men at finansieringen bør tas ut av den felles konkurransearenaen for nasjonal forskningsinfrastruktur.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Bedre tilgang til tungregningsressurser, gode datainfrastrukturer og verktøy for datahåndtering vil styrke kvaliteten og effektiviteten i forskning og forvaltning. Det er også avgjørende for viten-skapelige fremskritt og løsninger av de samfunnsmessige utfordringene. Bedre tilgang til forskningsdata har også stor nytte utenfor forskningen. Datainfrastruktur-rapporten peker på gevinster for næringslivet, forvaltning og samfunnet for øvrig. Eksempler er nye tjenester, produkter og bedre beslutningsgrunnlag, samt viktigheten av internasjonalt samarbeid for å ta ut gevinstene. Tilgang til data og tungregning har vært helt avgjørende for f.eks. klimamodellering og norsk bidrag til det internasjonale klimapanelet (IPPC). Nasjonal infrastruktur som sikrer tilgang til regnerressurser for en stor bredde av norsk forskning og forvaltning bør sikres langsiktig og forutsigbar finansiering.

³¹ [European Open Science Cloud](#)

³² [The European High Performance Computing Joint Undertaking](#)

³³ [Evaluation of the INFRASTRUKTUR initiative as a funding instrument](#)

Uten tiltakene vil samfunnet over tid ikke ha tilgang på forskning av høyeste kvalitet og norske forskere vil vanskelig kunne henge med i internasjonal konkurranse om finansiering. Tilgangen til moderne forskningsinfrastruktur inkludert tungregning og kunstig intelligens er avgjørende for rekruttering til forskning, og vi vil ha utfordringer i å tiltrekke oss talenter nasjonalt og fra andre land. Uten en særskilt satsing på investeringer i tungregning og infrastrukturer for forskningsdata vil regjeringens ambisjoner i langtidsplanen for forskning og utdanning ikke kunne realiseres.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen vil kreve et godt samarbeid med forskningsutførende institusjoner, relevante departementer, direktorater og tjenestetilbydere, samt koordinering med internasjonale initiativ. Det er helt avgjørende for oss å ha en tett dialog med andre porteføljer i Forskningsrådet, relevante aktører nasjonalt og internasjonalt for å sikre at det investeres i viktige forskningsinfrastrukturer og at de mest kostnadseffektive løsningene velges. På områder der det finnes datainfrastrukturer og tjenester fra før vil det være viktig å bidra til å samordne og videreutvikle disse. Det nasjonale behovet må sees i sammenheng med utviklingen internasjonalt. Norges deltagelse i de europeiske partnerskapene, inklusive utviklingen av EOSC og EuroHPC, er sentralt.

Finansiering

Vi anbefaler å lage en opptrappingsplan på minst 2 600 mill. kroner til tungregneressurser, data-lagring og støttetjenester for den neste femårsperioden 2025-2029. Opptrappingsplanen bør revideres årlig fordi estimatet trolig vil endre seg mye og raskt og det er derfor noe usikkerhet knyttet til behovene, spesielt innenfor KI. Forskningsrådet anbefaler at minst 20 prosent av de samlede kostnadene til tungregning går til norsk deltakelse i EuroHPC som anbefales finansiert over budsjettet for DFD. Kostnadene for nødvendige støttetjenester inkl. lagring vil være 5-10 % av investeringskostnaden.

Vi anbefaler i tillegg at satsingen omfatter en økning på 80 mill. kroner årlig i fem år for å ivareta det økende behovet for infrastrukturer for forskningsdata.

Forskningsrådet anbefaler en finansiering av satsingen på 625 mill. kroner i 2026.

Kjønn og kvinners helse i medisinsk og helsefaglig forskning

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forskningsrådet har fra 2004 fått oppdrag om forskning på kvinners helse, men det er fremdeles betydelige kunnskapshull. Det er økende behov for å inkludere kjønnsperspektiv i medisinsk og helsefaglig forskning bredt, forskning på sykdommer som utelukkende rammer kvinner og på effekter av behandling av kvinner, og det er behov for kunnskap om kvinners bruk av helsetjenester. Det er ingen eller lite forskning finansiert av Forskningsrådet på hjerte- og karlidelser, ulikhet i helse, migrasjon, smertelidelse, overgangsalder, stoffskiftesykdommer og endometriose hos kvinner, og det er behov for å inkludere alle aldersgrupper innenfor disse temaene. Dette er også et underforsket tema i helseforetakene samt at det internasjonalt mangler systematiske oversikter over forskning om effekter av behandling av kvinner for mange relativt hyppig forekommende sykdommer. Langsiktig, forutsigbar og koordinert satsing på forskning på kvinners helse og kjønnsperspektiver i helseforskning vil bidra til å tette kunnskapshuller over tid, jf. Kvinnehelseutvalgets NOU 2023: 5 og Regjeringens Kvinnehelsestrategi.

Hvilke tiltak er relevante?

I perioden 2004-2023 er det igangsatt 13 prosjekter innenfor kvinnehelsesatsingen. Temaene er innenfor graviditet/fødsel, hjerte- og kar-prosjekter, osteoporose, vold som problemstilling, brystkreft og bruk av data fra HUNT. De siste årene har Forskningsrådet i snitt finansiert kvinnehelseforskning med vel 100 mill. kroner årlig, mye innenfor forplantning og fødsel og innenfor kreftfeltet. Det er lite forskning innen hjerte- og karsykdommer, hormonelle forstyrrelser, kroniske smertelidelser med stor sykdomsbyrde og redusert livskvalitet som autoimmune sykdommer, bindevevssykdommer, muskel- og skjelettlidelser og endokrine sykdommer.

Det foreslås en flerårig tematisk utlysningsplan for å dekke kunnskapshull og gi forutsigbarhet for søkermiljøene. Utlysningsplanen skal ta utgangspunkt i dagens kvinnehelseportefølje og Regjeringens Kvinnehelsestrategi.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Tiltaket reiser få prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsmidler foreslås utlyst gjennom arenaen for langsiktig grunnleggende forskning, som kan gi forskere mulighet til å forfølge egne ideer og lede et forskningsprosjekt, og som kompetanse- og samarbeidsprosjekter for å utvikle ny kunnskap og bygge kompetanse for å møte viktige samfunnsutfordringer. Utlysningen av midler foreslås rettet mot både yngre og erfarne forskere. Det kan også være aktuelt å dedikere midler til medisinsk teknologi rettet mot kvinner ("femtech") og til å etablere forskningssentre.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Økt satsing på forskning på kvinners helse og kjønnsforskjeller i helse vil først og fremst bidra til å gi helsetjenestene bedre kunnskap for å gi bedre diagnostikk, behandling og oppfølging av kvinner. Behovet er betydelig da store pasientgrupper opplever en tjeneste som ikke fungerer godt nok. Dette er synliggjort i NOU'en fra Kvinnehelseutvalget. Det overordnede målet er bedre liv for de som i dag ikke får tilstrekkelig god oppfølging og redusere samfunnsøkonomiske konsekvenser av å ikke ha tilstrekkelig med kunnskap på feltet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å bygge sterke forskningsmiljøer på områder vi i dag ikke har vesentlig forskningsaktivitet er det behov for en flerårig satsing. Forskningsrådet vil opprettholde dialog og inngå samarbeid med relevante forskningsfinansiører (frivillige organisasjoner, brukerorganisasjoner, regionale helseforetak, nordisk samarbeid osv.) for å sikre best mulig bruk av forskningsmidlene både i Norge og i synergi med internasjonale midler.

Finansiering

Pt. er budsjettet på 20 mill. kroner per år og med utlysning hvert 2. – 3. år. På bakgrunn av NOU-en og LPT anbefales nå årlige utlysninger på ca. 60 mill. kroner. I 2023 ble det utlyst 60 mill. og omsøkt beløp var hele 1,4 mrd. kroner. Dette viser at behovet er betydelig og at fagområdet har stor interesse. Det foreslås en styrking av forskningen i 2025 med 30 mill. kroner, finansiert av HOD.

Klimasmarte løsninger i jord og skogbruk

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har under Parisavtalen forpliktet seg til å redusere utslipp av klimagasser med minst 50 prosent og opp mot 55 prosent i 2030. Landbruket har en viktig rolle (ref. Hurdalsplattformen, Landbrukets klimaplan og utredningen fra Klimautvalget 2050), og sektoren trenger løsninger som bidrar til klimatilpasning, demper klimaeffekter og som kan bidra til nullutslipp og fortsatt bærekraftig mat- og bioproduksjon.

Internasjonalt står behovet for klimasmarte løsninger sentralt, noe som sikrer tilpasning til endret klima, ivaretar matsikkerhet og reduserer klimagassutslipp så mye som mulig. "Carbon farming" er et eksempel på klimasmart landbruk, noe som står høyt på agendaen i EU. For å oppnå klimanøytralitet (EUs grønne giv) innen 2050 investeres det målrettet i forskning og innovasjon omkring klimatiltak og klimasmarte løsninger i landbruket.

God jordhelse og jordas viktige rolle som klimaregulator ansees som noen av de viktigste faktorene og er tema for ett av fem store samfunnsoppdrag i Horisont Europa. Norsk kompetanse om klimatiltak, herunder karbonkretsløpet og karbonbinding i jord- og skogbruk må videreutvikles for å etterkomme våre klimaforpliktelser og samtidig ivareta hensyn til næringsliv, matsikkerhet, klima og

biologisk mangfold. Ekstremværhendelser tiltar i hyppighet og styrke også i Norge og vi trenger mer kunnskap om forbyggende og risikoreduerende tiltak som grunnlag for politikktutviklingen.

Forskningsrådet har en ikke ubetydelig årlig løpende innsats (i form av flere 10 talls millioner kroner) på feltet, både gjennom målrettede tiltak og finansiering via mer generiske tiltak. Kunnskapsbehovene på feltet er imidlertid så store at en forsterket innsats er nødvendig for å møte de store utfordringer slik de er beskrevet i dette vekstforslaget.

Hvilke tiltak er relevante?

En nasjonal satsing på utslippsreduksjoner og lagring av karbon i jord og skog vil gi ekstra merverdi når den samtidig koples til aktiviteter under Horisont Europa og på nordisk nivå. Både det å se sammenhenger og finne gode klimaløsninger er viktige forsknings- og innovasjonsområder i de løpende nasjonale utlysningene på landbruksområdet, både via grunnleggende og mer anvendt forskning.

I Horisont Europa har samfunnsoppdraget "A Soil Deal for Europe" med overordnet mål om at 80 % av Europas jordsmonn skal ha god jordhelse innen 2040, åtte målsettinger. Én av dem er å bevare og øke karbon i jord. Testing og implementering av kunnskap skal bl.a. skje gjennom levende laboratorier hvor næring, forskning og andre berørte parter sammen utvikler løsninger for bedre jordhelse. Forskningsrådet deltar på vegne av Norge i EJP Soil og i det nye partnerskapet AGROECOLOGY som også er viktige instrumenter for å nå målene. Norske miljøer og bedrifter forventes å delta med kunnskap og idéer (levende laboratorier), og å få tilgang til dette markedet med teknologiske, biologiske og kjemiske løsninger.

I neste runde av Partnerskap forventes EU kommisjonen å gi grønt lys for et nytt partnerskap innenfor skog og trebruk. Norge forventes å delta her, også i eksterne felles europeiske utlysninger i regi av partnerskapet. På nordisk nivå deltar Norge i programmet om Bærekraftig jordbruk og klimaendringer i NordForsk og i relevante nettverk gjennom Nordisk komite for jordbruks- og matforskning (NKJ).

Finansieringen av norsk forskning må styrkes for å sikre ny kunnskap som hjelper oss til å nå ambisjonene og forpliktelsene om reduksjon av klimagassutslipp og økt binding av karbon. Det er et behov for grunnleggende forskning for å forstå karbonkretsløpet i jord- og skogbruk, men også tverrfaglig og tverrsektoriell forskning for å sikre at forskningsresultatene tas i bruk gjennom både enkelttiltak og mer varige systemendringer i verdikjedene i jord- og skogbruk.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Reduksjon av klimagasser og klimasmarte løsninger i jord- og skogbruk krever forskningsinnsats, innovasjon og kommersialisering. Dette må skje gjennom en koordinert innsats langs hele kjeden av virkemidler og utlysninger både nasjonalt og internasjonalt.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Gjennom å nå de nasjonale målene bidrar satsingen til å oppfylle Norges forpliktelser i Paris-avtalen. Satsingen vil være et bidrag til å nå målet i Landbrukets klimaplan om å kutte klimagassutslipp og øke opptaket av karbon. Satsingen vil bidra til å nå bærekraftmålene, støtte opp under regjeringsplattformen og gi ny kunnskap som kan utvikle mer bærekraftige landbrukssystemer og matproduksjon. Satsingen vil også bidra til å sikre kvalitet og relevant kompetanse blant søkermiljøene til nasjonale og internasjonale utlysninger knyttet til både jord- og skogbruksrelaterte klimasmarte løsninger.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Klimautfordringene er globale og kunnskapen for å finne løsninger krever samarbeid mellom forskningsmiljøer nasjonalt og internasjonalt. Inkludering av næringsliv, offentlig sektor og sivilsamfunnet i både forskningsprosjektene og i implementering av tiltak er en forutsetning for å lykkes med satsingen. Det vurderes å være god kapasitet i FoUol-miljøene til å kunne absorbere den foreslåtte veksten.

Forslaget er forankret i nasjonal forskningspolitikk om at hver sektor må ta ansvar for egne klimakutt. I tildelingsbrev fra LMD påpekes årlig at forskning skal fremskaffe kunnskap som bidrar til reduserte

klimagassutslipp i jordbruks- og skogbrukssektoren. Forslaget støtter videre opp om Landbrukets klimaplan.

Finansiering

Det foreslås en vekst til satsingen for 2025 på 30 mill. kroner finansiert av LMD.

Kritiske landbaserte mineraler

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

LTP framhever behovet for grønn og digital omstilling for at Norge skal kunne bli et lavutslipps-samfunn innen 2050. Sikker tilgang på kritiske råmaterialer er sentralt for å lykkes med omstillingen for Norge og globalt. Råmaterialer er avgjørende for energiomstillingen, i sikkerhetspolitikken og for en rekke samfunnsfunksjoner og ikke minst for velferdssamfunnet. Regjeringens mineralstrategi fra 2023 har en ambisjon om at «Norge skal utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring»³⁴. EU vedtok i 2024 European Critical Raw Materials Act (CRMA)³⁵ med klare mål om økt europeisk utvinning, prosessering og økt bruk av resirkulert materiale av kritiske og strategiske råmaterialer innen 2030.

Mineralutvinning er en global industri, som ofte er geografisk spredt. Virksomheten er basert på utnyttelse av naturressurser som ikke er fornybare. Resirkulering og utnyttelse av avgangsmasser er avgjørende, men kan bare dekke en begrenset del av behovet. Mineralutvinning gir muligheten til verdiskaping og sysselsetting, og bidrar med essensielle råstoffer som er nødvendige for å lage produkter og tjenester for det digitaliserte lavutslippssamfunnet. Og virksomheten gir også belastning på natur, miljø og forutsetninger for å bo og drive annen virksomhet, og der av potensielle konflikter om arealutnyttelse og sameksistens. Spesielt er forholdet til urbefolkning og reindrifta viktig. Norge har også en sterk prosessindustri som vil kunne dra nytte av flere av de råstoffene som i framtiden kan utvinnes fra våre norske forekomster, samt spille en rolle i en europeisk verdikjede.

En bred og koordinert FoU-satsing er nødvendig for å bidra til ny kunnskap og teknologi for en helhetlig og bærekraftig forvaltning og utnyttelse av ressursene, og er avgjørende for at ambisjonene i mineralstrategien og stortingsmeldingen skal nås.

Hvilke tiltak er relevante?

Problemstillingene er komplekse, og vil derfor kreve sammensatte tiltak av tematisk, faglig og aktør-messig bredde; grunnforskning, anvendt forskning, innovasjon og involvere forskningsorganisasjoner, ulike offentlige aktører og industri. En industri som skal være blant verdens mest bærekraftige mineralindustrier¹, krever forskning på alternative, klimanøytrale og miljøvennlige løsninger langs hele verdikjeden. Det vil også være særskilt behov for forskning på temaer som angår virkninger på natur og miljø, lokalsamfunn og urfolks rettigheter. Forskningsrådet er i gang med arbeidet for å anbefale en FoU-strategi. Det er særlig disse tiltakene som vil være aktuelle:

- Tilgang til FoU-midler, langs verdikjeden og for en bredde av kunnskapsutfordringer
- Kunnskapsgrunnlag og innsats langs fire dimensjoner: Geologi og leting, teknologi og verdikjede, natur og miljø, folk og samfunn
- Deltakelse i EU-partnerskap
- Koordinering av arbeidet for å sikre helhetlig oppfølging av mineralstrategien på nasjonalt nivå.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Hvordan best oppnå "license to operate" for nye og etablerte mineralprosjekter i Norge? Norges rolle i en EU-sammenheng, som leverandør av råmaterialer gitt at Norge sitter på potensielt store forekomster av kritiske og strategiske råmaterialer³⁶. Samtidig har Norge en sterk prosess-industri som kan ta posisjon høyere opp i verdikjeden, men her ligger også en betydelig eksportmulighet.

³⁴ – [Norge skal utvikle verdens mest bærekraftige mineralnæring - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

³⁵ [European Critical Raw Materials Act \(europa.eu\)](https://european-critical-raw-materials-act.europa.eu/)

³⁶ NGU rapport 2023-0021: Oversikt over kritiske metaller og mineraler i Norge

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales at bredden av anbefalinger i det kommende forslaget til FoU-strategi følges opp.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltakene vil bidra til grønn næringsutvikling og følge opp regjeringens og EUs ambisjoner på mineralområdet; bærekraftig forvaltning og produksjon av ressursene og styrket konkurranseevne. På grunn av Norges unike mineralressurser og eksportmuligheter, vil satsingen også ha betydning for EU, USA eller andre markeder gjennom etablerte og framtidige industripartnerskap. Det er avgjørende at innsatsen kan medvirke til helhetlig forvaltning på naturens premisser, og framskaffe god og oppdatert kunnskap om lokalbefolkningens forståelse for avveiningene.

Kritiske råmaterialer er en essensiell del av den globale omstillingen. Dersom ingen tiltak iverksettes, vil framtidig FoU innsats ligge på samme nivå som den gjør i dag og har gjort de siste 10 år. Dagens innsats er ubetydelig og utilstrekkelig for å kunne bidra til omstillingsbehovene. Økt satsning på FoU vil også lede til flere og sterkere relevante forskningsmiljøer som kan hevde seg internasjonalt.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

- Samspillet mellom relevante aktører
- Koordinert FoU-innsats
- Tett dialog og samarbeid med nordiske og EU strategier og forskningsprogrammer

Finansiering

Det foreslås en vekst på 40 mill. kroner, finansiert av NFD, likedelt mellom deltakelse i EUs Co-funded Partnership på mineraler og en første nasjonal utlysning under den antatt ne mineral-FoU-strategien.

Kritiske råmaterialer - havbunnsmineraler

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning framhever behovet for grønn og digital omstilling for at Norge skal kunne bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Sikker tilgang på kritiske råmaterialer er sentralt for å lykkes med omstillingen for Norge og globalt. På grunn av den geopolitiske situasjonen, har EU og mange land jobbet aktivt med strategier for dette. European Critical Raw Materials Act (CRMA)³⁷ ble foreslått av EU kommisjonen i mars 2023 og vedtatt i 2024.

Havbunnsmineraler er ny, mulig kilde til råmaterialer. Stortingsmeldingen om åpning av areal for mineralvirksomhet på norsk sokkel (Meld. St. 25 (2022–2023)) ble vedtatt i Stortinget 9. januar 2024. I innstillingen fra Energi og miljø-komiteen³⁸ heter det blant annet: «*Flertallet støtter at det opprettes en målrettet og helhetlig satsing i regi av Norges forskningsråd når det gjelder forskning og innovasjon knyttet til kunnskapen om miljø- og naturverdier i dyphavet og forutsetningene for bærekraftig utvinning, inkludert bærekraftige teknologier og løsninger. Flertallet er opptatt av god dialog mellom næring, forskningsmiljø og myndigheter når det gjelder hvordan forskningsinnsatsen best kan målrettes.*». EU parlamentet har i sin resolusjon fra 7. februar 2024 uttrykt sin bekymring over stortingsvedtaket³⁹. Blant annet viser resolusjonen til traktater som Norge har undertegnet, og ønske om fortsatt norsk samarbeid for å beskytte det marine miljøet og det Arktiske økosystemet. Kongen i statsråd har i vår formelt besluttet å åpne et område i Norskehavet og Grønlandshavet for mineralvirksomhet⁴⁰, og første konsesjonsrunde vil starte opp i 2024.

En FoU-satsing vil bidra til nødvendig ny kunnskap og teknologi for en helhetlig og bærekraftig forvaltning og utnyttelse av de marine mineralressursene, og er avgjørende for at ambisjonene i stortingsmeldingen skal nås. Videre vil satsingen være nødvendig for samfunnsmessig og internasjonal aksept.

³⁷ [European Critical Raw Materials Act \(europa.eu\)](https://european-critical-raw-materials-act.europa.eu/)

³⁸ [1. Sammendrag - stortinget.no](#)

³⁹ [MOTION FOR A RESOLUTION on Norway's recent decision to advance seabed mining in the Arctic | B9-0095/2024 | European Parliament \(europa.eu\)](#)

⁴⁰ [Åpning av område på norsk kontinentalsokkel for mineralvirksomhet - regjeringen.no](#)

Hvilke tiltak er relevante?

Dette satsingsforslaget bygger på Forskningsrådets kunnskapsgrunnlag for forskning og teknologiutvikling på området havbunnsmineraler fra 2019⁴¹. I kunnskapsgrunnlaget foreslo Forskningsrådet en ny helhetlig satsing som skal gi ny kunnskap om ressursgrunnlaget og miljøperspektiver ved virksomheten, samt ny teknologi som muliggjør undersøkelse og utvinning av mineralressurser på norsk kontinentalsokkel. Det vil være tre tematiske pilarer: den geologiske kunnskapen om ressursgrunnlaget, kunnskap om miljøperspektiver og ny teknologi for undersøkelse og utvinning, inklusive teknologi som sikrer at miljøet kan ivaretas på betryggende måte.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Det er mange spørsmål om mineralvirksomhet relatert til FNs bærekraftsmål. Problemstillinger er belyst gjennom en rekke forskjellige dokumenter og samarbeidsorgan⁴², inklusiv betenkelighetene til EU parlamentet (beskrevet over).

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det viktigste tiltaket er å etablere en målrettet og helhetlig satsing som kan se de forskjellige forskningsbehovene i sammenheng. Problemstillingene er svært komplekse, og vil derfor kreve sammensatte tiltak som involverer samarbeid mellom forskningsorganisasjoner og næringsliv. Tiltakene må ha bredde i tematikk og faglig tilnærming. Det vektlegges forskning av høy vitenskapelig kvalitet som gir godt dokumentert og pålitelig kunnskap, spesielt om miljøforhold.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Vi forutsetter at innsatsen skal gi varige effekter. Den må kunne lede til ny kunnskap om miljø og økosystemer i dyphavet, en bærekraftig forvaltning av ressursene, samtidig som den styrker norsk industri sin konkurranseevne. Det er avgjørende at innsatsen kan medvirke til helhetlig forvaltning på naturens premisser og i samsvar med internasjonale traktater som Norge har undertegnet. Satsingen er tidskritisk, da åpningen allerede er igangsatt. Dersom ingen tiltak iverksettes, vil framtidig FoU-innsats ligge på samme nivå som den gjør i dag og har gjort de siste 10 år. Dette vil gi et vesentlig svakere utgangspunkt for forvaltning og næringsaktivitet med hensyn til miljø, effektiv utvinning, oppredning, transport og håndtering av avgangsmaterialer mv. Gitt motstand mot aktiviteten i sivilsamfunnet og internasjonalt, kan mangel på oppdatert kunnskap og forskning, spesielt om miljøforhold, lett føre til at verdiskaping for virksomheten mislykkes.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Nasjonal kapasitet vil sannsynlig være noe varierende. Norge har en meget sterk prosessindustri og det også mye overførbar kompetanse fra petroleumsvirksomheten. Forskningsrådets prosjektportefølje innenfor temaet er imidlertid relativt begrenset. Forskningsrådet deltar nå i den tredje utlysningen til JPI Oceans på økologiske konsekvenser av mineralutvinning i dyphavene⁴³.

Finansiering

Det foreslås en samlet vekst til satsingen på 50 mill. kroner i 2026 finansiert av ED.

Legemiddelproduksjon i Norge – fra potensial til industri

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Vi ønsker å legge til rette for å nå målene i Regjeringens Veikart for helsenæring og ambisjonen i eksportsatsningen på helsenæring ved å blant annet satse på en betydelig økning i produksjon av legemidler i Norge. Det er både faglig begrunnet og politisk ønsket å ta klarere nasjonalt grep for

⁴¹ [Kunnskapsgrunnlag for forskning og teknologiutvikling på området havbunnsmineraler \(2019\)](#)

⁴² [Mapping Mining to the SDGs: An Atlas | United Nations Development Programme \(undp.org\)](#), [Mineral Resource Governance in the 21st Century | Resource Panel, About | Resource Panel](#)

⁴³ <https://www.jpi-oceans.eu/en/ecological-aspects-deep-sea-mining>

produksjon av legemidler for konkurransekraft og forsyningssikkerhet. Dette er noe virkemiddelapparatet kan bidra til.

Internasjonalt er legemiddelmarkedet både et svært attraktivt og konkurransepreget marked. Norge har over flere år bygget et solid forskningsfundament for helsenæringen. Dette gir nå resultater innenfor områder som radiofarmaka, onkologi, vaksineteknologi, biologiske legemidler og molekylær-diagnostikk. I lys av dette har Norge et potensial for å bidra til økt produksjon av legemidler, både på kort og lang sikt. Økt produksjon vil gi et meget betydelig bidrag til økt verdiskaping i Norge gjennom høykompetente arbeidsplasser og eksportinntekter i en bransje med null eller lave utslipp.

Det er nå nødvendig å styrke FoU-satsingen til lovende produksjonsprosjekter, tidligfase bedrifter som har produksjonsbehov og etablerte legemiddelproduksjonsbedrifter for at de kan koble seg på nasjonale, nordiske og europeiske satsinger som kommer i de neste årene, samt å etablere ny produksjon og utvide eksisterende.

Den norske helsenæringen hadde i 2020 en omsetning på 153 mrd. kroner, av dette stod helseindustrien for 96 mrd. kroner⁴⁴. Menon beregnet eksporten til å være på vel 27 mrd. i 2021, hvorav 70 prosent er fra legemiddelbransjen. Over 85 prosent av helseindustrien har utviklingsaktiviteter i Norge, men kun en tredjedel har industriell produksjon – dette er en for liten andel. Til tross for høye investeringskostnader til FoU og etablering av produksjonen, er legemiddelproduksjon en bransje med relativt høy verdiskaping og driftsmargin sammenlignet med andre bransjer. Menon-rapporten viser at helsenæringen har dobbelt så høy verdiskaping per sysselsatt som det øvrige næringslivet i Norge. Syv etablerte bedrifter står i dag for 75 prosent av helsenæringens samlede eksportinntekter. Det er viktig å sikre at disse beholder den etablerte produksjonen i Norge og bidra til at vesentlig flere etablerer legemiddelproduksjon her.

Siva, Norges Forskningsråd og Innovasjon Norge (VMA) har i 2023 og 2024, på oppdrag fra NFD, vurdert mulige tilnærminger, innretninger og tiltak for å tilrettelegge for produksjon av legemidler, og råstoff til legemidler, i Norge. En del av anbefalingen går på at det må på plass en satsning for dels å møte kompetansebehovet i næringen, men viktigst for å bidra til etablering av nye legemiddelprodusenter og videreutvikling av de som allerede produserer i Norge. Dette er et avgjørende viktig tiltak for å kunne lykkes med målet i nasjonal eksportsatsing om en dobling i eksportinntektene fram til 2030.

Produksjon av legemidler er kompetanse- og kapitalkrevende, samt har en iboende høy risiko. Dette fører til at tidligfaseselskaper i stor grad legger sin produksjon til utlandet og etablerte legemiddelprodusenter. Dette fører til en betydelig utflagging av potensielle, høyt verdiskapende arbeidsplasser i Norge. Med denne satsningen ønsker vi å snu denne utviklingen. Selv om Norge i dag har begrenset legemiddelproduksjon er potensialet for vekst stort. FoU-miljøene er ansett som sterke og vi har et godt tilfang av innovasjonsprosjekter med behov for fremtidig produksjon.

Selv om beredskap og legemiddelforsyningssikkerhet ikke i seg selv er målet med denne satsningen vil en vellykket etablering av økt legemiddelproduksjon både bidra til økt beredskap og tilgang på legemidler i Norge og Europa.

Hvilke tiltak er relevante?

Relevante tiltak vil støtte både tidligfase bedrifter i etablering av deres første produksjon og etablerte bedrifter for å videreutvikle produksjonen. Satsningen legger også til rette for FoU-miljøer som har behov for tidligfase produksjon for prekliniske analyser og tidligfase, forskerinitierte studier. Satsningen vil innebære samarbeid med egnede miljøer i de andre nordiske land, der det er hensiktsmessig for å styrke etableringen av legemiddelproduksjon i Norge. Satsningen inkluderer også å bruke den offentlige og private infrastrukturen som allerede finnes på UH, forskningsinstitutter og i næringslivet. Dette er viktig for å bygge så komplette verdikjeder i Norge som hensiktsmessig. Det må sikres høy kvalitet, god relevans og tydelig verdiskaping hos alle partnerne som bidrar. For å øke sannsynligheten for suksess er det avgjørende å samarbeide med SIVA og katapultsentrene for

⁴⁴ <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2022-57-Helsenaeringens-verdi-2022.pdf>

industriell utvikling og Innovasjon Norge med deres finansielle virkemidler samt utekontorapparat for økt eksport.

Samarbeidet må være på tvers av infrastruktur, ulike aktører og i ulike faser. En god innretning av våre nasjonale virkemidler for å støtte fremtidig produksjon av legemidler kan bidra med reduksjon av risiko, økt samarbeid, ny kompetanse og innovative produkter som kan konkurrere i et internasjonalt marked.

Gjennom investering i risikoavlastning, som er avgjørende i dagens økonomiske landskap, vil lovende prosjekter innen produksjonsteknologi kunne utvikles til bærekraftige initiativer med betydelig verdiskapingspotensial i Norge.

Antall nye "biologiske legemidler" er sterkt økende og en ser nå en trend der sykehus rigger seg for lokal produksjon. Dette kan være avgjørende for å sikre en pasientnær produksjon og for å kunne tilby en behandling som ellers ville vært for kostbar (>15 millioner per pasient og behandling). Offentlig-privat-samarbeid om produksjonsinfrastruktur og -kompetanse er ønsket for å møte både behov fra offentlige sykehus, forskningsinstitusjoner og helsenæringen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Felles satsingsforslag fra aktørene i virkemiddelapparatet er et nytt grep.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Gjennom en kartlegging av behov for legemiddelproduksjon har man tydelig sett både et behov for å legge til rette for ny produksjon i Norge og støtte til effektivisering av eksisterende produksjon for å opprettholde eksisterende konkurransefortrinn. Legemiddelproduksjon til globale markeder er "internasjonal toppidrett" og produksjonen vil – over tid – legges der betingelsene er best. Norge konkurrerer stadig bedre gjennom stabile politiske og samfunnsmessige forhold, forutsigbare rammevilkår og høy, stabil kompetanse til konkurransedyktige betingelser. Det som i dag er flaskehals for økt produksjon i Norge er ufullstendige verdikjeder, dels begrenset fagkompetanse og for liten erfaring med produksjon sett i forhold til andre land i Europa. Tiltakene i denne satsningen søker å bøte på disse utfordringene og redusere risiko ved produksjon i Norge. Etter vår oppfatning er det stadig flere som vurderer Norge som produksjonsland, så tiden er nå god for en dedikert satsning.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Økte FoU-investeringer i produksjonsteknologi vil stimulere til utvikling av avanserte produksjonsmetoder og teknologier, noe som kan føre til utvikling av mer effektive og bærekraftige legemiddelproduksjonsprosesser. Økt FoU-innsats kan styrke legemiddelindustriens konkurranseevne internasjonalt ved å fremme innsats i utviklingen av unike og differensierte produkter. Mer FoU-aktivitet vil generere flere arbeidsplasser innenfor området, samt styrke kompetansen innen legemiddelproduksjon i Norge i tillegg til at det vil øke bærekraften og robustheten i det norske helsevesenet. Resultatene av FoU-investeringer er ikke alltid garantert, og det er en viss risiko for at ikke alle prosjekter vil lykkes. FoU er en langsiktig offentlig investering, og det kan ta tid før resultatene blir synlige og vi ser en økning i produksjon av legemidler i Norge.

De positive ringvirkningene av økte FoU-investeringer vil være langvarige, da ny kunnskap og teknologi vil gi fordeler for industrien over tid. Berørte aktører inkluderer legemiddelindustrien, kapitalaktører, UH- og institutt-sektorene, pasienter og helseforetak som kan nyte godt av forbedrede behandlinger, samt samfunnet som helhet ved å styrke helsenæringens kompetanse, innovasjonsevne og verdiskaping. Helsenæringen regnes også som en grønn næring ved at det er lave utslipp og en næring ønsket i null/lav-utslippssamfunnet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Suksess vil avhenge av satsningens størrelse, samarbeid, tverrfaglig og -kompetansetilgang og sektorpolitiske ambisjoner. Denne satsningen treffer ambisjonen i eksportsatsningen på helsenæring og målet i Veikart helsenæring om at Siva, Innovasjon Norge og Forskningsrådet får "i oppdrag å

etablere en nasjonal satsing innenfor legemiddelproduksjon". Tilgjengelig infrastruktur er også avgjørende for en vellykket realisering. Det er etablert et godt samarbeid med SIVA og Innovasjon Norge knyttet til økt produksjon og utnyttelse av de ulike virkemidlene i synergi.

Finansiering

100 mill. kroner årlig over fem år, som et samarbeid i VMA, hvorav Forskningsrådet foreslår 20 millioner kroner fra HOD. De resterende 80 mill. kroner bør komme fra NFD til SIVA og Innovasjon Norge som fremmer liknende vekstforslag til denne satsingen overfor NFD.

Likestilling og mangfold

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Det trengs et godt kunnskapsgrunnlag⁴⁵ dersom Regjeringens mål om å få flere i jobb i likestillings-, ikke-diskriminerings- og mangfoldpolitikken. I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning identifiseres det et behov for å øke kunnskapsgrunnlaget om likestilling og mangfold på en rekke arenaer og sektorer. Regjeringen har satt et mål om å utarbeide og gjennomføre en tverrsektoriell FoU-strategi for å styrke kunnskapsgrunnlaget for likestillings-, ikke-diskriminerings- og mangfoldsinnsatsen. Denne vil utarbeides i løpet av 2025-2026 og bør følges opp med en styrket FoU-satsing.

Fra 2018 har det vært én lov for likestilling og diskriminering i Norge. Loven forbyr diskriminering knyttet til en rekke ulike grunnlag og alle samfunnssektorer, og er utvidet til å gjelde flere former for diskriminering. Den nordiske samfunnsmodellen bygger på høy grad av deltakelse i arbeids- og samfunnsnivå for alle. Befolkningens opplevelse av og evne til samhørighet og deltakelse på samfunnets fellesarenaer er grunnlaget for samfunnets bærekraft. Utenforskap, diskriminering og manglende følelse av tilhørighet og deltakelse er skadelig både for den enkelte og gjør i sum samfunnet mer sårbart. Et samfunn i rask endring gir nye likestillings- og mangfoldutfordringer, i ulike samfunnssektorer. Mer likestilling, mangfold og ikke-diskriminering er vesentlig for tillit, fellesskap, samhold, gode demokratiske prosesser, og bidrar til å styrke samfunnets sosiale bærekraft.

I SSBs Livskvalitetsundersøkelse i 2021, var det en av fem som hadde opplevd diskriminering det siste året. Unge voksne, innvandrere, ikke-heterofile og personer med dårlig helse eller lav sosio-økonomisk status er det som opplever mest diskriminering.⁴⁶ Velferdssamfunnets sosiale bærekraft handler om mennesker og om livsbetingelser for mennesker som gir muligheter for god helse og livskvalitet. Det er en etablert forståelse av at likestilling er et definerende trekk ved det norske samfunnet, en av våre fremste "sosiale innovasjoner" og avgjørende for velferdsstatens økonomiske og sosiale fundament. Tradisjonelt har likestilling dreid seg om å fremme og sikre kvinners rettigheter og muligheter på lik linje med menn. Men de seinere åra har likestillingsutfordringer blant gutter og menn fått økt oppmerksomhet, eksempler er gutters frafall i skolen, og regjeringen satte i 2023 ned et mannsutvalg. Mannsrolleutvalget leverte nylig sin utredning, og foreslår en rekke tiltak innenfor fire innsatsområder: menn som omsorgspersoner, kjønnsforskjeller i utdanning og arbeidsliv, utsatthet og helse, og en likestillingspolitikk for alle.⁴⁷ Det er også et behov for å forbedre kunnskapsgrunnlaget om seksuell orientering og kjønns mangfold. Aktuelle temaer er hatkriminalitet og terror, lhbt+ personers livskvalitet og utfordringer, jf. en stadig tøffere og mer polarisert debatt om skeive og skeives situasjon, brenning av Pride-flagg og angrepet på London Pub i 2022.

Hvilke tiltak er relevante?

I november 2023 la Regjeringen fram en ny handlingsplan mot diskriminering, der flere av tiltakene rettes mot mer forskning om rasisme og diskriminering på flere samfunnsområder.⁴⁸ Regjeringen trapper også opp arbeidet mot samehets⁴⁹, og i den sammenheng er – den forskningsmessige – oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport viktig.⁵⁰ I 2025 vil Forskningsrådet

⁴⁵ Perspektivmeldingen 2024 ([Meld. St. 31 \(2023–2024\) - regjeringen.no](#))

⁴⁶ [En av fem opplever diskriminering – SSB \(07.11.2022\)](#)

⁴⁷ [NOU 2024: 8 - regjeringen.no](#)

⁴⁸ [Handlingsplan mot rasisme og diskriminering - ny innsats 2024–2027 - regjeringen.no](#)

⁴⁹ [Regjeringen trapper opp arbeidet mot samehets - regjeringen.no](#)

⁵⁰ [Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport](#)

utlyse midler til ph.d.-prosjekter i offentlig sektor innenfor hele bredden av diskrimineringsgrunnlagene.

Det er behov for å styrke forskningsinnsatsen på feltet, og tiltaket bør innrettes i tråd med prioriteringene som den nye FoU-strategien. En forskningssatsing på dette området må ha som mål å styrke kunnskapsgrunnlaget for utformingen av politikk og tiltak for likestilling, ikke-diskriminering og mangfold. Det er per i dag størst volum på forskning på etnisitet (med vekt på diskriminering) og kjønn (med vekt på likestilling), og langt mindre på de andre diskrimineringsgrunnlagene som loven dekker.⁵¹ Satsingen må ivareta bredden i diskrimineringsgrunnlagene, og ikke minst sammenfall av flere diskrimineringsgrunnlag. Satsingen dekker alle relevante sektorer, satsingen skal styrke kunnskapsgrunnlaget for likeverdige offentlige tjenester.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Utvikling av ny kunnskap på områder som involverer minoriteter og sårbare grupper kan medføre forskningsetiske problemstillinger, for eksempel knyttet til brukerinvolvering. En overordnet problemstilling kan være at identifikasjon av forskningsbehov, og beslutninger om hvilke områder innenfor likestilling og ikke-diskriminering om bør prioriteres, vil ha etiske implikasjoner og berøre utsatte grupper.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Kunnskapsoversikten fra NIFU (2021) synliggjør de norske forskermiljøene med særskilt kompetanse, og hvor det fins internasjonalt forskningssamarbeid. Konkret forslås det at satsingen tar sikte på å

- øke forskningskapasiteten når det gjelder hele bredden av diskrimineringsgrunnlagene som loven dekker, og eventuelle samspill mellom disse
- videreutvikle forskningen særlig på forskningssvake områder og tema som blir identifisert i ny FoU-strategi
- bruke virkemidler som legger til rette for brukerinvolvering i kunnskapsutviklingen, både for at problemstillinger skal treffe godt og for at forskningsresultatene skal få effekt og komme til nytte
- ta opp globale og internasjonale utviklingstrekk og løfte komparative perspektiver.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil bidra til økt kunnskap og et bedre kunnskapsgrunnlag for politikkutvikling og tjenesteutvikling. På sikt vil dette kunne føre til bedre inkludering og mindre utenforskap, bredere deltakelse i samfunnsliv og politikk og i overordnet perspektiv et mer demokratisk, likestilt og sosialt bærekraftig samfunn. Måltrettet innsats på dette feltet vil styrke likestillings-, ikke-diskriminerings og mangfoldpolitikken, og dermed kunne sikre likeverdige offentlige tjenester.

Rekrutteringen til likestillings-, ikke-diskriminerings og mangfoldforskningen i Norge vil bli styrket. Fornyelse, høy kvalitet og større bredde i forskningen vil være viktige forutsetninger for å utvikle mer og bedre kunnskap om likestilling og mangfold, både nasjonalt og internasjonalt. Satsingen vil øke norske miljøers muligheter til å nå opp i internasjonale utlysninger, i tråd med målet om å mobilisere til internasjonalt samarbeid og deltakelse i Horisont Europa.

Likestilling og ikke-diskriminering er noe "alle" er for, samtidig som det foregår diskriminering og ulike former for eksklusjon, fordommer og hatprat – og i noen tilfeller vold mot ulike minoriteter. Jøder og muslimer og ikke minst skeive har opplevd mye hets i den seinere tid, og en satsing som starter med å forske i diskriminering på bakgrunn av seksuell orientering kan oppleves kontroversielt av flere. I en rapport fra 2021 om forskning og ytringsfrihet, kommer det fram at mer enn en av tre innvandrings- og kjønnsforskere har opplevd ubehagelige kommentarer knyttet til forskningen sin. Rundt ti prosent har mottatt trusler.⁵²

⁵¹ [Nordisk forskning om diskriminering, trakassering og likestilling: En forenklet kunnskapsoversikt \(unit.no\)](#)

⁵² [Kjønns- og innvandringsforskere opplever mest hets \(kjønnsforskning.no\)](#)

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Det er god kapasitet i sektoren til å nyttiggjøre seg vekst. Samtidig er det potensial for langt større grad av brukerinvolvering i kunnskapsutviklingen. Forskingen må ses i internasjonal sammenheng, og det må tilrettelegges for gode internasjonale nettverk og samarbeid. Den tverrsektorielle FoU-strategien vil legges til grunn for satsingen.

Finansiering

Dersom Regjeringene skal nå målsetningene om å styrke kunnskapsgrunnlaget for likestillings- og ikke-diskriminering innenfor bredden av diskrimineringsgrunnlagene, er det nødvendig med en tydelig vekst. Det er ikke målrettede midler til dette feltet i dag, og en omprioritering innenfor dagens rammer vil føre til at andre områder innenfor departementets sektoransvar ikke følges opp gjennom målrettet innsats. I 2025 vil Forskningsrådet utlyse midler til ph.d.-prosjekter i offentlig sektor innenfor hele bredden av diskrimineringsgrunnlagene, og det vil utarbeides en tverrdepartemental FoU-strategi for mer kunnskap om likestilling og ikke-diskriminering. I 2026 foreslås det 20 mill. kroner til tiltaket i vekst fra Kultur- og likestillingsdepartementet. Innsatsen bør trappes opp over tid, til om lag 50 mill. kroner årlig og med finansiering fra flere departementer.

Migrasjon- og integrering

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Dagens geopolitisk situasjon er uoversiktlig og anspent, klimaendringer, krig og konflikt vil være drivere av økt migrasjon og flukt fremover. Økt migrasjon fra krigen i Ukraina har utfordret den norske velferdsmodellen, og det er behov for oppdatert kunnskap og kompetanse for hvordan imøtekomme store migrasjonsstrømmer. Migrasjon- og integrering kan betraktes som en kjede, der kunnskap om styrker og svakheter innenfor hvert ledd av kjeden er avgjørende. En helhetlig tilnærming til forskning om hele migrasjonskjeden, fra beslutning om migrasjon og forhold i avsenderland, grensekontroll med EU regelverk og internasjonale avtaler virkning på norsk rett, til møte med asyl og mottakssystemet i Norge.

2024 er nesten 17 prosent av den norske befolkning er innvandrere, og vår mangfoldig befolkning er viktig for vår arbeidsstyrke og verdiskaping, og beriker også Norges kultur og samfunn. Samtidig møter den norske velferdsmodellen utfordringer med migrasjon- og integrering knyttet til blant annet ressursfordeling, tilgjengelige tjenester, deltakelse i utdanning og arbeid, diskriminering og utenforskap. Konsekvensene av migrasjon til Norge er avhengig av hvem som kommer, hvilke ressurser de har med seg, og i hvilken grad de integreres i norsk arbeids- og samfunnsliv. Store og uregulerte migrasjonsstrømmer vil i fremtiden utgjøre en betydelig utfordring for den norske velferdsstaten. I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning vises det til at integreringspolitikken må understøttes av forskning som gir kunnskap om hva som virker og hvordan ulike innvandringsgrupper inkluderes i samfunnet. Svært mange temaer og problemstillinger som berører migrasjon- og integreringsfeltet er av tverrfaglig og tverrsektoriell karakter, og treffer en rekke politiske ansvarsområder og bredden av norsk velferdssektor. For å kunne håndtere fremtidens utfordringer er det behov for styrket kunnskap og en *helhetlig*, målrettet og effektiv migrasjons- og integreringspolitikk.

Hvilke tiltak er relevante?

For å få til en *helhetlig*, målrettet og effektiv migrasjons- og integreringspolitikk er det behov for et felles kunnskapsgrunnlag for *hele migrasjonskjeden*. Det er behov for mer samarbeid mellom fagområdene, og forskning på effekter av tiltak, kvantitativ forskning og bruk av stordata. Forutsigbar finansiering er kritisk for forskningsmiljøenes evne til å bygge kompetanse og kapasitet, og levere god og relevant forskning. En felles satsing mellom JD, AID og UD vil muliggjør bruk av ulike virkemidler over tid, og støtte opp under de tverrsektorielle kunnskapsbehovene på feltet.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Det er ingen prinsipielle spørsmål knyttet til statsstøttereguleringen, men det er viktig å være oppmerksom på etiske problemstillinger knyttet til forskning på utsatte grupper og personer i en sårbar situasjon.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Kunnskapsbehovene er av en slik karakter at de krever langsiktig og tverrfaglig forskning der det er lagt stor vekt på forskning som grunnlag for videreutvikling i forvaltning og politikktutforming. En senterordning med lang varighet, tilstrekkelig budsjett og krav om samarbeid med relevante offentlige etater og virksomheter vil være en mulig løsning. Forskningscentre vil kunne samle de nasjonale kjernemiljøene for økt synergi på feltet og bygging av fremragende forskningsmiljøer. I tillegg til å heve nasjonal kompetanse, vil et senter være i god posisjon til å kunne konkurrere om ytterligere finansiering av prosjekter internasjonalt, særlig gjennom Horisont Europa. Tverrsektoriell brukermedvirkning vil styrke forskningsmiljøenes kompetanse på kunnskapsbehov som ligger i og mellom sektorene.

Anbefalingen om forskningscentre bygger på en vurdering av at vi i dag har flere sterke fagmiljøer som er godt rustet for å bygge denne typen tverrfaglige, nasjonale og internasjonale institusjonaliserte samarbeid. Senterets kompetansebygging vil videre styrkes gjennom brukermedvirkning og samarbeid med brukere av forskningen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Hvis det ikke investeres i tverrfaglig forskning som bygger kunnskap om migrasjon og integrering i velferdsstaten på tvers av sektorer, risikerer vi fragmentert kunnskap og blindsoner. De positive virkningene av å etablere et tverrfaglig forskningscenter er langsiktig forskning mot kunnskaps- og forskningsbehov i flere sektorer.

Negative konsekvenser av å finansiere et forskningscenter er at det er kostbart og vil binde opp ressurser i lang tid.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Forskningsrådet mottar mange søknader på migrasjons- og integreringsfelt, og antall gode prosjekter er langt høyere enn tilgjengelige midler. Modne miljøer betyr at satsingen kan komme raskt i gang og nyttiggjøres, blant annet gjennom opprettelse av samarbeid og kunnskapsutveksling mellom ulike relevante aktører.

Finansiering

JD og UD finansierer migrasjonsforskning som bidrar til kunnskap om utviklings- og migrasjonspolitik, EUs arbeid med å fornye asyl- og flyktingpolitikken, samt bærekraftig innvandringspolitikk. UD finansierer også forskning på humanitær hjelp. AID finansierer integreringsforskning, spesielt knyttet til velferds- og arbeidsfeltet, inkludering og deltakelse.

- Forskning om hele migrasjonskjeden trenger samlet en opptrapping over tid for å møte kunnskapsbehovene, og er derfor fremmet som et vekstforslag. Som tiltak forslås det å opprette 1-2 forskningscentre med felles finansiering fra JD, AID og UD:
- økt årlig finansiering fra JD på 7 mill. kroner over 5 år.
- omprioritering av eksisterende ramme fra UD på 7 mill. kroner over 5 år.
- 7 mill. kr. over 5 år innenfor nåværende ramme fra AID.

Med dette vekstforslaget legger vi til grunn at dagens inntektsnivå for satsingen videreføres for kommende år. Økt tildeling fra JD, og omprioritering fra AID og UD vil kunne finansiere to forskningscentre på ca. 10 mill. kroner per senter over 5 år. Samlet vil feltet styrkes med 95 mill. kroner med første tildeling fra 2026.

Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge må rustes til å møte nåværende og framtidige behov for teknologi, teknologisk kompetanse for beredskap og sikkerhet, samt bærekraftig omstilling og verdiskaping i næringsliv, offentlig sektor og samfunnet. Muliggjørende teknologier (MT, dvs. IKT, bioteknologi, nanoteknologi og avanserte materialer, inkl. industrielle teknologier mm) er brede, generiske områder med et stort spekter av anvendelser og med potensial hver for seg og sammen, til å drive frem grensesprengende teknologi, radikale innovasjon og store samfunnsendringer, jf. KI, kvanteteknologi, genmodifisering, nevroteknologi m.m. Forslaget favner generisk teknologibedreskap, disruptive teknologier og flerfaglig teknologikunnskap tatt i bruk for omstilling, verdiskaping og beredskap i samfunn og næringsliv. Nasjonal dyp teknologiinnsikt og kapasitet er kritisk for å bygge, bruke og verdiskape sikkert, grønt, effektivt og internasjonalt, noe som også understrekes i Omstillingsbarometeret, Perspektivmeldingen og Draghi-rapporten om Europeisk konkurransekraft.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er behov for tiltak som vil styrke norsk kritisk kunnskap, kompetanse og infrastruktur og koblinger til bilaterale og internasjonale toppmiljøer for samfunnskritisk sikkerhet, teknologiutvikling og teknologibruk. Det kreves økt forsknings- og innovasjonsinnsats på generiske og disruptive teknologi-områder for være i og følge utviklingen og behovene. I dette ligger at tiltakene må være forsknings-tunge, strategiske og målrettede. Kraft og fart er viktig, og koblingen mellom fremragende forskning, innovasjon og effekter må styrkes og løpene komprimeres. Innsatsen må både være rettet inn mot spesifikke tema, aktører og utfordringer, og også generiske tiltak for å bygge kvalitet og kapasitet på eksisterende eller nye fremtidsrettede teknologiområder med antatt stor effekt på kort eller lang sikt. Særlig har betydningen av nasjonal MT-kompetanse og målrettet internasjonalt samarbeid fått økt betydning for et spekter av felt og sektorer pga. totalberedskapsbehovet (materialer, KI, kvanteteknologi m.m.). Tiltak som er relevante omfatter rettede utlysninger for kvanteteknologi og annen deep tech, deltagelse i EU (parternskap, infrastruktur mm) og bilateralt samarbeid. Det trengs også rekruttering av doktorgradskandidater og å gi unge talenter særlige muligheter, samt sikre flyt av kunnskap mellom domener, bruksområder og aktører (koble fremragende forskning og innovasjon, samspill i virkemiddelapparatet). MT-feltet er også sentralt for å adressere utfordringer som er adressert i helsepersonellkommissjonen.

Det er behov for å se de ulike tiltakene i sammenheng med infrastruktur (særlig tungregning), dual-use/et helhetlig forskningssystem og insentiver for deltagelse i EU (Chips Act, EDF, Digital mm).

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler en satsing på MT-forskning og innovasjon for nasjonal kunnskap og beredskap, for radikale teknologier med potensielt bredt anvendelsesområde og stor innvirkning, og for verdiskaping i privat og offentlig sektor. Dette følger opp LTP og prioriteringen Muliggjørende og industrielle teknologier, gjennom å muliggjøre økt bærekraftig og forskningsdrevet innovasjon, omstilling og verdiskaping innenfor alle LTPs tematiske prioriteringer. Forskningsrådet anbefaler tiltak som vil gi ny kunnskap og metoder både innenfor teknologiområder og på tvers gjennom teknologi-konvergens og deep tech for å koble fremragende forskning, innovasjon og effekter. Tiltakene vil bli utformet slik at de også gir kapasitet innenfor nye og fremtidsrettede teknologier, f.eks. kvanteteknologi, genteknologi, nevroteknologi mm. Tiltakene inkluderer og eksperimenterer med utvikling av ansvarlige forsknings- og innovasjonsprosesser. Dette betyr blant annet tiltak som kobler nasjonale og internasjonale aktører fra ulike fag, disipliner og teknologiområder med aktører fra næringsliv, offentlig sektor og/eller frivillig sektor. Tiltakene vil komplementere regjeringens satsing på å utvikle, forstå og håndtere kunstig intelligens, digital sikkerhet og annen digital teknologi. MT-satsingen komplementerer også spesielt satsingsforslaget "Investeringer i infrastruktur for tungregning og FAIR forskningsdata" og "Samfunnsikkerhet i en digital og usikker verden".

De dedikerte MT-midler til Forskningsrådet over statsbudsjettet, utgjorde i 2023 15 prosent av den totale MT-porteføljen (inkl. midler fra EU). Denne delen av porteføljen er resultatet av tidligere års bevisste valg om å utvikle ny, grunnleggende kunnskap og å bygge MT-kompetanse på strategisk viktige områder. Parallelt med milliardssatsingen på kunstig intelligens og digital sikkerhet, er det behov for et løft til nano- og bioteknologi og radikale teknologikonvergensprosjekter.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De anbefalte tiltakene vil videreutvikle og styrke norske utdannings- og forskningsinstitusjoner innenfor MT som er en forutsetning for utdanning av forskere og kandidater med kompetanse som er etterspurt i arbeidslivet. Sterke norske kunnskapsmiljøer inkl. næringsliv er en forutsetning for å vinne frem på og kunne delta på internasjonale arenaer og i bilateralt samarbeid. Tiltakene i satsingen vil fremme tverrfaglige og transdisiplinære samarbeid, som er en forutsetning for kvalitet, retning, ansvarlighet, og for at kunnskap og teknologi tas i bruk. I tillegg til forskning og innovasjon av høy kvalitet, vil dette gi bedre forståelse og grep om de samfunnsmessige virkningene og effektene av teknologier. Det er alltid en fare for ikke-intenderte og uønskede konsekvenser av teknologi-utvikling, og etikk og samfunnsansvar må inngå for å håndtere slike utfordringer.

Blant de langsiktige effektene av tiltakene forventes et mer digitalisert og teknologisk avansert og effektivt samfunn (jf. for eksempel helsepersonellkommisjonen), bedre offentlige tjenester, flere teknologibaserte arbeidsplasser, løsninger på flere av samfunnsutfordringene, økt internasjonal konkurransekraft i norsk næringsliv og økende tillit i befolkningen til forskning og teknologi som følge av en bredere involvering i forsknings- og innovasjonsprosessene. Forventede virkninger og effekter bygger på tidligere erfaringer fra tilsvarende strategiske MT-tiltak i regi av Forskningsrådet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For at tiltakene skal lykkes er det viktig at innsatsen retter seg mot norske kunnskaps- og kompetansebehov i bredden og anvendelsesområder for innsikt, sikkerhet og bærekraftig verdiskaping i samfunn og næringsliv. Forskningsrådet erfarer at det er god kapasitet i FoU-miljøene til å nyttiggjøre seg den foreslåtte satsingen; hvert år mottas et betydelig antall MT-søknader av svært høy kvalitet som ikke kan finansieres. Med dette tapes mulighetene til å bygge kunnskapsbredskap, innovere og ha nødvendige internasjonale relasjoner.

Finansiering

Den samfunnsøkonomiske avkastningen på MT-investeringer er som regel vesentlig høyere enn den bedriftsøkonomiske gevinsten. Det er derfor behov for betydelig offentlig innsats for å få realisert potensialet i MT-teknologiene. For at Norge ikke skal sakke akterut i kunnskaps- og teknologiutviklingen, er det nødvendig med en flerårig opptrapping av strategisk MT-forskning som kompletterer regjeringens satsing på kunstig intelligens og annen digital teknologi. I 2026 foreslår Forskningsrådet 200 mill. kroner i budsjettvekst til satsingen Muliggjørende teknologier for sikkerhet og verdiskaping, finansiert med 50 mill. kroner fra KD som koordinerende departement, 50 mill. kroner fra DFD, 50 mill. kroner fra NFD og 50 mill. kroner fra FD.

Ny portefølje for totalforsvar, sikkerhet og beredskap

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Langtidsplanen for forsvarssektoren er tydelig på at regjeringen vil "bidra til en mer fremtidsrettet og tilpassningsdyktig forsvarssektor ved å styrke satsingen på forskning og utvikling...".⁵³ Flere utredninger fra de senere årene er tydelige på at arbeidet med totalforsvar og samfunnets motstandskraft bør styrkes.⁵⁴ Det pekes på betydelige hull både i kartleggingen av behovene og i den nasjonale kompetansebasen for å bedre nasjonal sikkerhet og beredskap, og det etterlyses et løft i hver sektor og en målrettet helhetlig tilnærming på tvers av sektorene. Et kritisk tidsperspektiv knyttet til den sikkerhetspolitiske utviklingen tilsier at et løft bør skje raskt. Langtidsplanen for forsvarssektoren peker også på behovet for "en nedbygging av barrierer mellom militær og sivil sektor, slik at

⁵³ [Langtidsplanen for forsvarssektoren \(2025-2036\)](#).

⁵⁴ [Forsvarskommisjonen](#), [Totalberedskapskommisjonen](#).

aktørene finner sammen og drar nytte av hverandre". Videre fremholder den nødvendigheten av en "tydeligere prioritering av hva som er forsvarssektorens grunnleggende kunnskapsbehov", og slår fast at "FoU [er et] et vesentlig virkemiddel", som også kan "bygge bro mellom ulike politikkområder".

Dokumentene nevnt ovenfor indikerer at dagens FoU innenfor forsvar, sikkerhet og beredskap er i) for begrenset i omfang, ii) for svakt prioritert, iii) for dårlig samordnet på tvers av sektorene og iv) i for liten grad utnytter bredden i kunnskapsmiljøene. Langtidsplanen for forsvarssektoren sier i klartekst at "en gjennomgang av forsvarssektorens finansiering av forskning og utvikling er nødvendig for å oppnå mer strategisk og helhetlig styring, der målet også er å slippe til nye og flere FoU-aktører i sektoren. Samtidig bør en styrket kunnskapsbygging for totalforsvar gå ut over forsvarssektoren, og innbefatte deler av sivil sektor som er viktig for vår kapasitet til å motstå og håndtere trusler utenfra.

For å få til nødvendig utvikling og omstillingskraft er Norge avhengig av mer kortsiktig og langsiktig kapasitetsbygging for å bedre norsk forsvarsevne og nasjonal sikkerhet. Norge trenger en ny bredde av forskningsmiljøer som kan, og vil, bidra til ny forskning så vel som nye FoU-miljøer som evner å ta denne kunnskapen raskt i bruk. Dagens forskningssystem ekskluderer i stor grad sivile aktører med relevant kompetanse, dersom de ikke først inngår et samarbeid med Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). For å få til nødvendig endring av dagens system i retning av et mer helhetlig forskningssystem som inkluderer åpen, skjermet og gradert forskning må flere midler tildeles gjennom konkurranse som vektlegger god kobling av aktuelle leverandører innen forskning, industri og offentlig sektor.

Forsvars- og Kunnskapsdepartementene (FD og KD) tok tak i utfordringene i et supplerende tildelingsbrev til Forskningsrådet for 2024. Brevet innledes med at "trussel- og risikobildet mot Norge og norske interesser blir stadig mer sammensatt og sektorovergripende", og at dette "øker den gjensidige avhengigheten mellom sivile og militære aktører, på tvers av sektorer". Det supplerende tildelingsbrevet ber Forskningsrådet, i samarbeid med FFI og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM), om å "utrede og levere et felles innspill til hvordan forskningssystemet må innrettes for også å håndtere skjermingsverdig og gradert forsknings- og teknologisamarbeid". Vi leverte våre råd den 31.05.2024 i form av fire foreslåtte tiltak.⁵⁵

Hvilke tiltak er relevante?

Økt forskning i det sivile forskningssystemet rettet mot totalforsvar, sikkerhet og beredskap fordrer finansiering og finansielle insentiver. Offentlige FoU-midler må tildeles på en måte som både bygger ny kunnskap og som insentiverer tettere kobling enn i dag mellom forskningsmiljøene og samfunnsaktører innenfor totalforsvar, sikkerhet og beredskap som anvender kunnskapen. Den brede porteføljen bør tilføres nok FoU-midler til både å kunne bygge ny kunnskap og etablere mer samspill enn i dag rundt bruken av kunnskapen. Samtidig som den bidrar til den langsiktige byggingen av kritisk kompetanse og kunnskapsmiljø som raskt kan mobiliseres når behovet oppstår.

Forskningsrådet, FFI og NSM foreslår derfor at *det bør etableres en egen portefølje i Forskningsrådet for forsvar, sikkerhet og beredskap*. Porteføljen skal som hovedregel, men ikke utelukkende, innrettes ugradert. Porteføljen skal ikke bare styrke forskningsbasert kunnskap og den strategiske oppbyggingen av relevante kunnskapsmiljø, men også bidra til mer samspill og til at *kunnskapen tas i bruk*. Forskningsrådet vil sørge for godt samspill til tema som i hovedsak utvikles for sivil anvendelse fra øvrige porteføljer i Forskningsrådet. For eksempel finansieres forskning på digital -, IKT- og cybersikkerhet av midler fra porteføljen på muliggjørende teknologier som er særlig aktuelle tema fremover. En ny portefølje vil dessuten måtte ses opp mot og samspille med eksisterende satsinger på samfunnsikkerhet og beredskap i porteføljen demokrati og global utvikling.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

En ny portefølje i Forskningsrådet for totalforsvar, sikkerhet og beredskap aktualiserer grenseoppgangen mellom åpen og skjermet, og i noen tilfeller gradert, forskning. Dette representerer bl.a. etiske og sikkerhetsmessige problemstillinger for forskningsmiljøene og den enkelte forsker.⁵⁶ Porteføljen vil

⁵⁵ Fire anbefalinger for et helhetlig forskningssystem for åpen, skjermet og gradert forskning | Forskningsrådet (ntb.no).

⁵⁶ Mer om dette i vedlegg C i Sluttrapport Helhetlig forskningssystem – vedlegg.

også utfordre Forskningsrådets tradisjonelle rolle i det norske forskningssystemet, bl.a. fordi det vil kunne kreve håndtering av utlysninger som åpner for søknader som inneholder gradert informasjon.⁵⁷

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet foreslår at det etableres en ny portefølje som bør være tverrfaglig og tverrsektoriell, og tematiske føringer må respondere tydelig på finansierende departementers behov. Videre bør utlysningene kunne ha ulik grad av strukturelle føringer i form av krav om "brukerstyring" eller annen form for samarbeid med brukere av forskningen. Porteføljens styre skal legge et samlet blikk på *all* norsk forskning finansiert av Forskningsrådet, EU og NATO til grunn for sin rådgivning. Utvikling av systematikk og retningslinjer for å kunne identifisere såkalte flerbruksmuligheter (*dual use*) er et viktig element i dette arbeidet.

Forskningsrådet har lang erfaring med å stille krav om samarbeid mellom relevante aktører fra ulike deler av forskningssystemet og brukere av kunnskap. For eksempel kan det stilles krav om kjøp av FoU-oppdrag fra forskningsinstitusjoner ved tildeling av FoU-midler til offentlige aktører med ansvar innenfor nasjonal sikkerhet, eller private bedrifter som tilbyr løsninger relevante for totalforsvar, sikkerhet og beredskap på kommersiell basis. En annen mulighet er at Forskningsrådet i en utlysning stiller krav om at (minst) én av aktørene i et samarbeidsprosjekt skal kunne håndtere gradert informasjon, og på den måten bidra til økt utnyttelse av flerbruksmuligheter og til at flere forskere og miljøer får kompetanse om hva som kreves for å kunne arbeide med graderte problemstillinger. Porteføljestyrets utlysninger vil dermed kunne insentivere ønsket samspill og nye koblinger i et helhetlig forskningssystem som håndterer åpen og skjermert, men også gradert, kunnskap.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Den nye porteføljen i Forskningsrådet kan bidra til at vi i større grad enn i dag vil utnytte bredden i det norske forskningssystemet i FoU relevant for totalforsvaret, sikkerhet og beredskap. Videre vil porteføljen, i samspill med den foreslåtte arenaen og annen forskning finansiert direkte av departementer, underliggende etater og andre, bidra til FoU med større omfang, tydeligere prioritering og bedre tverrsektoriell samordning enn i dag. Organisert på rett måte vil den foreslåtte arenaen kunne bidra vesentlig til at kunnskapen tas i bruk. Arenaen er ny, og nye samarbeidskonstellasjoner må utvikles.

Hurtige teknologiskift og en mer utfordrende sikkerhetspolitisk utvikling tilsier at de foreslåtte tiltakene bør iverksettes så snart som mulig.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Porteføljens faglige bredde tilsier at kapasiteten i forskningssystemet neppe vil representere noe hindring for å få porteføljen iverksatt i form av gode og målrettede FoU-prosjekter.

Dette satsingsforslaget bygger direkte på råd fra Forskningsrådet innhentet fra FD og KD. Vi har derfor grunn til å tro at forslaget har god departemental forankring, i alle fall i FD og KD. En vellykket etablering av den foreslåtte porteføljen krever like fullt god dialog med de finansierende departementene og deres underliggende organer med ansvar for ulike deler av vår nasjonale sikkerhet, ikke minst med tanke på å få tematiske prioriteringer konkretisert.

Finansiering

I vårt råd til FD og KD er Forskningsrådet, FFI og NSM tydelig på at porteføljen må tilføres tilstrekkelige midler til å kunne skape ny kunnskap og bidra til at denne blir tatt i bruk. I tråd med dette foreslår vi et årlig finansieringsnivå på minimum 300 mill. kroner med en opptrappingsplan for de neste 5-10 årene. Porteføljen foreslås finansiert av FD med 235 mill. kroner, KD med 40 mill. kroner og JD med 25 mill. kroner.

⁵⁷ Mer om dette i vedlegg A i [Sluttrapport Helhetlig forskningssystem – vedlegg](#).

Nyskaping fra forskningsinstitusjonene

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norge har en solid sektor for høyere utdanning og forskning, med universiteter, høyskoler, institutter og helseforetak i alle landets regioner. Disse institusjonene er viktige kilder til nyskaping og bærekraftig omstilling gjennom forskningsbasert innovasjon for samfunnet, oppstartsselskaper og etablert næringsliv. OECD-rapporten fra 2022, LTPLTP), regjeringens strategi for økt FoU i næringslivet, samt Draghi-rapporten, peker alle på forskningen som en sentral kilde til innovasjon og konkurransekraft. Forskningsinstitusjonenes kultur, strukturer, nettverk og virkemidler for å ta resultater og ideer til nyskaping for samfunn og næringsliv må styrkes. Virkemidler i den tidlige fasen av innovasjons- og kommersialiseringsarbeidet er viktige for idéfangst, verifisering av ideer, resultater og teknologi. Flere analyser og strategier har påpekt behovet for å akselerere innsatsen i og rundt de offentlige forskningsinstitusjonene. Dette vil bidra til å styrke Norges omstillingsevne og konkurransekraft.

Hvilke tiltak er relevante?

For å styrke nyskaping i form av samfunnsinnovasjoner og kommersialisering fra forskningsinstitusjonene, bør innsatsen for å bygge kultur, struktur og volum på tvers av institusjoner, fag og disipliner styrkes gjennom den såkalte TTO-funksjonen. Etter omleggingen f.o.m. 2023 er det kommet flere forskningsinstitusjoner med i dette arbeidet, uten tilsvarende økning av budsjettene. Videre må innsatsen for å støtte de beste prosjektene, dvs. de som bygger på lovende resultater og ideer med potensial for samfunnsinnovasjon eller kommersielt potensial, også økes. Dette er vesentlig å sikre kapasitet, hastighet og sammenheng i kjeden fra idéfangst, via verifisering og skalering, til forretningsutvikling. Samarbeidet i virkemiddelapparatet må videreutvikles for å sikre en helhetlig og sammenhengende verdikjede fra grunnforskning til marked, i tråd med Horisont Europa. Forskningsrådet støtter Innovasjon Norges forslag om en norsk akselerator.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Det anbefales at alle tiltak iverksettes; dvs. økt innsats for TTO-funksjon, økt innsats for prosjektfinansiering og økt samslipp i virkemiddelapparatet. Forslagene er i god overensstemmelse med nyere analyser, politiske føringer samt arkitekturen i Horisont Europa. Vi ser en positiv utvikling i søknads-tilgangen, med både flere søknader og et økt antall institusjoner som deltar. Samtidig opprettholdes en høy kvalitet på søknadene. Det er derfor avgjørende at denne positive trenden følges opp med styrkende tiltak for å sikre fortsatt vekst og forbedring.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Økt volum på utlysninger for tidligfase teknologioverføring (TTO-funksjon) vil forsterke effekten av omleggingen til at institusjonene tar et ansvar for denne fasen, samtidig som det vil bidra til at strukturer og kompetanse som er bygget opp i eller i randsonen av institusjonene (TTO-ene) benyttes og videreutvikles. Institusjonene har tatt oppfordringen, derfor viktig at volumet tilpasses ambisjonen og formålet med omleggingen. Tilsvarende vil styrking av konkurransearenaen for prosjekter bidra med kapasitet og hastighet i tilstøtende deler av virkemiddel-verdikjeden. Et tettere VMA-samarbeid vil effektivisere den videre veien gjennom virkemiddelapparatet, både nasjonalt og internasjonalt, etter at Forskningsrådet har bidratt til idéfangst, kvalifisering av markedsmulighet og verifisering av teknologi. Et virkemiddel som er relevant både for forskningsresultater fra akademia og næringsliv, vil øke kommersialiseringen fra forskningen og følge regjeringens egne strategier.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Ingen spesielle.

Finansiering

For 2025 foreslås det vekst til satsingen på til sammen 50 mill. kroner, finansiert av NFD og KD med 25 mill. kroner hver.

Offentlig sektor-ph.d. og Nærings-ph.d.

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

FoU-innsatsen i norsk næringsliv og offentlig sektor er ujevnt fordelt og andelen offentlige og private foretak som investerer i FoU bør økes i lys av de utfordringer som en står overfor. FoU-kompetanse i mange bedrifter og i flere næringer og i deler av offentlig sektor er liten, og tilgangen til oppdatert, ny kunnskap og nødvendig FoU-kapasitet er ofte en utfordring. Et grep for å adressere dette på virksomhetsnivå, og som gir systemeffekter er å utdanne ph.d.-er som er forskningskompetente, virksomhetsrelevante og lager nettverk og samspill mellom virksomheten og forskningsinstitusjoner i hele landet.

I disse virksomhetsinitierte ph.d.-ordningene får en virksomhet (offentlig eller privat) støtte til at en ansatt kan gjennomføre et doktorgradsarbeid. Dette bygger kunnskap som er relevant og raskt anvendbar for virksomheten og deres kunder og brukere og det bidrar til at kunnskap tas raskt i bruk. Foretak i privat sektor melder om at ordningen bidrar til at de kan videreutvikle og beholde kritisk kompetanse i et marked der det er en mangelvare. Bedrifter som jobber innenfor ulike deler av sikkerhetssegmentet fremholder også at ordningen forenkler sikkerhetsklareringer som ofte er forsinkende eller svært krevende annen type arbeid der stipendiater er involvert. Gjennom arbeidet med regjeringens strategi for å øke næringslivets FoU-investeringer ble behovet for økt bruk av Nærings-ph.d.-ordningen påpekt av en rekke innspill og av en stor mengde aktører. Forskningsrådet mottar årlig langt flere solide søknader til ph.d.-ordningene enn det som kan finansieres.

Hvilke tiltak er relevante?

Søknadene til ph.d.-ordningen viser at en rekke ansatte i privat og offentlig sektor ser synergier i egen utvikling gjennom et ph.d.-løp, og i virksomhetens behov og ambisjoner på forskningssiden. Ordningene er anerkjent og etterspurt på individ- og foretaksnivå, og gir viktige systemeffekter gjennom å koble ofte FoU-uerfarne foretak og næringer til vitenskapelig ansatte og den beste kunnskap i akademien. Økte budsjetter og økt tilbud fra Forskningsrådet i form av større utlysninger av både Nærings- og Offentlig-sektor-ph.d.-er et ønsket tiltak.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Noen av tiltakene vil innebære støtte til FoU i henhold til Gruppeunntak 25 i Statsstøtteregulverket.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Disse to anbefales, i tillegg er de over relevante:

- Styrke budsjettet for å øke antall ph.d.-kandidater i offentlig- og privat sektor.
- Øke forskningskompetansen innen grønn og digital omstilling i offentlig- og privat sektor gjennom ordningens seleksjonskriterier. Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Med en vekst på 80 mill. kroner vil ordningen kunne utdanne 40 flere ph.d.-studenter årlig. En slik økning i antall ph.d.-studenter vil ha betydelige positive virkninger både gjennom økt forskningskapasitet i privat og offentlig sektor, men også at næringsliv og offentlig sektor får ph.d.-kandidater som har forskerkompetanse som er direkte relevant for arbeidsgiver.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

- God tilsøking fra en bredde av virksomheter i hele landet.
- Et godt læringsmiljø i akademien og i foretakene for kandidatene gjennom hele prosjektperioden.
- At kandidatene kobles til relevante forskerskoler og nettverk for å bli del av et større kandidatmiljø.

Finansiering

Satsingen må ha et visst volum for å kunne tiltrekke seg gode kandidater og relevante prosjekter fra offentlig sektor, næringsliv og forskningsmiljøer. En forsterket satsing vil gi rom for at flere ansatte i foretak i offentlig og privat sektor får muligheten til å bygge relevant og nyttig forskningskompetanse for sin arbeidsgiver.

Det foreslås derfor en vekst til ordningene i 2026 på hhv. 30 mill. kroner til Offentlig sektor-ph.d. fra KD og 50 mill. kroner til Nærings-ph.d. med hhv. 40 mill. fra NFD og 10 mill. kroner fra KD.

Oppfølging av kunnskapsbehov identifisert av sannhets- og forsoningskommisjonen

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

I § 108 i Grunnloven står det at de statlige myndighetene har ansvaret for å sikre at det samiske folket, som urfolk, kan bevare og videreutvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Norge har også tilsluttet seg ulike konvensjoner og avtaler vedr. nasjonale minoriteter, som Europarådets ramme-konvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Minoritetsspråkpakten. I tråd med dette har den oppnevnte Sannhets- og forsoningskommisjonen utarbeidet en rapport som redegjør for fornorskningspolitikken og den urett som har blitt begått mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner, både historisk og med tanke på fremtiden. Rapporten fastslår at fornorskningspolitikken hadde alvorlige konsekvenser for disse gruppene, inkludert språk- og kulturtap, sosial marginalisering, tap av tradisjonell kunnskap og psykososiale utfordringer. Rapporten inneholder forslag til flere forsonings-tiltak. Kunnskap er avgjørende for det videre arbeidet med oppfølging av rapporten. Det er avgjørende å inkludere ikke bare samiske, men også kvenske/norskfinske og skogfinske problemstillinger i denne oppfølgingsprosessen. Økt kunnskap om demografisk utvikling, innovasjon og næringsaktivitet innenfor den samiske kulturen er også nødvendig på grunn av miljø- og klimaendringer. En styrket satsing på relevant forskning og innovasjon innenfor feltet vil bidra til en bærekraftig samfunnsutvikling og øke kunnskapen blant myndigheter, beslutningstakere og befolkningen, både i gruppene egne miljøer og i det norske samfunnet.

Satsingsforslaget vil bidra til et betydelig løft for å imøtekomme noe av det store kunnskapsbehovet som Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport peker på, samt bidra til at Regjeringen ivaretar sine forpliktelser innenfor de nevnte områdene på en bedre måte. Satsingsforslaget vil bidra til å realisere målene om miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft, i tråd med Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032. Dette vil også styrke norsk og samisk forskning, noe som er et mål for regjeringen.

Hvilke tiltak er relevante?

Rapporten har bred relevans for samfunnsutviklingen, særlig når det gjelder kulturelle aspekter, helse- og levekårsutfordringer, utdanning og offentlig forvaltning. For å implementere tiltakene foreslått i rapporten, kreves det en omfattende oppbygging av kunnskap på tvers av ulike fag- og temaområder og sektorer. Dette vil ikke bare styrke nasjonal og internasjonal forskning av høy kvalitet, men også fremme innovasjon og bedre forståelse for politiske, forvaltningsmessige og næringsrelaterte spørsmål til fordel for både de nevnte gruppene, men også majoritetssamfunnet.

- Fornorskningspolitikken hadde som mål å assimilere samer, kvener/norskfinner og skogfinner i den dominerende norske kulturen, noe som resulterte i en systematisk undertrykkelse av gruppene språk og kultur. Dette resulterte i en betydelig reduksjon i antall personer som snakket samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk, samt en svekkelse av tradisjonelle kulturelle praksiser. For å hindre ytterligere **tap av språk** er det avgjørende å styrke forskning og fagmiljøer innenfor disse språkene og forskning som støtter revitalisering.
- Fornorskningspolitikken reduserte også overføringen av **tradisjonell kunnskap** mellom generasjonene, noe som medførte tap av viktig innsikt om natur, kultur og samfunnsliv. For å

bevare denne kunnskapen er det derfor viktig å finansiere forskning som integrerer tradisjonell kunnskap for å sikre bærekraftige samfunn på gruppens egne premisser.

- Den systematiske undertrykkelsen og diskrimineringen som fulgte med fornuksningspolitikken, hadde alvorlige **psykologiske og sosiale konsekvenser** for de berørte gruppene, inkludert lav selvfølelse, identitetskonflikter, traumer og annen psykisk belastning. Det er derfor nødvendig med økte ressurser til helseforskning og kultursensitivt tilpassede helsetjenester for disse gruppene.
- Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport fremhever behovet for bærekraftige løsninger på **klima- og miljøutfordringer**, spesielt i de arktiske områdene hvor mange samiske samfunn lever. Miljøtrusler som forurensning, avskoging og tap av biologisk mangfold påvirker både naturressurser og helse i både samiske og kvenske/norskfinske og skogfinske samfunn. Tradisjonelle næringer som reindrift, fiske og landbruk utgjør viktige deler av økonomien særlig i de samiske samfunnene og trenger støtte for bærekraftig utvikling. Videre er det viktig å utforske nye muligheter for **innovasjon og entreprenørskap**. Tverrfaglig forskning innen humaniora, samfunnsvitenskap og naturvitenskap er nødvendig for å møte disse utfordringene, særlig på områder som studerer klimaendringer, naturressurser og tradisjonelle næringer, helse, levekår, arealforvaltning og boforhold i disse områdene.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltaket?

Forskningsetikk - Behovet for samskaping: Urfolk og nasjonale minoriteter har historisk sett vært utsatt for forskning som kan beskrives som uetisk og krenkende. Det er derfor viktig at forskning og innovasjon i/på/for samiske, kvenske og skogfinske samfunn vektlegger gruppens involvering og samskaping i prosessene, samt en nyansert og varsom formidling av forskningsresultater.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport påpeker at fornuksningspolitikken hadde alvorlige konsekvenser for den samiske, kvenske og skogfinske befolkningen, spesielt når det gjelder deres språk, kultur og identitet. Dette førte til betydelig diskriminering og marginalisering av disse gruppene. Et gjennomgående forslag til forsoning i rapporten er behovet for økt kunnskap om disse gruppene på tvers av samfunnet.

Å styrke og øke omfanget av forskning, på tvers av fag, tema og sektor, samt iverksette formidlingsaktiviteter, som seminarer og konferanser, vil bidra til økt kunnskap om gruppene og hvordan denne kunnskapen kan implementeres. Dette vil ha en overordnet effekt på å fremme rettferdighet, likestilling og forsoning, med langvarige og transformative virkninger både på individ- og samfunnsnivå. For eksempel vil det særlig presserende behovet for økt kunnskap om gruppens språk ikke bare bidra til å bevare gruppens kulturelle identitet, men også bidra til å forstå den historiske undertrykkelsen de har opplevd og dermed gjenopprette tap. Økt kunnskap om gruppene i skole og utdanning, deriblant kunnskap om kultursensitive tilpassede helsetjenester, kan redusere ulikheter og fremme inkludering av gruppens interesser i samfunnet. Videre kan økt kunnskap om juridiske og politiske forhold som gjelder gruppene, bidra til bedre beskyttelse av deres rettigheter hva gjelder for eksempel land-områder og næringsinteresser, samt gi myndigheter bedre forståelse for håndtering av fremtidige utfordringer og konflikter. Økt kunnskap om gruppene blant majoritetsbefolkningen kan motvirke stereotyper og hatprat, og fremme respekt og forståelse for mangfoldet i samfunnet. Kunnskapsoppbygging og implementering av kunnskap - gjennom økt forskningsfinansiering - er derfor et avgjørende forsoningstiltak som signaliserer en formell anerkjennelse av den historiske uretten mot disse gruppene, og som dermed bidrar til forsoning mellom gruppene og den norske staten.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

- Mer forskning av høy kvalitet innenfor bredden av de tematiske områder, deriblant tverrfaglige prosjekter mellom humaniora- og samfunnsvitenskapelige fag og naturvitenskapelig fag særlig innenfor området klima og miljø, og helse, samt forskningsbasert kunnskap koblet opp imot næringsliv og innovasjon

- En mer langsiktig virkning av økt forskningsinnsats for bedre kunnskap om samiske, kvenske og skogfinske forhold for både beslutningstakere, men også for de nevnte gruppernes identitet og samfunns- og næringsutvikling som deriblant (for samiske samfunn) særlig er tilknyttet reindrift og andre naturbasert næringer.
- En langsiktig positiv virkning av økt forskningsbasert kunnskap om samisk, kvensk og skogfinsk språk, kultur og historie, og særlig dersom kunnskapen implementeres i skole og utdanningssystemet, er at det vil motvirke hatprat og negative holdninger til de nevnte gruppene.
- Mulige negative konsekvenser ved kunnskapsoppbygging om samiske, kvenske og skogfinske grupper, samt styrking av språk- og kulturkompetanse, vil ev. kunne generere noen utfordringer i form av økt spenning og polarisering mellom majoritets- og minoritetsgrupper, økonomiske kostnader knyttet til tiltakene, risiko for symbolpolitikk og konflikter relatert individers og gruppers identitet. De langsiktige positive konsekvensene det vil ha å styrke gruppenes rettigheter og kulturkompetanse antas å veie tyngre enn eventuelle kortsiktige utfordringer. Eventuelle negative virkninger vil kunne håndteres gjennom god planlegging, dialog og inkludering.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

For å lykkes med å bygge kunnskap om og for samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur- og samfunnsutvikling, må flere forutsetninger være til stede. For det første må forskningskapasiteten og -kompetansen styrkes, særlig når det gjelder forskning om nasjonale minoriteter – her kvener/norskfinner og skogfinner. Det er i Norge stor kapasitet og høy kompetanse innenfor samisk forskning, bl.a. gjør visse fagmiljøer seg gjeldende innenfor Horisont Europa – og denne må sikres og opprettholdes. Det er videre viktig at forskningen gjennomføres med kulturell sensitivitet der man har en forståelse og respekt for gruppenes egne verdier, tradisjoner og perspektiver; forskningsetikk er viktig i urfolks- og minoritetsforskning. For å vedlikeholde og ikke minst styrke kapasitet og kompetanse trengs økte finansielle ressurser. For å bygge opp kunnskap er det viktig å ha tilgang til relevante data og kilder, og forskningsprosjektene bør være langsiktige med mål om langsiktig positiv effekt for de samfunnene og gruppene det gjelder. I dette ligger også en forventning om at forskningsresultatene bør tilgjengeliggjøres og diskuteres, ikke bare i og for forskningsmiljøene, men også for samfunnene det gjelder.

Finansiering

Det er behov for en vekst på 20 mill. kroner rettet mot Kommunal- og distriktsdepartementet i 2026, og videre en opptrapping til 50 mill. kroner de neste tre årene. Dette vil bidra til å imøtekomme noe av det store kunnskapsbehovet som Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport peker på, samt bidra til at Regjeringen ivaretar sine forpliktelser på en bedre måte. En utlysning med midler fra flere departementer er planlagt for 2025. Vi mottar i dag 13,5 mill. kroner årlig til forskning på samiske forhold (3,5 mill. fra KDD og 10 mill. fra KD), samt i underkant av to millioner kroner til forskning på nasjonale minoriteter, som også inkluderer jøder, rom og romani. Disse midlene er langt fra tilstrekkelige for å imøtekomme forskningsbehovene eller legge til rette for flere fellesutlysninger. For å sikre en mer stabil og forutsigbar finansiering av feltet, er det derfor nødvendig med en vekst. Andre aktuelle finansierende departementer er også Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Klima- og miljødepartementet, Energidepartementet og Nærings- og fiskeri-departementet.

Polhavet 2050 og polarforskning

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Ingen steder på kloden skjer oppvarmingen raskere enn i Arktis, og de arktiske økosystemene, land- og havområdene er i stor og rask endring. Klimaendringene i Arktis bidrar til å forsterke den globale oppvarmingen. Havet har en nøkkelrolle i det globale klimasystemet, og er spesielt viktig for de arktiske økosystemene samt at endringer i sjøis i Polhavet er med å endre det globale klimaet. Endringene i Arktis muliggjør økt aktivitet, bl.a. sjøtransport og industrialisering, gir nye utfordringer og medfører økt miljørisiko. Økt vanntemperatur i Barentshavet medfører blant annet at den nord-

atlantiske torskestammen har endret vandringsmønster mot nordøst og det er tegn som tyder på at gyteområdene beveger seg nord og østover fra Lofoten. Dette vil medføre store økonomiske konsekvenser for lokalsamfunn i nord og for den norske fiskeriøkonomien.

Den geopolitiske situasjonen har også endret seg dramatisk de siste årene, og det er økt konkurranse og konfliktnivå, og økte motsetninger mellom land. Dette påvirker Arktis. Mange land viser stor og økende interesse for Arktis. Russland og Kina viser større interesse for å knytte BRICS-landene (Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika) tettere til seg for økt polart nærvær. Norsk tilstedeværelse i nordområdene er svært viktig i den nye geopolitiske situasjonen.

I Arktis satser nærmere 20 av de store, norske polarforskningsinstitusjonene sammen på et nytt ti-årig forskningsprosjekt kalt *Polhavet 2050*. Formålet er bedre å kunne forstå endringene av et hav dekket av is til et hav med mindre is og nærmest isfritt om sommeren⁵⁸. Endringer som blant annet økt vann-temperatur, endrede strømforhold, remobilisering av miljøgifter og innvandring av nye arter, er noe vi ikke kan forstå konsekvensene av uten god og langsiktig forskning. Endringene i Polhavet vil kunne få store økonomiske og miljømessige konsekvenser og det er viktig at forskningen i *Polhavet 2050* kan gi beslutningstakerne et godt og riktig grunnlag for beslutninger. Kunnskap om et endret polhav er svært viktig både for nasjonale og internasjonale tiltak. Det neste internasjonale polaråret (IPY) kommer i 2032-2033 og både den nasjonale og internasjonale planleggingen er i gang, blant annet med forskningsprioriteringer. Økt satsning på polarforskning vil være et viktig, norsk bidrag til det neste IPY og *Polhavet 2050* vil være et stort, norsk bidrag til IPY.

I Antarktis er det endringer med blant annet smelting av isbremmene som følge av økt vann-temperatur. Endringene i Antarktis er svært viktige å forske på fra et tidlig stadium. Regjeringen har vedtatt å oppgradere Troll stasjonen i Antarktis og Forskningsrådet finansierer et nytt observasjons-system i og rundt Troll stasjonen, kalt Troll Observing Network (TONE). En så stor satsning på infrastruktur må medfølges av økt forskningsaktivitet.

Den seneste kartleggingen av norsk polarforskning (SSB 2024 *in press*⁵⁹) viser en realnedgang fra 2018 i midler Norge bruker på polarforskning. Vi trenger derfor å legge til rette for større og bredere satsinger i polarforskningen. En generell styrking av forskningen i nordområdene og i Arktis er i tråd med ambisjonen om en ny giv i nordområdene, jf. Hurdalsplattformen⁶⁰ og Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning⁶¹.

En bærekraftig og fredelig utvikling i Nordområdene/Arktis, og opprettholdelse av Norge som polar-nasjon krever oppdatert kunnskap om klima- og miljøutviklingen og de økonomiske og kulturelle konsekvensene. Årlige forskningstokt i Polhavet representerer en viktig og fredelig form for tilstedeværelse og norsk beredskap.

Hvilke tiltak er relevante?

Aktuelle tiltak vil være:

a) Stimulering av bredt engasjement rettet mot forskningstokt i Polhavet og utforskning av norske hav- og sokkelområder. De siste tre årene har et stort initiativ med 13 norske forskningsinstitusjoner kalt GoNorth drevet tokt i Polhavet. I tillegg har 18 norske forskningsinstitusjoner satt i gang et initiativ kalt Framtidens polhav. Nå har disse to initiativene slått seg sammen til ett konsortium kalt *Polhavet 2050* med målsetting om å drive utstrakt forskning i Polhavet i perioden 2026-2036. Et slikt initiativ bør ha stor fleksibilitet i hvilke forskningsinstitusjoner som er med, inkludert internasjonal deltakelse. Det er allerede med Forskningsrådets involvering opprettet god kontakt med Storbritannia og Tyskland om deltakelse og samarbeide i *Polhavet 2050*. Oppfølgingsplanen for polarforskning anbefaler nasjonalt samarbeid og store og langvarige prosjekter⁶². *Polhavet 2050* vil være i tråd med Langtidsplanens prioriteringer om behovet for forskning i våre arktiske havområder⁶³. Norge bruker over 90% av sin

⁵⁸ [Framtidens Polhav | UiT](#)

⁵⁹ Norwegian Polar Research, High North Research and Research in Svalbard – a mapping survey 2022

⁶⁰ [Hurdalsplattformen](#)

⁶¹ [Meld. St. 5- 2022–2023](#)

⁶² [Evalueringen av norsk polarforskning](#)

⁶³ [Meld. St. 5 -2022–2023](#)

polarforskning i Arktis. Omtrent 60% av midlene brukes på marin forskning, noe som fremstår naturlig med tanke på de store havområdene det er snakk om.

b) Styrket kontinuitet i utlysninger relevant for Svalbard for å styrke posisjonen til norsk forskning på Svalbard og for å styrke tilstedeværelse og effektiv utnyttelse av infrastruktur for klima- og miljøforskning på Svalbard. Svalbard har verdensledende infrastruktur for polarforskning og tiltaket vil kunne gi økt kunnskap om Svalbard i en pan-arktisk sammenheng. Arktis er ikke uniform og derfor er det svært viktig å forske på forholdene på Svalbard sett opp mot endringer i andre deler av Arktis.

c) Etablering av nye Troll- stasjonen og Troll Observing Network (stor forskningsinfrastruktur for innsamling av miljødata) og ny Troll forskningsstasjon må følges opp med økt satsning på Antarktiskforskning. I ressurskartleggingen av norsk polarforskning framgår det at under 10% av den totale ressursinnsatsen, årsverk og penger, som brukes på Antarktiskforskning. I den nye rapporten om vitenskapelige publikasjoner viser at Norge er helt nede på 19. plass over land med vitenskapelige publikasjoner i Antarktis (NIFU 2024:12 in press⁶⁴).

Det er også ønskelig med en styrket satsing på prosjekter som kombinerer Arktis og Antarktis.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Innenfor aktuelle rammer vil vi prioritere a) som styrket forskning om polhavet. Initiativet Polhavet2050 gir mulighet til å mobilisere til styrket bredde i forskningen på Polhavet der en rekke ulike fagområder inngår, også geopolitisk forskning. Tiltaket bygger på bruk av det norske forsknings-fartøyet *F/F Kronprins Haakon*. Utnyttelsen av dette fartøyet er svært viktig i *Polhavet 2050* og for norsk polarforskning og den representerer også norsk tilstedeværelse i Polhavet i disse geopolitisk usikre tider. Alle de store polare forskningsinstitusjonene involvert i *Polhavet 2050*.

Deretter b) som tiltak for både kritisk klima- og miljøforskning, bruk av forskningsinfrastruktur på Svalbard og styrke norsk tilstedeværelse på Svalbard, noe som er viktig i den geopolitiske situasjonen. Den nye Svalbardmeldingen⁶⁵ legger en del føringer for norsk tilstedeværelse og forskning på Svalbard, blant annet gjennom etablering av et Svalbardkontor for forskning.

Deretter punkt c) hvor det vil være viktig å engasjere større deler av det norske polarforskningsmiljøet også i Antarktiskforskning. Dette forslaget vil utnytte nye fasiliteter på Troll i Antarktis. Antarktiskforskning krever store ressurser, blant annet i form av logistikk og infrastruktur. Norge satser nå milliardbeløp på infrastruktur i Antarktis og det må følges opp med ressurser slik at infrastrukturen kan utnyttes til forskning.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De viktigste resultatene vil være i form av bedre kunnskap om klima- og miljøendringer og kunnskap for forvaltningen av de nordligste havområdene. Vi vil få mye kunnskap om utviklingen i Arktis og Antarktis som er verdifull i seg selv, men som også er av betydning for Norge som kunnskapsnasjon og polarnasjon. *Polhavet 2050* bygger på suksessen fra *Arven etter Nansen* som var Norges største forskningsprosjekt, gikk over fem år og hadde finansiering på kr. 60 mill. kroner per år fra Forskningsrådet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

De store polare forskningsorganisasjonene har kapasitet til å gjennomføre en økt satsning på polarforskning de neste årene frem mot IPY. Blant annet er det gjennom *Arven etter Nansen* utdannet mer enn 30 doktorgradskandidater og utdanning vil også være en viktig del av *Polhavet 2050*.

⁶⁴ Mapping Norwegian Polar and Svalbard Research – Bibliometric Indicators and Research Statistics

⁶⁵ Meld. St. 26 -2023–2024- Svalbard

Finansiering

KD er hovedansvarlig for satsningen. Bidrag fra KLD, NFD og UD. Sistnevnte grunnet det sterke utenrikspolitiske aspektet ved polarforskning og tilstedeværelse i polarområdene. Satsningen Polhavet 2050 og Polarforskningen foreslås som en ny satsning og vekst i nåværende budsjetter.

Det fremmes forslag om vekst på til sammen 100 mill. kroner, fordelt på 60 mill. kroner fra KD, 20 mill. kroner fra KLD, 10 mill. kroner fra NFD og 10 mill. kroner fra UD.

Radikale forskningsidéer i tidlig karriere

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Såkalt high risk – high gain-forskning er forskning hvor verdien av forskningen er spesielt høy samtidig som risikoen for ikke å lykkes er høyere enn i annen forskning. Slike dristige og grense-sprengende ideer kan ofte oppfattes som for risikable til at det er riktig å tildele et 3-4-årig stort forskningsprosjekt til dem. På den andre siden vet vi at slike prosjekt har vært avgjørende for å flytte forskningsfronten og har åpnet opp helt nye forskningsområder med stor betydning for samfunnet. Forskningsrådet har ingen egne finansieringsordninger for å teste ut særlig dristige forskningsidéer med avgrenset varighet og omfang. Både norske forskere og internasjonale fagekspertter har pekt på dette i ulike sammenhenger og foreslått stegvis finansiering som et egnet virkemiddel.

Forskere tidlig i karrieren uten fast tilsetning er ofte helt avhengig av ekstern finansiering i en periode for å kunne fortsette i forskningssektoren. Samtidig har det vist seg at disse forskerne kan ha et særlig potensial for å skape gode high risk – high gain-prosjektforlag. Et særskilt virkemiddel for satsing på radikale forskningsidéer i tidlig karriere vil derfor være hensiktsmessig av flere årsaker.

Hvilke tiltak er relevante?

Et mulig tiltak er å pilotere en stegvis finansieringsordning for spesielt radikale og kreative prosjekt-ideer fra forskere tidlig i karrieren (Tiltak 1). I tiltak 1 er prosjektgjennomføringen todelt. Trinn 1 vil ha avgrenset varighet og omfang f.eks. omfatte lønns- og driftsmidler til prosjektleder i 1-2 år. For å sikre en tilknytning til et etablert faglig miljø, vil det vil kunne være aktuelt å stille krav til at det er tilgrensende aktivitet ved institusjonen som prosjektet knyttes til. Hensikten er å gi flest mulig forskere anledning til å teste ut sine mest kreative og dristige forskningsidéer. Hvis prosjektet oppfyller definerte suksesskriterier i trinn 1, kan prosjektleder søke om videreføring av prosjektet i trinn 2. Trinn 2 vil ha lenger varighet enn trinn 1 med målsetting om lønns- og driftsmidler til prosjektleder og en annen forsker.

Et annet mulig tiltak er å øke budsjetttrammen for "Forskerprosjekt for tidlig karriere" (Tiltak 2). Det vil gi flere forskere tidlig i karrieren mulighet til å lede egne prosjekter og kan bidra til at forsker-talenter velger å satse på en forskerkarriere.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Vi anbefaler tiltak 1, Tiltaket anses som det mest målrettede tiltaket for å gi forskere tidlig i karrieren muligheten til å teste ut grensesprengende forskningsidéer. Ved at midlene fordeles på relativt mange prosjekter/forskere vil tiltaket også bidra til økt innvilgelse og styrke mulighetene for frem-ragende forskere tidlig i karrieren. Tiltaket støtter opp om Regjeringens ønske om å videreutvikle Norges forskningsråds virkemidler rettet mot unge forskertalenter. (Tiltak i KDs Strategi for forsker-rekruttering og karriereutvikling, s 20). Ved å rette tiltaket mot forskere tidlig i karrieren vil tiltaket gi merverdi ved å supplere sektorens ønske om å satse på fremragende forskertalenter tidlig i karrieren som ikke har den samme muligheten til å teste ut risikofylte og dristige forskningsidéer som erfarne forskere med fast ansettelse.

Betydningen av verdensledende forskning for å nå målene om konkurransekraft, innovasjonsevne og bærekraft er vektlagt av Regjeringen i LTP (Kap. 2.3). For å kunne hevde seg i forskningsfronten trengs også risikovilje. Tiltaket retter seg mot prosjekter heftet med usikkerhet, men som også har stort potensial for å gi vidtrekkende effekter.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?
Dedikerte midler rettet mot forskere tidlig i karrieren, vil være et viktig signal om at det er verdt å satse på en fremtid innenfor forskning (Tiltak 1 og 2).

Med lavere budsjetttrammer per prosjekt vil flere få midler, vi sprer risikoen og får testet ut flere ideer (Tiltak 1). Samtidig får forskere tidlig i karrieren vist hva de er gode for, og finansieringen vil gjøre dem bedre rustet i konkurransen om faste stillinger nasjonalt og internasjonalt. Tiltaket vil supplere andre åpne ordninger i Forskningsrådet og vil bygge på erfaringene fra lignende tiltak innenfor noen tematiske satsinger. Dersom tiltaket er vellykket, vil det kunne utvides til også å inkludere mer erfarne forskere.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Historisk har utlysningen "Forskerprosjekt for unge talenter" mottatt rikelig med fremragende søknader: Blant de 417 søknadene til Forskerprosjekt for unge talenter i 2023 fikk 70 toppvurdering (karakterer 6 eller 7 på alle vurderingskriteriene på vår sjudelte skala). Kun halvparten av disse kunne finansieres innenfor rammen. Det er god grunn til å anta at disse midlene vil finansiere fremragende prosjekter og talenter med radikale forskningsidéer.

Finansiering

Forslaget innebærer en styrking og videreutvikling av ordningen for langsiktig grunnleggende forskning. Det foreslås en vekst på 30 millioner kroner fra KD i 2026 for å finansiere trinn 1 og en opptrapping på 60 millioner kroner i 2027 for også å finansiere trinn 2.

RETUR-EU

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Deltakelse i HEU er viktig for Norges evne til å møte samfunnsutfordringene, for norsk konkurransekraft og tilgang til ny kunnskap og teknologi. Forskningsinstituttene er helt sentrale for Norges deltagelse i HEU. Tall for Horisont Europa (HEU) viser at instituttsektoren står for hele 32 % av den norske returen. Forskningsinstituttene har de siste årene forsterket sin innsats mot EU betraktelig og har hatt økende tilslag på EUs konkurransearenaer. Det er forventet at denne utviklingen fortsetter i årene som kommer.

Forskningsinstituttene deltagelse i HEU er gjort mulig gjennom Retur-EU ordningen. Begrunnelsen for denne er at norske forskningsinstitutter har langt dårligere grunnfinansiering enn institutter utenfor Norge så vel som universiteter både i og utenfor Norge. Instituttene økonomiske rammevilkår er derfor ikke forenelige med EUs finansieringspolicy som langt fra gir kostnadsdekning. Denne utfordringen blir delvis kompensert for gjennom Retur-EU-ordningen.

Hvilke tiltak er relevante?

Et alternativt tiltak til Retur-EU kunne være å øke instituttene ordinære grunnbevilgning. Dette er imidlertid mindre målrettet og treffsikkert fordi midlene i Retur-EU utløses av instituttene suksess i rammeprogrammet og dermed skalerer med instituttene suksess i HEU. En slik tilnærming gjør at det kun er faktiske tilslag på prosjekter som utløser støtte. Videre er instituttene økonomiske rammevilkår ikke forenelig med EUs finansieringspolicy og uten Retur-EU som kompenser delvis for denne utfordringen vil ikke instituttene kunne prioritere full deltagelse i HEU.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler å dimensjonere Retur-EU ordningen på en slik måte at manglende kompensasjon fra ordningen ikke hindrer instituttene sine ambisjoner om økt deltagelse i EUs rammeprogram. Dette er mer målrettet og treffsikkert enn en økning av grunnbevilgningen.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Stortingets beslutning om norsk deltagelse i HEU, etterfulgt av Regjeringens strategi for HEU og ERA, legger til grunn at deltagelsen gir norske bedrifter og offentlige etater tilgang til verdifull forskningsfinansiering, nettverk og kompetanse for deres grønne og digitale skifte. Europa er Norges klart viktigste eksportmarked. Instituttsektorens tette samarbeid med norske bedrifter og deres kunder og leverandører i utforming av nye grønne løsninger er derfor også en kraftfull strategi for økt eksport og nødvendig omstilling av norsk næringsliv.

Tall så langt i Horisont Europa viser at instituttene samarbeider med én eller flere norske næringslivsaktører i litt over hvert fjerde av sine 393 samarbeidsprosjekter. Tilsvarende samarbeider næringslivet med ett eller flere institutter i nesten 45 prosent av sine 251 samarbeidsprosjekter. Instituttene og næringslivet er dermed hverandres største samarbeidspartnere i Horisont Europa.

Tilsvarende samarbeider aktørene fra offentlig sektor med ett eller flere institutter i rundt 40 prosent av sine 57 samarbeidsprosjekter og instituttene samarbeider med én eller flere norske aktører fra offentlig sektor i rundt 6 prosent av sine 393 samarbeidsprosjekter. Retur-EU ordningen som muliggjør full deltagelse fra instituttene i HEU er dermed også viktig for offentlige aktørers deltagelse.

EUs rammeprogram er også en viktig kilde for at bygging av ny kunnskap i norske forskningsmiljøer i samarbeid med Europas beste forskermiljøer. Instituttene deltar hovedsakelig i samarbeidsprosjekter i HEU og i hele 96 prosent av samarbeidsprosjektene til de norske instituttene deltar det også ett eller flere institutter fra andre land. I tillegg er det i 88 prosent av de 393 samarbeidsprosjektene med utenlandske aktører fra næringslivet.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Forskningsrådet har god dialog om Retur-EU med instituttene og FFA. Ut ifra prioriteringer og innretning på HEU og EUs neste rammeprogram er det grunn til å tro at instituttene vil opprettholde, og kanskje til og med ytterligere øke, sin deltagelse i nye EU-prosjekter. Utfordringer oppstår i den grad Retur-EU ikke i tilstrekkelig grad bidrar til å dekke EUs manglende kostnadsdekning. Usikkerhet rundt den fremtidige budsjettsituasjonen for Retur-EU kan bremse instituttene videre satsing på deltagelse i EUs rammeprogram. Dette ville være uheldig fordi hver krone som betales ut gjennom Retur-EU, gir to kroner tilbake til Norge fra Kommisjonen. Forskningsrådet mener derfor at en forutsigbar ordning, med tilstrekkelig ramme som kan gi samme uttelling pr HEU-prosjekt som hittil, er nødvendig for å sikre forskningsinstituttene sine fortsatte fulle innsats.

Finansiering

Innretningen på Retur-EU medfører at høy suksessrate utløser økt budsjettbehov. I Prop.1S Statsbudsjettet 2025 opprettholder regjeringen beslutningen fra Revidert statsbudsjett 2024 som går ut på "at den årlige rammen på 500 mill. kroner til Retur-EU i Forskningsrådet oppheves. Dette medfører at Forskningsrådet kan gå utover dagens ramme på 500 mill. kroner, noe som gir mer fleksibilitet og kan bidra til at søknadsaktiviteten til Horisont Europa opprettholdes. Regjeringen ønsker å tilby gode økonomiske insentivordninger for å stimulere til deltagelse i Horisont Europa og sørge for at norske forskningsmiljøer henter forskningsmidler hjem til Norge. Instituttsektorens deltagelse er avgjørende for å nå regjeringens mål om en returandel på 2,8 pst. av de konkurranseutsatte midlene fra Horisont Europa"

Forskningsrådet er imidlertid ikke tilført friske midler for å kunne håndtere denne økningen. I 2023 og dels i 2024 løste vi dette ved å gå over fra utbetaling av utløste midler samme år som de nye EU-prosjektene ble etablert til å utbetale midlene i tre årlige rater de påfølgende tre årene. Videre blir økte utbetalinger for årene 2023 – 2025 håndtert gjennom redusert bruk av midler i Forskningsrådets øvrige budsjettformål i kap. 285, post 51.

Dette er imidlertid ikke noen holdbar situasjon. Forskningsrådets årlige budsjett for Retur-EU er fortsatt på kun 273 mill. kroner. For å kunne opprettholde utbetalingene i fremtiden må vi derfor enten ha økte, øremerkede midler til formålet, eller nedprioritere andre viktige budsjettformål.

Forskningsrådet har på dette grunnlaget besluttet å nedprioritere noen øvrige budsjettformål i post 51 (jf. egen dialog om dette med KD) slik at vi også i fremtiden vil kunne finansiere Retur-EU med inntil 500 mill. kroner årlig i gjennomsnitt. Dette budsjettinnspillet gjelder et eventuelt behov over dette.

Forskningsrådet har estimert at Retur-EU må ha et budsjett på 690 mill. kroner årlig for at instituttene skal kunne delta fullt ut i HEU som i dag, og foreslår en budsjettøkning til ordningen på 195 mill. kroner.

Samfunnsoppdrag - Bærekraftig fôr

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

I Langtidsplanen for forskning og høyere utdanning 2023-2032 (LTP) lanserte Regjeringen samfunnsoppdraget om bærekraftig fôr (heretter "Samfunnsoppdraget"). Målet for samfunnsoppdraget er at "Innen 2034 skal alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr komme fra bærekraftige kilder og bidra til å redusere klimagassutslippene i matsystemene. Samfunnsoppdraget skal bidra til å bevare naturmangfold, utvikle en sterk fôringrediensindustri og øke forsyningssikkerheten i Norge". Samfunnsoppdraget kan bli ett viktig bidrag i det grønne skiftet og i Grønt industriløft. Vårt satsingsforslag følger opp forsknings- og innovasjonsbehovet i Samfunnsoppdraget.

Matsystemene har et stort klima- og miljøavtrykk som må reduseres. Globalt står disse for ca. 1/3 av menneskeskapte klimagassutslipp⁶⁶. Klimaendringer, krig og konflikt truer mat- og forsyningsikkerhet og forsterker betydningen av å satse på egenprodusert mat og Norge som sjømatprodusent med leveranser til europeiske og globale markeder.

De importerte fôrråvarene til fiskefôr og kraftfôr til husdyr utgjør en betydelig andel av klima-utslippene og naturpåvirkningen i disse produksjonene. Livssyklusstudier (LCA-er) har vist at fôret står for rundt 75 % av klimaavtrykket til oppdrettslaks fram til slakt. For landlevende husdyr er utslippene dominert av metan fra dyrenes fordøyelse og lystgass fra gjødselhåndtering. Det finnes gode estimater på klimaavtrykk, men i mye mindre grad for andre bærekraftsindikatorer. Metodeutvikling og nye LCA-studier er derfor sentralt for å kunne utvikle mer bærekraftige matsystemer⁶⁷.

De negative påvirkningene fra produksjon av fôrråvarer må reduseres samtidig som norsk produksjon av bærekraftige råvarer må økes. Det er sannsynlig at markedsmekanismene ikke vil løse dette problemet alene. Det er behov for tiltak som bidrar til å øke norsk produksjon av bærekraftige råvarer og øker bærekraften i de råvarene som fortsatt må importeres i framtida. Blant tiltakene er en satsing på FoU for å drive teknologiutviklingen framover og senke risiko for å satse på kommersialisering av råvareproduksjon. Målsetningen er at alt fôr til oppdrettsfisk og husdyr kommer fra bærekraftige kilder og bidrar til å redusere klimagassutslippene i mat-systemene innen 2034. Samfunnsoppdraget skal også bidra til å bevare naturmangfold, utvikle en sterk fôringrediensindustri og øke forsyningssikkerheten i Norge. Skal man lykkes med dette trengs en satsing på rettet FoU i kombinasjon med andre tiltak.

⁶⁶ Crippa, M., Solazzo, E., Guizzardi, D. *et al.* Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nat Food* **2**, 198–209 (2021). <https://doi.org/10.1038/s43016-021-00225-9>

⁶⁷ Alessandra Nardina Trícia Rigo Monteiro, and Jean-Yves Dourmad. "Life cycle assessment of feed ingredients." SUMINAPP – Sustainable Usage of trace Minerals for Animal Production Programs (2018). DOI: 10.13140/RG.2.2.26695.75682.

Hvilke tiltak er relevante?

På oppdrag fra regjeringen leverte Forskningsrådet sammen med andre fagetater i 2023 forslag til mål og organisering av Samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr. Der ble også mulige tiltak vurdert og den videre innsatsen bør bygge videre på dette samarbeidet og anbefalingene til Regjeringen.

Utvikling av nye fôrråvarer krever forskning, innovasjon og kommersialisering med innsats langs hele TRL-skalaen. Det vil muligens også være behov for virkemidler utenfor FoU-støtte, som markedsinsentiver. Tiltakene vil involvere flere av Forskningsrådets porteføljer og innsatsen må sees i sammenheng med resten av virkemiddelapparatet. Bioressurser fra både land og hav vil kunne være viktige innsatsfaktorer; for eksempel biprodukter fra landbruk og fiskeri- havbruk, insekter, mikroorganismer, gress, lavtrofiske arter som tang og tare, restråstoff fra mat-produksjon med mer. I tillegg vil tilgang på grønn energi, areal og kompetent arbeidskraft ha betydning for type tiltak og omfanget av innsatsen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Er dagens fôrråvarer ikke bærekraftige? Hvordan definerer vi bærekraftig fôr? Hvilke bærekraftskriterier skal inngå og hvordan vektet de mot hverandre? Er det mest fornuftig å bruke biologiske ressurser til fôr eller direkte til menneskemat? Er alle norske råvarer bærekraftige? Hvor sterkt skal vi vekte mat- og forsyningssikkerhetshensyn? – det er ikke sikkert vi kan sette likhetstegn mellom bærekraft og norskprodusert

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Målene for Samfunnsoppdraget for bærekraftig fôr ble fastsatt av Regjeringen i mars 2024. Forskningsrådet skal være vertskap for et sekretariat som skal støtte styringsgruppen i deres arbeid, men videre prosess er ikke avgjort enda. Våre tiltak vil justeres basert på endelig plan for samfunnsoppdraget. Det er sannsynlig at det vil settes i gang arbeid for å definere hva som skal regnes som bærekraftig fôr og vurdere dilemmaer knyttet til balansen mellom import av fôrråvarer og ny norsk produksjon. Disse arbeidene vil legge føringer for videre tiltak.

Utvikling av mer bærekraftig fôr må skje i et samarbeid og langs hele kjeden av virkemidler og bygge videre på samarbeidet om bioøkonomien på tvers av virkemiddelapparatet. Samfunnsfagene og HUMSAM-miljøene trengs for å finne gode løsninger for bærekraftig fôr i møte med samfunnet og forbrukere. Prosesser for involvering og medvirkning blir viktig.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Satsingen vil på sikt styrke norsk matproduksjon på land og i havet. Matvaresikkerheten vil bedres ved økt tilgang til nasjonale fôrressurser. Krav til bærekraft, også for import, vil drive utvikling og bruk av bærekraftige metoder i produksjon av fôrråvarer også internasjonalt. Klimagassutslippene fra matproduksjon vil gå ned. Nye fôrkilder vil kunne gi økte matvarepriser og svekket konkurransekraft i en overgangsfase ved at det nye og mer bærekraftige fôret er dyrere i innkjøp og bruk.

Dersom det ikke satses nå og det ikke kommer forsterkede tiltak risikerer vi at utviklingen stopper opp. Det vil kunne føre til at klimagassutslippene fra produksjonene av husdyr og oppdrettsfisk ikke reduseres like raskt som de bør. Oppdrettsfisken vil kunne havne bakpå i konkurranse med andre matvarer internasjonalt. Utvikling og kommersiell produksjon av bærekraftige fôrråvarer vil antagelig skje andre steder enn i Norge.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Norge har forutsetninger for å ha en verdensledende rolle i å utvikle nye fôrråvarer; en betalingssterk lakseindustri, verdensledende fiskefôrindustri, sterke fagmiljøer innenfor fisk- og husdyr-ernæring og tilgang til forskningsinfrastruktur for produksjon og uttesting av nye fôrråvarer. Industrien står klare til å satse, men den trenger forutsigbarhet og lønnsomhet for store investeringer i en overgangsfase.

NFD leder arbeidet med Samfunnsoppdraget i tett samarbeid med LMD. En realisering av potensialet krever økte ressurser og koordinering og medvirkning langs hele FoUol-kjeden. Det kan også være aktuelt med tiltak som ligger utenfor FoUol, som markedsstimulering. Det er og betydelig behov for å skape et bredere engasjement blant flere aktører og i befolkningen.

Finansiering

Satsingsforslaget rettes mot Nærings- og fiskeridepartementet – fiskeriministerens midler og mot Landbruks- og matdepartementet. LTP identifiserer Samfunnsoppdraget som pilot for nasjonale samfunnsutfordringer og forslaget rettes derfor også mot Kunnskapsdepartementets post for strategiske forskningsprioriteringer (285.71). Det foreslås en samlet vekst til satsingen i 2026 på 70 mill. kroner finansiert av LMD med 25 mill. kroner, NFD med 25 mill. kroner og KD med 20 mill. kroner.

Samfunnsoppdraget - Inkludere flere barn og unge i utdanning, arbeid og samfunnsliv

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Utenforskap for barn og unge er en av våre største samfunnsutfordringer med store konsekvenser for barn og unge, og for samfunnet. Over lang tid er det prøvd ut ulike innsatser og tiltak for å inkludere barn og unge, men mange faller fortsatt utenfor. Det er lite kunnskap om tiltak som faktisk har effekter. Utfordringene er komplekse, og innsats og tiltak blir i liten grad systematisert og dokumentert. Det er behov for kvalitetssikret forskning og spesielt den som ser på virkninger av tiltak og effekter for de som faller utenfor der det er mulig å måle, og som tilrettelegger for følgeforskning og kunnskapsdeling. Det er også behov for kunnskap for å se hva som hindrer utenforskap. For å lykkes er det viktig å ta kunnskap i bruk og å jobbe på nye og mer kunnskapsbaserte måter. Det krever en mer systematisk tilnærming og å åpne for flere innfallsvinkler, perspektiver og ideer. Det er i tråd med anbefalingene som operativ gruppe ga regjeringen i rapporten "Barn og unge først – vårt felles ansvar" (7.3.2024).

Regjeringens lansering av dette målrettede samfunnsoppdraget introduserte en ny måte å jobbe på. Forslagene fra operativ gruppe om mål og organisering i implementeringsfasen blir det viktig å følge opp. Forsknings- og innovasjonsinnsatsen som her foreslås er en konkret oppfølging og implementering av det målrettede samfunnsoppdraget, men også Langtidsplanens tematiske prioritering *Tillit og fellesskap*. Satsingen tilfører det nødvendige kunnskapsgrunnlaget for god oppfølging i praksis og politikk, og gir insentiver til å bruke kunnskapen.

Hvilke tiltak er relevante?

Behovet for bedre samordning og helhetlig innsats for utsatte barn og unge har vært på dagsorden i mange år. Forslagene til mål for samfunnsoppdraget peker på både mål knyttet til bedre tilbud og tjenester for den enkelte, behov for bedre samordning av tjenestene og behov for en mer kunnskapsbasert utvikling av tjenestene (rapport fra operativ gruppe). Det er et stort behov for forskning og innovasjon på områder som er kritiske for å oppnå dette og for helhetlige og bedre tjenestene til barn og unge⁶⁸. Det omfatter blant annet forskning om utdanningssystemet og spesielt skolen som inkluderingsarena, helsetjenester og barnevernstjenester, men også hvordan sivilsamfunnet, idretten og kultur bidrar til inkludering. Det mangler ikke på utredninger og forslag som fremhever behovet for samarbeid, tverrfaglig tilnærming og tidlig innsats. Samspillet mellom forskning, utdanningene og praksis kan bli bedre, også kunnskapsoverføring mellom forskningsmiljøene, tjenestesystemet og profesjonsutøverne. Det er behov for nye løsninger og da må det være rom for å teste ut nye ideer, evaluere, revurdere og endre. En langsiktig, større og koordinert satsing på forskning og innovasjon er en forutsetning for å kunne bidra til realiseringen av samfunnsoppdraget. En styrket forskningsinnsats vil gi underlag for innovative løsninger og spare samfunnet for kostnadene ved at barn og unge ikke deltar. Samtidig vil gevinsten av en større forskningssatsning være å heve kvaliteten på og kapasiteten i forskningen. For å lykkes må ulike aktører engasjeres og involveres i forsknings- og innovasjonsprosessene. Helsetjeneste, barnevern, familievern, barnehage og skole blir bedre om profesjonsutdanningene og praksis tar i bruk relevant forskning av høy kvalitet.

⁶⁸ Kunnskapsgrunnlaget for "Barn og unge først – vårt felles ansvar (7.3.2024). Norges Forskningsråd (3.2.2021): "Ut av blindsonene – Strategi for et samlet kunnskapsløft for barn og unge", Ekspertgruppe om barn i fattige familier (17.10.2023): "En barndom for livet". Ekspertgruppe om betydningen av betydningen av barnehage, skole og SFO for sosial utjevning og sosial mobilitet (15.2.2024): "Et jevnere utdanningsløp – Barnehage, skole/SFO som innsats mot ulikhet blant barn".

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Forskning om og med barn og unge må ta særlig hensyn til personvern. Deling og gjenbruk av data på området vil stille krav til kompetanse om trygg håndtering av konfidensielle data og informasjonssikkerhet.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskning som kan løse omfattende samfunnsutfordringer krever andre tilnærminger og arbeidsmetoder enn bare de tradisjonelle. Regjeringens initiativ til å ta i bruk målrettet samfunnsoppdrag er en slik ny tilnærming. Det innebærer en langsiktig, systematisk og kunnskapsbasert innsats for å inkludere barn og unge. Uten en slik innsats risikeres store kostnader for samfunns- og arbeidsliv, men også for det enkelte individ. Det vil gi positive samfunnsøkonomiske gevinster i tiltak som kan bedre barns betingelser for læring, utvikling og helse. For å oppnå et godt utdanningssystem, høy deltakelse i arbeid og samfunnsliv og gode helse- og velferdstjenester er det viktig å legge til grunn forskning og innovasjon av høy kvalitet.

Kunnskapen må tas i bruk og det vil kreve et godt samspill mellom forskning, utdanning, forvaltning og tjenester. For å nå målet om å sikre barn og unge en god oppvekst og et godt liv som voksne – kreves forskning og innovasjon som er sektorovergripende, tverrfaglig og som benytter ulike metodiske tilnærminger. Eksempel kan være såkalte lærende evalueringer (følgeforskning), der man følger utprøving av forskningsbaserte tiltak og intervensjoner gjennom lengre tid, for så å kunne tilbakeføre kunnskap og forbedre prosessen i løpet av prosjektets gang. Slik følgeforskning er helt avgjørende for en forbedring av kvaliteten på feltet. Dette er forskning som krever koordinering, langsiktighet, god planlegging og tilstrekkelig med forankring i praksisfeltet. På noen områder er det svært lite effektforskning både i Norge og internasjonalt, på barns helse, læring og utvikling. Dette gjelder effekter av fritidstiltak, barnevernstiltak og områdesatsinger⁶⁹. I flere tjenesteområder er det behov for mer systematisk utprøving av tiltak. På den måten vil vi få vite hvordan ordninger påvirker helse og læring for barn og unge i utsatte posisjoner. I gjennomføringen av samfunnsoppdraget er det dessuten viktig å tilrettelegge for evaluering underveis. Det vil gjøre det mulig å lære, gjøre tilpasninger og optimalisere gjennomføringen over tid.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Det ligger store gevinster for samfunnet i å finne løsninger som motvirker fremtidig fattigdom og utenforskap. Da trengs kunnskap om hvilke løsninger som gir ønskede resultater til det beste for barn og unge. I forskningen og i utviklingen av arbeids- og velferdstjenestene er det nødvendig å ha et barn- og ungeperspektiv. En langvarig satsing som et samfunnsoppdrag er vil gi bedre kapasitet og kvalitet i forskningen gjennom økt vitenskapelig produksjon, rekruttering og internasjonalt forsknings-samarbeid. Det vil også komme profesjonsutdanningene, brukere og praksisfeltet til nytte. Forskningen vil slik bidra til kunnskap om hvilke tiltak som virker forebyggende, hva som skaper sårbarhet og utenforskap, om rettslige reguleringer, hvordan forbedre samhandlingen i og mellom tjenestene og med det oppnå å løse oppgavene smartere. Å styrke deltakelsen på fellesarenaene, spesielt skole og utdanning er også en indirekte, men effektiv måte å forebygge kriminalitet. På sikt vil høy yrkesdeltakelse og lav arbeidsledighet bidra til reduserte økonomiske forskjeller. Barn og unge generelt, og de som sliter spesielt, bør ikke utsettes for tiltak og metoder som vi ikke vet om fungerer eller i verste fall kan være skadelige. Det er grunnen til at det er spesielt viktig å sørge for at vi får forskning om hvorvidt tiltak og reformer har ønsket eller utilsiktede virkninger. Ved å involvere brukere sikres det god forankring hos aktørene som skal ta forskningen i bruk. Det vil gi et viktig kunnskaps-grunnlag for politikktutvikling som i siste instans vil komme barn og unge til gode.

For å oppnå en bedre samordning av virkemidler og innsatser, er det nødvendig å gjøre prioriteringer. Med den konsekvens at tiltak og prosjekter ikke videreføres.

Satsingen vil inngå i Regjeringens implementering av det målrettede samfunnsoppdraget i LTP.

⁶⁹ [En barndom for livet – Økt tilhørighet, mestring og læring for barn i fattige familier \(regjeringen.no\)](https://www.regjeringen.no)

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen må ha et langsiktig perspektiv og tilstrekkelige midler. Det er behov for å utvikle indikatorer, på kort og lang sikt, for å måle effekten av tiltak som etableres og utvikles, og for å vurdere samfunnsoppdragets måloppnåelse. Det tar tid å bygge flere, gode miljøer som samarbeider med andre forskningsmiljøer og med relevante miljøer utenfor forskningssektoren. Satsingen må legge til rette for tverrsektorielt og tverrfaglig samarbeid, som fremmer forskning med et bredt helse-, utdannings- og velferdsperspektiv. For å utvikle gode tjenester, helsefremmende tiltak og løsninger for barn og unge i vanskelige livssituasjoner, og et inkluderende utdanningssystem, arbeidsliv og sivilsamfunn, må kvaliteten på kunnskapsgrunnlaget som brukes være det beste. Et godt datagrunnlag er viktig å ha, og ha tilgang til. Da er det også nødvendig å tilrettelegge for innsamling, deling og bruk av data fra ulike kilder, fra forvaltning og forskning. Gevinsten av at data er tilgjengelige, er at de kan gjenbrukes, uten at de som gjenbrukes dem, unødige trenger å bruke tid på ny datainnsamling. Satsingen må legge til rette for samskaping, kunnskapsdeling og tilgjengeliggjøring av resultatene.

Finansiering

Det er etablert en satsing på utsatte barn og unge med en årlig ramme på om lag 25 mill. kroner med finansiering fra BFD, KD og HOD. Denne satsingen sees i sammenheng med samfunnsoppdraget. Kunnskapsbehovet er stort. For å øke innsatsen og dekke behovet for forskning og kunnskap foreslås det derfor en økning på 70 mill. kroner i 2026 knyttet til implementeringen av det målrettede samfunnsoppdraget. Satsingen må være langsiktig, sektorovergripende og følge utviklingen over tid. Det vil kreve en budsjettøkning for å få flere miljøer involvert, få flere prosjekter av variert størrelse, rekruttering og samarbeid med praksisfeltet. Det er Barne- og familiedepartementet som har et hovedansvar, men de sektoroverrørende utfordringene må også HOD, AID, KUD, JD og KD sektor være med å finansiere. Det foreslås følgelig å fordele samlet vekstforslag for 2026 med 20 mill. kroner på BFD, og 10 mill. kroner hver på hhv. HOD, AID, KUD og KD og JD.

Samfunnssikkerhet og beredskap - et motstandsdyktig Norge

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Resiliens og motstandsdyktighet handler om evnen til å verne seg mot og håndtere forventede og uventede hendelser. Den sikkerhetspolitiske situasjonen er i kraftig endring og demokratier verden over er under press. Dagens risikobilde gjør forebygging og motstandsdyktighet stadig viktigere for det norske samfunn. Det er behov for mer forskning om hvordan vi kan sikre oss mot både menneskeskapt og ikke-menneskeskapt trusler, utløst av blant annet økonomiske kriser, naturkatastrofer, pandemier, teknologisk utvikling, krig og konflikter. Det norske samfunnet er preget av høy tillit, noe som gjør samfunnet mer robust, ved at tillit fremmer samhold, samarbeid og deltakelse. Gjennom bruk av sammensatte trusler og ulike virkemidler, som manipulering ved hjelp av kunstig intelligens, forsøkes det aktivt og aggressivt å svekke tilliten mellom innbyggere, næringsliv - og undergrave den tilliten som norske innbyggere har til offentlige institusjoner og offentlige myndigheter. For å møte sikkerhetsutfordringene fremover kreves det derfor en helhetlig satsing på samfunnssikkerhet som sikrer kobling mellom kunnskapsbygging, teknologiutvikling og praksis, slik at forskningens funn og resultater raskt kan tas i bruk for politikkutvikling og forvaltning.

Langtidsplan for forskning og høyere utdanning løfter frem samfunnssikkerhet og beredskap som en av seks tematiske prioriteringer. Det blir svært utfordrende å forebygge og implementere riktige tiltak tidsnok uten oppdatert kunnskap om risiko og ulike løsninger. Koronapandemien viste at det er svakheter i dagens kunnskapssystem. Det trengs bedre beredskap for å håndtere kunnskapsbehov når en krise oppstår, inkludert bedre vern av barn og svake grupper.

Hvilke tiltak er relevante?

Det er flere tiltak som bør benyttes for styrke samfunnssikkerhet og beredskap - reguleringer, økonomiske virkemidler (tilskudd), organisatoriske og pedagogiske virkemidler (veiledninger), for å

nevne noen. Tiltakene bør brukes i hensiktsmessige kombinasjoner og bør evalueres for å måle om tiltakene har ønsket virkning. For å ivareta samfunnssikkerhet og beredskap i bredt, må også fagkunnskap og kapasitet i miljøene generelt styrkes. Ett relevant tiltak er styrket forskning, med mål om å integrere flere fag- og kunnskapsområder på tvers av sektorer. Forskning vil bidra til bedre kunnskap på områder hvor Norge har særlig behov for nasjonal sikkerhetskompetanse. Det ligger også åpenbare næringsmuligheter i beredskap, ikke minst innenfor digital sikkerhet, og norske bedrifter deltar allerede aktivt i forskningsprosjekter både nasjonalt og internasjonalt. Satsningsforslaget på samfunnssikkerhet og beredskap vil øke kunnskap, teknologi og kompetanse gjennom å:

- etablere flere FoU-prosjekter som søker å finne løsninger på dilemmaer og problemstillinger knyttet til samfunnssikkerhet/statssikkerhet, inkludert muligheter og utfordringer knyttet til kunstig intelligens, og som etablerer rammeverk for departementenes risikovurdering og forståelse. Forskningsinnsatsen bør være sektorovergripende og tverrfaglig, og få frem hvordan risikoen i ulike sektorer påvirker hverandre gjensidig. Involvering av ulike samfunnsaktører er en forutsetning for å utvikle forebyggende tiltak og god beredskap, prosjektene må inkludere samarbeid med aktører i næringsliv, offentlig og frivillig sektor.
- samle miljøer og skape en nasjonal kunnskapsbase. Det foreslås å etablere et nasjonalt forskningssenter for samfunnssikkerhet og beredskap som en felles arena.
- øke antallet stipendiater og forskere innenfor IKT-sikkerhet som kan sikkerhetsklareres. Det er et stort gap mellom tilgjengelig og etterspurt IKT-sikkerhetskompetanse. NSMs sikkerhetsfaglige råd understreker at det kreves et nasjonalt kompetanseløft.

Det er også behov for økt samarbeid mellom militær og sivil forskning, i både den åpne konkurransepregede forskningen og den skjermingsverdige forskningen knyttet til behovene beskrevet i langtidsplanen for forsvaret. Forskningsrådet har i samarbeid med FFI og Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) levert en rapport med fire foreslåtte tiltak til hvordan forskningssystemet kan innrettes for å håndtere skjermingsverdig og gradert forsknings- og teknologisamarbeid, jf. Budsjettforslag på ny portefølje for forsvar, sikkerhet og beredskap. I 2025 vil Forskningsrådet få utarbeidet et kunnskapsgrunnlag for arbeidet med samfunnssikkerhet og beredskap som kan understøtte satsningen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Etiske vurderinger og risikoanalyser vil bli vektlagt i satsingen. Sikkerhet og beredskap vil fremover vektlegges mer i alle sektorer, og flere forskere vil komme i situasjoner hvor sikkerhet vil bli et sentralt hensyn. Dette vil kreve økt kunnskap om sikkerhetskultur og ansvarlig internasjonalt samarbeid for alle fag- og teknologiområder.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler at det investeres i flere FoU-prosjekter og et nasjonalt forskningssenter. Det vil gi tverrfaglig samarbeid som styrker kompetanseberedskapen, bidrar til å uteksaminere flere kandidater med sikkerhetskompetanse og øker nasjonal analysekapasitet, teknologiutvikling og digital suverenitet.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Hvis det ikke investeres mer i forskning på samfunnssikkerhet og beredskap, risikerer vi at samfunnets ressurser brukes feil, og at krisetiltak ikke er godt nok utformet eller at de ikke blir iverksatt til rett tid. Satsingen vil bidra til et mer robust og motstandsdyktig samfunn ved å bygge risikoforståelse og kompetanse som kan sikre effektiv respons på fremtidige samfunnsutfordringer, samtidig som nødvendige demokratiske hensyn ivaretas.

Tiltakene vil bidra til oppbygning av flere FoU-miljøer som vil styrke kunnskapsberedskapen, gi økt nasjonal analysekapasitet og bidra til flere forskere med sikkerhetskompetanse. Et nasjonalt forskningssenter vil samle og styrke feltet, og bidra til større og raskere samfunns effekter av

forskningen. Satsningen vil få positive virkninger for departementene gjennom oppdatert kunnskap for politikktutforming, lovarbeid og forvaltning.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Tilfanget av og kvaliteten på tidligere søknader innenfor samfunnssikkerhet viser at det er god kapasitet i FoU-miljøene. Søknadene har gjennomgående svært høy kvalitet, og kun et lite antall av de støtteverdige prosjektene kan innvilges. Økt innsats er viktig for å vedlikeholde og å utvikle nye fagmiljøer.

Norge nyter høy tillit internasjonalt, og har et næringsliv med potensial til å levere sikkerhetsløsninger av høy kvalitet til både sivil sektor og til forsvarssektoren. Det anbefales at tiltak innrettes slik at de sørger for at forskningsmiljøene samarbeider med næringslivet og/eller offentlige virksomheter om utvikling av løsninger. Kompleksitet og omfanget av problemstillinger innenfor samfunnssikkerhet vil også kreve samarbeid på tvers av sektorer, forvaltningsnivå og fag- og teknologiområder.

Finansiering

I dag går om lag 45,8 mill. kroner fra JD og 1,2 mill. kroner fra FD til forskning på samfunnssikkerhet og beredskap, mens om lag 15 mill. kroner fra JD og 15 mill. kroner fra FD går til forskning på muliggjørende teknologier. Forskningsrådet forslår at feltet styrkes med 25 mill. kroner. Dette vil bidra til økt kunnskap, teknologi og kompetanse som er avgjørende for å møte sikkerhets-utfordringene fremover. Satsningen må bygge på et kunnskapsgrunnlag med forankrede strategiske prioriteringer, og sees i sammenheng med departementenes FoU-strategi knyttet til samfunnssikkerhet. Satsingen bør sees i sammenheng med budsjettforslaget om ny portefølje for forsvar, sikkerhet og beredskap.

Sirkulær økonomi for samfunnsomstilling

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

En av Klimautvalget 2050s (NOU 2023:25) hovedanbefalinger er at all politikk og alle beslutninger må ta utgangspunkt i at alle ressurser er knappe⁷⁰. Derfor foreslår de at all økonomisk aktivitet må skje innenfor planetens tålegrenser og økonomien må bli mer sirkulær. I Global Resources Outlook 2024⁷¹ skriver Det internasjonale ressurspanelet (IRP) at forbruk av naturressurser er hovedårsaken til klimaendringer, tap av naturmangfold og forurensning. De forventer at uttaket av naturressurser vil øke videre med nærmere 60 % innen 2060 målt mot 2020-nivå hvis vi ikke tar raske grep for å endre måten vi forbruker ressurser på. Norge har et av verdens høyeste materialforbruk per innbygger og kun en liten andel av produktene vi forbruker blir sirkulert tilbake i økonomien. Det var et av funnene i OECD Environmental Performance Reviews: Norway 2022⁷². Rapporten la vekt på at en nøkkel-utfordring for Norge er å fremme bærekraftige forbruksmønstre og at tiltak må fokusere på å redusere det totale forbruksnivået. Satsingsforslaget skal bidra til å svare ut kunnskapsbehov i den nasjonale sirkulær økonomi-strategien⁷³, Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2023-2032⁷⁴ og bidra til å nå FNs bærekraftsmål om ansvarlig forbruk og produksjon. Regjeringen lanserte handlingsplan for sirkulær økonomi i mars 2024 som ytterligere trekker opp behovene for økt satsing på feltet⁷⁵. Det har allerede kommet og kommer ny politikk fra EU som vil ha stor betydning for både norsk offentlig forvaltning og norsk næringsliv. Satsingsforslaget vil gjøre oss bedre forberedt på dette.

Hvilke tiltak er relevante?

Forskningsrådets prosjektportefølje på sirkulær økonomi er sterkt dominert av teknologi som i 2023 utgjorde 65 % av porteføljen målt i kroner. Samfunnsvitenskap og humaniora utgjorde til sammen-

⁷⁰ <https://files.nettsteder.regjeringen.no/wpuploads01/sites/479/2023/10/Klimautvalget-2050.pdf>

⁷¹

https://www.resourcepanel.org/sites/default/files/documents/document/media/gro24_full_report_1mar_final_for_web.pdf

⁷² https://www.oecd-ilibrary.org/environment/oecd-environmental-performance-reviews-norway-2022_59e71c13-en

⁷³ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nasjonal-strategi-for-ein-gron-sirkular-okonomi/id2861253/>

⁷⁴ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-5-20222023/id2931400/>

⁷⁵ Regjeringen lanserer handlingsplan for sirkulær økonomi - regjeringen.no

ligning bare 11 %. Sirkulær økonomi handler om en stor samfunnsomstilling hvis vi skal kutte klimagassutslipp, reversere naturtap og stoppe forurensning i stort omfang. Klimautvalget 2050 peker på at UFF-rammeverket (unngå, flytte, forbedre) er helt sentralt for omstilling til et lavutslippssamfunn. Hvordan man kan *unngå* skadelige aktiviteter bør ha øverste prioritet. Det mangler kunnskap om rammebetingelser, regelverk, barrierer, virkemidler og målkonflikter for å gjøre det økonomiske systemet sirkulært og gjøre sirkulære forretningsmodeller og leveveier til den nye normalen. Det er et stort behov for økt innsats på FoU som ser sirkulær økonomi i et systemperspektiv.

Noen aktuelle tiltak er:

- lyse ut midler til sirkulær økonomi som et sektorovergripende og systemisk verktøy for en bærekraftig samfunnsutvikling i tråd med UFF-rammeverket. Det inkluderer forskning på rammebetingelser, regelverk, barrierer, virkemidler og målkonflikter i samspill mellom disipliner som blant annet juss, økonomi, statsvitenskap, sosiologi og psykologi.
- Forskerrekruttering i forskningsmiljøer som understøtter behovet i næringslivssatsinger som f.eks. Grønn Plattform og de åpne næringslivsarenaene og bygge opp under Regjeringens ferske strategi for økt satsing på FoU i næringslivet⁷⁶.
- lyse ut midler for økt sirkulær ressursutnyttelse og redusert forbruk i tråd med UFF-rammeverket i en eller flere av de prioriterte verdikjedene som "Handlingsplan for en sirkulær økonomi" peker på. Det inkluderer økt kunnskap om data på materialstrømmer og hvordan de kan brukes.
- lyse ut midler til metodeutvikling for livssyklusanalyse (LCA). For å unngå grønnvasking er det avgjørende med metoder for å vurdere klima- og miljøavtrykk tuftet på forskningsbasert kunnskap. Det gjelder også for nye rapporteringskrav fra EU, bl.a. Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) og taksonomien.

Regjeringen utreder et nytt nasjonalt samfunnsoppdrag på sirkulær økonomi. Et samfunnsoppdrag må spille tett sammen med en kraftfull og koordinert satsing på FoUol. Her er det både læring og koblingspunkter med flere europeiske missions⁷⁷ og de to nasjonale samfunnsoppdragene som er tegnet opp i året som gikk. Tiltakene i denne satsingen vil bygge opp under et samfunnsoppdrag på sirkulær økonomi.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Tiltakene reiser ingen prinsipielle spørsmål.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Med vekst vil vi prioritere forskning på sirkulær økonomi som et sektorovergripende og systemisk verktøy for en bærekraftig samfunnsutvikling i tråd med UFF-rammeverket. Det vil komplementere satsinger i Forskningsrådet på teknologiutvikling og sektorspesifikke tiltak i næringslivet. Det finnes en god del forskning på sirkulær økonomi i ulike bransjer og næringer, men mye av innsatsen er stykkevis og delt. Det er behov for forskning som løfter blikket fra den enkelte bransje og ser utfordringene i et systemperspektiv for å lykkes med samfunnsomstillingen som sirkulær økonomi forutsetter.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

De positive virkningene vil være at næringslivet og offentlig forvaltning får tilgang til relevant og bred kompetanse i forskningsorganisasjonene, at politikken blir basert på et godt kunnskapsgrunnlag og at norske forskningsmiljøer blir attraktive samarbeidspartnere i Europa. I tillegg vil vi få en mer systemisk tilnærming til sirkulær økonomi slik at tiltak i ulike sektorer sees i sammenheng og gir større effekt. På sikt vil sirkulær tilnærming til all økonomi være sentralt for å møte klima- og naturkrisen og unngå at tiltak for det ene slår i hjel det andre.

Et annet positivt bidrag vil være forskerrekuttering gjennom doktorgradsstillinger som styrker forskningsmiljøenes kompetanse og kapasitet for samarbeid med næringsliv og offentlig sektor på feltet. Sirkulær økonomi er fortsatt et ungt forskningsfelt og det er behov for å bygge opp og videre-

⁷⁶ Regjeringen vil ha mer forskning og utvikling i næringslivet - [regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

⁷⁷ EU Missions in Horizon Europe - [European Commission \(european.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/e4040c41-323c-4927-b961-74676c540700/asset/document/2021/07/20210720_eu_missions_in_horizon_europe_en.pdf)

utvikle nasjonal fagekspertise. Både offentlig sektor og næringsliv vil ha et økende behov for slik kompetanse når de skal omstille sin virksomhet i bærekraftig retning.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Sirkulær økonomi favner tematisk bredt og berører alle sektorer. Det er sterke miljøer nasjonalt som konkurrerer og hevder seg gjennom finansieringsmulighetene som finnes i Forskningsrådet og EUs rammeprogram. Det har vært sterk konkurranse om midlene vi har lyst ut de siste årene og det ligger til rette for at forskningsmiljøene skal kunne respondere på vekst. For å gi effekter er det viktig at både offentlig forvaltning, politikere og næringsliv tar resultater i bruk og implementerer dem i nytt regelverk, politikk og forretningsmodeller.

I tillegg kan en solid nasjonal satsing mobilisere og kvalifisere norske aktører til økt deltakelse i Horisont Europa. EU arbeider nå med etableringen av nye partnerskap hvorav ett på sirkulære verdikjeder knyttet til tekstiler. Dette vil være aktuelt for norske bedrifter å delta i. For at bedriftene skal lykkes i sin omstilling trenger de relevante, gode forskningsmiljøer å samarbeide med å støtte seg på.

Finansiering

Det foreslås en vekst til satsingen på 40 mill. kroner i 2026 finansiert av KLD, hvorav 10 mill. kroner er omprioritering innenfor eksisterende ramme.

Prosjektporteføljen på sirkulær økonomi har økt markant de siste årene. Veksten kommer i all hovedsak av investeringer i teknologi gjennom Grønn plattform og BIA. Samfunnsvitenskap er det fagområdet som har hatt klart minst vekst de siste årene. Sirkulær økonomi forutsetter en stor samfunnsomstilling, og det er behov for å løfte samfunnsvitenskapelig forskning høyere.

Økt forsknings- og innovasjonssamarbeid med afrikanske land

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Forskning og innovasjon er et premis for styrket innovasjonsevne og konkurransekraft, for å møte felles globale utfordringer og for styrket miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft. Det afrikanske kontinentet har en raskere økonomisk vekst enn andre deler av verden og er forventet å ta en mer fremtredende plass i verdensøkonomien. Parallelt har kontinentet en voksende befolkning, økt energibehov samtidig som det rammes hardt av klimaendringene. De afrikanske landene er derfor både nødvendige og relevante partnere for oss i arbeidet for å forstå hvordan vi skal møte og tilpasse oss klimaendringen framover, for matsikkerhet, for å møte verdens helseutfordringer og behov for råvarer (som for eksempel sjeldne mineraler) og energi. Norge har gode forutsetninger for å styrke forskning og innovasjonssamarbeid med Afrika gjennom langvarige relasjoner og balanserer godt både ansvarlig internasjonalt samarbeid og likeverdige partnerskap.

I august 2024 la Regjeringen fram en ny strategi for norsk engasjement med afrikanske land. Strategien begrunnes i afrikanske lands sterkere internasjonale rolle basert på politisk, økonomisk og demografisk utvikling. Strategien peker på behovet for at Norge styrker og videreutvikler relasjonene vi har med afrikanske land i takt med at verden endres. Strategien viser til områder hvor vi allerede har etablert norsk-afrikansk forskningssamarbeid, men hvor felles kunnskapsutvikling bør videreutvikles i takt med tettere relasjoner. Næringsliv, ren energi og kunnskapssamarbeid er i tillegg trukket fram som sentrale områder for videre utvikling.

Forskningsrådets egen strategi peker på mulighetene som ligger i økt samarbeid med afrikanske land. Vi kan utnytte bedre både eksisterende nasjonale og multinasjonale virkemidler og plattformer for samarbeid med Afrika, inkludert Horisont Europas tilrettelegging for samarbeid med Afrika. Dette vil sikre bedre implementering av regjeringens og Forskningsrådets strategi for samarbeid med Afrika.

I tillegg er vi i dialog med utvalgte afrikanske og europeiske forskningsråd for å utvikle en ny multilateral plattform for forskningssamarbeid med afrikanske land basert på felles uttalte behov og ønsker. Målet er styrke innovasjonsmulighetene, øke forskningssamarbeidet og sammen bidra til å møte de globale utfordringene.

Hva gjør vi allerede?

Forskningsrådet har utlysninger knyttet til global helse og utviklingsforskning der midlene kommer fra Utenriksdepartementets bistandsbudsjett og et eget bilateralt samarbeid med Sør-Afrika. Alle Forskningsrådets utlysninger åpner for internasjonalt samarbeid, der internasjonale partnere kan få dekket sine kostnader. Afrikanske partnere er likestilt med andre internasjonale partnere og er dermed kvalifisert til å motta midler fra Forskningsrådet.

Gjennom Horisont Europa samarbeider Norge med 25 afrikanske land. Mest samarbeid finner vi innenfor helse, mat og bioøkonomi. Afrikanske aktører kan få finansiering fra Horisont Europa og i årene 21-24 har ca. 70 utlysninger vært målrettet mot Afrika.

Hvilke tiltak er relevante?

- For å etablere nettverk og samarbeid som deretter kan søke forskningsfinansiering gjennom Forskningsrådet, Horisont Europa eller andre multilaterale plattformer bør INTPART utvides til også å omfatte afrikanske land.
- For å øke norsk-afrikansk samarbeid gjennom Horisont Europe forslår vi å etablere en prosjektetableringsstøtte (PES) for å starte og kvalitetssikre dialog- og søknadsarbeid med afrikanske partnere. En slik PES ordning vil mobilisere norske aktører til å inkludere relevante afrikanske partnere i sine søknadsløp.
- For å øke forskning- og innovasjonssamarbeidet mellom utvalgte afrikanske og europeiske land som baserer seg på likeverdig partnerskap både i utformingen av utlysninger og på prosjektnivå, vil det skapes en ny multinasjonal plattform mellom enkelte afrikanske og europeiske forskningsråd.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Samarbeidet må basere seg på ansvarlig internasjonalt samarbeid og likeverdige partnerskap der forskere møtes som likeverdige partnere med gjensidig berikende kompetanse og som sammen skaffer ny kunnskap og nye løsninger. Likeverdige partnerskap gir partene reelle muligheter for ansvar, utvikling og kompetansebygging som vil styrke alle partnere i et prosjekt. Likeverdighet bidrar også til å fordele og redusere administrativ, økonomisk og akademisk risiko.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler de tre ovennevnte tiltakene. I INTPART sikrer Forskningsrådet at norske miljøer samarbeider med de fremste internasjonale miljøene for å fremme kvalitet i forskningen. INTPART for Afrika vil fylle et hull mellom HK-Direktoratets *NORPART*, som retter seg kun mot utdanning og mobilitet, og Norads *NORHED* som er forankret i kapasitetsbygging og bistand. Prosjektetableringsstøtte (PES) for Horisont Europa er innrettet for å skjerpe kvaliteten til søknader til Horisont Europa med norsk deltakelse. INTPART og PES er etablerte og evaluerte ordninger som vil kreve relativt lite utviklingsarbeid for å inkludere afrikansk samarbeid. Det vil kreve lite å drifte, gitt at vi kan bruke etablerte strukturer.

Felles europeisk-afrikansk utlysning vil være en viktig milepæl for å utdype forskning- og innovasjonssamarbeidet der premissene legges i fellesskap helt fra starten. Ved å utvikle arbeidet i samarbeid med andre lands forskningsråd, og å utnytte etablerte strukturer sikrer vi kvalitet, virkninger og effekt og gjennomføringsevne samt begrenser den administrative byrden. INTPART og PES for Afrika vil styrke samarbeidsrelasjonene på sikt og kunne videreføres gjennom forsknings- og innovasjonssamarbeid finansiert gjennom felles utlysninger.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltakene vil ha utlukkende positive virkninger som åpner for langsiktige relasjoner og nettverk mellom norske og afrikanske forsknings- og innovasjonspartnere. Gjennom økt samarbeid med afrikanske forskningsråd vil vi styrke vår posisjon for å møte de globale utfordringene.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Satsingen er en oppfølging av Regjeringens Afrika-strategi, og i tråd med innspill Forskningsrådet har gitt i den forbindelse. INTPART og PES for Afrika vil kunne komme raskt i gang da de bygger på etablerte strukturer. Dialogen med andre forskningsråd for å forberede en felles europeisk-afrikansk utlysning er i gang, men må modnes før en felles utlysning kan etableres tidligst i 2026.

Satsingen må bygge på og oppfordre til å utvikle nye relasjoner med langsiktige formål. Satsingen må utvikles i dialog med sektoren og parallelt med utviklingen av EUs FoU-samarbeid med Afrika.

Finansiering

Forskningsrådet foreslår en satsing på økt samarbeid med afrikanske land på minimum 85 mill. kroner, fordelt med 50 mill. kroner fra KD og 35 mill. kroner fra UD for 2026, som består av:

- Å åpne INTPART for norsk-afrikansk samarbeid med prosjektstøtte for inntil 5 mill. kroner pr prosjekt med en oppstart for minimum 5 prosjekt. *Ny satsing med finansiering gjennom vekst fra KD*
- En prosjektetableringsordning for norsk-afrikansk samarbeid i Horisont Europa på inntil 10 mill. kroner for 2026-27 som en pilotordning de siste årene av Horisont Europa. *Ny satsing med finansiering gjennom vekst fra UD*
- Norsk deltakelse i en kommende afrikansk-europeisk utlysning med minimum 50 mill. kroner som skal kunne finansiere inntil 10 prosjekt. *Ny satsing med finansiering gjennom vekst fra KD og UD.*

Økt private FoU-investeringer for grønn, digital omstilling

Hva er problemet og hva vil vi oppnå?

Norsk næringsliv står i en grønn, digital omstilling. Utslippene må ned, produksjon av ren energi må økes, og landet trenger bedrifter, teknologi, verdikjeder og næringer med internasjonal konkurransekraft i lavutslippssamfunnet for sysselsetting og verdiskaping, og av sikkerhetsårsaker. Næringslivet møter grønne forventninger fra kapitalaktører og fra markedet, og grønne rapporteringskrav fra myndighetene. Geopolitiske utfordringer øker behovet for sikker tilgang på kritisk kompetanse, teknologi og produkter og tjenester. Omstillingen og mulighetene er kunnskapsavhengige og det er behov for næringsrelevant FoU i forskningsinstitusjonene og i alle bransjer, sektorer og innsatser. Det er også behov for samarbeid og koblinger mellom fremragende forskning og innovasjon disse for grønn, digital og teknologisk konkurransekraft. En rekke norske styringsdokumenter, analyser fra forvaltningen, nærings- og arbeidslivets aktører, fra forskningsinstitusjoner og fra EU belyser status, barrierer og muligheter, herunder bl.a. Perspektivmeldingen, Omstillingsbarometeret og den nylige Draghi-rapporten.

Målet for satsingen er å kunne gi flere kvalitetssterke, potente og samfunnsøkonomisk lønnsomme FoU-prosjekter i norsk næringsliv støtte. FoU gir nye produkter, tjenester og prosesser, arbeidsplasser og kompetanseutvikling, bidrag til å løse viktige samfunnsutfordringer og spillover-effekter og spredning til andre sektorer og bedrifter samt samarbeid i verdikjeder og med forskningsinstitusjonene. Den offentlige FoU-støtten utløser investeringer i næringslivet og den bidrar til å spe innsikter, kunnskap og til kompetanseheving. Forskningsrådets ordninger er anerkjente, attraktive og sterk oversøkt. Undersøkelse fra Samfunnsøkonomisk analyse og Møreforskning viser at vel halvparten av bedriftene som mottar støtte hevder at denne er fullt utløsende for prosjektene. Det vises til at støtten er et kvalitetsstempel, gir prosjektet prioritet, utløser privat FoU og gir økonomiske effekter, innovasjon og fornyelse i næringslivet samt bidrar til nytt og økt samarbeid.

Hvilke tiltak er relevante?

Måloppnåelse forutsetter en bredde av relevante tiltak, både innenfor virkemiddelapparatet, øvrige rammebetingelser og økonomiske insentiver for næringslivet, samt styrking av internasjonalt samarbeid. Dette forslaget omfatter åpne arenaer for næringslivet i form av bedriftsinitierte og delfinansierte innovasjonsprosjekter (primært IPN og Eurostars). Åpen arena skal støtte de beste prosjektene gjennom en åpen konkurranse, kreve at prosjektene bidrar til lavutslippssamfunnet, samarbeid og spredning av kunnskap, og er samfunnsøkonomisk lønnsomme. Forskningsrådet fikk i 2023 søknader for en bredde av næringer, teknologiplattformer, regioner, og fra bedrifter av ulik størrelse, alder og FoU-erfaring. Det er høy kvalitet på søknadene, og av IPN-søknadene er to av tre er vurdert som støtteverdige av ekspertpanelene, mens en av fem kan tildeles. Det er betydelig potensial for omstilling og verdiskaping i de streke søknadene som avslås på grunn av budsjettammen.

Hvilke prinsipielle spørsmål reiser tiltakene?

Ingen kjente.

Hvilke tiltak anbefales, og hvorfor?

Forskningsrådet anbefaler på basis verdiskapingsbehovene og de politiske ambisjonene om å øke de private FoU-investeringene å styrke den attraktive og anerkjente åpen arenaen for næringsliv. Dette vil gi økte private FoU-investeringer, internasjonalt samarbeid med nettverk- og markedsadgang og samarbeid og kunnskapsspredning i konsortier med bedrifter og forskningsinstitusjoner.

Hva er de positive og negative virkningene av tiltakene, hvor varige er de, og hvem blir berørt?

Tiltakene vil gi økt samarbeid mellom bedrifter og mellom bedrifter og forskningsinstitusjonene. Dette bidrar til kunnskapsbygging, kompetanseutvikling og spillover-effekter, også til andre sektorer og bransjer. Tiltakene vil også gi utløse private investeringer i FoU samt økonomiske effekter og innovasjon hos deltakende bedrifter. Innsatsene vil også gi fart og nye produkter og tjenester i et verdiskapende, internasjonalt konkurransedyktig og grønt norsk næringsliv.

Hva er forutsetningene for en vellykket gjennomføring?

Tiltakene må være fleksible og brukervennlige slik at satsingen kan nyttiggjøres av et næringsliv i rask endring og for å kunne ta internasjonale posisjoner i voksende og kompetitivt marked. Tilsøkning og søknadskvalitet tilser at det er kvalitet og kapasitet i forskningsinstitusjonene og næringslivet til en opptrapping av innsatsen. Tiltakene er sentrale for å koble fremragende forskning, teknologi og innovasjon, ta i bruk kunnskap og øke internasjonaliseringen av norske SMBer.

Finansiering

Vekstforslag over NFDs post 70: åpen arena for næringslivet 200 mill. kroner

Norges forskningsråd

Besøksadresse: Drammensveien 288

Postboks 564

1327 Lysaker

Telefon: 22 03 70 00

Telefaks: 22 03 70 01

post@forskningsradet.no

www.forskningsradet.no

Publikasjonen kan lastes ned fra
www.forskningsradet.no/publikasjoner

ISBN 978-82-12-04128-8 (pdf)

